

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**ULILARA OKU:- YAZU: ÖWRETMEK ÜÇİN
SAPAKLIK (1924) ADLI ESERİN İMLA ÖZELLİKLERİ**

HATİCE OĞUZ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ ANA BİLİM DALI

HAZİRAN 2020

**ULILARA OKU:- YAZU: ÖWRETMEK ÜÇİN SAPAKLIK (1924) ADLI
ESERİN İMLA ÖZELLİKLERİ**

Hatice OĞUZ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2020

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hatice OĞUZ

26.06.2020

ULILARA OKU:- YAZU: ÖWRETMEK ÜÇİN SAPAKLIK (1924) ADLI ESERİN
İMLA ÖZELLİKLERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hatice OĞUZ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran, 2020

ÖZET

Günümüze ulaşan yazılı eserlerinin ilki 18. yüzyıla ait olan Türkmen Türkçesi, 1928 yılına kadar Arap harfli Türkmen alfabesi ile yazılmıştır. Arap harfli alfabe ile yazılan metinlerde bazı seslerin yazımını tam olarak görmek mümkün olmamaktadır. 20. yüzyılın başlarında Türkmen dilbilimci Muhammed Geldiyev, Arap harfli Türkmen alfabesinin daha kolay okunup yazılabilmesi için bazı düzenlemeler yapmıştır: Arap diline özgü sesleri gösteren ve Türkmen dilinde karşılığı bulunmayan harflerin alfabede kullanılmaması, kısa ve uzun ünlülerin yazıda ayırıcı işaretlerle gösterilmesi, noktalama işaretlerinin kullanılması. Muhammed Geldiyev'in Gıybadulla Alparov ile birlikte yetişkinlere okuma yazma öğretmek amacıyla yazdığı “*Ululara Oku:- Yazı: Öwretmek Üçin Sapaklık*” adlı eser bu çalışmaların ürünlerinden biridir. Türkmence'nin o dönemdeki yazımını açık olarak tespit edebildiğimiz “*Ululara Oku:- Yazı: Öwretmek Üçin Sapaklık (1924) Adlı Eserin İmla Özellikleri*” başlıklı çalışma; “Giriş”, “İmla Özellikleri”, “Transkripsiyonlu Metin-Aktarma” ve “Sonuç” bölümlerinden oluşmaktadır. “Giriş” bölümünde eser hakkında bilgi, yazarlarının kısa özgeçmişleri ve yaptıkları çalışmalar, Türkmen Türkçesi ve Arap harfli Türkmen Türkçesiyle yapılmış çalışmalarla ilgili bilgiler ve çalışmada kullanılan çeviri yazı alfabesine yer verilmiştir. “İnceleme” kısmının birinci bölümünde ünlüler, kısa ve uzun ünlüler olarak iki alt başlıkta; ikinci bölümünde ünsüzlerin ön, iç ve son seste yazılışları üç alt başlık hâlinde gösterilmiştir. Bu bölümde ünlüler ve ünsüzler, Türkmence ve alıntı sözcükler şeklinde gruplandırılmıştır. İncelemenin üçüncü bölümünde ekler yapım ekleri ve çekim ekleri olmak üzere iki ana başlık altında sınıflandırılarak incelenmiştir. Dördüncü bölümde metinde yazım farklılıkları tespit edilen sözcükler “*Sözcüklerin İmlası*” başlığı altında incelenmiştir. İnceleme kısmında bütün sözcüklerin Arap ve Latin harfleriyle yazımı, Türkiye Türkçesindeki karşılığı metinde geçtiği sayfa ve satır numarasıyla birlikte verilmiştir. İnceleme bölümünden sonra metnin Latin harfli transkripsiyonu, Türkiye Türkçesine aktarılmış hâli aynı sayfa üzerinde iki sütun halinde verilmiş ve orijinal metnin tamamının fotoğrafları eklenmiştir. Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular ışığında bir değerlendirme yapılmıştır.

Bilim Kodu	: 30302
Anahtar Kelimeler	: Türkmence, Çağatayca, İmla Özellikleri, Ölçünlü Dil.
Sayfa Adedi	: 223
Danışman	: Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU
ORCID ID	https://orcid.org/0000-0001-6226-4886

SPELLING FEATURES OF THE WORK NAMED ULILARA OKU:- YAZU:

ÖWRETMEK ÜÇİN SAPAKLIK (1924)

(Master Thesis)

Hatice OĞUZ

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

JUNE, 2020

ABSTRACT

Turkmen Turkish, the first of its written works dating back to the 18th century, was written in Turkmen alphabet with Arabic letters until 1928. It is not possible to see the spelling of some sounds in the texts written with the Arabic alphabet. In the early 20th century, Turkmen linguist Muhammed Geldiyev made some arrangements to make the Turkmen alphabet with Arabic letters easier to read and write: Not using the letters that show Arabic-specific sounds and which do not have any equivalent in Turkmen language in the alphabet, showing short and long vowels with distinctive signs in the text, using punctuation marks. The work of Muhammad Geldiyev written with Gıybadulla Alparov in order to teach adults how to read and write “*Uhlara Oku:- Yazu: Öwretmek Üçin Sapaklık*” is a product of such study. The study titled “*Spelling Features of the Work Named Ulılara Oku:- Yazu: Öwretmek Üçin Sapaklık (1924)*”; consists of "Introduction", "Spelling Features", "Transcriptional Text-Transfer" and "Conclusion" sections. In the "Introduction" section, information about the work, the short biographies of the authors and the studies they have done, information about the studies made in Turkmen Turkish and Turkmen Turkish with Arabic letters and the transcription alphabet used in the study are included. In the first part of the “Review” section, vowels are divided into two subtitles as short and long vowels; In the second part, the spelling of the consonants in the initial, interior and last sounds are shown under three subtitles. In this section, consonants are grouped into Turkmen and loan words. In the third part of the review, the suffixes were classified and analyzed under two main headings: the derivational affixes and the inflexional suffixes. In the fourth chapter, the words whose spelling differences are detected in the text are examined under the title of Spelling of the Words. In the Review section, writing of all words in Arabic and Latin letters, their equivalent in Turkey Turkish is given with the page and line number in the text. After the Review section; transcription of the text with Latin letters and metaphrasing of the text to Turkey Turkish is given in two columns on the same page with photos of the entire original text. In the Conclusion part, an evaluation has been made in the light of the findings obtained.

Science Code : 30302

Key Words : Turkmen, Chagatai, Spelling Features, Standard Language

Page Number : 223

Advisor : Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-6226-4886>

TEŞEKKÜR

Bütün dünya dillerinde olduğu gibi tarihî Türk lehçelerinin de gelişimini görebilmek için yazılı metinlere ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüze ulaşan yazılı eserlerinin ilki 18. yüzyıla ait olan Türkmen Türkçesi, 1928 yılına kadar Arap harfli Türkmen alfabesi ile yazılmıştır. Bu dönemde Türkmen Türkçesi ile birçok yazılı eser verilmiştir. Çağatay yazı dilinin etkileri görüldüğü bu eserlerle ilgili imla ve gramer inceleme çalışmaları yapılmış, günümüzdeki kullanımları ile farklılıklar ve benzerlikler ortaya konulmuştur. Bu çalışmaların büyük çoğunluğu Arap harfli alfabe ile yazılmış harekesiz metinlerin incelenmesi şeklinde olmuştur. Arap harfli alfabe ile yazılan metinler ünlülere ait yazımları tespit etmeyi zorlaştırmaktadır. Türkmen dilbilimci Muhammed Geldiyev, Arap harfli Türkmen alfabesini ıslah ederek Türkmen Türkçesi için daha elverişli hâle getirmiştir: Arap diline özgü bazı sesleri karşılayan Türkmencede karşılığı bulunmayan harflerin yeni alfabede kullanılmaması, kısa ve uzun ünlülerin yazıda ayırıcı işaretlerle gösterilmesi, noktalama işaretlerinin kullanılması gibi. Gıybadulla Alparov ile birlikte yetişkinlere okuma yazma öğretme amacıyla yazdığı “*Uhlara Oku:- Yazı: Öwretmek Üçin Sapaklık*” adlı eser bu çalışmaların ürünlerinden biridir.

Bu çalışmada alfabe değişikliğinin ve Türkmen Türkçesinin ölçünlü yazı dili hâline gelmesinin hemen öncesinde 1924 yılında Arap harfli alfabe ile harekesiz olarak yazılan “*Uhlara Oku:- Yazı: Öwretmek Üçin Sapaklık*” adlı eserin imla özellikleri incelenerek günümüzde kullanılan ölçünlü Türkmen Türkçesi ile karşılaştırması yapılarak benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlık ve yazım aşamasında yardımlarını esirgemeyen başta danışman hocam Prof. Dr. Yavuz Kartallıoğlu olmak üzere kıymetli hocam Doç. Dr. Hüseyin Yıldırım’a, kaynaklardan ulaşamadığım bilgilere erişme konusunda vakit ayırıp bizzat yardımcı olan Doç. Dr. Berdi Sarıyev’e ve teknik desteği ile daima yanımda olan oğlum Bilal’e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiv
1. GİRİŞ	1
2. İMLA ÖZELLİKLERİ.....	9
2.1. Ünlülerin İmla Özellikleri	11
2.1.1. Kısa ünlüler	12
2.1.1.1. /a/ Ünlüsünün yazılışı	12
2.1.1.2. /e/ Ünlüsünün yazılışı	15
2.1.1.3. /ä/ Ünlüsünün yazılışı	18
2.1.1.4. /ı/ Ünlüsünün yazılışı	19
2.1.1.5. /i/ Ünlüsünün yazılışı	21
2.1.1.6. /o/ Ünlüsünün yazılışı	24
2.1.1.7. /ö/ Ünlüsünün yazılışı	26
2.1.1.8. /u/ Ünlüsünün yazılışı	28
2.1.1.9. /ü/ Ünlüsünün yazılışı	29
2.1.2. Uzun ünlüler	31
2.1.2.1. /ı:/ Ünlüsünün yazılışı	31
2.1.2.2. /i:/ Ünlüsünün yazılışı	32
2.1.2.3. /u:/ Ünlüsünün yazılışı	33

	Sayfa
2.1.2.3.3. Son seste /u:/ ünlüsünün yazılışı.....	34
2.1.2.4. /ü:/ Ünlüsünün yazılışı.....	34
2.2. Ünsüzlerin İmla Özellikleri.....	35
2.2.1. /b/ Ünsüzünün yazılışı	35
2.2.1.1. Ön seste /b/ ünsüzünün yazılışı	35
2.2.1.2. İç Seste /b/ ünsüzünün yazılışı.....	36
2.2.2. /c/ Ünsüzünün yazılışı	36
2.2.2.1. Ön seste /c/ ünsüzünün yazılışı.....	37
2.2.2.2. İç Seste /c/ ünsüzünün yazılışı.....	37
2.2.3. /ç/ Ünsüzünün yazılışı	37
2.2.3.1. Ön seste /ç/ ünsüzünün yazılışı.....	37
2.2.3.2. İç seste /ç/ ünsüzünün yazılışı	38
2.2.3.3. Son seste /ç/ ünsüzünün yazılışı	39
2.2.4. /d/ Ünsüzünün yazılışı	39
2.2.4.1. Ön seste /d/ ünsüzünün yazılışı	39
2.2.4.2. İç seste /d/ ünsüzünün yazılışı	40
2.2.5. /f/ Ünsüzünün yazılışı.....	40
2.2.5.1. Ön seste /f/ ünsüzünün yazılışı	41
2.2.5.2. İç seste /f/ ünsüzünün yazılışı.....	41
2.2.5.3. Son seste /f/ ünsüzünün yazılışı.....	41
2.2.6. /g/ Ünsüzünün yazılışı	41
2.2.6.1. Ön seste /g/ ünsüzünün yazılışı	41
2.2.6.2. İç seste /g/ ünsüzünün yazılışı	42
2.2.6.3. Son seste /g/ ünsüzünün yazılışı	42
2.2.7. /ğ/ Ünsüzünün yazılışı	42
2.2.7.1. Ön seste /ğ/ ünsüzünün yazılışı	42

	Sayfa
2.2.7.2. İç seste /ğ/ ünsüzünün yazılışı	43
2.2.7.3. Son seste /ğ/ ünsüzünün yazılışı	43
2.2.8. /h/ Ünsüzünün yazılışı	44
2.2.8.1. Ön seste /h/ ünsüzünün yazılışı	44
2.2.8.2. İç seste /h/ ünsüzünün yazılışı	44
2.2.9. /h/ Ünsüzünün yazılışı	44
2.2.9.1. Ön seste /h/ ünsüzünün yazılışı	45
2.2.10. /k/ Ünsüzünün yazılışı	46
2.2.10.1. Ön seste /k/ ünsüzünün yazılışı	46
2.2.10.2. İç seste /k/ ünsüzünün yazılışı	46
2.2.10.3. Son seste /k/ ünsüzünün yazılışı	47
2.2.11. /k/ Ünsüzünün yazılışı	47
2.2.11.1. Ön seste k ünsüzünün yazılışı.....	48
2.2.11.3. Son seste /k/ ünsüzünün yazılışı	49
2.2.12. /l/ Ünsüzünün Yazılışı	49
2.2.12.1. Ön Seste /l/ Ünsüzünün Yazılışı.....	50
2.2.12.2. İç Seste /l/ Ünsüzünün Yazılışı.....	50
2.2.12.3. Son seste /l/ ünsüzünün yazılışı	51
2.2.13. /m/ Ünsüzünün yazılışı	51
2.2.13.1. Ön seste /m/ ünsüzünün yazılışı	51
2.2.13.2. İç seste /m/ ünsüzünün yazılışı	52
2.2.13.3. Son seste /m/ ünsüzünün yazılışı	52
2.2.14. /n/ Ünsüzünün yazılışı	53
2.2.14.1. Ön seste /n/ ünsüzünün yazılışı	53
2.2.14.2. İç seste /n/ ünsüzünün yazılışı	53
2.2.14.3. Son seste /n/ ünsüzünün yazılışı	54

	Sayfa
2.2.15. /ñ/ Ünsüzünün yazılışı	54
2.2.15.1. İç seste /ñ/ ünsüzünün yazılışı	55
2.2.15.2. Son seste /ñ/ ünsüzünün yazılışı	55
2.2.16. /p/ Ünsüzünün yazılışı	55
2.2.16.1. Ön seste /p/ ünsüzünün yazılışı	55
2.2.16.2. İç seste /p/ ünsüzünün yazılışı	56
2.2.16.3. Son seste /p/ ünsüzünün yazılışı	56
2.2.17. /r/ Ünsüzünün yazılışı.....	56
2.2.17.1. Ön seste /r/ ünsüzünün yazılışı	57
2.2.17.2. İç seste /r/ ünsüzünün yazılışı.....	57
2.2.17.3. Son seste /r/ ünsüzünün yazılışı.....	58
2.2.18. /s/ Ünsüzünün yazılışı.....	58
2.2.18.1. Ön seste /s/ ünsüzünün yazılışı.....	58
2.18.2. İç seste /s/ ünsüzünün yazılışı.....	59
2.2.18.3. Son seste /s/ ünsüzünün yazılışı.....	59
2.2.19. /ş/ Ünsüzünün yazılışı.....	60
2.2.19.1. Ön seste /ş/ ünsüzünün yazılışı.....	60
2.2.19.2. İç seste /ş/ ünsüzünün yazılışı.....	60
2.2.19.3. Son seste /ş/ ünsüzünün yazılışı.....	61
2.2.20. /t/ Ünsüzünün yazılışı	61
2.2.20.1. Ön seste /t/ ünsüzünün yazılışı	61
2.2.20.2. İç seste /t/ ünsüzünün yazılışı	62
2.2.20.3. Son seste /t/ ünsüzünün yazılışı	62
2.2.21. /w/ Ünsüzünün yazılışı	63
2.2.21.1. Ön seste /w/ yazılışı.....	63
2.2.21.2. İç seste /w/ ünsüzünün yazılışı	63

	Sayfa
2.2.21.3. Son seste /w/ ünsüzünün yazılışı	64
2.2.22. /y/ Ünsüzünün yazılışı	64
2.2.22.1. Ön seste /y/ ünsüzünün yazılışı	64
2.2.22.2. İç seste /y/ ünsüzünün yazılışı	64
2.2.22.3. Son Seste /y/ Ünsüzünün Yazılışı.....	65
2.2.23. /z/ Ünsüzünün yazılışı	65
2.2.23.1. Ön seste /z/ ünsüzünün yazılışı.....	65
2.2.23.2. İç seste /z/ ünsüzünün yazılışı	65
2.2.23.3. Son seste /z/ ünsüzünün yazılışı	66
2.3. Eklerin İmla Özellikleri.....	66
2.3.1 Yapım eklerinin imla özellikleri.....	67
2.3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri	67
2.3.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri	72
2.3.1.3. İsimden fiil yapma ekleri	77
2.3.1.4. Fiilden fiil yapma ekleri	79
2.3.2. Çekim eklerinin imla özellikleri	81
2.3.2.1. İsim çekim eklerinin imla özellikleri.....	81
2.3.2.2. Fiil çekim eklerinin imla özellikleri	90
2.3.2.3. İsim-fiil ekleri	100
2.3.2.4. Sıfat-fiil ekleri.....	102
2.3.2.5. Zarf-fiil ekleri	105
2.4. Sözcüklerin İmlası.....	108
2.4.1. Ünsüzleri tonlu ve tonsuz biçimde yazılan sözcükler:	108
2.4.2. Kısa ve uzun ünlü ile yazılmış sözcükler:	109
3. TRANSKRİPSİYONLU METİN ve AKTARMA	111

	Sayfa
4. SONUÇ	193
KAYNAKLAR	197
EKLER.....	199
EK-1. Arap Harfli Türkmen Alfabeti (1924).....	200
EK-2. Orijinal Metnin Fotoğrafları	201
ÖZGEÇMİŞ	223

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.1. Şahıslara göre iyelik kökenli şahıs eklerinin varyantları	90
Çizelge 3.2. Şahıslara göre zamir kökenli şahıs eklerinin varyantları	92

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
cm.	Santimetre
dam.	Dekametre
Doç.	Doçent
Dr.	Doktor
Prof.	Profesör
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu

1. GİRİŞ

Türkmen Türkçesi

Oğuz grubu lehçeleri arasında sınıflandırılan Türkmen Türkçesi; Azerbaycan, Gagavuz ve Türkiye Türkçesi ile birlikte Türkçenin Batı kolunda yer alır. Oğuz yazı dillerinde belli başlı bazı noktalarda benzerlik görülse de zaman içinde çeşitli fonetik ve morfolojik değişimler oluşarak birtakım farklılıklar meydana gelmiştir (Akar, 2010).

“Bünyesinde Eski Oğuzcaya ait unsurları barındıran Türkmence, Çağataycanın tesirinde gelişen bir yazı dili olduğu için Türkçenin kuzey ve doğu kolunda yer alan lehçelere ait özellikler de taşımaktadır” (Kara, 2012:21).”

Oğuz grubunun diğer lehçelerinde söz başında v- olan iki fiil:Türkmen Türkçesinde bar-/ber-; ol- fiili ise bol- biçimindedir. Türkmen Türkçesi, Batı grubu lehçeleri sınıflandırmasında yer almasına rağmen Kuzey lehçelerine ait ses ve şekil özellikleri de göstermektedir.

“Türkmen Türkçesiyle yazılmış en eski metinlerin, Ahmet Yesevî’nin şiirleri ve Ali’nin Kıssa-i Yusuf’u olduğu ileri sürülse bile aslında bunlar Türk dilinin ortak dönemlerine ait eserlerdir. Türkmence asıl eserlerini 18. yüzyıldan itibaren vermeye başlamıştır (Buran ve Alkaya 2015:110).”

“16. yüzyıldan itibaren Çağatay yazı dilinin yoğun etkisi altında gelişen ve 18. yüzyılda Arap harfleriyle yazılmaya başlanan Türkmence, bu nedenle Batı Türkçesi yanında Doğu Türkçesi özellikleri de gösterir. 18. yüzyılda ünlü Türkmen Şairi Mahtumkulu tarafından yazıya geçirilmiş olan Türkmence, Sovyet devrimine kadar bir yazı dili olarak ortaya çıkamamıştır (Yılmaz, 2002).”

“Klasik edebîyat geleneğinden gelen Mahtumkulu (1730-1780) Çağatay Türkçesini çok iyi bilmesine rağmen yerel Türkmen ağzını kullanarak yazı dili haline gelmesini sağlamıştır (Buran ve Alkaya, 2015:111).”

“Türkmen Türkçesiyle ilgili ilk önemli eserler 1920’li yılların sonlarına doğru yayımlanır. Bunlar genellikle gramer, sözlük ve kılavuz kitaplardır (Kara, 2007:234).”

Türkmençe ile ilgili ilk gramer çalışması 1929 yılında M. Geldiyif ve G. Alparıf'ın Latin harfi esaslı Türkmen alfabesiyle hazırladığı “*Türkmen Dilinin Grammatikası, Sarf Nahuv*” adlı eseridir. M. Geldiyif ve G. Alparıf Ekim Devrimi sonrasında Arap harfi esaslı Türkmen alfabesini düzenleyerek her yaş grubuna hitap eden okuma yazma ve ders kitapları hazırlamışlar, Türkmen Türkçesinin ölçünlü yazı dili hâline gelmesiyle ilgili önemli çalışmalar yapmışlardır.

“Türkmenler yazılı edebîyatlarının başlangıcından 1928’e kadar Arap, 1928-1940 yılları arası Lâtin, 1940’tan sonra da Kiril alfabesini kullanmışlardır. Türkmenistan Meclisi, 12 Nisan 1993 tarihinde aldığı bir kararla Lâtin alfabesini esas alan yeni Türkmen alfabesine geçmeyi kabul etmiştir (Kara, 2012:19).” “Sovyetler döneminde, edebî dil için Yomut ve Teke ağızları esas alınmış ancak sonradan değişik ağızlara ait unsurların da yazı dilinde işletilmesiyle Türkmen Türkçesi bugünkü hâlini almıştır (Kara 2007:234).”

Büyük Türkmen boyları ve ağızları: Çovdur, Ersarı, Göklen, Salır, Sarık, Teke ve Yomut’tur. Bazı dilbilimciler Yomut ve Teke ağızlarının Türkmen edebî diline olan katkısının diğer ağızların etkisinden daha fazla olduğu görüşündedirler.

“Türkmen Türkçesinin kendine has tipik özellikleri vardır. Bunlardan ilki Ana Türkçede var olduğu düşünülen Türkçe kökenli sözcüklerin ilk hecesinde bulunan aslî uzunlukları korumasıdır. Aynı zamanda bazı morfolojik olaylar neticesinde Türkmen Türkçesinde ikincil uzunluklar da ortaya çıkar (Yıldırım, 2017:16).”

Pelteklik ve yuvarlaklaşma gibi belirleyici özellikleri olan Türkmen Türkçesi birtakım şekil özellikleri ile Batı Türkçesinin diğer lehçelerinden ayrılmaktadır: Oğuz grubu lehçelerinde görülen görülen öğrenilen geçmiş zaman kipi “-mİş/-mUş” Türkmen Türkçesinde -İpdİr ve -andİr ile karşılanmaktadır.

“Türkmen Türkçesinin söz varlığının temelini Türkçe sözler oluşturur. Tarihî seyir içinde Farsça, Arapça ve Rusçadan sözcükler almıştır. Alıntı sözcükler genellikle Türkmen Türkçesinin ses ve dilbilgisi kurallarına uymaktadır (Buran ve Alkaya 2015:110).”

Konuşma dilinde kullanılan alıntı sözcükler Türkmencenin söyleyiş özelliklerine göre evrilerek yazı diline geçmişlerdir. Türkmen Türkçesi ile yazılı eserler verilmesinin son

birkaç yüzyılda oluştuğu göz önüne alındığında yazı dilinin oluşmasına kadar alıntı sözcüklerin değişimini tamamladığı görülmektedir.

Arap harfli Türkmen Türkçesi ile yazılmış eserler üzerine yapılmış çalışmalar

Klasik Türkmen edebîyatının öncüsü olan Mahdumkulu'nun 18. yüzyılın ikinci yarısında Türkmen Türkçesi ile kaleme aldığı şiirleri, Arap harfli Türkmen alfabesi ile verilen eserlerin başında gelmektedir. Mahdumkulu Divanı üzerine bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Gramer incelemesi olarak 2005 yılında Hayati Yılmaz doktora tezi hazırlamıştır. *Mahdûmkulı Divânı (inceleme-metin-dizin)* adlı çalışmada divanın beş nüshasının karşılaştırılmalı metnini vermiş; eserin imla, ses ve şekil bilgisi özelliklerini incelemiştir. Divanın analitik dizini ve özel adlar dizini de çalışmasında yer almaktadır. Hayati Yılmaz bu çalışmasıyla dönemin Türkmen Türkçesinin özelliklerini ve söz varlığını ana hatlarıyla ortaya koyduğunu belirtmektedir.

18. yüzyılda Arap harfli Türkmen alfabesi ile eser veren bir başka isim de Zelilî'dir. Klasik Türkmen edebîyatının öncülerinden ve Mahdumkulu'nun çağdaşı Zelili ile ilgili Türkiye'de ilk kapsamlı akademik çalışma 2008 yılında Hüseyin Yıldırım tarafından yapılmıştır. Doktora tezi olarak hazırlanan *Zelilî Divanı (Metin-Aktarma-Gramer İncelemesi)* adlı çalışmada Zelilî divanının farklı el yazmalarından alınan şiirleri karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. İmla, fonetik ve morfolojik özellikler açısından incelenen eserin, elde edilen veriler ışığında Çağatay yazı dili ve standart Türkmen yazı dili ile karşılaştırılması yapılmıştır.

“Ululara Okuw Yazuw Öwretmek Üçin Sapaklık” adlı eser hakkında

Türkmen dilbilimci Muhammed Geldiyev, Türkmencenin ancak devlet dili olduğu takdirde varlığını sürdüreceğine inanmış ve bu uğurda uzun yıllar emek vererek çalışmıştır. Arap harfli Türkmen alfabesini ıslah ederek Türkmencenin ses özelliklerine uygun hâle getirmiş, her yaştaki insanın okuma yazma öğrenmesini sağlamak amacıyla alfabe ve ders kitapları hazırlamıştır. 1924 yılında Tatar dilbilimci Gıybadulla Alparov ile yetişkinlere okuma yazma öğretme amacıyla ders kitabı olarak hazırladıkları “*Ululara Okuw Yazuw Öwretmek Üçin Sapaklık*” adlı eser bu çalışmaların ürünlerinden biridir.

Türkmenceye özgü olmayan sesleri karşılayan harflerin kullanılmadığı, vokallerin neredeyse tamamının gösterildiği Arap harfli Türkmen alfabesiyle harekesiz olarak yazılan eserin giriş kısmında öğretmenler için okuma yazmanın nasıl öğretileceği ile ilgili kısa bir açıklama bulunmaktadır. Seslerden hecelere, sözcüklerden basit cümlelere geçiş yapılarak okuma yazma öğretme yöntemi uygulanmıştır. Bolşevik İhtilali sonrasında yazılan kitapta, dönemin siyasi düşüncesinin cümlelere yansıdığı görülmektedir.

Okuma yazma bilmenin önemi, bilgisizliğin kötü sonuçları vb. eğitimle ilgili konular atasözleri ve deyimlerle desteklenerek anlatılmıştır. Türkmen halkının yaşam biçimi; geçim kaynakları, yeraltı zenginlikleri, gelenek ve göreneklerine dair bilgilere yer verilmiştir. O yıllarda Türkistan'daki siyasî idarenin işleyişine dair bilgilerin de bulunduğu kitapta, bu bölgede yaşayan halklara ait nüfus, coğrafya, tarım ve hayvancılıkla ilgili veriler oransal ifadelerle gösterilmiştir. Kitapta yazım kuralları ve noktalama işaretlerinin kullanımı anlatılmış, mektup, dilekçe, kıssadan hisse ve şiir örnekleri verilmiştir.

Sağlık, temizliğin önemi ve zararlı alışkanlıklardan korunma kitabın konuları arasındadır. Kitabın yetişkinlere okuma yazma öğretmenin yanı sıra onları eğitilmiş bireyler olarak topluma kazandırmak amacıyla hazırlandığı görülmektedir.

Muhammed GELDİYEY

“1889 yılında Türkmenistan’ın Çeleken şehrinde dünyaya gelen Muhammed Geldiyev eğitimine ilk olarak doğduğu yerdeki medresede başlayıp Buhara medreselerinde devam etmiştir. Yüksek öğrenimini Ufa şehrindeki Galiya medresesinde tamamlamış 1917-1921 yılları arasında Tatar ve Başkurt okullarında öğretmenlik yapmıştır (Aşırov, 2018:95).”

Soner Sağlam 2019 yılında yayımlanan “Türkiye Dışındaki Türk Dünyası Türkologları” adlı eserin M. Geldiyev ile ilgili maddesinde Geldiyev’in 1921 yılında Aşkabat’ta öğretmenlik yaptığından, Türkmen dili ile alakalı pek çok çalışmada yönetici olarak görev aldığından bahsederek şu bilgileri verir: “Türkmen Bilim Heyetinin (1922-1926), Türkmen Bilim Sovetinin (1926), Türkmen Medeniyet Enstitüsünün (1928-1930) Türkmen Dili ve Edebîyatı bölümlerinde yönetici olarak çalışır. 3 Ocak 1931’de vefat eden Geldiyev’in ölümü üzerine 4-5 Ocak 1931 tarihli “Türkmenistan” gazetesinde sekiz adet yazı kaleme alınır (Sağlam, 2019:538).”

“41 yıllık kısa ömründe oldukça önemli işler gerçekleştiren Geldiyev, 17 Nisan 1922’de Taşkent’te kurulan Türkmen Bilim Komitesi’ne öncülük eder, Geldiyev, Türkmen edebî dilini şekillendirmek Türkmen mekteplerinde okutulmak üzere ders kitapları yazmak, öğretmenler için kılavuz kitaplar hazırlamak çabasına girer (Sağlam, 2019:538).” Sağlam aynı eserde Geldiyev’in raporu sonucunda Türkmen Bilim Komitesi’nin tarihte ilk kez 1923 yılında Arap alfabesi ile yazılan Türkmen edebî dilinin yazımında reform yaptığından ve bu reformun yeniden gözden geçirilerek bazı düzeltmeler yapıldıktan sonra uygulamaya konulduğundan bahseder. Geldiyev Arap harflerine dayalı alfabede ünlülerin gösterilmesi gerekliliğinin önemini savunur (Sağlam, 2019:539).”

Türkmencenin fonetik sisteminin ilmi metotlar ile öğrenilmesi ve öğretilmesi Geldiyev’in bu raporu ile başlar. Taşkent’te yaşadığı dönemde Geldiyev, yeni açılan Türkmen okulları için ders kitapları hazırlar. Birçok ders kitabını Türkmenceye tercüme eder. S. İşan ve Ö. Atabayev tarafından toplanan sözlü edebîyat ürünlerin redaktörlüğünü yapar ve “Erteki ve Matallar Yığındısı” adıyla yayınlanmasını sağlar. Meşhur Tatar dircisi Gıybad Alparov ile birlikte alfabe ıslahı ile ilgili olarak “Büyüklerle Alfabe”, “Çocuklara Alfabe” ve “Türkmen Dilinin İmlası” gibi kitapları yazar. Yine Alparov ile birlikte birçok ders kitabı yayımlar. Sovyetler Birliği’ne bağlı olarak Türkmenistan Sovyet Sosyalistik Cumhuriyeti kurulduktan sonra Geldiyev, Taşkent’ten Aşkabat’a çağrılır. 1925-1930 yılları arasında önce Türkmen İlim Komitesi sonra Türkmen Medeniyet Enstitüsünde bilim insanı olarak çalışan Geldiyev 1925’te Türkmen atasözü ve bilmecelerinin bir arada toplandığı *Atasözü ve Bilmeceler Külliyyatı* (Atalar Sözü) adlı kitabı çıkarır. 1926 yılında düzenlenen Bakü Türkoloji Kurultayına katılır. Türkoloji tarihinin en önemli toplantılarından biri olan bu kurultayda Türk soylu halkların dil, edebîyat, tarih sosyal ve siyasi yaşam gibi pek çok konudaki meseleleri ele alınır. Türk soylu halkların alfabe meselesi kurultayın üzerinde en fazla durulan konusudur. Kurultaya katılan delegasyonlar Türk soylu halkların kendi edebî dillerini geliştirmek için Latin harfleri esasında bir alfabe geçilmesinin faydalı olacağı hususunda hemfikir olur. Kurulan merkezi komiteye Türkmenistan’dan K. Böriyev ve M. Geldiyev seçilir. Geldiyev, ayrıca akademik kurula da üye olarak seçilir. Yeni Türk Alfabesi Merkezi Komitesinin yanında oluşturulan İlmi Danışma Üyeliğine seçilen M. Geldiyev, bu komitenin faaliyetlerinde görev alıp, her fırsatta Türkmencenin fonetik özelliklerine uygun, doğru düzenlemeler yapılması hususundaki görüşlerini dile getirir ve Türkmencenin en önemli fonetik özelliklerinden biri olan uzun ünlülerin yazıda gösterilmesini ısrarla savunur. M. Geldiyev tarafından Latin esaslı alfabeye göre yazılan harflerle 1928-1930 yıllarında “*Elipbiy (Balalar için)*” Çocuklar için Alfabe ve “*Dayhan Elipbisi*” Çiftçi Alfabesi adları ile yayımlanarak, geniş halk kitlelerine ulaştırılır (Sağlam, 538-540).

“Geldiyev’in Türkmen dili ve edebîyatıyla ilgili yazıları dönemin düşünce yapısının anlaşılmasında önemli olmuştur....Türk dilinde ilerleyen Türk kavimlerinin birbirinin edebîyatlarından faydalanması, her şivede paralel olanlarının kendi aralarında edebîyatlarını birleştirip, bilinçlenmesi, bilim yolunda güçlenip, ilerlemesinin gerekli

olduğunu savunmuştur” (Aşırov, 2018:95-96). Aşırov Geldiyev’in çalışmaları ile ilgili bilgi verirken Rus ve Sovyet dilbilimci Yevgeniy Polivanov’un 1927 yılında yazdığı bir makalede yeni alfabe ile ilgili şu sözlerine vurgu yapar: “*Geldiyev’in Türkmen alfabesi*”.

Türkmençenin yazı dili olması konusunda önemli çalışmalar yapan Geldiyev, Gıybadulla Alparov ile önce Arap harfli, daha sonra Latin harfli alfabeleri Türkmençenin ses özelliklerine uygun bir şekilde ıslah etmiş, her yaş grubuna hitap eden okuma yazma ve ders kitapları hazırlamıştır. Türkmençe olarak yazılan ilk gramerde de Geldiyev ve Alparov’un imzası vardır. Türkmen dili ancak devlet dili olursa varlığını sürdürebilir düşüncesi ile hareket ederek Türkmen dil bilimi çalışmalarına öncülük etmiştir. Geldiyev’in eserlerinden bazıları:

Kitaplar:

1. M. Geldiyev, G. Alparov, Elipbiy, Daşkent 1924.
2. M. Geldiyev, G. Alparov, Elipbiy, Poltaratsk-Aşgabat 1925.
3. M. Geldiyev, Başlangıç Mekdepde Ene Dili, Poltaratsk-Aşgabat 1925.
4. M. Geldiyev, K. Böriyev, Latin Harpı Esasında Düzülen Türkmen Elipbiyi, Aşgabat 1927-1928.
5. M. Geldiyev, K. Böriyev, Taze Elipbiyin Yazuv Düzgünleri (İmla Kadalari), Türkmenistan Devlet Neşiryatı, Aşgabat 1928.
6. M. Geldiyev, Dayhan Elipbisi, Türkmenistan Devlet Neşiryatı, Aşgabat, 1924,1928, 1929, 1930.
7. M. Geldiyev, Mekdebe Çenli Terbiye, Poltaratsk-Aşgabat 1925.
8. M. Geldiyev, Ors Mekdeplerinde Hem Orslar Üçik Vagtlı Kurslarda Türkmen Dilin Övretmek Üçin Canlı Sözleşüv Dili Sapakdigi, Birinci Kitap), Poltaratsk-Aşgabat 1926.
9. M. Geldiyev, Elipbiyden soň Birinci Yıl Okuv kitabı, Poltaratsk-Aşgabat 1925.
10. M. Geldiyev, Elipbiy (Oglanlar üçin). Türkmenistan Devlet Neşiryatı, Aşgabat 1928, 1929.
11. M. Geldiyev, G. Alparov, Türkmen Dilinin Grammatikası (Sarf-Nahuv). (Okuvçulara Ulanma Hem Orta Mektepler Üçin Sapaklık). Türkmenistan Devlet Neşiryatı, Aşgabat 1929 (Sağlam, 2019:542).

Makaleler:

1. K. Böriyev, M. Geldiyev, “Yazuv Düzgünleri”, Türkmenistan, 1928, 15, 16, 17,Mart.
2. M. Geldiyev, “(Balıkçının Yaşkiçisi). “Şiveçne” Adında Gaytargı Yazan YoldaşaGaygargı”, Türkmenistan, 1926 – 3, 4, 5, Yanvar.
3. M. Geldiyev, “Bütün Mekdeplerimizdemi Ya-ki yeke Orta Mekdeplerimizdemi? Haysı Dil Bilen Okatmak Meselesi”, Türkmenistan, 1926, 12 aprel.
4. M. Geldiyev, Divanları Yerlileşdirmek Hem Adalga Meselesimi Ya-ki yeke Adalga Meselesimi?, Türkmenistan, 1926, 9 Noyabır.

5. M. Geldiyev, “İşçi-Dayhan Yaş Goşguçı, Yazıcılarını Üyşürip Oların Hünermentlerini Artdırmakdahı Amalı Suratda Türkmen Edebîyatını Yüze Çıkarmagın Düyp Yolları”, Türkmenistan, 1929, 9-10 Dekabr.
6. M. Geldiyev, “Okuv İşleri ve Türkmen Yigitleri”, Türkmen Dili, 1924, No: 6, 7, 8.
7. M. Geldiyev, “Türkmen Bilim Komissiyası ve Onun Eden İşleri”, Türmen Dili, 1924, No: 6-7-8.
8. M. Geldiyev, “Türkmenistan” Gazetinin Dili Ya-ki Bizde Adalga Meselesi”, Türkmenistan, 1925, 14 Aprel.
9. M. Geldiyev, “Türkmen Dilinde Uzun Çekimli Ses Hem Onun rolı (Käri)”, Türkmenistan, 1930, 18, 19 May (Sağlam, 2019:544).

Gıybadulla ALPAROV

Gıybadulla Alparov 2 Aralık 1888’de Ufa’nın Avırgazı ilçesinin Kormanay köyünde dokuz çocuklu bir ailenin ikinci çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Gıybadulla Alparov, ilk eğitimini doğduğu köyün mektebinde alan Alparov, daha sonra Ufa şehrinde “Gosmaniye” ve “Galiya” medreselerinde okumuştur (Yusupova, 2018: 977).

“1910 yılında Kazan şehrine gelerek Tatar Öğretmen Okulu öğrencisi olmuş ve bu okulu 1913 yılında tamamlamıştır. 1910-1911 yıllarında Kazan’da, 1913-1914 yıllarında ise Orenburg vilayetinin Troitsk şehrinde öğretmenlik yapmıştır. 1914-1918 yıllarında Gıybadulla Alparov tekrar Sterlitamak’a dönüp Karamanlı’da kültür alanında hizmet etmiştir (Yusupova, 2018: 977).”

“Gıybadulla Alparov Ekim Devrimi’nin Tatar halkının medeni seviyesini daha da yukarı taşımayacağına inanmıştır. 1918 yılında Ufa’da “*Avıl Halkı, Köreş Kızıl Yav*” gazetelerini çıkaran ekibin içinde yer almıştır. Öğretmenler için dil bilimi dersleri veren Alparov, Kızıl Ordu askerleri için de dersler vermiştir. Başkurdistan Kitap Neşriyatı’nda bölüm müdürü olarak, “*Kızıl Yul, Şerik Yarlıları ve Ural*” gazetelerinde edebîyatçı, sekreter ve redaktör olarak çalışmıştır. Arap harfli alfabe ile okuma yazma öğrenmenin zorluğunu öğretmenlik yaparken fark eden Alporov, bu konuyla ilgili araştırmalar yaparak alfabe ıslahı çalışmaları yapmıştır (Yusupova, 2018: 978)”

Birinci Dünya Savaşı’nın ağır şartlarında sağlığı bozulan Alparov, 1921 yılında tedavi için Orta Asya’ya gönderilmesine rağmen çalışmalarına devam etmiştir. Evliyaata’da ve Sovet-Partiya mektebinde dersler vermiştir. Türkmenistan Halk Maarif Kurumunun Devlet İlim Kurulu’nda çalışmıştır. Kazak, Kırgız, Özbek, Uygur ve Türkmen Türkçelerini bilen Alparov 1924 yılında dil bilimci Muhammed Geldiyev ile birlikte hazırladığı alfabe kitabı

Türkmenistan’da 15 yıl boyunca ders kitabı olarak okutulmuştur. Yine Geldiyev ile birlikte “*Yetişkinlere Okuma Yazma Öğretimi Ders Kitabı, Dil Ders Kitabı, Türkmen Dilinin Grameri*” kitaplarını hazırlamıştır (Yusupova, 2019:978).

1924 yılında Ufa’ya geri dönen Gıybadulla Alparov, Başkurdistan Maarif Kurumu bünyesindeki Bilim Merkezi ve Akademisi’nin yayın organı olan “Bilim” dergisinde sekreter olarak çalışmıştır. 1925 yılında Kazan’da Tataristan Halk Maarif Kurumu bünyesindeki Bilim Merkezi’nde sekreter olarak göreve başlamış, 1926 yılında Bakü’de gerçekleştirilen 1. Türkoloji Kongresi’ne Tataristan temsilcisi olarak katılmıştır. Alparov, aynı yılın yaz aylarında doktora eğitimi alması için “Bilim Merkezi” tarafından Leningrad’a gönderilmiştir. N. N. Poppe, İ. İ. Meşaninov, N. Y. Marr, S. Y. Malov, V. N. Samoyloviç, L. V. Şerbak gibi ünlü bilim adamlarından ders almıştır. Kazan’a döndükten sonra Pedagoji Enstitüsü’nde ve diğer yüksekokullarda dersler veren ve kendi alanında da bilimsel çalışmalar yapan G. Alparov, çoğu Tatar, Başkurt, Türkmen, Özbek lehçelerinin alfabe ve imla meselesi üzerine olan 30 kitap, 100’den fazla makale yayımlamıştır (Yusupova, 2019:979).

“Bilim dünyasına yaptığı çalışmalarla adını önemli yerlere yazdıran G. Alparov, 31 Haziran 1936 yılında, 48 yaşında fani dünyadan ebediyete göçmüştür. Cenazesi Kazan’ın Arça mezarlığına defnedilmiştir (Yusupova, 2019:979).”

Alparov’un Eserlerinden Bazıları:

1. G. Alparov, “Bakuda Tyurkologiya Syezdı”, Megarif, 1925, № 9, 126–127 b.
2. G. Alparov, Elifba Tertibı, İmla Kağıydeleri, Atamalar Meselesi, Xalık Edebîyatın Cıyu Turında İnstruksiyeler Cıyıntığı, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1926, 56 b.
3. G. Alparov, Şekli Nigızde Tatar Grammatıkası (Tilbızñı Gıylmi Tikşirü Yulında Bır Tecrube), Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1926, 164 b.
4. G. Alparov, “Ob Agglyutinativnoy Osobennosti Tatarskogo Yazıkı”, Vestnik Nauçnogo Obşçestva Tatarovedeniya, Kazan, 1927, № 7.
5. G. Alparov, “10 Yıl İçinde Tatar Tili”, Megarif, 1927, № 10–11, 60–66 b; № 12, 39–45 b.
6. G. Alparov, “Tatar Grammatıkası” Turındagı TenkıytlergeCavap”, Megarif, 1928, № 11, 70–76 b; 1929, № 1, 94–99 b.
7. G. Alparov, Saylanma Xızmetler (Tatar Grammatıkası hem Gomumi Til Bılımi Meseleleri), Kazan 1945, 330 b (Yusupova, 2018: 977-979).

2. İMLA ÖZELLİKLERİ

1924 yılında Muhammed Geldiyif ve Gıybadulla Alparif tarafından Arap harfli Türkmen alfabesiyle hazırlanan “*Ululara Oku:- Yazı: Öwretmek Üçin Sapaklık*” adlı eser harekesiz olarak yazılmıştır. Noktalama işareti olarak “nokta, iki nokta, virgül, soru işareti, tırnak işareti ve parantez işareti” kullanılmıştır. Eserde öğretmenlere okuma yazmanın nasıl öğretilmesi gerektiği hakkında bilgiler verilirken 6. sayfada noktalama işaretlerinin kullanımı ile ilgili açıklama yapılmıştır: *آحرقي ساپاقلاردا سوزله رنڭ قوشلپ بر سوزله م بولدغن، سوزله مله رنڭ آحرندا نوقت-دورته گي قويلانلغن هم م آڭلاتماق لازم. “Aħırkı sapaklarda sözlerniň hoşılıp bir sözlem boldığın, sözlemlerniň aħırında noqat-dürtegi qoyıyanlıgın hem aňlatmak lazım.* Sonraki derslerde sözcüklerin birleşip cümle olduğunu ve cümlelerin sonunda nokta işareti koymak gerektiğini de anlatmak gerek.”

Türkmen Türkçesinin ayırıcı özelliklerinden biri olan uzun ünlülerin varlığı eserin imlasında belirgin bir şekilde görülmektedir. “a,e,ä,o,ö” ünlülerinin yazımında kısa ve uzun olanları ayıran bir işarete rastlanılmazken “ı,i,u,ü” ünlülerinin yazımında kısa ve uzun ünlülerin ayırt edici olmasını sağlayan farklı işaretler kullanılmıştır. Kapalı hecede kalan kısa “ı,i” ünlüleri dışında bütün ünlüler yazılarak gösterilmiştir. Açık hecedeki “ı,i” ünlülerinin yazılacağı, kapalı hecede kalan “ı,i” ünlülerinin yazılmayacağıyla ilgili eserin 58. sayfasında yazım kuralları bölümünde açıklama yapılmıştır:

بۇغنىڭ آخىرىدا ى سەسى بولسا، [آچق بۇغ بولپ] ى خارپى يازىلار. مەسەلەم: قىزار، دىلى، بىلەن، اشق كىمىن سوزلەردە قى، دى، بى، اى بۇغلارنىڭ آخىرىدا بولان ءاچن ى خارپى يازىلان. اه گەردە بۇغنىڭ اورتاسىدا گەلسە [بۇتەۋ بۇغ بولپ]، ى خارپى يازىلماز. مەسەلەم: قل، دل، سىز، اقچام، يىلق، بىلەم كىمىن سوزلەردە ى سەسى بۇغنىڭ اورتاسىدا گەلدىگى ءاچن *Buğınniň aħırında ı-i sesi bolsa (açık buğın bolıp) ı-i harpı yazılyar. Meselem: kızar, dili, bilen, ıışık, kimin sözlerinde kı, di, bi, ı buğınlarınıň aħırında bolan üçin ı-i harpı yazılan. Egerde ı-i sesi buğınniň ortasında gelse (bütew buğın bolıp) ı,i harpı yazılmaz. Meselem: kıl, dil, siz, ııcam, yıllık, bildim, kimi:n, sözlerde ı,i sesi buğınniň ortasında geldigi üçin yazılmandır.* “Hecenin sonunda ı-i sesi varsa (açık hece) ı-i harfi yazılır. Örneğin: kızar, dili, ile, ıışık gibi sözcüklerde” kı, di, i, ı” hece sonunda olduğu için ı-i harfı yazılır. Eğer ı-i sesi hecenin ortadaysa kapalı hece olur “ı-i” harfi yazılmaz. Örneğin: kıl, dil, siz, düzen, yıllık, bildim, gibi sözcüklerde ı-i sesi hece ortasına geldiği için yazılmamıştır.”

İnce sıralı sözcüklerin başına sözcükte ayırt edici başka bir ses yoksa inceltme işareti olarak hemze (ء) konularak kalın sıralı sözcüklerle karışması önlenmiştir. Bu konuyla ilgili eserin 5. sayfasında bilgi verilmiştir: "ء بىلگىسن اه ۆره ده نده اوقوچىلار سوزله رنڭ قالڭ، اينچىگه بولشلارن، *belgisin öwredende oqu:çılara sözlerniň kalyň, i:nçe boluşların, i:nçe sözlerniň kalınlardan şol yuqarkı belgi (ء) bilen ayrıldyğın aňlatmak gerek.* “Öğrencilere (ء) işaretini öğretirken, sözcüklerin kalın ve ince oluşlarına göre ince sözcüklerin kalınlardan yukarıdaki bu işaret (ء) ile ayrıldığını anlatmak gerek.”

Arap harfli yeni Türkmen alfabesiyle yazılan eserde Türkçede olan sesleri karşılayan harfler kullanılmıştır. Türkçe kökenli sözcüklerin yanı sıra Arapça kökenli sözcüklerin yazımında da “*peltek se ve ze, sad, dat, tı, zı, ayın ve hemze*” gibi Arap diline özgü sesleri karşılayan harfler kullanılmamıştır. Eserin 25. sayfasında eski yazılarda Arapça sözcüklerde bulunan bazı seslerin karşılığı olan harflerin kullanılmadığı açıklanmıştır:

كونه يازولاردا آراپ سوزلەرنده اولانلار حارپلار	
ث - س كىمىن آيدىلار	ذ - ز كىمىن آيدىلار
ص - س كىمىن آيدىلار	ظ - ز كىمىن آيدىلار
ط - ت كىمىن آيدىلار	ض - ز كىمىن آيدىلار
ع - غ كىمىن آيدىلار	ء - ه كىمىن آيدىلار

Köne yazu:larda Arap sözlerinde ulanılan harplar:

<i>ş-s kimi:n aydilyar.</i>	<i>z-z kimi:n aydilyar.</i>
<i>ş-s kimi:n aydilyar.</i>	<i>z-z kimi:n aydilyar.</i>
<i>ţ-t kimi:n aydilyar.</i>	<i>z-z kimi:n aydilyar.</i>
<i>‘- ğ kimi:n aydilyar.</i>	<i>’-e kimi:n aydilyar.</i>

Eski yazılarda Arap alfabesinde kullanılan harfler:

peltek s, s gibi söylenir.	peltek z, z gibi söylenir.
sad, s gibi söylenir.	dat, z gibi söylenir.
tı, t gibi söylenir.	zı, z gibi söylenir.
ayın, g gibi söylenir.	hemze, e gibi söylenir.

Eserde Arap alfabesinde bulunan şedde hiç kullanılmamış, gerektiğinde Türkmençe ve alıntı sözcüklerin yazımında aynı sesi gösteren harf tekrarlanarak yazılmıştır: اما > اما

emma “ama” 30-1; *esse* “hisse” 50-1; *karri* “yaşlı” 65-5; *minnet* “zahmet” 76-2.

Alıntı sözcüklerin Türkmencede telaffuz edildiği şekliyle yazıldığı görülmektedir. Arapça ve Farsçadan alınan sözcüklerde ünsüz değişmesi, ünsüz düşmesi ve ünlü türemesi gibi değişimler mevcuttur. Bu değişimlerin daha net görülebilmesi için çalışmanın inceleme kısmında metindeki yazılışının yanında orjinal yazımıyla birlikte verilmiştir.

Eserde sözcük kök ve gövdelerine gelen eklerin imlasında ünlü uyumu açısından istikrarlı bir yazım tespit edilmesine rağmen tonlu tonsuz uyumu açısından tam bir uyum söz konusu değildir. Bazı eklerin sadece tonlu bazılarının ise yalnızca tonsuz biçimleri mevcuttur. Yapım ve çekim eklerinin bir kısmında dudak uyumu yoktur. Eklerin ve bazı sözcüklerin yazımında Çağataycanın etkisi göze çarpmaktadır. Bazı eklerin yazımında ikili şekiller mevcuttur. Çok fazla sayıda olmamakla birlikte bazı sözcüklerin imlasında da ikili yazımlar tespit edilmiştir. Bu yazım farkları aynı sözcükte ünsüzlerin tonlu ve tonsuz biçimlerinin yazılması şeklindedir.

2.1. Ünlülerin İmla Özellikleri

“Bugünkü Türkmen Türkçesinde yazıda gösterilen dokuz ünlünün, telaffuzda var olan ancak yazıda gösterilmeyen uzun şekilleri de mevcuttur. Kısa Ünlüler: /a/, /e/, /ä/, /y/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ Uzun Ünlüler: /a:/, /e:/, /y:/, /i:/, /o:/, /ö:/, /u:/, /ü: (üy) (Yıldırım, 2017: 19).”

“*Ululara Oku:- Yazı: Öwretmek Üçin Sapaklık*” adlı eser 1924 yılında günümüzden yaklaşık yüzyıl önce Arap harfli Türkmen alfabesiyle kaleme alınmıştır. Harekesiz olarak yazılan eserde ünlüler, Türkçe kökenli ve alıntı sözcüklerde yazılarak gösterilmiştir. Günümüz Türkmen Türkçesinde yazıda gösterilmeyip sadece telaffuzda bulunan uzun ünlülerden “ı, i, u, ü” ünlüleri, kısa telaffuz edilenlerden farklı işaretlerle eserin imlasında gösterilmiştir. Eserde diğer ünlüler de gösterilerek yazılmış fakat bunlara ait uzunluklar ayırıcı işaretlerle belirtilmemiştir. Kapalı hecede bulunan kısa “ı, i” ünlüleri ise yazımda gösterilmemiştir.

2.1.1. Kısa ünlüler

2.1.1.1. /a/ Ünlüsünün yazılışı

Eserde *a* ünlüsü *elif* (ا) ve *medli elif* (ي) ile imla kurallarına uygun olarak öncesindeki ve sonrasındaki harfe bitişik veya ayrı olarak yazılmıştır.

2.1.1.1.1. Ön seste /a/ ünlüsünün yazılışı

Ön seste *a* ünlüsü daima *medli elif* (ي) ile yazılmıştır.

Türkmençe sözcüklerde: ايتماق *aytmaç* “söylemek” 3-10; اق *aç* “ak” 4-14 ; ازراق *azraç* “azıcık” 5-3; آدا *ada* 5-12; آچق *açık* “açık” 6-16; آراق *aralık* “aralık” 8-10; أزق *azık* “azık” 9-2; آلقش *alkış* “beğeni, takdir” 9-3; آيلىق *aylık* “aylık” 10-1; آلتى *altı* “altı” 11-1; آلدق *aldık* “aldık” 15-15; آشلىق *aşlık* “yiyecek” 15-16; آچار *açar* “açar” 16-8; آلماتا *Almata* 17-2; آرپا *arpa* “arpa” 18-14; آغا *ağa* “ağa” 18-14; آغر *ağır* “ağır” 19-4; آغرىماز *ağrımaz* “ağrımaz” 19-17; آلانى *alanı* “alanı” 20-1; آرتق *artık* “artık, fazla” 20-14; آلماز *almaz* “almaz” 21-14; آجى *acı* “acı” 22-6; آرشن *arşın* “arşın” 22-16; آچىليار *açılıyor* “açılıyor” 23-6; آيراچىلىق *ayrıcılık* “ayrılık hasret” 24-1; آچماياردى *açmayardı* “açmıyordu” 24-9; آيدىليار *aydılıyor* “söyleniyor” 25-12; آتدىران *atdıran* “attırmış” 26-6; آنكنا *añına* “anlayışına, bilincine” 27-1; آز *az* “az” 29-2; آرقاسندا *arkasında* 30-3; آغاچلارى *ağaçları* “ağaçları” 31-14; آستندا *astında* “altında” 31-15; آلماز *almaz* “almaz” 32-7; آيلاندىرپ *aylandırıp* “döndürüp” 33a-13; آقساقلالار *aşsağalları* “bilgeler” 33-19; آچىلاندان *açıldandan* “açıldıktan” 34-2; آرتدىرماق *artdırmak* 35-8; آراسندا *arasında* 35-17; آلب *alıp* “alıp” 36-4; آيدىيارلار *aydıyarlara* “söylüyorlar” 37-20; آچىار *açıyor* “açıyor” 38-6; آلىناندىر *alınandır* “alınmıştır” 41-15; آت *at* “ad” 44-10; آدالارى *adaları* 44-16; آشاقلقدا *aşaklıkda* “derinlikte” 45-14; آقپ *aqip* 46-10; آرتق *artıktır* “fazladır” 47-7; آزالدى *azaldı* “azaldı” 52-1; آلماق *almak* “almak” 53-13; آرق *ark* “arık” 54-12; آيدانلار *aydanlar* “söylemişler” 55-14; آلدادر *aldadar* “aldanacak” 56-13; آلما *alma* 57-1; آلار *alar* “alır” 58-4; آي *ay* “ay” 60-18; آلابىلمەدك *alabilmedik* 62-13; آغىزلارى *ağızları* “ağızları” 62-13; آلداتماز *aldatmaz* “aldatmaz” 61-13; آغزلارى *ağızları* 62-13; آلماسا *almasa* “almasa” 63-9; آرا *ara* “ara” 64-2; آگرى *añrı* “geri” 65-1; آتالارىندان *atalarından* “dedelerinden” 65-9; آستلى *astlı* “altlı” 66-4; آيدىم *aydım* “türkü” 66-7; آجىراپ *alcırap* “şaşırp” 68-13; آيلاندىرپ *aylandırıp* “dönüştürüp” 69-7; آيلانىپ *aylanıp* “dönüp” 70-1; آغىرلىقلار *ağırlıklar* “ağırlıklar” 71-5; آرمانلى *armanlı* “hicranlı” 73-4; آرچادان *arçadan* “söğütten” 73-9; آسماغا *asmağa* “asmağa” 74-1; آتماغا *atmağa* “atmağa” 74-2; آغşam

38-4; قامسارلاری *kamsarları* “temsilcileri” 39-5; پاختا *pahta* “pamuk” 42-9; yaşayan یا‌شایان *yaşayan* “yaşayan” 44-8; پالچق *palçık* “balçık” 45-7; داش *daş* “taş” 46-15; قارایاغ *karayağ* “petrol” 47-5; یا‌شاجق *yaşacık* “gencecik” 48-6; قارامال *karamal* “büyükbaş hayvan” 50-11; قاراندا *karanda* “bakıldığında” 52-2; بارا-بارا *bara-bara* “gide gide” 52-16; ساقلاماق *saklamak* “korumak” 54-1; قارری *karrı* “yaşlı” 55-2; یاتماقدان *yatmaqdan* “yatmaktan” 55-2; قارری *karrı* “yaşlı” 56-9; قاراڭ *qarañ* “bakın” 57-12; بایداقلاری *baydaqları* “bayrakları” 58-13; یاپلدایار *yapıldayar* “parıldıyor” 58-14; یازلماز *yazılmaz* “yazılmaz” 59-1; قارانداس *karandaş* “akraba” 61-1; آندندان *adından* “adından” 62-3; پایلامادی *paylamadı* “bölüştürmedi” 62-8; قاراساق *karasak* “baksak” 63-2; قایتارغی *kaytarğı* “cevap” 64-11; یانینا *yanına* “yanına” 65-6; یاراسا *yarasa* “yararsa” 68-2; آماغا *alماغا* 68-18; ساقلان *saklan* “tutmuş” 69-5; دامجاسی *damcası* “damlası” 69-10; داغ *dağ* “dağ” 70-4; تاینندان *tayından* “yerinden” 72-2; پارچادان *parçadan* 73-10; یاتجاقدیم *yatcağdım* “yatacaktım” 73-14; یاقاسی *yakası* 74-5; یازلار *yazlar* “baharlar” 75-3; داشغن *daşgın* “taşkın” 76-1; باقاندان *bakandan* “bakandan” 76-5; سایان *sayan* “sayan” 77-3; جای *cay* “yer” 77-7.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: لازم > لازم *lazım* “lazım” 3-5; کتاب > کتاب *kitap* “kitap” 4-1; دعا > دعا *dawa* “dava” 21-6; حابر > حابر *habar* “haber” 22-7; خلق > خلق *halka* “halk, ulus” 24-9; حرف > حرف *harfları* “harfleri” 25-11; راحت > راحت *rahat* “rahat, huzur” 26-15; هوا > هوا *howa* “hava” 33a-3; محشر > محشر *maḥşar* “mahşer” 65-1; خط > خط *hat* “mektup” 61-7; رخصات > رخصات *ruḥsat* “izin” 70-12; قصاب > قصاب *kassaplar* “kasaplar” 74-1.

Arapça kökenli bir sözcükte iç seste *he* ile yazıldığı görülmektedir: سایه > سایه *sayasında* “gölgesinde” 24-3.

Farsça: بها > بها *baha* “paha,değer” 21-8; جانوار > جانوار *canawar* “canavar” 22-12; نادان > نادان *naḍan* “cahil” 67-12.

Batı kökenli¹: *manatlık* “liralık” 43-2; *Paransiyada* Fransa’da 53-16; *Germaniyada* “Almanya’da” 53-16; *milyan* “milyon” 42-16; *Dikabir* “Aralık” 63-12.

2.1.1.1.3. Son seste /a/ ünlüsünün yazılışı

Eserde son seste *a* ünlüsü *elif* (ا) ile, Arap harfi esaslı Türkmen alfabesinin imla kurallarına uygun olarak kendisinden önce gelen harfe bitişik veya ayrı yazılarak gösterilmiştir:

Türkmençe sözcüklerde: *ada* “ada” 5-12; *başga* “başka” 5-15; *kara* “kara” 8-6; *yola* “yola” 9-9; *ata* “dede” 10-12; *arpa* 18-14; *karga* “karga” 18-15; *bala* “çocuk” 19-2; *arwana* “soylu bir cins deve” 21-4; *oba* “köy” 30-5; *galla* “tahıl” 30-10; *şahta* “maden damarı” 32a-12; *pahta* “pamuk” 42-13; *bagana* “kuzu postu” 42-13; *orta* “orta” 45-3; *kısğa* “kısa” 47-1; *yorınca* “yonca” 49-17; *alma* “alma” 57-3; *soñra* “sonra” 61-1; *ağa* “ağa” 68-15.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: *kaza* “kaza” 8-6; *dawa* “dava” 21-5; *emma* “ama” 24-6; *kıbla* “kible” 41-16; *weba* “veba hastalığı” 54-14; *molla* “, hoca” 64-2.

Farsça: *patşa* “padişah” 19-9; *hana* “ev” 22-12.

Batı kökenli: *parti* “parti” 35-15; *Angliya* “İngiltere” 53-16.

2.1.1.2. /e/ Ünlüsünün yazılışı

Eserde *e* ünlüsü ön seste *elif* + *he* (ه), ortada ve son seste *he* (ه) ile gösterilerek yazılmıştır.

2.1.1.2.1. Ön seste /e/ ünlüsünün yazımı

Ön seste *e* ünlüsü daima *elif* + *he* (ه) ile yazılmıştır.

¹ Çoğunluğu Rusça aracılığı ile Türkmen Türkçesine giren Arapça ve Farsça dışında kalan alıntı sözcüklerin kökenlerine tek tek değinilmeden “Batı kökenli” başlığı altında toplanması uygun görülmüştür

Türkmençe sözcüklerde: *etmek* “yapmak” 4-13; *et* “et” 13-3; *ene* “babaanne” 13-5; *eli* “eli” 13-9; *egin* “sırt” 15-5; *erk* “özgürlük” 15-5; *elek* “elek” 15-5; *elim* “elim” 16-14; *ekmek* “ekmek” 16-15; *ekmedige* “ekmeyene” 17-9; *eliñ* 19-16; *ekin* “ekin” 20-5; *etdi* “etti, yaptı” 24-16; *edyär* “ediyor, yapıyor” 28-15; *eglenip* “oyalanıp” 33-5; *ekläp* “ekleyip” 33-8; *ekilen* “ekilen” 43-10; *ekildi* “ekildi” 43-6; *etdiryär* “ettiriyor, yaptırıyor” 38-21; *eken* “eken” 43-20; *eye* “iye, sahip” 46-11; *erti:r* “yarın” 57-7; *egerde* “eğer” 58-19; *ertesi* “ertesi,sonrası” 67-16; *enem* “ninem, büyükanne annem” 72-8; *etdirdi* “ettirdi, yaptırdı” 77-7; *edil* “şimdi” 78-1; *egri* “eğri” 78-10.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: *emma* “ama” 30-1; *esger* “asker” 33-19; *esse* “hisce” 50-1.

2.1.1.2.2. İç seste /e/ ünlüsünün yazılışı

Eserde iç seste *e* ünlüsü daima *he* (ه) ile yazılarak gösterilmiştir:

Türkmençe sözcüklerde: *öwretmezden* “öğretmeden” 3-2; *gerek* “gerek” 4-2; *hem* “da, de, hem” 6-2; *bermek* “vermek” 6-8; *görkezmezden* “göstermeden” 7-1; *seslere* “seslere” 8-1; *kese* “yatay” 12-16; *bezyär* “bıkıyor” 13-7; *demir* “demir” 16-7; *sekiz* “sekiz” 15-5; *Taşkent* 15-8; *gelme* “gelme” 16-9; *serçe* “serçe” 17-1; *gölmez* “gölmez” 17-11; *yeke* “tek, yalnız” 18-4; *pel* “sınır” 18-14; *cencel* “rezalet” 22-13; *yene* “yine” 23-12; *çekenden* “çekenden” 24-1; *bermeyärdi* “vermiyordu” 24-13; *kömek* “yardım” 26-5; *geneş* “iştişare” 26-16; *yersiz* “yersiz, yurtsuz” 28-4; *gelcek* “gelecek” 29-6; *yeterlik* “yeterlik” 29-17; *düşen* “düşen” 30-1; *diñlemek* “dinlemek” 30-5; *bedre* “kova” 32a-5; *meñzeş* “benzer” 32a-6; *çetden* “kenardan, kıyıdan” 33a-6; *deñiz* “deniz” 33a-11; *geyim* “giyim” 33-6; *begler* “beyler” 33-20; *göreş* “mücadele” 35-13; *gerekli* “gerekli” 36-4; *bölekleri* “parçaları” 39-2; *şöylelik* “şöylelik” 39-2.

“şöylece” 40-1; در: *çemesidir* “civarındadır” 41-12; ده ری *deri* “deri” 42-13; بویه ک *deri* “deri” 42-13; گه چه نده ن *beyik* “büyük” 45-1; به یک *ekilen* “ekilen” 43-10; اه کله ن *ipek* “ipek” 42-13; *geçenden* “geçenden” 52-12; اه له ک *elek* “elek” 57-9; سه ن *sen* “sen” 58-1; مه ن *men* “ben” 58-2; گه یپ *geyip* “çoğaldıktan” 66-11; köpelenden “köpelenden” 66-11; *eşek* “eşek” 58-5; اه شه ک *eşek* “eşek” 58-5; گه مله ر *gemiler* “gemiler” 70-19; *çenli* “kadar” 71-4; چه نلی *yetcekdım* “yetcekdım” 73-13; ده گمه ز *degmez* “değmez” 75-4; سه لنلی *selinli* “söğütlü” 77-9.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: *medeniyet* “uygarlık, medeniyet” 3-4; مه سه له م > مثلاً *meselem* “mesela” 5-12; مه کته پ > مکتب *mektep* “okul” 19-9; زه هر > زهر *zeher* “zehir” 21-7; هه > هلاک *nefi:s* “güzel, nefis” 47-12; نه فیس > نفس *terbiye* “terbiye” 38-8; ته ربیه > تربیه *cenup* “güney” 46-4; مه مله که ت > مملکت *şert* “şart” 54-6; شه رت > شرط *mesele* “sorun” 64-2; هه وه س > هوس *minnet* “zahmet” 76-2; منت > منته *neher* “nehir” 76-1; نه هر > نهر *neher* “nehir” 76-1.

Farsça: ده ریا > دریا *pes* “alçak” 20-2; په س > پس *perde* “perde” 19-1; په رده > پرده *her* “her” 21-3; شه هر > هر *şehir* “şehir” 27-7; هنر > هنر *gerçe* “gerçi, ise de” 46-12; کرچه > کرچه *gerçe* “gerçi, ise de” 46-12; چشه > چشمه *çeşme* “su kaynağı, pınar” 54-11; اگه ر *eger* “eğer” 58-18; *hüner* “hüner, beceri” 28-8; پست > پست *her* “her” 21-3; شهر > شهر *şehir* “şehir” 27-7; هنر > هنر *gerçe* “gerçi, ise de” 46-12; کرچه > کرچه *gerçe* “gerçi, ise de” 46-12; چشه > چشمه *çeşme* “su kaynağı, pınar” 54-11; اگه ر *eger* “eğer” 58-18;

Batı kökenli: غازیه ت *gazyet* “gazete” 61-11.

2.1.1.2.3. Son seste /e/ ünlüsünün yazılışı

Son seste *e* ünlüsü daima *he* (ه) ile yazılmıştır.

Türkmence sözcüklerde: اینچه *i:nçe* “ince” 5-19; نیچه *niçe* “nice” 10-8; نامه *näme* “ne” 12-14; اۆلکه *ülke* “ülke” 15-10; یه که *yeke* “tek” 18-4; گوجه له *gücele* “sataşmak” 22-13; کسه *kese* “yatay” 23-17; بولمه *bölme* “bölme” 32a-15; اه یه *eye* “sahip” 46-11; دویه *düye* “deve” 50-10; گوره *göre* “göre” 52-10; گه نده *gende* “pis kötü” 53-3; شویله *şöyle* “şöyle” 65-12; گیجه *gi:ce* “gece” 66-6; یه نه *yene* “yine” 75-11; مه له *mele* “sarıya çalan renk” 78-13.

Arapça: اه سسه > حصه *terbiye* “terbiye” 38-8; ته ربیه > تربیه *şüphe* “şüphe” 36-9; شوبه > شبهه *esse* “hisce” 50-1; و > وه *we* “ve bağlacı” 63-8; مه سه له > مسءله *mesele* “sorun” 64-2; نتیجه > نتیجه *neti:ce* “sonuç” 77-8;

Farsça: تازه > تازه *tāze* “taze” 23-5; كونه > كهنه *kōne* “kōhne, eski” 24-8; میوه > میوه *mi:we* “meyve” 42-14; چه شمه > چمه *çeşme* “çeşme” 47-6; دانه > دانه *dane* “tane” 61-10; بیچاره > بیچاره *bi:çare* “çaresiz” 71-3.

Batı kökenli: روسیه *Rusye* “Rusya” 27-7; پبریکده *pabri:kde* “fabrikada” 31-6; ویشکه *vi:şke* “kule” 32-15.

2.1.1.3. /ä/ Ünlüsünün yazılışı

Eserde *ä* ünlüsü *medli elif* (İ) ve *elif* (I) ile yazılarak gösterilmiştir. Türkmence sözcüklerde ön seste ve iç seste bulunan, son seste bulunmayan *ä* ünlüsü Arapçadan alınan bir sözcükte tespit edilmiştir.

2.1.1.3.1. Ön seste /ä/ ünlüsünü yazılışı

Ön seste *ä* ünlüsü *medli elif* (İ) ile yazılmıştır. Sözcüğün ince okunduğunu gösteren başka ses yoksa *a* ünlüsü ile karışmasını önlemek amacıyla sözcük başına inceltme işareti olarak “hemze” (ء) konularak ince sıralı olduğu gösterilmiştir. Söz başında çok fazla örneği olmayan *ä* ünlüsü, eserde birkaç sözcükte tespit edilmiştir.

Türkmence sözcüklerde: آء *är* “er” 14-16; آءك *ädik* “çizme” 14-15; آءكچى *ädikçi* “çizmecı” 66-5.

Farsça: آینه ك > آینهك *äynek* “gözlük” 68-3.

2.1.1.3.2. İç seste /ä/ ünlüsünün yazılışı

İç seste *ä* ünlüsü daima *elif* (I) yazılarak gösterilmiştir. Ayrıca iç seste *elif* ile gösterilen sesin *a* ünlüsü ile karışmasını önlemek için sözcük başına inceltme işareti “hemze” (ء) konularak ayırt edici olması sağlanmıştır.

Türkmençe sözcüklerde: نامه *näme* “ne” 5-4; ناحيل *nähi:l* “nasıl” 12-12; اه ديار *edyär* “ediyor” 13-7; داری *däri* “barut kutusu” 15-2; دال *däl* “değil” 20-6; اوران *örän* “çok” 32a-12; هاکى *häki* “önceki” 70-3; ايزلاپ *i:zläp* “izleyip” 78-1.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: هازر > حاضر *häzir* “şimdi” 3-17.

2.1.1.3.3. Son seste /ä/ ünlüsünün yazılışı

Son seste Arapça kökenli alıntı bir sözcükte tespit edilen *ä* ünlüsü *elif* (ل) yazılmıştır. دنيا > *dünyä* “dünya” 23-6.

2.1.1.4. /ı/ Ünlüsünün yazılışı

Eserde *ı* ünlüsü ön seste açık hecede ve son seste daima yazılarak gösterilmiştir. Kapalı hecede ise yazılmamıştır. Ön seste *elif* (ل) ve *elif+ye* (ای) ile, açık hecede ve son seste *ye* (ی) ile yazılmıştır.

2.1.1.4.1. Ön seste /ı/ ünlüsünün yazılışı

Ön seste *ı* ünlüsü “elif+ye” (ای) ve “elif” (ل) ile yazılarak gösterilmiştir.

elif+ye (ای) ile

Türkmençe sözcüklerde: اراقدا *ırakda* “uzakta” 3-6; اشق *ışık* “ışık” 57-8.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: ادارا *idara* “idare” 39-12; عشق > اشق *ışık* “aşk” 76-6.

elif (ل) ile

Türkmençe: اقجام *ıkcām* “düzen, sağlam, derli toplu” 59-2.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: اعتبار > اعربار *ibarat* “ibaret” 47-2; عبارت > انقلاب *inkılap* “devrim” 18-6; ىغتبار *ıgtıbar* “itibar” 54-5.

2.1.1.4.2. İç seste /ı/ ünlüsünün yazılışı

Eserde kısa *ı* ünlüsü iç seste açık hecede ise *noktasız ye* ile (ى) yazılarak gösterilmiş, kapalı hecede kaldığında ise yazılmamıştır.

Açık hecede *ı* ünlüsü

Türkmence sözcüklerde: اوڭدوچلارا *oğıdu:çılara* “öğretmenlere” 3-1; قىزىل *kızıl* “altın, kırmızı” 5-15; قىراۋ *kıraw* “kırağı” 21-6; چىزىق *çızıq* “çizgi” 23-18; آيراچلىق *ayraçılık* “ayrılık” 24-1; گۆزه رانچلىق *güzerançılık* “geçim” 30-5; چىقارماق *çıkarmak* “çıkarmak” 31-15; آچىلاندىن *açılandan* “açıldıktan” 34-3; آيدىشينا *aydışına* “söyleyişine” 44-13; تايحانچلىق *tayhançılık* “çiftçilik” 47-8; بالىقچىلىق *balıqçılık* “balıkçılık” 47-8; يىلداقىسنا *yıldakısına* “yıldakine” 52-2; تاپىلان *tapılan* “bulunan” 60-14; آيدىشىپ *aydışıp* “söyleşip” 64-2; چىدانلار *çıdanlar* “dayanmışlar” 70-14; سىچان *sıçan* “büyük fare” 72-14; حالمىرات *Halmırat* 78-15.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: واعدت > وقت *ınkılap* “devrim” 36-1; سفر > صفر *sıfır* “rakamlar” 26-1; حىياتىات > خيانت *hıyanat* “iharet” 48-7; قيامت > قىيامات *kıyamet* “kıyamet” 46-20; ىاغت *vağıt* “vakit” 64-16.

Farsça: كاغذ > قاغىزا *kağıza* “kağıda” 3-7.

Kapalı hecede *ı* ünlüsü

Türkmence sözcüklerde: اوڭىتماق *oğıtmak* “okutmak” 5-1; تانىشدرماق *tanışdırmak* “tanıştırmak” 5-6; آيرىدىپ *ayırđp* “ayırđp” 7-2; كىش *kış* “kış” 8-8; آشىق *aşık* “aşık kemiği” 8-10; آلقش *alkış* “beğeni” 9-3; انىق *anık* “kötü” 9-12; قايش *kayış* “kayış” 9-12; يىللىق *yıllık* “yıllık” 10-1; اودىن *odın* “odun” 11-2; دوڭىز *dokuz* “dokuz” 11-7; اوڭىش *okış* “okuma” 12-2; يوقسللار *yoksıllar* 13-13; قوشل *koşıl* “katıl” 14-1; ارالىق *aralık* 14-2; دۇرمىش *durmuş* “yaşam” 16-17; قارىنداشم *karındaşım*

“akrabam” 17-8; يوقسل *yokşıl* “yoksul” 18-12; آغر *ağır* “ağır” 19-4; سولق *sowık* “soğuk” 21-1; قاون *qawın* “kavun” 21-1; آچلیار *açilyar* “açılıyor” 23-6; سالغتلار *salgıtlar* “vergiler” 29-2; فازدیریار *kazdırıyar* “kazdırıyor” 38-10; آرچن *arçın* “arşın” 42-15; آچق *açık* “açık” 43-11; چوقر *çukır* “çukur” 44-4; چاغر *çağrım* “1.7 km.lik uzunluk ölçüsü” 44-6; قسغا *kısğa* “kısa” 47-1; بارلق *barlık* “varlık” 49-4; قوين *koyın* “koyun” 50-12; آرتق *artık* “fazla” 53-11; ساغلق *sağlık* “sağlık” 54-2; ياتلسا *yatılsa* 55-3; قوشلمان *koşılman* “birleşmeden” 57-15; بوغن *buğın* “hece” 59-1; توھملق *tohumlık* “tohumluk” 62-9; آيدم *aydım* “türkü” 66-6; آرتقماچ *artıkmaç* “fazlaca” 67-2; بولت *bulıt* “bulut” 69-15; ساتلماقلاری *satılmaqları* “satılmaları” 72-2; سولدم *soldım* “soldum” 73-4; چقماز *çıkamaz* “çıkamaz” 75-15; باتر *batır* “bahadır” 78-14.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: قيمتات > قيمت *raķım* “rakam” 26-1; راقم > رقم *hayır* “iyilik, hayır” 22-7; حایر > خیر *kıymat* “değer, kıymet” 32-8; دایم > داعم *qadır* “kıymet” 60-2; قدر > قدر *ahırda* “son” 64-5.

2.1.1.4.3. Son seste /ı/ ünlüsünün yazılışı

Son seste ı ünlüsü daima ye (ی) ile yazılarak gösterilmiştir.

Türkmence sözcüklerde: اوڭدوچی *okıdu:çı* “okutman, öğretmen” 4-12; قارری *karrı* “yaşlı” 10-14; بارى *barı* “hepsi” 15-2; دارى *darı* “darı” 16-4; بالقچی *balıkçı* “balıkçı” 16-18; ياغى *yağı* “düşman” 19-4; تاڭرى *Taňrı* 29-1; قاڭرى *kaňrı* “geri, arka” 20-1; ياغتى *yağtı* “parlak, aydınlık” 22-3; ياغشى *yağşı* “güzel, iyi” 23-8; يانی *yañı* “yeni” 30-8; قويريغىنى *kuyrığını* “kuyruğunu” 31-3; ياغنى *yağnı* “yani” 32-17; يوقارى *yokarı* “yukarı” 33a-7; اولى *ulı* “ulu” 34-3; قارشى *karşı* “karşı” 35-13; داغى *dagı* “dahi” 43-7; ياسسى *yassı* “yassı” 45-6; قویى *kuyı* “kuyu” 46-1; اياقلى *ayaklı* “ayaklı” 49-5; يالى *yalı* “gibi” 61-4; يولاغچی *yolağçı* “yolcu” 64-3; باشلى *başlı* “başlı” 65-15; اوتلى *otlı* “ateşli” 71-2; آرمانلى *armanlı* “hicranlı” 73-4; دوغرى *dogrı* “doğru” 78-1.

2.1.1.5. /i/ Ünlüsünün yazılışı

Eserde *i* ünlüsü sözcük başında, açık hecede ve son seste daima yazılarak gösterilmiştir. Kapalı hecede ise yazılmamıştır. Sözcük başında *elif+ye* (ی) ve *elif* (ı) ile, açık hecede ve son seste *ye* (ی) ile yazılmıştır. “ı” ünlüsü ile karışmasını önlemek amacıyla, sözcüğün ince

sıralı olduğunu gösteren başka ses yoksa sözcük başına inceltme işareti *hemze* (ء) konularak ince sıralı olduğu gösterilmiştir.

Bu özellik eserin “*Okıdu:çılara Kısgaça Ulanma*” başlığı altındaki “Öğretmenler için Kısa Açıklama” bölümünde: “ *ء* ” *belgisin öwredende okıwçılara sözlerniň qalıň, i:nçge boluşların, i:nçge sözlerniň qalınlardan şol yuqarkı belgi (ء) bilen ayrıldığın aňlatmak gerek* (Geldiyif-Alparıf,1924:5).” (ء) işaretini öğretirken öğrencilere sözcüklerin kalın ve ince oluşlarına göre ince sözcüklerin kalınlardan yukarıdaki bu işaret (ء) ile ayrıldığını anlatmak gerek, cümlesiyle açıklanmıştır.

2.1.1.5.1. Ön seste /i/ ünlüsünün yazılışı

Ön seste *i* ünlüsü *elif+ye* (ای) ve *elif* (/) ile yazılarak gösterilmiştir. Ayrıca sözcüğün ince ünlülü olduğunu gösteren başka bir ses yoksa sözcük başına inceltme işareti (ء) *hemze* konularak *i* ünlüsünden ayrılması sağlanmıştır.

elif+ye (ای) ile

Türkmençe: ایکی *iki* “iki” 3-15; اىكىجى *ikinci* “ikinci” 22-6; اىچىنه “*içine*” içine 30-7; اينا *ina* “işte” 53-7.

elif (/) ile

Türkmençe sözcüklerde: الكنده *ilkiden* “önceden” 6-4; الكيراك *ilkirak* “ilk olarak” 6-4; الكى *ilki* “ilkin” 7-1; اندى *indi* “şimdi” 22-2; اىن *iň* “en” 43-9; اچگن-اچگن *içgin-içgin* “içtenlikle” 75-6.

Alıntı sözcüklerde

Rusça: اسپالكوم *ispalkom* “yürütme meclisi” 37-16.

2.1.1.5.2. İç seste /i/ ünlüsünün yazılışı

İç seste *i* ünlüsü, açık hecede daima *ye* (ى) ile yazılarak gösterilmiş, kapalı hecede ise yazılmamıştır. Ayrıca sözcüğün ince ünlülü olduğunu gösteren başka bir ses yoksa sözcük başına inceltme işareti *hemze* (ء) konularak *i* ünlüsünden ayırt edilmesi sağlanmıştır.

Açık hecede *i* ünlüsü

Türkmençe sözcüklerde: *bilen* “ile” 3-6; *kesilip* “kesilip” 3-17; *eşidip* “işitip, duyup” 4-13; *getirer* “getirir” 17-16; *bilim* “bilgi” 17-17; *biligi* “bilgisi” 20-7; *kirlilik* “kirlilik” 21-15; *kimi:n* “kimin” 25-12; *kömiri* “kömürü” 31-13; *süzilip* “süzülüp” 33a-13; *dilese* “dilese” 37-5; *bile* “bile” 39-20; *birleşigi* “birleşmesi” 40-3; *siñip* “sinip” 42-7; *gämiler* “gemiler” 47-14; *ekilende* “ekildiğinde” 48-16; *giden* “giden” 74-5; *niçeler* “niceler” 75-6; *kime* “kime” 75-14; *şirin* “tatlı” 76-6.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: *kitap* “kitap” 24-10; *pikir* “fikir” 19-10; *tecride* “tecürbe, deneyim” 33-7; *minara* “minare” 32-15.

Batı kökenli: *partiyalar* “partiler” 35-14; *komiti:t* “komite” 37-16;

Kapalı hecede *i* ünlüsü

Türkmençe sözcüklerde: *dilniñ* “dilini” 3-1; *üçin* “için” 3-4; *bildirmek* “bildirmek” 4-16; *yelbirdär* “dalgalanıyor” 14-7; *sülgin* “sülün” 15-5; *bürkit* “kartal” 15-5; *degirmen* “değirmen” 17-3; *kelişsizni* “çirkini” 17-11; *biş* “piş” 19-16; *bilmezlik* “bilmeme durumu” 20-5; *biz* “biz” 22-1; *niçik* “nasıl” 23-8; *bitmegi* “bitmesi” 24-18; *yeterlik* “yetme durumu” 29-18; *birden* “birden” 30-1; *deñiz* “deniz” 32a-8; *görinse* “görünse” 33a-1; *sil* “sel” 33a-4; *geyim-geçim* “giyim kuşam” 33-6; *ekildi* “ekildi” 43-6; *ekin* “ekin” 49-12; *üzik* “kesik, kopuk” 57-13; *bildim* 59-2; *düzgin* “düzen, kural” 60-17; *düşindik* “anladık” 61-12; *bizniñ* “bizim” 63-3; *sizniñ*

“sizin” 64-10; ۋېگتله ر *yigitler* “yiğitler, gençler” 65-17; آدکچی *ädikçi* “çizmeci” 66-5; ۋ برله شېپ *birleşip* 70-4; گۆلدۈم *güldim* “güldüm” 72-7; گۆچۈپ *göçip* “göçüp” 77-13.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: ممله ت > ملت *millet* “millet” 37-5; ترپه ك > ترياق *tiryek* “afyon gibi uyuşturucu bir madde” 54-18; مؤشکل > مشکل *müşkil* “güç, zor” 76-1.

Farsça: شیرین > شیرین *şirin* “şirin, sevimli, cana yakın, tatlı” 76-6.

2.1.1.5.3. Son seste /i/ ünlüsünün yazılışı

Eserde son seste i ünlüsü daima ye (ی) ile yazılarak gösterilmiştir.

Türkmençe sözcüklerde: belgi “işaret, simge” 3-11; iki “iki” 3-15; dürli “türli” 6-8; yedi “yedi” 13-5; deri “deri” 13-5; däri “barut kutusu” 16-4; ghe “ghe” 17-17; paki “traş bıçağı” 18-15; birinci “birinci” 22-6; hinci “şimdi” 21-15; indi “şimdi” 23-4; yaki “ya da” 32-12; gerekli “gerekli” 36-4; yördüçi “yürütücü” 37-16; çenli “kadar” 52-1.

2.1.1.6. /o/ Ünlüsünün yazılışı

Eserde o ünlüsü ön seste elif+vav (و) ile, sözcükte o ünlüsünden sonra w ünsüzü geliyorsa *medli elif* (ٲ) ile yazılmıştır. İç seste ise vav (و) ile o ünlüsünden sonra w ünsüzü geliyorsa elif (ٲ) ile yazılarak gösterilmiştir. Bu ünlü son seste bulunmamaktadır.

2.1.1.6.1. Ön seste /o/ ünlüsünün yazılışı

Ön seste elif+vav (و) ile yazılmıştır. Sözcükte o ünlüsünden sonra w ünsüzü geliyorsa sadece *medli elif* (ٲ) ile yazılmıştır.

elif+vav ile

Türkmençe sözcüklerde: okıdu:çılara “öğretmenlere” 3-1; oku:çılara “öğrencilere” 3-2; olara “onlara” 3-2; ornu “yeri” 3-3; okı:p “okuyup” 4-8;

9-8; *kolay* “kolay” 9-8; قونار *konar* “konar” 9-10; قوين *koyın* “koyun” 9-13; قوشن *koşın* “ordu” 9-13; قوش ل *koşıl* “katıl” 9-13; يوللق *yollık* “yolluk” 9-13; سوراغ *sorağ* “soru” 10-8; دوق *doğ* “tok” 10-13; قويدی *koydı* “koydu” 11-1; دون *don* 11-2; يورقالی *yorkalı* “perdeli” 11-7; دوقز *doqız* “dokuz” 11-7; يولداشلار *yoldaşlar* “arkadaşlar” 12-17; بولسن *bolsın* “olsun” 13-10; بولار *bolar* 16-3; بوز *boz* “boz” 16-3; يوقس ل *yokşıl* “yoksul” 13-12; دوسلق *doslık* “dostluk” 14-2; بولماغندان *bolmağından* “olmasından” 32-13; سونکرراق *soñırraq* “sonunda” 33-13; بوزقلیغا *bozıqlığa* “bozukluğa” 35-13; دوغرلىق *doğrılık* “doğruluk” 38-18; يوقاردا *yokarda* “yukarıda” 39-3; بولماقدیر *bolcaqdır* “olacaktır” 43-9; بولمان *bolman* “olmayan” 45-20; توقدالپ *toqdalıp* “durup” 46-21; قويماق *koymak* “koymak” 47-18; چوپان *çopan* “çoban” 52-13; يوغین *yogın* “geniş, kalın” 62-10; يولاغچی *yolağçı* “yolcu” 64-3; سوراپ *sorap* “sorup” 68-5; قوجاقلاشپ *kocaklaşip* “kucaklaşip” 70-2; سولدم *soldım* “soldum” 72-7; سورساڭ *sorsañ* “sorsan” 75-6; قونان *konan* “konan” 77-15.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: موللا > ملا *molla* “molla” 72-9.

Farsça: خوراز > *horaz* “un veya ekmekçi değirmenlerinde alt ve üst taşların bulunduğu yerin adı” 22-8; حوجا > *hoca* “hoca” 22-9; جومارت > *comart* “cömert” 22-8.

Batı kökenli: ياپون *Yapon* “Japon” 19-1; اسپالكوم *ispalkom* “yürütme kurumu” 37-16.

w ünsüzünden önce elif (l) ile

Türkmence sözcüklerde: ساواتسزلار *sowatsızlar* “okuma yazması olmayanlar” 27-6; قاولاشان *kowlaşan* “kovalayan” 31-2; ساوق *sowıq* “soğuk” 55-1; قاولاماغا *kowalamaga* “kovalamaya” 69-19; تاؤسپ- تاؤسپ *towsıp* “seke seke” 70-7.

2.1.1.7. /ö/ Ünlüsünün yazılışı

Eserde ö ünlüsü ön seste *elif+vav* (او) ile yazılmıştır. O ünlüsü ile karışmasını önlemek amacıyla sözcüğün içinde ince sıralı olduğunu gösteren bir ses yok ise sözcük başına

inceltme işareti (ء) *hemze* konularak ayrılması sağlanmıştır. İç seste *ö* ünlüsü *vav* (و) ile yazılmıştır. Bu ünlü son seste bulunmaz.

2.1.1.7.1. Ön seste /ö/ ünlüsünün yazılışı

Ön seste *ö* ünlüsü *elif+vav* (و) ile yazılmış, *ö* ünlüsünden sonra *w* ünsüzü geliyorsa *elif+he* (ه) ile yazılarak gösterilmiştir. İnce sıralı olduğunu belirten başka ses yoksa sözcük başına inceltme işareti (ء) *hemze* konulmuştur.

elif+vav (و) ile

Türkmençe sözcüklerde: *اوزنه özine* “kendisine” 3-11; *ءاوران örän* “iyice, çok” 4-10; *اوتله ن* *ötilen* “geçilen” 6-3; *ءون ön* “büyümek, doğmak” 15-1; *اوکزه ökize* “öküze” 17-11; *اولمه ز* *ölmez* “ölmez” 17-11; *ءوز öz* “kendi” 25-4; *اوتنه öten* “geçen” 33-7; *اوزبه ك* *Özbek* “Özbek” 37-5; *اوننه önen* “elde edilen” 49-9; *ءونمنن ك* *önimniň* “gelirin” 51-1; *ءوي öy* “ev” 55-6; *اوله ر* *öler* “ölür” 65-5; *اوتگن ötgin* “geç” 78-12.

elif+ he (ه) ile

Türkmençe sözcüklerde: *اه ؤره نكدنه ن* *öwretmezden* “öğretmeden” 3-2; *اه ؤره دىلپ* *öwrendikten* “öğrendikten” 4-8; *اه ؤره نكدنه ك* *öwretmek* “öğretmek” 6-11; *اه ؤره ت* *öwret* “öğret” 21-15; *اه ؤره تيمه ياريدله ر* *öwretmeyärdiler* “öğretmiyorlardı” 28-8; *اه ؤره تيار* *öwredyär* “öğretiyor” 30-6; *اه ؤره نه ن* *öwrenen* “öğrenen” 56-1; *اه ؤيدى* *öwidi* “öğüdü” 72-4.

2.1.1.7.2. İç seste /ö/ ünlüsünün yazılışı

İç seste *ö* ünlüsü *vav* (و) ile yazılarak gösterilmiştir. Sözcükte ince sıralı olduğunu gösteren başka ses yoksa, *o* ünlüsü ile karışmasını önlemek amacıyla sözcük başına inceltme işareti olarak (ء) *hemze* konulmuştur.

Türkmençe sözcüklerde: *گوته رمه ك* *götermek* “yükseltmek” 3-4; *سوزله نه ن* *sözlenen* “söylenen” 3-8; *گونكدرمه ك* *gönikdirmek* “belletmek” 4-4; *بوله ك* *bölek* “parça” 4-6; *گوركه زمه ك* *görkezmek* “göstermek” 4-7; *كومه كله شه ر* *kömekleşer* “yardımlaşır” 5-3; *بولمه ك* *bölmek*

“bölmek” 5-11; göz “göz” 14-12; köl “göl” 14-15; göreriz “görürüz” 15-8; dön “dön” 16-3; bölü “böldü” 16-4; çökdi “çöktü” 17-7; söyü: “sevmek” 21-1; köpden “çoktan” 23-3; gözsiz “gözsüz” 23-5; gör “gör” 23-8; bölip “bölüp” 23-16; sökse “sökse” 24-2; göreşleri “mücadeleleri” 25-2; kömek yardım 26-5; kömiri “kömürü” 31-12; gözel “güzel” 33-a-1; köçme “göçme” 33-10; töreler “sözü geçenler, beyler” 33-20; şöyle لك “şöylece” 35-19; yördü:çi “yürütücü” 37-20; bölip “bölüp” 38-10; çöli “çölü” 44-2; bölünýär “bölünüyor” 45-2; yöryän “yürüyen” 47-14; yördenler “yürütmüşler” 47-16; görmek “görmek” 49-7; dört “dört” 60-10; yörmäge “gezmeye, dolaşmaya” 69-3; görinmez “görünmez” 69-8; görinyän “görünen” 70-1; yörü:p “yürüyüp” 70-16; göterdip “yükseltip” 70-20; şöyle “şöyle” 71-6; höcige “sığır yavrusuna” 73-6; sözlän “söyleyen” 75-1.

Alıntı sözcüklerde

Farsça: کهنه > köne “eski” 24-8.

2.1.1.8. /u/ Ünlüsünün yazılışı

Eserde *u* ünlüsü ön seste *elif+ötreli vav* (ؤ) ile, iç seste ise *ötreli vav* (ؤ) ile yazılmıştır. Vavın üzerindeki ötre, o ünlüsü ile karışmasını önleyerek okuyucuya kolaylık sağlamıştır.

2.1.1.8.1. Ön seste /u/ ünlüsünün yazılışı

u ünlüsü ön seste *elif+ötreli vav* (ؤ) ile yazılmıştır:

Türkmence sözcüklerde: اۇلانما *ulanma* “faydalanma” 3-1; اۇرىش *urış* “vuruş, savaş” 15-4; اۇرۇغ *uru:g* “boy, kabile” 33-15; اۇزىن *uzı:n* “uzun” 57-5.

2.1.1.8.2. İç seste /u/ ünlüsünün yazılışı

Eserde *u* ünlüsü iç seste *ötreli vav* (ؤ) ile yazılmıştır.

Türkmençe sözcüklerde: تۇتدۇق *tutdık* “tuttuğu” 3-3; دۇرمىشىندا *durmışında* “yaşamında” 3-3; دۇرپ *durıp* “durup” 4-10; بۇغن *buğın* “hece” 5-15; قۇش *kuş* “kuş” 14-13; دۇرنا *durna* “turna” 15-10; بۇقچا *bukça* “bohça” 16-12; قۇلاچ *kulaç* “kulaç” 16-12; دۇيغى *duygı* “duygu” 19-5; دۇيغن *duygın* “bıkkın” 19-6; بايغۇش *bayguş* “baykuş” 19-11; مۇندان *mundan* “bundan” 23-12; قۇرماق *kurmak* 30-1; قۇيرىغىنى *kuyrığını* “kuyruğunu” 31-3; حۇت *hut* “böylece” 32-7; بۇرغىچ *burgıç* “sondaj” 32-17; بۇريارلار *buryarlar* “çekip çıkarıyorlar” 32-18; چۇڭر *çuñır* “derin” 32a-5; بۇغداينىڭ *yuwaşrak* “yavaşça” 33-8; تۇتپ *tutıp* “tutup” 38-19; چۇقىر *çukır* “çukur” 44-4; بۇغداينىڭ *buğdaynıñ* “buğdayın” 53-15; دۇزاقلىرىنا *duzaklarına* “tuzaklarına” 61-9; بۇلار *bular* “bunlar” 64-6; بۇلت *bulut* “bulut” 69-15.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: قول *kul* “kul, köle” 14-13; حۇقۇق *huku:k* “hak, hukuk” 37-8; مقدار *muqdar* “miktar, oran” 49-10; رۇخسات *ruhsat* “izin” 70-12.

Farsça: پۇل *pul* “para” 52-16; حۇدا *Huda* “Tanrı, Hüda” 78-3.

Batı kökenli: ژۇرنال *jurnal* “gazete” 22-9.

2.1.1.8.3. Son seste /u/ ünlüsünün yazılışı

Türkmen Türkçesinde *u* ünlüsü son seste ve açık olan ikinci hecede bulunmaz. Eserde son seste *u* ünlüsünün bulunduğu sözcükler “*bu ve şu*” işaret zamirleridir. Bu örneklerde son seste *u* ünlüsü *ötrelî vav* (ؤ) ile yazılarak gösterilmiştir.

شۇ *şu* 3-17; بۇ *bu* 8-1; بۇ *bu* 48-11; بۇ *bu* 52-14; بۇ *bu* 60-10; شۇ *şu* 60-18.

2.1.1.9. /ü/ Ünlüsünün yazılışı

Eserde *ü* ünlüsü ön seste *elif+ötrelî vav* (ؤ) ile, iç seste ise *ötrelî vav* (ؤ) ile yazılmıştır. Sözcükte *ü* ünlüsünün, *u* ünlüsünden ayırt edilmesini sağlayacak başka ses yoksa sözcük başına inceltme işareti (ء) *hemze* konulmuştur. Türkmen Türkçesinde bu ünlü son seste bulunmamaktadır.

2.1.1.9.1. Ön seste /ü/ ünlüsünün yazılışı

Ön seste *ü* ünlüsü *elif+ötreli vav* (ؤ) ile yazılmıştır.

Türkmençe sözcüklerde: *üçin* “için” 3-4; *üsdine* “üstüne” 3-5; *üç* “üç” 5-16; *ülke* “ülke” 15-10; *üzim* “üzüm” 16-14; *üstinligi* “üstünlüğü” 26-8; *üstinden* “üstünden” 32a-18; *üstine* “üstüne” 44-12; *üstinde* “üstünde” 45-2; *üst* “üst” 45-5; *üzik* “kopuk, kopmuş” 57-14; *üsdü* “üstü” 62-5; *üstli* “üstlü” 66-4; *üzip* “koparıp” 74-2.

2.1.1.9.2. İç seste /ü/ ünlüsünün yazılışı

Eserde *ü* ünlüsü, daima iç seste *ötreli vav* (ؤ) ile yazılarak gösterilmiştir:

Türkmençe sözcüklerde: *dürli* “türlü” 3-10; *düşindirer* “açıklar” 5-5; *düzginin* “kuralını” 6-9; *düşinikli* “açıklayıcı” 6-13; *gün* “güneş” 14-14; *süz* 14-15; *düye* “deve” 15-4; *sülgin* “sülün” 15-6; *bürkit* “kartal” 15-6; *düz* “düz” 16-3; *süzme* “süzme” 16-11; *düzetmez* “düzeltmez” 17-12; *bütin* 18-1; *günidir* “günüdür” 18-1; *düş* “düş” 19-19; *düşen* “düşen” 30-1; *yüz* “yüz” 28-2; *düşenler* “düşmüşler” 70-2; *düşip* “düşüp” 64-13; *bütünleyi* “bütünü” 65-11; *düşirenler* “düşürmüşler” 70-17; *düzi* “düzü” 77-8.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: *mümkün* “mümkün, olası” 5-13; *dünya* 15-7; *hüküm* 27-1; *şüphe* 36-9; *hücum* 77-6; *müşkül* 76-1.

Farsça: درست > دُرس *düris* “düzgün” 5-2; گل > گُل *gül* “çiçek” 14-13; هنر > هُنه *hüner* “beceri” 22-1; گُگرت > گُگرت *kükürt* “kükürt” 46-16; چُونکِه > چُونکِ *çünki* “çünkü” 54-14.

2.1.2. Uzun ünlüler

Eski Türkçede bulunan asli uzunlukların korunması Türkmen Türkçesinin tipik özelliklerinden biridir. Günümüz Türkmen Türkçesinde uzun ünlüler telaffuzda var olup yazıda gösterilmezken eserde uzun telaffuz edilen “ı,i,u,ü” ünlüleri farklı işaretlerle gösterilmiş, uzun telaffuz edilen “a,e,ä,o,ö” ünlülerini göstermek için ise ayrı bir işaret kullanılmamıştır.

2.1.2.1. /ı:/ Ünlüsünün yazılışı

Türkmen Türkçesinde uzun telaffuz edilen ı: ünlüsü, eserde *noktalı ye* (ي) ile gösterilerek kısa telaffuz edilen ı ünlüsünden ayrılması sağlanmıştır. Ön seste *elif+noktalı ye* ile iç seste ve son seste *noktalı ye* (ي) ile yazılmıştır.

2.1.2.1.1. Ön seste /ı:/ ünlüsünün yazılışı

Ön seste *elif+noktalı ye* (ي) ile yazılmış, bu şekilde kısa telaffuz edilen ”ı” ünlüsünden ayrılması sağlanmıştır.

Metinde sadece bir örnekte ön seste ı: ünlüsü tespit edilmiştir. ايقماندا ı:km̈anda “aylak” 17-6.

2.1.2.1.2. İç seste /ı:/ ünlüsünün yazılışı

İç seste ı: ünlüsünün imlasında uzunluğun ayırt edici olması için *noktalı ye* (ي) ile yazılmıştır. Kısa “ı” ünlüsünün aksine kapalı hecede de yazılarak gösterilmiştir.

Türkmence sözcüklerde: چيبن *çı:bin* “sivrisinek” 16-8; دينچلق *dı:nçlık* “rahat” 17-4; اوقيمايان *oqı:mayan* “okumayan” 17-8; دينار *dı:nar* “kurtulur” 17-13; اوقيماق *oqı:maq* “okumak” 23-12; اوقيمادق *oqı:madıq* “okumayan, cahil” 24-14; چيغلي *çı:ğlı* “çiğli” 55-2; کيسغا *kı:sğa* “kısa” 57-7; حيله کار اقيپ *oqı:p* “okuyup” 68-17; کيز *kı:z* “kız” 72-1.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: روم > ريم *Rı:m* “Rum” 26-3; حيلة > *hı:la* “hile” 61-9; فقير > *paqı:r* “fakir” 63-6.

Farsça: سینا > *sı:na* “sine” 75-1.

2.1.2.1.3. Son seste /ɪ:/ ünlüsünün yazılışı

Son seste ünlüsü *noktalı ye* (ي) ile yazılarak gösterilmiştir. Böylece kısa olan *ɪ* ünlüsünden ayrılması sağlanmıştır. Eserde sadece bir yerde tespit edilebilmiştir.

Türkmençe sözcüklerde: اوقی *oqı:-* “okumak” 17-4.

2.1.2.2. /i:/ Ünlüsünün yazılışı

Türkmen Türkçesinde uzun telaffuz edilen *i:* ünlüsü, eserde kısa olan *i* ünlüsünden farklı olarak *noktalı ye* (ي) ile gösterilmiş bu şekilde ayırt edici olması sağlanmıştır. Ön seste *elif+noktalı ye* ile iç seste ise *noktalı ye* (ي) ile yazılmıştır. Eserde son seste *i:* ünlüsünün bulunduğu örneğe rastlanmamıştır.

2.1.2.2.1. Ön seste i: ünlüsünün yazılışı

Ön seste *i:* ünlüsü *elif+noktalı ye* (اي) ile gösterilerek yazılmıştır.

Türkmençe sözcüklerde: اينچگه *i:nçge* “ince” 5-19; ايگه *i:ge* “eye” 17-3; ايزله مه *i:zlemek* 17-4; ايشلك *i:şlik* “işlik” 17-4; ايله *i:le* “halka, ülkeye” 17-5; اير *i:r* “erken” 17-13; ايشله مه *i:şlemek* “işlemek, çalışmak” 18-3; ايشچی *i:şçi* 26-12; ايشينه *i:şine* “işine” 27-1; ايزنده ن *i:zinden* 31-2; ايشلاپ *i:şläp* “işleyip, çalışıp” 33-14; ايش *i:ş* 39-5; اينی *i:ni* “eni” 48-14; ايپ *i:yip* “yiyip” 54-9; اينپ *i:nip* “inip” 69-16; ايبه ره ن *i:beren* “göndermiş” 69-16; ايلله رينه *i:lllerine* “ülkelerine” 71-4.

2.1.2.2.2. İç seste /i:/ ünlüsünün yazılışı

Eserde *i:* ünlüsü iç seste (ي) ile yazılmıştır.

Türkmençe sözcüklerde: *kimi:n* “gibi” 3-13; *bi:r bi:risinden* “birbirinden” 5-10; *hi:l* “çeşit, tür” 6-8; *çi:şik* “şişik” 17-4; *çi:ş* “şiş” 17-4; *nähi:l* “nasıl” 18-7; *bi:r* “bir” 20-1; *di:şler* “dişler” 20-4; *gi:ce* “gece” 22-5; *ye:si:rlar* “esirler” 33-18; *büti:n* “bütün” 36-3; *bi:rigip* “birleşip, toplanıp” 39-17; *kemi:p* “azalıp” 43-5; *bi:rişik* “birleşik” 16; *erti:r* “sabah” 57-7; *teki:z* “düz” 70-15.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: *hesi:p* “hesap” 21-9; *tebi:p* “doktor” 21-16.

Farsça: *heni:z* “henüz” 21-9; *hi:ç* “hiç” 21-9; *ti:z* “tez” 30-8; *bi:kar* “yararsız” 56-10; *pi:r* “pir, şeyh” 64-13.

Batı kökenli: *pabri:kde* “fabrikada” 31-1; *ili:ktri:k* “elektrik” 32-6; *kapitali:st* 35-8; *respu:bli:kleri* 40-5; *komiti:t* “komite” 62-11;

2.1.2.3. /u:/ Ünlüsünün yazılışı

Telaffuzu “uw” biçimde olan u: ünlüsü ön seste *elif+ üstünlü vav* (ؤ) ile yazılır, iç seste ise yalnızca *üstünlü vav* (و) ile yazılmış bu şekilde kısa olan u ünlüsünden ayrılması sağlanmıştır.

2.1.2.3.1. Ön seste /u:/ ünlüsünün yazılışı

Eserde uzun u: ünlüsü ön seste *elif+üstünlü vav* (ؤ) ile yazılmıştır.

Türkmençe sözcüklerde: *u:n* “un” 21-5; *u:ç* “uç” 21-6; *u:z* “güzel” 21-6; *u:kı* “uyku” 21-6; *u:kladı* “uyudu” 21-9; *u:ca* “kemik ucu” 22-9; *u:k* “uzun ağaç dalı” 57-6.

2.1.2.3.2. İç seste /u:/ ünlüsünün yazılışı

Eserde iç seste u: ünlüsü *üstünlü vav* (و) ile yazılarak gösterilmiştir.

Türkmençe sözcüklerde: اوڭدوچيلارا *okıdu:çılara* “öğretmenlere” 3-1; اوڭوچيلارا *oķu:çılara* “öğrencilere” 3-2; يوار *yu:war* “yıkar” 21-13; اوڭو- يازوني *oķu: yazu:ni* “okuma yazmayı” 22-2; دوز *du:z* “tuz” 32a-7; بوڭ *bu:ğ* “buğu” 33a-7; سوسز *su:sız* “susuz” 47-2; آلوچى *alu:çı* “alıcı” 68-16; هولاپ *hu:lap* “uğuldayıp” 76-12; قوردی مز *ķu:rdımız* “kurduyuz” 78-7.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: > حقوق *hūqu:k* “hak, hukuk” 37-3; > سورات *su:rat* “şekil” 40-9; > هجوم *hūcu:m* “hücum” 77-6.

Batı kökenli: رسيوبليكله رنده *respu:bli:klerinde* “cumhuriyetlerinde” 41-1.

2.1.2.3.3. Son seste /u:/ ünlüsünün yazılışı

Son seste *üstünlü vav* (و) ile yazılarak gösterilmiştir.

Türkmençe sözcüklerde: اوڭو- يازو *oķu:-yazu:* “okuma yazma” 3-3; آلو *alu:* “almak” 21-4; سو *su:* “su” 33a-6.

2.1.2.4. /ü:/ Ünlüsünün yazılışı

Telaffuzu “üy” şeklinde olan ölçünlü Türkmencede yazıda gösterilen ü: ön seste ve iç seste bulunur. Eserde *ötrelî vav+ye* (ؤي) ile yazılmıştır.

2.1.2.4.1. Ön seste /ü:/ ünlüsünün yazılışı

ü: ünlüsü ön seste *ötrelî vav+ ye* (ؤي) ile yazılarak gösterilmiştir.

Türkmençe sözcüklerde: اؤيشمه ك *ü:şmek* “toplanmak” 29-6; اؤيشگى *ü:şgi* “sondaj” 32-17; اؤيشيارله *ü:şyärler* “üşüşürler, toplanırlar” 32-17; اؤيتگه دى *ü:tgedi* “değişti” 33a-16; اؤيتگاپ *ü:tgäp* “değişip” 33-2; اؤيتگه يشى *ü:tgeyişi* “değişmesi, değişimi” 43-14.

2.1.2.4.2. İç seste /ü:/ ünlüsünün yazılışı

İç seste ü: ünlüsü daima *ötrelî vav+ye* (ؤي) ile yazılmıştır.

Türkmençe sözcüklerde: *dü:n* “dün” 15-4; *sü:t* “süt” 15-9; *dü:bine* “dibine” 20-14; *dü:p* “dip” 21-15; *sü:cidir* “tatlıdır” 24-7; *gü:ç* “güç” 28-14; *dü:binde* “dibinde” 33a-15; *gü:çli* “güçlü” 39-19.

2.2. Ünsüzlerin İmla Özellikleri

Eserde ünsüzlerin imlasında yalnızca Türkmençede bulunan seslerin karşılığı olan harfler kullanılmıştır. Türkmençe ve alıntı sözcüklerin yazımında Arap alfabesinde bulunan peltek se ve ze, sad, dat, tı, zı “ث, ذ, ص, ض, ط, ظ” harfleri kullanılmamıştır.

2.2.1. /b/ Ünsüzünün yazılışı

Eserde *b* ünsüzü, *be* (ب) ile yazılmıştır. Ön seste ve iç seste olan bu ünsüz, son seste bulunmaz.

2.2.1.1. Ön seste /b/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: *balalarınıň* “oğullarının” 3-3; *bilen* “ile” 3-8; *be* “belki” 6-13; *belgisi* “işareti” 4-1; *başda* “başta” 4-6; *başga* “başka” 5-6; *buğın* “hece” 5-14; *bolar* “olur” 6-4; *ber* “ver” 13-2; *ber* “ver” 13-2; *bay* “zengin” 13-3; *bayrak* “bayrak” 14-7; *baş* 15-1; *bürkit* “kartal” 15-6; *boz* 16-3; *bäş* “beş” 16-4; *barlamak* “parlamak” 17-2; *bilim* “bilgi” 17-17; *bayram* “bayram” 18-1; *bağ* “bağ, bahçe” 19-4; *büti:n* “bütün” 20-8; *bize* “bize” 22-1; *bakıň* “bakın” 23-9; *bitmegi* “bitmesi” 24-18; *bolan* “olan” 25-2; *baran* “varan” 26-6; *bilyän* “bilen” 27-5; *bolıp* “olup” 28-1; *birleşmek* 29-8; *birden* 30-1; *birleşiň* 31-12; *beryär* “veriyor” 32-2; *bedre* “kova” 32a-5; *bölekleri* “parçaları” 33a-4; *boyun* “boyun” 33-16; *bozıklığa* “bozukluğa” 35-13; *birigip* “birikip, birleşip” 36-8; *başında* 37-3; *basdırıp* “bastırıp” 38-4; *birleşigi* “birleşigi” 40-3; *bolcaqdır* “olacaktır” 43-9; *boyı* “boyu” 44-6; *başlık* 48-1; *beyik* “büyük” 45-1; *boşlıkdan* “boşluktan” 46-2; *bagana* “kuzu postu” 42-13; *bagmak* 49-2; *bara-bara* “gide gide” 52-16; *bugdayniň* “bugdayın” 53-15; *bagtı* “bahtı” 54-2; *babalarımız* 55-14; *barsı* “hepsi” 56-4; *berü:*

“verme” 57-6; *baydaqları* “bayrakları” 58-14; *bilen* “ile” 60-18; *boşar* “boşalır” 61-4; *bilmedi* 62-13; *bular* “bunlar” 64-6; *bayanlar* “zenginleşmişler” 65-17; *berin* “berin” 68-4; *bulıt* “bulut” 69-15; *beren* “veren, verdiği” 72-4; *berdi* “verdi” 73-1; *biliñler* “biliniz” 76-9; *batırlıqda* “bahadırılıkta, yiğitlikte” 78-5.

Alıntı sözcüklerde

Farsça: *baha* “paha” 21-8; *bi:çare* “çaresiz, zavallı” 71-3;

2.2.1.2. İç Seste /b/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: *yelbirdär* “dalgalanıyor” 14-7; *çibin* “sivrisinek” 16-8; *obalarında* “köylerinde” 27-7; *yolbaşçılık* “önderlik” 35-17; *Özbek* halkından olan 37-5; *günbatardan* “batıdan” 41-11; *i:bermek* “göndermek, yollamak” 48-9; *babalarımız* “atalarımız” 55-14; *obadaş* “köylü” 60-9; *cübisine* “cebine” 67-16; *i:bermân* “göndermemiş” 69-7; *dolaşibam* “sarılıp da” 74-3.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: *münasebet* “münasebet, ilgi” 3-5; *sobet* “sohbet” 5-18; *habar* “haber” 22-7; *sabır* “sabır” 24-16; *sebeb* “sebepler, neden” 26-9; *şübhe* “şüpheler” 36-9; *murabbağ* “kare” 40-10; *abat* “gelişmiş” 43-9; *ibarat* “ibaret” 45-8; *ig̈tibar* “itibar” 54-5; *veba* “veba hastalığı” 54-14; *käbi:r* “çok” 62-11; *nabat* “bitki” 75-3.

Batı kökenli: *Oktabır* “Ekim” 17-19; *pabri:kde* “fabrikada” 31-1; *Respu:bli:kleri* “cumhuriyetleri” 40-4; *Dikabır* “Kasım” 63-12;

2.2.2. /c/ Ünsüzünün yazılışı

Ön seste ve iç seste bulunan *c* ünsüzü daima *cim* (ج) ile yazılarak gösterilmiştir.

2.2.2.1. Ön seste /c/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: *coşgın* “coşkun” 22-12; *cencel* “rezalet” 22-13; *coşyp* “coşup” 32a-4; *caydağı* “yerdeki” 33a-6.

Alıntı sözcüklerde

Arapça; *cevher* 21-9; *can* “Şahıs, kimse” 32-1; *cumhuriyet* “cumhuriyet” 40-3; *cugrafi* “coğrafi” 45-1; *cenup* “güney” 46-4; *cübi* “cep” 67-16; *cahalat* “bilgisizlik, cehalet” 77-6.

Farsça: *comart* “cömert” 22-9.

2.2.2.2. İç Seste /c/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: *acı* “acı” 22-6; *ece* “anne” 22-8; *gi:rdecisiniň* “gelirinin” 49-4; *yorınca* “yonca” 49-16; *ıkcām* “derli toplu, sağlam çalışkan, gayretli,” 59-2; *gi:ce* “gece” 66-6; *alcırap* “şaşırp” 68-13; *damcasını* “damlasını” 69-2; *koçaklaşyp* “kucaklaşyp” 70-2; *höcige* “danaya” 73-6.

Alıntı sözcüklerde

Arapça; *hacı* 22-7; *tecrite* “tecrübe” 33-7;

Farsça: *zincir* “zincir” 24-16; *Gürçi* “Gürcü” 72-10.

2.2.3. /ç/ Ünsüzünün yazılışı

Eserde *ç* ünsüzü daima *çim* (چ) ile yazılarak gösterilmiştir.

2.2.3.1. Ön seste /ç/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: *çekimsiz* “ünsüz” 5-9; *çı.bın* “sivrisinek” 16-8; *çayır* “çayır” 16-9; *çarık* “çarık” 16-9; *çaykel* “akbaba” 17-1; *çi:şik* “şiş,

Alıntı sözcüklerde:

Farsça: پنجه > پنجه *pençe* “pençe” 24-3;

2.2.3.3. Son seste /ç/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: üç “üç” 5-15; aç “aç” 16-7; uç “uç” 16-8; kılıç 16-11; kulaç “kulaç” 16-12; ağaç “ağaç” 18-15; karlavaş “kırlangıç” 21-10; burğıç “sondaj” 32-17; gü:ç “güç” 35-20; geç- “geçmek” 46-16; dı:nç “dinç, rahat” 66-14.

2.2.4. /d/ Ünsüzünün yazılışı

Eserde ön seste ve iç seste bulunan ancak son seste bulunmayan *d* ünsüzü daima *dal* (د) ile yazılmıştır.

2.2.4.1. Ön seste /d/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: durmuşında “yaşamında” 3-1; dilde “dilde” 3-9; dürli “türli” 3-16; diyip “deyip” 4-1; durup “durup” 4-10; dikkat 4-12; düris “doğru” 5-2; doldurmak 6-10; dok “tok” 10-13; darı “darı” 10-14; don “don” 11-2; dokuz 11-7; daş “taş” 12-1; dos “dost” 13-4; deri 13-5; doyur 14-1; dostluk 14-2; dürli “türli” 15-7; düz 16-3; demir 16-8; düzetmek “düzeltmek” 18-4; degirmen 17-3; dı:nçlık “rahatlık” 17-5; di:şler 20-4; derya “ırmak” 20-12; dü:len “deniz aslanı” 21-4; dava 21-6; däl “değil” 23-3; düşünmediler “anlamadılar” 24-15; dayanyar “dayanıyor” 27-2; düşen “düşen” 30-1; dinlemek “dinlemek” 30-5; doğanımız “kardeşiz” 31-9; du:z “tuz” 32a-7; deňiz “deniz” 33a-11; durmak “durmak” 33-16; düzip “kurup” 35-14; düşürüp 36-1; doğruluk “doğruluk” 38-18; diylen “denilen” 39-3; deňläp “denkleyip” 44-7; dü:bi “dibi” 44-17; demirkazık “kuzey” 45-3; daşlı “taşlı” 46-6; düye “deve” 50-19; düzgin “kural” 52-14; durulyan “durulan” 55-5; dört “dört” 58-11; dadımıza “yardımımıza” 63-3; damcası “damlası” 69-10;

dadamadım “tadamadım” 73-11; ده گمه ز *degmez* “değmez” 75-4; داشغن *daşgyn* “taşkın” 76-1; 1; دوغرى *dogry* “doğru” 78-1.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: دنيا > دُنْيا *dünyä* “dünya” 23-6; دين > دِين *di:n* “dîn” 37-7; دوران > دَوْران *döwran* “devran” 74-10.

Batı kökenli: دوقتورا *doğtora* “doktora” 56-7; دىكابر *Dikabir* “Kasım” 63-12.

2.2.4.2. İç seste /d/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: اوڭدوچى *okıdu:çy* “öğretmen” 4-13; آدا *ada* “ada” 5-12; قارنداش *qarındaş* “akraba” 11-12; يولدادر *yoldadır* “yoldadır” 12-4; آداشدىلار *adaşdılar* “saptılar, çıktılar” 12-8; اه ديار *edyär* “ediyor, yapıyor” 13-7; يۇلدز *yulduz* “yıldız” 14-14; ايقيماندا *ı.kmanda* “aylak” 17-7; بلدىگن *bildiğin* “bildiğini” 20-4; اندى *indi* “şimdi” 22-2; يولداشلار *yoldaşlar* 23-9; به دره *bedre* “kova, bakraç” 32a-5; بوغداي *bugday* “buğday” 43-6; پۇداقلارى *pudaklary* “kolları” 45-18; گيرده جىسىنىڭ *gi:rdecisiniň* “gelirinin” 49-4; قدار *qadar* “kadar” 55-9; تايان *taydan* “taftan” 57-14; قالدیران *qaldıran* “kaldıran” 66-1; آدکچی *ädikçi* “çizmecî” 66-5; چىدانلار *çıdanlar* “dayanmışlar” 70-13.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: فايده > پيدا *peyda* “fayda” 3-3; آدم > آدام *adam* “insan” 16-9; مقدار > مۇقدار *muqdarı* “miktarı” 27-6; قدر > قدار *qadır* “kıymet” 29-11; ملك > مۇلك *mülk* “mal” 33-5; اداره > ايدارا *ıdara* “idare” 39-12; معدن > ماغدان *mağdan* “maden” 46-11; عادت > آدات *adat* “âdet” 47-18; قدر > قدار *qadır* “kıymet” 75-10;

Farsça: نادان > نادان *nadan* “cahil” 10-9; پرده > په رده *perde* “perde” 19-1; خاسدا > هاسدا *hasda* “hasta” 54-14; سردار > سه ردار *serdar* “komutan” 77-14.

2.2.5. /f/ Ünsüzünün yazılışı

Türkmen Türkçesinde ses taklidi ve alıntı sözcüklerde bulunabilen *f* ünsüzü eserde *fe* (ف) ile yazılarak gösterilmiştir.

2.2.5.1. Ön seste /f/ ünsüzünün yazılışı

f ünsüzü ön seste bir yerde tespit edilmiştir.

Alıntı sözcüklerde

Batı kökenli: فبرال *Fibral* “Şubat” 61-14.

2.2.5.2. İç seste /f/ ünsüzünün yazılışı

Alıntı sözcüklerde

Arapça: *cugrafi* “جوغرافی” > جغرافی *neft* “petrol” 32-9; نه فت > نفت *sıfır* “rakam” 26-1; سفر > صفر *coğrafi* “45-1; نفیس > نفیس *arîf* “arif” 75-5; آرف > عارف *nefi:s* “harika” 47-12; نه فیس > نفیس

Batı kökenli: آسفالت *asfalt* 32-12; مسحايلوفسكى *Mihayilofiski* 47-1.

2.2.5.3. Son seste /f/ ünsüzünün yazılışı

Alıntı sözcüklerde

Arapça: *mağarif* “ماغاريف” > مغاريف *saf* “temiz” 22-14; ساف > صف *israf* “israf” 22-14; اسراف > اسراف *mağarif* “maarif, eğitim” 38-3.

2.2.6. /g/ Ünsüzünün yazılışı

İnce sıralı sözcüklerde bulunan *g* ünsüzü eserde daima *gef* (گ) ile yazılmıştır.

2.2.6.1. Ön seste /g/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: *gerekligin* “gerekliliğini” 3-4; گوركه زمه ك *görmek* “göstermek” 4-1; گه ره ك *gerek* 5-1; گونكدرمه ك *gönükirmek* “belletmek” 6-3; گوز *göz* 14-12; گون *gün* 14-15; گه لى *geldi* “geldi” 15-9; گندم *gitdim* “gittim” 16-13; گؤچلى *güçlü* 17-3; گوره شله *gündoğar* “doğu” 24-5; گؤن *gün* “güneş” 21-16; گيجه *gi:ce* “gece” 22-6; گوزل *gözel* “güzel” 33a-1; گۆزله *gözeşleri* “mücadeleleri” 25-2; گه ش *geñeş* “istişare” 27-3; گۆزله

göçme 33-10; گه ره کلی *gerekli* 36-4; گونباتاری *günbatarı* “batısı” 42-1; گيڭ *gi:ñ* “geniş” 46-13; گه لجه ك *gelcek* “gelecek” 48-7; گوره *göre* 52-10; گه يم *geyim* “giyim” 56-1; گه يپ *geyip* “giyip,takıp” 68-3; گوته رپ *göterip* “yükseltip, kaldırıp” 69-9; گورنيان *görinyän* “görünen” 70-1; گه ينجه كدم *geyincekdım* “giyinecektim” 73-10.

Alıntı sözcüklerde

Farsça: گل > گُل *gül* “çiçek” 14-16; گورجی > گُرجی *Gürçi* “Gürcü” 72-10.

Batı kökenli: رمانيا *Germanya* “Almanya” 20-16.

2.2.6.2. İç seste /g/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: به لگسی *belgisi* “işareti” 3-15; اينچگه *i:nçge* “ince” 5-18; دوزگن *düzginin* “kurallarını” 6-8; اه گن *egin* “sırt” 15-5; سولگن *sülgin* “sülün” 15-6; ده گرمه ن *degirmen* “değirmen” 17-3; ده گه ر *deger* “değer, kıymet” 23-2; اه گه ر *eger* “eğer” 32a-2; به گله *begler* “beyler” 33-20; دوزگنله ری *düzginleri* “kuralları” 57-1; اچگن *içgin* “içten” 75-6; اه *egri* “eğri” 78-11.

Alıntı sözcüklerde

Farsça: سواداگر ر > سوداگر *söwdager* “tüccar” 35-2.

2.2.6.3. Son seste /g/ ünsüzünün yazılışı

Eserde son seste *g* ünsüzünün yazılışı bir yerde tespit edilebilmiştir: چگ *çig* “çiğ” 54-8.

2.2.7. /ğ/ Ünsüzünün yazılışı

Kalın sıralı sözcüklerde bulunan *ğ* ünsüzü eserde daima *gayın* (غ) ile yazılmıştır.

2.2.7.1. Ön seste /ğ/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: غيان *gıyan* “kıyan” 72-9; غايناق *gaynaq* “toplu halde” 77-6.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: غارب > غارب *garı:p* “garibin” 21-13; غالا > غاله *galla* “hububat” 49-14; غارب > غارب *garp* “batı” 78-1.

Batı kökenli: غاز *gaz* “gaz” 32-3; غازیه ت *gazyet* “gazete” 19-11.

2.2.7.2. İç seste /ğ/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: قيسغاچا *kı:sğaça* “kısaca” 3-1; آغزندان *agzından* “ağzından” 4-11; باشغا *başga* “başka” 5-6; بوغن *bugın* “hece” 5-14; آغا *aga* “ağa, ağabey” 18-14; قارغا *qarğa* 18-15; سىغر *sıgır* “sığır” 19-2; ياغى *yagı* “düşman” 19-4; قايغى *kaygı* 19-5; بايغۇش *bayguş* “baykuş” 19-11; جوشغن *coşgın* “coşkun” 22-12; ياغشى *yagşı* “iyi, güzel” 24-2; داغنىق *dağınık* “dağınık” 28-10; ياغنى *yagını* “yani” 32-17; قزغن *kızgın* “sıcak” 33a-7; توتغنلار *tutgınlar* “esirler” 33-18; يىغنالان *yıgnalan* “toplanmış” 35-2; باغانا *bagana* “kuzu postu” 42-13; بوغداي *bugday* “bugday” 43-6; ساغلق *sağlık* “sağlık” 54-2; چيغلى *çı:ğlı* “çiyli” 55-2; اوغلان *oglan* “oğlan” 60-2; چاغالارم *çağalarım* “çocuklarım” 61-5; يولاغچى *yolağçı* “yolcu” 64-3; ياغتى *yagtı* “parlak” 69-2; داغى *dağı* “dahi” 70-14; آغر *agır* 71-2; آغزى *agzı* “ağzı” 72-10; اوغلانلار *oglanlar* 73-13; داشغن *daşgın* “taşkın” 76-1; دوغان *doğan* “kardeş” 78-13.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: واغت > وقت *wagt* “vakit” 6-12; ساغات > ساعت *sağat* “saat” 18-15; اعضا > آغا *agza* “aza, üye” 29-7; معارف > ماغارف *mağarîf* “maarif, eğitim” 38-3; معدن > ماغدان *mağdan* “maden” 46-11; طعام > تاغام *tagam* “yemek” 74-13.

2.2.7.3. Son seste /ğ/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: سوراغ *sorag* “soru” 10-8; ياراغ *yarağ* “silah” 29-15; بوغ *bu:ğ* “buğu, buhar” 33a-7; داغ *dağ* “dağ” 33-3; توتساغ *tutsağ* “tutsak” 38-20; قاراياغ *karayağ* “petrol” 47-5; ساغ *sağ* “sağ” 60-4.

2.2.8. /h/ Ünsüzünün yazılışı

Genellikle ince sıralı sözcüklerde bulunan *h* ünsüzü, eserde daima *he* (ه) ile yazılmıştır. Ön seste ve iç seste bulunan *h* ünsüzünün son seste örneğine rastlanmamıştır.

2.2.8.1. Ön seste /h/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: *هنجی hinci* “şimdi” 22-6; *هاچان haçan* “ne zaman” 23-1; *هایسی haysı* “hangi” 68-2; *هاکی haki* “önceki” 70-3; *هوجیگه höcige* “danaya” 73-6; *هولاپ hu:lap* “uğuldayıp” 76-12;

Alıntı sözcüklerde

Arapça: *هازر hāzir* “şimdi” 4-6; *هوا howa* “hava” 32-2; *هلاک helak* “yok olma” 35-11; *هوس höwes* “heves” 69-12; *هجوم hücu:m* “hücum” 77-6.

Farsça: *هم hem* “hem, bile, dahi, da, de” 3-3; *هر her* “her” 3-9; *هونه hūner* “beceri” 21-4.

2.2.8.2. İç seste /h/ ünsüzünün yazılışı

Alıntı sözcüklerde

Arapça: *شبهة şübhe* “şüphe” 36-10; 44-10; *ناهار nahar* “yemek” 55-15; *جهالت cahalat* “cahillik” 77-6.

Farsça: *شهر şeher* “şehir” 21-8; *سرهده serhed* “sınır” 45-12; *بها baha* “paha, eder” 73-10.

2.2.9. /h/ Ünsüzünün yazılışı

Genellikle kalın sıralı ve alıntı sözcüklerde bulunan *h* ünsüzü, eserde *ha* (ح) ile yazılmıştır. Ön seste ve iç seste bulunan *h* ünsüzü son seste görülmemektedir.

2.2.9.1. Ön seste /h/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: حیل *hi:l* “çeşit,tür” 5-17; حوت *hut* “böylece” 32-7; حان *han* 33-20; حالى *halı* 47-12; حایا *hapa* “çöp” 54-10;

Alıntı sözcüklerde

Arapça: حارف > حارپ *harp* “harf” 3-15; خط > حات *hat* “mektup” 6-10; حابر > خبر *habar* “haber” 22-6; حیوان > حیوان *hayvan* 22-7; حال > حال *hal* “hâl, durum” 30-3; خیانت > خیانت *hiyanat* “ihamet” 38-18; حرمت > حورمت *hormat* “hürmet” 61-13; خراب > حاراپ *harap* “yıkık,harap” 63-10; حسرت > حاسرات *hasrat* “hasret” 74-16.

Farsça: خسته > حاسدا *hasda* “hasta” 56-6; خار > حار *har* “diken” 74-6; حوش > حوش *hoş* “hoş” 75-4.

2.2.9.2. İç seste /h/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: ناحیل *nähi:l* “nasıl” 12-12; تایحانلار *tayhanlar* “çiftçiler” 26-12; شاحتا *şahta* “maden yatağı, damarı” 32a-11; پاختا *pahta* “pamuk” 42-9; تایحانچیلیق *tayhançılık* “çiftçilik” 47-9.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: آخر > آحر *ahır* “son” 24-16; راحت > راحت *rahat* “rahat” 26-15; رخصات > رخصات *ruhsat* “izin” 28-7; آحوال > آحوال *ahwal* “durum” 61-6; تخم > توحم *tohum* “tohum” 62-7; محشر > محشر *maḥşar* “mahşer” 64-16; صحراء > ساحرا *sahra* “bozkır” 69-10;

Farsça: تاحتا > تاحته *tahta* “tahta” 22-10;

Birleşik sözcüklerde: Eserde birkaç birleşik sözcükte (ح) *ha* ve (خ) *hı* ile yazıldığı görülmüştür.

ده {Arapça>kitap+ Farsça>hane} *kitaphanalar* “kütüphaneler” 38-4; کتابچانالار {Farsça>derman+ hane} *dermanhanalar* “eczahaneler” 38-7.

(خ) *hı ile*: دیوانخانا *di:wanhāna* {Arapça>divan+ Farsça>hane} “yayımevi” 22-10; آشخانا *aşhāna* {Türkçe>aş+ Farsça>hane} “aşhane, yemekhane, mutfak” 22-11; کتابخانا *kitaphāna* {Arapça>kitap+Farsça>hane} “kütüphane” 22-11.

2.2.10. /k/ Ünsüzünün yazılışı

İnce sıralı sözcüklerde bulunan *k* ünsüzü eserde daima *kef* (ك) ile yazılmıştır.

2.2.10.1. Ön seste /k/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: *kesilip* “kesilip” 4-6; *kömekleşer* “yardimlaşır” 5-3; *kel* “kel” 14-12; *köl* “göl” 15-15; *kelişsizni* “çirkini” 17-12; *kimler* 23-14; *kiçicik* “küçük” 28-9; *kömür* “kömür” 32-1; *kimi:n* “gibi” 32a-12; *keseli* “hastalığı” 33a-4; *kör* “kör” 72-12; *kime* “kime” 75-12.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: کتاب *kitap* “kitap” 3-18.

Farsça: کهنه *köne* “eski” 24-8.

Batı kökenli: کاپیتالیست *kapitali:st* 35-8; کوپک *kopik* “kuruş” 49-13.

2.2.10.2. İç seste /k/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: *görkezmek* “göstermek” 4-1; *ilkirak* “ilk önce” 6-4; *ekinlik* 15-7; *ülke* “ülke” 17-10; *ekmek* 16-14; *ökize* “öküze” 17-11; *i:nçkelerine* “incelerine” 18-8; *yakı* “ya da” 32a-5; *gerekli* “gerekli” 36-5; *içerki* “içteki” 39-11; *yeke* “tek,sadece” 43-2; *teki:z* “düz” 45-6; *yeke-tüke* “tek tük” 45-20; *ekin* “ekin” 50-6; *çekimli* “ünlü, sedalı” 57-2; *iki* “iki” 58-4; *hâki* “önceki” 70-3.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: مُمْكِن > ممکن *hüku:met* 22-10; حُكُومَة ت > حکومت *mektep* “okul” 19-11; مَه كَتَه پ > مكتب *mümkîn* “mümkün” 31-2; فِكر > فکر *pikir* “düşünce,fikir” 35-12; مُشْكِل > مشکل *müşkil* “müşkül, sıkıntı, engel, zor” 76-1.

Farsça: چُونَكِي > چونکه *çünkü* “çünkü” 55-2; كُوكِرْت > گوگرد *kükirt* “kükürt” 46-16.

Batı kökenli: مَه سَكَه وَ > Meskew “Moskova” 17-2; اَوَكْتَابِر > Oktabır “Ekim” 17-18; اِلِيَكْتَرِي > ili:ktri:k “elektrik” 32-6; رَه سِیَوْبَلِیکَلَه رِی > respu:bli:kleri “cumhuriyetleri” 40-5.

2.2.10.3. Son seste /k/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: گَه رَه > gerek “gerek” 4-1; اَه تَمَه > etmek “yapmak” 5-18; اِلْکِرَاک > ilk önce “ilk önce” 6-4; اَه لَه > elek “elek” 15-5; چِش > çi:şik “şişik” 17-4; یُپَه > yüpek “ipek” 19-12; تَوَرَه > töwerek “civar, çevre, etraf” 21-11; گَه لَه > gelcek “gelecek” 22-8; نِچ > niçik “nasıl” 23-8; کُومَه > kömek “yardım” 26-5; بِيرِشْک > bi:rişik “birleşik” 44-16; گُوک > gök “yeşil” 55-11; اَه وَرَه > öwrendik “öğrendik” 60-19; دُشْدَنَد > düşindik “anladık” 61-12; يَه تَه رَل > yeterlik “yetme durumu” 62-9; آيْنَه > äynek “gözlük” 67-4; کُوپْرَاک > köprük “çok fazla” 70-14; بَه ی > beyik “büyük” 77-11.

Alıntı sözcüklerde

Batı kökenlilerde: اِلِيَكْتَرِيک > ili:ktri:k “elektrik” 32-6.

2.2.11. /k/ Ünsüzünün yazılışı²

Kalın sıralı sözcüklerde bulunan *k* ünsüzü eserde daima *kaf* (ق) ile yazılmıştır.

² “Ön seste *k* Ünsüzünün Yazılışı” başlığı altında toplanan sözcüklerin büyük kısmı günümüz Türkmen Türkçesinde söz başında *g-* ile yazılmaktadır. Sözcüklerin günümüzdeki yazımını görmek için “*Türkmen Diliniň Düşündirilişli Sözligi (2015)*” Türkmencenin Açıklamalı Sözlüğü’nden yararlanılmıştır. Çağatay yazı dilinin etkisi ile bu sözcüklerin eserde (ق) *kaf* ile yazıldığı düşünülmektedir.

2.2.11.1. Ön seste k ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: قاقا *kaqa* “baba” 8-5; قيسغاچا *ki:sğaça* “kısaca” 3-1; قايتا-قايتا *kayta* “tekrar tekrar” 4-18; قىزىل *kızıl* “kırmızı, altın” 5-14; قالنك *kalıñ* “kalın” 5-19; قيسغاجق *ki:sğacık* “kısacık” 6-13; قارا *kara* “kara, siyah” 8-6; قازاق *Qazaq* “Kazak halkından olan” 9-2; قازار *kazar* “kazar” 9-3; قىشلق *kışlık* “kışlık” 10-3; قالدى *kaldı* “kaldı” 11-1; قويدى *koydı* “koydu” 11-1; قاررى *karrı* “yaşlı” 12-17; قوشل *koşıl* “katıl” 14-1; قىلىچ *kılıç* “kılıç” 16-10; قۇل *kul* “esir, köle” 17-11; قارغا *qarğa* “karga” 18-15; قايغى *kaygı* “kaygı, endişe” 19-5; قىش *kış* “kış” 20-2; قۇرچاق *kurcaq* “kuracak” 22-8; قۇرماق *kurmak* “kurmak” 30-1; قۇيرىغىنى *kuyrığını* “kuyruğunu” 31-3; قۇرى *ku:rı* “kuru” 32-2; قازاندان *kazandan* “kazdıktan” 32a-1; قىزىقلى *kızıqlı* “ilginç” 33a-2; قارشى *karşı* “karşı,zıt” 35-15; قوين *koyın* “koyun” 37-9; قاراماق *karamak* “bakmak” 38-1; قۇيى *kuyı* “kuyu” 46-1; قىز *kı:z* “kız” 48-6; قۇملار *qumlar* “çöller” 49-2; قارنداش *qarandaş* “akraba, yakınlar” 61-1; قۇلاق *qulak* “kulak” 63-3; قىن *kı:n* “zor” 70-13; قىللى *kıllı* “kıllı” 72-10; قۇرى *qurı* “kuru” 76-11.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: قاهر *qahar* “kahır” 21-8; قبله *qibla* “kible” 42-6; قيمت *qimmat* “kıymet, değer” 47-5; قىامت *qiyamat* “kıyamet” 65-1; خزينة *kazna* “hazine” 66-1; قلعه *qala* “kale” 77-15.

Farsça: كاغذ *kağız* “kâğıt” 29-16.

2.2.11.2. İç seste /k/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: چىقارلدىغن *çıkarıldıgın* “çıkarıldığını” 3-7; اوکىپ *okı:p* “okuyup” 4-8; اوکاندا *okanda* “okuduğunda” 5-4; قاقا *kaqa* “baba” 8-5; دوقز *dokuz* “dokuz” 11-7; دوقلىق *dokllyk* “tokluk” 13-16; يوقسللار *yoksıllara* “yoksullara” 18-1; ساپاقلق *sapaqlıq* “derslik” 19-9; اوکىماق *okı:mak* “okumak” 23-12; ماقاللار *makallar* “atasözleri” 25-5; چىقارپ *çıkarıp* “çıkarıp” 31-18; يوقاركى *yokarkı* “yukarki” 32a-4; قۇواقلارندا *qowaklarında* “kovuklarında” 33-4; بوزقلىغا *bozıqlıga* “bozukluğa” 35-13; ساقلار *saklaw* “saklama, koruma” 32-6; آرقاسىندا *arkasında* 40-6; ديمركازىق *demirkazık* “kuzey” 45-3; اقپ *akıp* “akıp” 46-9; بالقچىلىق *balıkcılık* “balıkçılık” 47-9;

اڭجام *ıkcām* “düzen” 59-2; اوقىسىز *uqısız* “uykusuz” 66-16; آرتقماچ *artıqmaç* “daha fazla” 67-2; داڭىنىپ *daŋınıp* “takıp” 68-10; قوجاڭلاشپ *qocaŋlaşıp* “kucaklaşp” 70-2.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: حَوْفُوق > حَقُوق *paŋı:r* “fakir, yoksul” 26-15; فَقِير > أَقِل *aqıl* “akıl,us” 10-7; مُقَدَّار > مُقَدَّار *muqdar* “oran, miktar” 51-6; أَهْمَاق > أَحْمَق *aħmaq* “ahmak” 64-1.

Farsça: تاقْتا > تَحْتِه *taħta* “tahta” 4-1.

2.2.11.3. Son seste /k/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: أَزَلَق *azlık* “azlık” 8-8; أَك *aķ* “ak” 9-1; اوراق *oraķ* “orak” 10-3; قَاتَق *katıķ* “katık” 11-5; باق *baķ* “bak” 13-2; يوق *yok* “yok” 14-6; أَشَلَق *aşlık* “yemek” 15-16; اوقىماق *oķı:maķ* “okumak” 17-3; پامق *pamıķ* “pamuk” 19-1; آرتق *artıķ* “fazla” 20-14; تَاوُك *towıķ* “tavuk” 21-2; چىزق *çızıķ* “çizgi” 23-18; قۇرماق *ķurmaķ* “kurmak” 30-1; ایشق *ışıķ* “ışık” 32-5; اوزاق *uzaq* “uzak” 33a-11; بايلىق *baylık* “zenginlik” 33-5; قاراماق *ķaramaķ* “bakmak” 38-1; اورتاķ *ortaķ* 39-18; پاحتاچىلىق *paħtaçılık* “pamuk ekimi” 43-4; پالچق *palçıķ* “balçık” 45-8; تايحانچىلىق *tayħançılık* “çiftçilik” 47-9; چارواچىلىق *çarwaçılık* “hayvancılık” 48-12; بولچاق *bolcaķ* “olacak” 53-11; ساغلق *saĝlık* “sağlık” 54-2; ساق *sowıķ* “soğuk” 55-1; اوقىتماق *oķıtmaķ* “okutmak” 60-14; قۇلاق *ķulak* “kulak” 63-3; آياق *ayak* “ayak” 66-2; دىنچلىق *dı:nçlık* “rahatlık, huzur” 70-17; آيراچىلىق *ayraçılık* “ayrılık” 76-7.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: حَالِق > حَلَق *ħalk* “halk” 22-5; حَوْفُوق > حَقُوق *ħuķu:ķ* “hak” 37-4; أَحْمَق > أَهْمَاق *aħmaq* “ahmak” 64-10.

2.2.12. /l/ Ünsüzünün Yazılışı

Eserde *l* ünsüzü daima *lam* (ل) ile yazılmıştır.

2.2.12.1. Ön Seste /l/ Ünsüzünün Yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: لاي *lay* “çamur” 9-5.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: لازم *lazım* 7-2; لغيم *lagım* 32a-11; لذت *lezzet* 74-13.

Farsça: لال *lal* “dilsiz” 75-11.

2.2.12.2. İç Seste /l/ Ünsüzünün Yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: bilen “ile” 3-5; belgisi “işareti” 4-1; sözlem *sözlem* 5-1; kolay *kolay* 9-8; yıllık *yıllık* 10-1; alış *alış* 8-8; onlar *olar* 14-6; tülki “tilki” 15-6; kulaç *kulaç* 16-11; Almata 17-2; bilim “bilgi” 18-2; yolunda *yolında* 25-2; kalan *kalan* 28-5; salgıtlarını “vergilerini” 29-2; ulı *ulı* “ulu,büyük” 30-1; yaldırawıkhı *yaldırawıkhı* “parlak” 32a-9; yalı *yalı* “gibi” 33-3; şöylelik *şöylelik* “şöylece” 40-1; pullı *pullı* “paralı” 53-1; sağlık *sağlık* 54-2; kirlilik *kirlilik* 56-3; işler *işler* 63-1; oğlanlar *oğlanlar* “oğlanlar” 65-10; katlı *katlı* “katlı” 66-4; batırılıqda *batırılıqda* “bahadırılıkta, yiğitlikte” 78-5.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: molla “molla” 5-2; millet “millet, ulus” 37-5; mesele *mesele*, sorun” 64-2; salam “selam” 60-3; filan *filan* “falan, filan” 68-14; cahalat “bilgisizlik, cehalet” 77-4.

Farsça: palas “döşek” 19-1.

Batı kökenli: Nekeley 26-5; ili:ktri:k “elektrik” 32-6; milyan *milyan* “milyon” 41-2.

2.12.3. Son seste /l/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: شول *şol* “şu” 5-6; يول *yol* “yol” 5-6; حيل *hi:l* “çeşit,türlü” 6-13; قل *qıl* “kıl” 8-7; قوشل *koşıl* “katılmak” 9-12; ناحيل *nähi:l* “nasıl” 12-12; آل *al* “al, kırmızı” 13-2; قزل *qızıl* “kırmızı, altın” 14-1; دل *dil* “dil, lisan” 15-3; قول *qol* “el” 16-3; يوقسل *yokşıl* “yoksul” 18-10; دال *däl* “değil” 23-3; اول *ol* “o” 26-15; گوزه *göze* “güzel” 33a-1; مال *mal* “büyükbaş hayvan” 51-1; گه *gel* “gelmek” 58-2; يه گل *yeñil* “hafif, kolay” 60-14; ایل *i:l* “yurt, halk” 73-15; که *kel* “kel, saç olmayan” 74-7.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: مثال *mısal* “misal” 17-1; حاصل *hasıl* “verim” 46-7; مشکل *müşkil* 76-1.

Farsça: گل *göl* “çiçek” 57-5; لال *lal* “dilsiz” 75-11.

Batı kökenli: آپریل *Apri:l* “Nisan” 19-10.

2.2.13. /m/ Ünsüzünün yazılışı

Eserde *m* ünsüzü *mim* (م) ile yazılmıştır.

2.2.13.1. Ön seste /m/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: مه ن *men* “ben” 16-6; مۇندان *mundan* “bundan” 23-10; مۇنكله رچه *münlerçe* “binlerce” 26-6; مالسز *malsız* “malsız” 28-4; مه گزه ش *meñzeş* “benzer” 32a-6; مۇنك *muniñ* “bunun” 68-1; من *min* “bin” 78-9.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: مناسب *münasebet* “ilgi, alaka” 3-5; مولا *molla* “molla” 5-2; ممكن *mümkin* “mümkün” 18-5; مقدار *muqdar* “miktar, oran” 27-6; مناره *mınara* “minare” 32-15; مملكت *memleket* “ülke” 36-9; ملت *millet* “ulus” 37-5; مغارف *mağarıf* “maarif,eğitim” 38-3; مربع *murebbağ* “kare” 40-11; ميدان *meydan* “meydan, alan” 44-4; معدن *mağdan* “maden” 46-13; مشغول *meşğul*

meşgul “meşgul” 47-10; مەسگۇل > مەسەلە *meselem* “mesela, örneğin” 58-14; مەكتەپ > مەكتەپ *mektep* “okul” 60-7; ماھىشار *maħşar* “mahşer” 65-1; مقصد > ماقسات *maqsat* “niyet,amaç” 71-7.

Farsça: میوه > *mi:we* “meyve” 42-14.

Batı kökenli: مەسكە ۇ *Meskew* “Moskova” 17-2; ماشىنلار *maşı:naları* “makineleri” 29-3; مائات *Manat* 49-14; مىليون *milyan* “milyon” 41-2; مىھايىلوفسكى *Mihayilofski* 47-1.

2.2.13.2. İç seste /m/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: كىمىن *kimi:n* “gibi” 4-15; كۆمەكلەشەر *kömekleşer* “yardım eder” 5-3; نامة *näme* ”niçin” 14-8; دۇرmuş “yaşam” 16-15; يامان *yaman* “fena, kötü” 17-15; كۆمىرى *kömiri* “kömürü” 31-13; الماق *almaq* 33-18; كەمىپ *kemi:p* “azalıp” 43-5; اوسمه د ك *ösmedik* “büyümemiş” 48-6; ساقلاماق *saqlamak* “korumak” 54-1; چەكلى *çekimli* “ünlü, sedalı” 57-2; دامجاسىنى *damcasını* “damlasını” 69-2; آرمانلى *armanlı* “hasretli, özlemlili” 72-7; تۆمه ن *tümen* “on bin Şahıslik askerî birlik” 75-2;

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: زامان *zaman* “zaman” 28-4; اما > اما *emma* “ama” 30-1; قيمت > قىممت *kıymat* “kıymet” 32-7; ممكن > ممكن *mümkün* “mümkün” 49-7; حوكمان > حكام *hökmän* “derhal” 61-4; قيامت > قيامت *kıyamet* “kıyamet” 65-1; اجتماع > اجتماع *içtimag* “birleşme” 77-7; عمر > عمر *ömir* “ömür” 74-6.

Farsça: جومرد > جومارت *comart* “eli açık,cömert” 22-9; درمان > ده رمان *derman* “ilaç” 29-16; دشمن > دشمن *düşman* “düşman, yağı” 78-9.

Batı kökenli: تومسدا *Tomisda* “Temmuz’da” 21-1; كاممونيست *kammuni:st* “komünist” 35-19; قومىتيت *qomiti:t* “komite” 38-1; رمانيا *Germanya* “Almanya” 46-18; آمريقادا *Amri:kada* “Amerika’da” 53-16.

2.2.13.3. Son seste /m/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: سوزله م *sözlem* “cümle” 6-5; بايرام *bayram* “bayram” 18-1; بيلم *bilim* “bilgi, bilim” 22-1; آيرم *ayrim* “ayrım” 39-15; كم *kim* “kim” 52-6; آيدم *aydim* “türkü” 66-6.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: لازم > آدم *lazım* “lazım, gerek” 3-5; آدم > adam “insan” 20-13; لاغيم > لغم *lağım* “lağım” 32a-11; دايم *dayım* “daim” 35-9; سلام > سلام *salam* “selam” 64-6; تاغام > تعام *tagam* “yemek” 74-13.

Farsça: هم > م هم *hem* “bile,da, de” 3-3; موم > موم *mu:m* 46-16.

2.2.14. /n/ Ünsüzünün yazılışı

Eserde *n* ünsüzü *nun* (ن) ile yazılmıştır.

2.2.14.1. Ön seste /n/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: نچه *niçe* “nasıl” 3-14; ناحيل *nāhi:l* “nasıl” 12-12; نامه *nāme* “ne” 12-15; نچك *niçik* “ne kadar” 20-17; نه *ne* “ne” 23-14; نچه *niçe* “” 49-12.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: نوقات *noqat* “nokta” 6-6; نفت > نه فت *neft* “petrol” 32-9; نسل > نسل *nesil* “nesil, ırk, soy” 48-1; نهار > نهار *nahar* “yemek” 55-17; نهر > نه هر *neher* “nehir” 76-1.

Farsça: نادان > نادان *nadan* “cahil” 10-9.

Batı kökenlilerde: نه كه له *Nekeley* “Nikolay” 26-5.

2.2.14.2. İç seste /n/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: دوشندرمه ك *düşündürmek* “anlatmak, açıklamak” 3-4; نه *ene* “babaanne” 13-5; دینچلق *di:nçlık* “rahat” 17-5; آرؤانا ده رسله نه ن *arwana* “soylu bir cins deve” 21-4; ايندى *indi* “şimdi” 29-15; كنجلك *ekinçilik* 33-11; چه نلى *çenli* “kadar” 48-11; يورنجا *yorınca* “yonca” 50-5; قاينان *kaynan* “kaynayan” 54-9; دوزگنله رى *düzginleri* “kuralları” 57-1; قارانداس *karandaş* “yakın akraba” 61-1; شونچا *şunça* “şunca” 62-15; تانامايان *tanamayan* “tanımayan” 78-10.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: *yağni* “yağni” 33a-1; *hazine* “hazine” 65-4; *dükan* “dükkan, mağaza” 68-1; *manı* “özür, bahane” 75-6; *minnet* “zahmet” 76-2.

Farsça: *hüner* “beceri, hüner” 22-1; *çünkü* “çünkü” 31-2; *köhne* “köhne, eski” 40-1; *äynek* “gözlük” 67-4.

Batı kökenli: *Yanwarda* “Ocak ayında” 26-5.

2.2.14.3. Son seste /n/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: *bilen* “ile” 3-6; *kan* “kan” 9-6; *koyun* “koyun” 10-4; *üçin* “için” 12-15; *koşın* “ordu” 14-10; *on* “on” 15-1; *çı.bın* “sivrisinek” 16-7; *tağan* “tava” 19-3; *kawın* “kavun” 21-2; *coşgın* “coşkun” 22-12; *haçan* “ne zaman” 21-1; *tayhan* “çiftçi” 29-11; *yaman* “kötü” 33a-3; *bolan* “olmuş” 34-1; *büti:n* “bütün” 39-8; *örän* “oldukça” 47-4; *ekin* 49-12; *çın* “gerçek” 53-8; *gün* “güneş” 55-11; *dü:len* “denizaslanı” 57-6; *oglan* “oğlan, erkek çocuk” 60-1; *men* “ben” 64-9; *soran* “sormuş” 67-18; *sıçan* “büyük fare” 72-14; *boyn* “boyun” 74-2; *daşgın* “taşkın” 76-1.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: *mümkin* “mümkün” 5-13; *can* “Şahıs, insan” 32-1; *pilan* “filan” 68-14.

Farsça: *nadan* “cahil” 11-2.

Batı kökenli: *milyan* “milyon” 41-2.

2.2.15. /ñ/ Ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde iç seste ve son seste bulunabilen *geniz n’si* alıntı sözcüklerde bulunmaz. Eserde *ñ* ünsüzü eserde daima *sağır kef* (ڭ) ile yazılmıştır.

2.2.15.1. İç seste /ñ/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: *yeñil* “kolay, hafif” 4-15; *aňlatmak* “anlatmak” 6-1; *kıñur* “edepsiz” 19-11; *Taňrı* “Tanrı” 20-1; *aňlap* “anlayıp” 24-17; *yaňı* “yeni” 30-8; *deňizlerden* 32a-8; *soňra* “sonra” 61-1; *koňşy* “komşu” 61-1; *oňat* “uygun” 65-2; *yeňňem* “yengem” 73-7.

2.2.15.2. Son seste /ñ/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: *soň* “son” 4-2; *deň* “denk” 19-6; *müň* “bin” 19-14; *öň* “önce” 22-1; *gi:ň* “geniş” 41-13; *günyaňasy* “güneyi” 46-4; *oň-* “büyümek” 65-15

2.2.16. /p/ Ünsüzünün yazılışı

p ünsüzü eserde daima *pe* (پ) ile yazılmıştır.

2.2.16.1. Ön seste /p/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: *pıçak* “bıçak” 18-14; *pudaklanıp* “budaklanıp” 32a-12; *pahta* “pamuk” 42-13; *palçık* “balçık” 45-7; *paylamadı* “bölüştirmede” 62-8; *parçadan* “kumaştan” 73-10.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: *peyda* “fayda” 3-3; *pikir* “fikir” 5-4; *paķır* “fakir, yoksul” 24-8; *pen* “fen” 44-13; *pilan* “filan” 68-14; *parħ* “fark” 75-12.

Farsça: *perde* “perde” 19-1; *pamık* “pamuk” 19-1; *patşa* “padişah” 28-4; *pul* “para” 53-1; *peş* “arka, art” 75-8; *pi:r* “pir, şeyh” 64-12; *peş* “arka, art” 75-8.

Batı kökenli: *pabri:kde* “fabrikada” 31-1; *partiya* “parti” 35-16.

2.2.16.2. İç seste /p/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: ساپاڭنى *sapaڭni* “dersi” 4-10; آرپا *arpa* “arpa” 18-13; قاپان *ķapan* “kapan” 18-13; توپراق *toprak* “toprak” 19-2; كوپه لتمه *köpeltmek* “çoğaltmak” 20-9; چوپان *ķopan* “çoban” 52-8; حاپا *ķapa* “kirli” 54-10; تاپيلان *tapılan* “bulunmuş” 60-13; سىپاتا *sıpata* “görünüşe” 69-8; كوپراك *köpräk* “çok fazla” 70-14.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: الفبا *eli:pbıy* “alfabe” 25-6; وفا *vapa* “vefa” 76-5.

Batı kökenli: ياپون *Yapon* “Japon” 19-1; كاپيتاليست *kapitali:st* 35-20; ره سپوبليكله رى *respu:bli:kleri* “cumhuriyetleri” 40-5; كوپك *kopik* “kuruş” 49-13.

2.2.16.3. Son seste /p/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: ياپ *yap-* “yapmak” 18-12; قاپ *ķap* “kap” 19-3; كوپ *köp* “çok” 23-7; دۇپ *dü:p* “dip” 39-5; حاتاپ *ķatap* “yıkık” 77-15.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: حارف *ķarp* “harf” 3-15; ترتيب *terti:p* “düzen” 5-7; عرب *Arıp* 25-11; حساب *ķasap* “hesap” 45-15; عيب *ayıp* “kusur, suç” 20-6; تهب *tebi:p* “doktor” 21-16; انقلاب *ınķılap* “devrim” 36-1; سبب *sebe:p* “neden, sebep” 34-1; جنوب *cenup* “güney” 46-4; كتاب *ķitap* “kitap” 60-16; صاف *sap* “saf, temiz” 54-9; مکتب *mektep* “okul” 60-7; قاسسাপ *ķassap* “kasap” 74-1.

2.2.17. /r/ Ünsüzünün yazılışı

Eserde söz başında alıntı sözcüklerde örneğine rastlanan *r* ünsüzü *ra* (ر) ile yazılmıştır.

2.2.17.1. Ön seste /r/ ünsüzünün yazılışı

Alıntı sözcüklerde

Arapça: راقم *raqım* “rakam” 26-1; راحت *raḥat* “rahat” 26-15; راحم *raḥım* “rahmet” 69-17; رخصات *ruḥsat* “izin” 70-12.

Batı kökenli: روسیه *Ru:sye* “Rusya” 21-7; راپکیری *rapkiri* “bakanlığı” 38-16; ره سپوبلیکله ری *respu:bli:kleri* “cumhuriyetleri” 40-5.

2.2.17.2. İç seste /r/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: گورکه زمه ک *görkezmek* “göstermek” 4-1; گه ره ک *gerek* “gerek” 5-1; دۈرلی *dürli* “türülü” 6-8; آیردپ *ayırdıp* “ayırtp” 7-2; قارا *qara* “kara” 8-5; اوراق *orak* “orak” 9-5; قارری *qarri* “yaşlı” 12-17; آرالق *aralık* “aralık” 14-2; سه رچه *serçe* “serçe” 17-1; قارغا *qarga* “karga” 18-14; بۈرکت *bürkit* “kartal” 24-3; ءاوران *örän* “fazla, çok” 28-1; بیرنجی *birinci* “birinci” 29-6; قویریغنی *kuyrığını* “kuyruğunu” 31-3; بۇرغچ *burgıç* “burgaç, sondaj” 32-17; دورمش *durmuş* “yaşam” 33-10; اورنندان *ornından* “yerinden” 36-1; ده ری *deri* “deri” 42-13; سونرا *sonra* “sonra” 61-1; آرتق *artık* “fazla” 53-11; یورنجا *yorınca* “yonca” 50-5; اه ر ک *erk* “güç” 66-3; رته سی *ertesı* 67-16; ساری *sarı* “sarı” 73-6; قۇری *qurı* “kuru” 77-14; دوغری *doğrı* “doğru” 78-1.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: آراپ *Arap* “Arap” 25-11; بدره *bedre* “kuzu veya oğlak derisinden yapılan bir tür kova” 32a-5; شارق *şark* “doğu” 40-5; عبارات *ibarat* “ibaret” 47-2; حاسرات *hasrat* “hasret” 74-12.

Batı kökenli: آپریل *Apri:l* “Nisan” 19-10; گه رمانیا *Germanya* “Almanya” 20-16; سافیرلار *sıfırlar* “sayılar” 26-1; پابری ک *pabri:k* “fabrika” 34-3.

2.2.17.3. Son seste /r/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: *bir* “bir” 3-11; *kar* “kar” 8-3; *bar* “var” 10-8; *er* “erken” 13-2; *ağır* “ağır” 30-3; *yer* “yer” 31-13; *gündoğar* “doğu” 40-5; *şor* “tuzlu” 46-1; *erti:r* *sabah* 57-8; *är* “erkek” 58-2; *yör* “yürü” 78-8.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: *hayır* “iyilik, hayır” 22-6; *sabır* “sabır” 24-16; *şeker* “şeker” 15-5; *pikir* “fikir” 18-14; *paķı:r* “fakir” 28-6; *esger* “asker” 33-19; *kadar* “kadar” 55-7.

Farsça: *her* “her” 5-11; *zor* “güç” 25-3; *hüner* “beceri” 21-4; *pi:r* “şeyh, pir” 64-12.

2.2.18. /s/ Ünsüzünün yazılışı

Eserde s ünsüzü Türkmençe ve alıntı sözcüklerde daima *sin* س ile yazılmıştır.

2.2.18.1. Ön seste /s/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: *sözleşü* “konuşma” 3-6; *söz* 4-2; *ses* “ses” 5-9; *sen* “sen” 13-4; *sorağ* “soru” 10-8; *sapaqlarda* “derslerde” 6-5; *serçe* “serçe” 17-1; *sığır* “sığır” 19-2; *siz* “siz” 23-9; *süyyci* “tatlı” 24-7; *sowatsızlar* “okuma yazma bilmeyenler” 27-9; *sanı* “sayısı” 28-1; *salgıtlarnı* “vergilerini” 29-2; *sürüp* “sürüp” 31-1; *sil* “sel” 33a-4; *sürisi* “sürüsü” 37-9; *saķlaw* “koruma” 38-6; *su:ları* “suları” 46-1; *saglık* “sağlık” 54-2; *sowık* “soğuk” 55-1; *sağ* “sağ” 60-4; *soran* “sormuş” 66-10; *saylap* “seçip” 68-2; *sıçan* “büyük fare” 72-14; *sarı* 73-6; *soldım* “soldum” 74-4; *sal* “sal” 78-9.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: *sebepe* سه به پ > سبب *sayı* 26-1; *sıfır* سفر > صفر *saat* 18-14; *sağat* ساعات > ساعات *su:rat* 43-11; *suret* سورات > صورت *salam* 64-3; *selam* سلام > سلام *sıfat* 69-8; *sıfat* سیفات > صفات *sofu* 64-12; *sofu* سوپی > سوفی

Farsça: *serdar* 77-14; *serdar* سه ردار > سردار *si:nam* 75-1; *si:nam* سینا > سینه

2.18.2. İç seste /s/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: *kesilip* 4-6; *kesilip* که سلیپ *kısgacık* 6-13; *kısgacık* قسغاق *kese* که سه *yatay* 12-16; *yatay* قاراسار *karasar* 13-12; *karasar* سغیرک کوشو *doshluk* 14-2; *doshluk* دوستلوق *yoksul* 25-1; *yoksul* که سه لی *keseli* 33a-4; *keseli* هاستالیقی *yersiz* 36-8; *yersiz* یه رسز *yassi* 45-6; *yassi* قسغا *kısga* 47-1; *kısga* اوسمه دك *ösmedik* 48-6; *ösmedik* بویومemiş *haysı* 64-8; *haysı* آستلی-اوستلی *astlı üstli* 66-3; *astlı üstli* altlı üstlü

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: *hesap* 21-9; *hesap* هه سیپ > حساب *mesela* 17-1; *mesela* مه سه له م > مسلاً *esse* 27-8; *esse* اه سهه > حصه *kasap* 74-1; *kasap* قاسسایپ > قسب *ruhsat* 70-12; *ruhsat* روهسات *Mısır* 75-14; *Mısır* منسر > مصر

Farsça: *hasta* 38-7; *hasta* هاستا > حاسته *usta* 15-10; *usta* اوسدا > اوسته

Batı kökenli: *asfalt* 32-12; *asfalt* آسفالت *Ru:syete* 42-9; *Ru:syete* روسیه ته

2.2.18.3. Son seste /s/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: *ses* 3-11; *ses* سه س *bas* 13-4; *bas* با س *kas* 14-12; *kas* کا س

Alıntı sözcüklerde

Farsça: *dos* 13-4; *dos* دوس > دوست

2.2.19. /ş/ Ünsüzünün yazılışı

Eserde ş ünsüzünü *şın* (ش) ile yazılmıştır.

2.2.19.1. Ön seste /ş/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: *şu* “şu” 3-16; *şol* “şu” 4-13; *şay* “süs, süsleme” 9-7; *şahtaları* “maden ocakları, damarları” 33a-1; *şöylelik* “şöylece” 35-19; *şonda* “şunda” 42-7; *şor* “tuzlu” 46-1; *şöyle* 65-12.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: *şeker* “şeker” 15-5; *şarik* “ortak” 15-6; *şert* “koşul, şart” 54-6; *şübhe* “şüphe” 43-7; *şek* “şüphe” 66-13; *şükür* “şükür” 75-17.

Farsça: *şat* “mutlu, huzurlu” 14-4; *şehir* “şehir” 21-8.

2.2.19.2. İç seste /ş/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: *sözleşü*: “konuşmak” 3-6; *başga* “başka” 5-15; *aşık* “aşık kemiği” 8-9; *kışlık* “kışlık” 9-2; *koşın* “ordu” 9-13; *Şahıs* “Şahıs” 15-7; *çi:şik* “şişik” 17-4; *bu:şlık* “müjde” 21-10; *yağşı* “iyi” 23-8; *i:şçi* “işçi” 26-12; *birleşmek* 29-7; *ışık* “ışık” 32-5; *yaşıl* “yeşil” 32a-15; *çarwaşılık* “çiftçilik” 33-10; *bi:rişik* “birleşik” 44-16; *daşlı* “taşlı” 46-6; *aşakdağı* “aşağıdaki” 49-10; *eşek* “eşek” 58-5; *düşindik* “anladık” 61-12; *başlan* “başlamış” 69-18; *yaşa* “yaşa” 78-14.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: *meşgul* “meşgul” 47-10; *mağşar* “mahşer” 65-1; *müşkil* “zorluk, güçlük” 76-1;

Farsça: *patşa* “padişah” 19-10.

2.2.19.3. Son seste /ş/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: آقش *akış* “akma, akış” 8-7; آلىش *alış* “alma, alış” 8-7; آلكىش *alkış* “beğeni, teşekkür” 8-9; قاش *kaş* “kaş” 9-1; ياش *yaş* “genç” 9-7; اوقاش *okuş* “okuma” 10-1; آتداش *atdaş* “adaş” 11-4; داش *daş* “dış, taş” 12-1; باش *baş* “baş” 13-3; ءباش *bäş* “beş” 15-1; دۇرمىش *durmuş* “yaşam” 16-15; چىش *çi:ş* “şiş” 56; قارش *karış* “karış” 73-11; آش *aş* 76-2.

2.2.2.20. /t/ Ünsüzünün yazılışı

Eserde t ünsüzü, kalın sıralı ve ince sıralı sözcüklerde daima *te* (ت) ile yazılmıştır.

2.2.20.1. Ön seste /t/ ünsüzünün yazılışı³

Türkmence sözcüklerde: تۇتماق *tutmaq* “tutmak” 6-12; تويى *toyi* “ziyafeti, düğünü, şöleni” 11-1; توپراق *toprak* 19-2; تەلپەك *telpek* “Türkmen başlığı” 19-12; تۇتساغ *tutsag* “tutsak, esir” 38-20; تەكىز *teki:z* “düz” 45-6; تالاغچىلاردان *talağçılardan* “yağmacılardan” 56-12; تايلاق *taylak* “dayak, destek” 57-11; تاپىلان *tapılan* “bulunmuş” 66-2; تانتمايار *tanıtmayar* “tanıtmıyor, göstermiyor” 68-8; تەۋەرەگىنە *töweregine* “çevresine” 68-12; تايىدان *taydan* “yerden” 70-15; تۇتدىلار *tutdılar* “tuttular” 73-2; تاولۇق *towıq* “tavuk” 74-2; تايحان *tayhan* “çiftçi” 27-1; تايحانچىلىق *tayhançılık* “çiftçilik” 47-9.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: تەرتىپ *terti:p* “düzen, usül” 5-7; طبیب *tebi:p* “doktor, tabip” 21-16; تەجرىبە *tecribe* “deneyim, tecrübe” 33-7; تربىيە *terbiye* “eğitim, terbiye” 38-8; ترك *terk* “bırakma, terk etme” 77-7.

Farsça: تاقىتا *tahta* “tahta” 4-7; تىز *ti:z* “çabuk, tez, ivedi” 54-19.

Batı kökenli: تومس *Tomıs* “Temmuz” 20-1.

³ Türkmen Türkçesinde söz başı d- olan sözcüklerden bazılarının eserde (ت) te ile yazıldığı tespit edilmiştir. Bu sözcüklerin günümüzdeki imlasının tespiti için “*Türkmen Diliniň Düşündirilişli Sözlügi* (2017)” Türkmencenin Açıklamalı Sözlüğü’nden yararlanılmış ve “**Ön Seste t Ünsüzünün Yazılışı**” başlığı altında gösterilmiştir.

2.2.20.2. İç seste /t/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: ايراتين *ayratı:n* “ayrıca” 3-9; اوڭتماق *okıtmak* “okutmak” 5-1; اونله ن *ötilen* “geçilmiş” 6-3; آرتق *artık* “fazla” 11-5; قاتق *katık* “katık, yiyecek” 11-5; بؤتين *büti:n* “bütün” 16-10; آلماتا *Almata* 17-2; ياغتی *yağtı* “ışıklı, parlak” 22-3; ياتماق *yatmak* “yatmak” 31-16; قاتی *katı* “katı, sert” 32a-9; اؤیتگه دی *üytgedi* “değiştirdi” 33a-15; دورتگؤل *dörtgöl* “kare” 40-11; گتره ره ن *orta* “orta” 45-3; بؤته *bütew* “kapalı” 59-1; قایتارغی *kaytargı* “cevap” 64-11; گتره ره ن *göteren* “yükseltmiş” 69-9; آتام *atam* “babam” 73-1; erti:r “ertir” 75-17; يیتريپ *yitrip* “yitirip” 77-13.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: کتاب *kitap* “kitaptan” 4-1; مکتبه *mektep* “okul” 19-11.

Batı kökenli: اوکتابر *Oktabır* “Ekim” 18-6; پارتيا *parti* “parti” 35-16; قومئيت *komiti:t* “komite” 37-16; اوبلاستندا *oblastında* “eyaletinde” 50-7; دوکتورا *doğtóra* “doktora, hekime” 56-7.

2.2.20.3. Son seste /t/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: آرت *art* “art, arka, geri” 11-5; اه ت *et* “et” 13-1; بؤركت *bürkit* “kartal” 15-6; اؤست *üst* “üst, yukarı” 45-5; سالغت *salğıt* “vergi” 62-17; ييگت *yigit* “yiğit” 74-3.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: نوقات > نقطه *sobet* “sohbet” 5-18; دققات *dıkkat* “dikkat” 4-12; سوبه ت > صحبت *keramet* “keramet” 19-19; وagt > وقت *wagt* “vakit” 24-15; نه فت > نفت *neft* “petrol” 32-9; رخصات > رخصات *ruhsat* “izin” 28-7; راحات *rahat* “rahat, huzur” 26-15; حوکومه ت > عادت *adət* “gelenek, görenek, âdet” 48-5; قیامات > قیامت *su:rat* “suret” 53-14; خط > حات *hat* “mektup” 60-1; قیامت > قیامت *qıyamət* “kıyamet” 65-1; قاست > قصد *qast* “demek istemek” 72-8; قیامت > قیامت *qıyamət* “kıyamet” 73-10.

Farsça: جومارت > جومارت *comart* “cömert” 22-9; گؤگرد > گؤگرد *kükirt* “kükürt” 46-16; آزاد > آزاد *azat* “özgür” 24-5; باغت > بخت *bagt* “talih, baht” 54-2.

Batı kökenli: غازيه *gazyet* “gazete” 23-6; كاپيتاليست *kapitali:st* “kapitalist” 35-20; قومىت *komiti:t* “komite” 37-16;

2.2.21. /w/ Ünsüzünün yazılışı

Türkmencede çift dudak ünsüzü olan *w*, *vav*’ın üzerine ^ işareti (ۋ) konularak yazılmıştır. Böylece “*o*, *ö*” ünlüleriyle karışması önlenmiştir.

2.2.21.1. Ön seste /w/ yazılışı

Eserde Türkmençe sözcüklerde ön seste *w* ünsüzü tespit edilememiştir.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: وَاغْت > *wagt* “vakit” 6-12; ويران > *weyran* “yıkık dökük, viran” 30-1.

Batı kökenli: وولسپالكوم *wolispalkom* “en küçük idari birim” 21-12; ویشگه *wi:şge* “kule” 32-15.

2.2.21.2. İç seste /w/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: اه ۆره دىله ر *öwrediler* “öğretilir” 4-9; تاۋق *towıx* “tavuk” 21-2; ساۋاتسىز *sowatsız* “okuma yazma bilmeyen” 24-14; قاۋلاشان *kowlaşan* “kovalayan” 31-3; يالدىراۋقلى *yaldırawıqlı* “parlak” 32a-9; آۋنق *ownıx* “ufak” 33a-3; قاۋاقلارندا *kowaklarında* “kovuklarında” 33-4; قاراۋچى *karawçı* “bakan” 39-1; چارۋاچىلىق *çarwaçılıx* “çiftçilik” 48-12; ایشله ۋچى *i:şlewçi* “işleyen” 53-2; ساۋق *sowıx* “soğuk” 55-3; اه ۋىدى *öwidi* “öğüdü” 72-4.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: هاۋا *howa* “hava” 21-4; هه ۋه س *höwes* “heves” 69-12;

Farsça: ساۋداگار > سوداگر *söwdagär* “tüccar” 35-1.

Batı kökenli: يانۋاردا *Yanwarda* “Ocak ayında” 26-5.

2.2.21.3. Son seste /w/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: سوزله *sözlew* “söyleme, konuşma” 3-5; آو *aw* “av” 21-2; ساقلار *saqlaw* “saklama, koruma” 38-6; بؤته *bütew* “bitişik, kapalı” 59-1; قو *kow* “kov” 78-9.

Alıntı sözcüklerde

Batı kökenli: *Meskeu* “Moskova” 17-2.

2.2.22. /y/ Ünsüzünün yazılışı

Eserde *y* ünsüzü daima *noktalı ye* ي ile yazılmıştır.

2.2.22.1. Ön seste /y/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: ياسالدىڭ *yasaldyň* “yapıldığını” 3-12; يازپ *yazyp* “yazıp” 4-5; يول *yol* “yol” 5-6; يوقارقى *yokarky* “yukardaki” 5-20; يوق *yok* “yok” 9-7; يازلق *yazlyk* “yazlık” 10-1; ياشلار *yaşlar* “gençler” 10-3; يەدى *yedy* “yedi” 13-5; يوقسل *yoksy* “yoksul” 14-2; يامان *yaman* “kötü” 17-15; ياڭى *yagy* “düşman” 19-4; ياڭى *yagty* “parlak” 22-3; ياراغсыз *yaragsyz* “silahsız” 26-6; yeke “tek” 28-8; yer “yer” 32-1; ياڭى *yagny* “yani” 33a-1; ياشاسن *yaşasyn* 36-2; yaşayar “yaşıyor” 40-4; يورىان *yöryän* “yürüyen” 47-14; yüz “yüz” 50-1; yazu: “yazım, yazma” 57-1; yeňil “kolay” 60-14; yaly “gibi” 61-4; يولاغچى *yolağçy* “yolcu” 64-4; yel 69-19; yigidi “yigidi” 72-7; yeňnem “yengem” 73-7; yakasy “yakası” 74-5; yene “yine” 76-4.

2.2.22.2. İç seste /y/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: آيتماق *aytmak* “söylemek, demek” 3-10; قويلىانلىڭ *qoylyanlyň* “konulacağını” 6-6; kayyk “kayık” 9-11; آيرپ *ayryp* “ayırıp” 16-1; çaykel “akbaba” 17-1; kaygy “kaygı” 19-5; آیراچلىق *ayraçlyk* “ayrılık” 24-1; tayhan “çiftçi” 29-10; üytgäp “değişip” 32-2; baylyk “zenginlik” 35-1; koyin “koyun” 37-9; bek “büyük” 45-1; eye “iye, sahip” 52-7; dü:p “dip” 56-3; paylamadı “paylaştırmadı” 62-7; kaytargy cevap 64-11; ayak “ayak” 66-2; aylanyp “dolanıp, dönüp” 70-1; di:ydyk “dediği” 72-3; aydyň “söyleyin” 73-7; geyip “giyip” 75-4; sayan 77-2.

Alıntı sözcüklerde:

Arapça: فاعده > په یدا *peydası* “faydası, yararı” 12-12; دُنْیا > دنیا *dünyä* “dünya” 78-10.

Farsça: آيينه > آينه *äynek* “gözlük” 68-1;

Batı kökenlilerde: روسيه *Ru:sye* “Rusya” 21-7; ملىان *milyan* “milyon” 40-11.

2.2.22.3. Son Seste /y/ Ünsüzünün Yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: آي *ay* “ay” 9-6; اوي *oy* “düşünce” 9-6; لاي *lay* “çamur” 9-6; قولای *qolay* “kolay” 9-11; ساي *say* “say” 13-3; باي *bay* “zengin” 13-3; اوي *oy* “çukur” 45-14; عوي *öy* “ev” 55-6; جاي *cay* “yer” 78-8.

2.2.23. /z/ Ünsüzünün yazılışı

Eserde z ünsüzü ince sıralı ve kalın sıralı sözcüklerde daima ze (ز) ile yazılmıştır.

2.2.23.1. Ön seste /z/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: زار *zar* “zar” 7-6.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: ذات > زات *zat* “şey” 3-9; زمان > زمان *zaman* “vakit, zaman” 28-6; زهر > زهر *zeher* “zehir” 76-2.

Farsça: زور > زور *zor* “güç, güçlü” 9-5.

Batı kökenli: زوت *zavot* “atölye” 31-1; زاکون *zaku:nin* “yasadını” 39-6.

2.2.23.2. İç seste /z/ ünsüzünün yazılışı

Türkmençe sözcüklerde: آزارق *azraq* “azıcık, biraz” 5-3; سوزله م *sözlem* “cümle” 6-5; قازان *kazan* “kazan” 9-10; قىزىل *kızıl* “kırmızı, altın” 11-7; دوزگن *düzgin* “kural” 15-8; ءؤزم *üzim* “üzüm” 16-14; دوزه لتمه ك *düzeltemek* “düzeltmek” 29-6; ايزنده ن *i:zinden* 31-2; مه گزه ش *meñzeş*

“benzer” 32a-6; گۆزه ل *gözel* “güzel” 33a-1; بوزقلغا *bozıqlıga* “bozukluğa” 35-13; دیزیشپ *dizişip* 53-10; أزاق *azacık* “azıcık” 54-4; اوزاق *uzaq* “ırak, uzak” 56-6; یازلماز *yazılmaz* “yazılmaz” 59-1; مه گزه ر *meñzer* “benzer” 73-6; اوزپ *üzip* “kesip” 74-2; به زاپ *bezäp* “bezeyip” 75-7.

Alıntı sözcüklerde

Arapça: لازم > لازم *lazım* “ gerek, lazım” 3-5; هازر > حاضر *hâzir* “şimdi, bugün, hâlen” 21-5; قازنا > خزینه *qazna* “hazine” 65-4; آریزا > عریضه *arı:za* “dilekçe” 62-1.

Farsça: تازه > تازه *tâze* “yeni” 23-6; بازار > بازار *bazar* “pazar” 76-3.

Batı kökenli: غازیه ت *gazyet* “gazete” 19-11.

2.2.23.3. Son seste /z/ ünsüzünün yazılışı

Türkmence sözcüklerde: آز *az* “az” 7-2; گۆز *göz* “göz” 14-12; بوز *boz* “gri, boz” 16-12; سوز *söz* “söz” 17-13; بیز *biz* “biz” 23-3; اوز *öz* 25-1; دوز *düz* “tuz” 32a-7; ته کیز *teki:z* “düz” 45-6; سوسز *su:sız* “susuz” 47-2; یوز *yüz* 51-7; ده گز *deñiz* “deniz” 69-2.

Alıntı sözcüklerde:

Farsça: هنوز > هنوز *heni:z* “henüz” 21-9.

2.3. Eklerin İmla Özellikleri

Çalışmada eklerin imla özellikleri, yapım ve çekim ekleri olmak üzere iki ana başlık altında toplanmıştır. Yapım ekleri; isimden isim, fiilden isim, isimden fiil ve fiilden fiil yapma ekleri olmak üzere dört alt başlık altında incelenmiştir. Çekim ekleri, isim çekim ve fiil çekim ekleri olmak üzere iki alt başlık altında incelenmiştir. Türkmencede eklerin bugünkü kullanımları madde başlarında, çalışmada tespit edilen şekilleri ise alt biçimcikler olarak verilerek aynılıklar ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.3.1 Yapım eklerinin imla özellikleri

2.3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

2.3.1.1.1. {+cIk}

Alt biçimcikler {+cık}

Ekin imlası: +حق

Küçültme ve oran olarak azlık bildiren bu ek, eserde bir yerde tespit edilmiştir. Eklendiği ismin son sesinin yazılış kuralına uygun olarak ayrı yazılmıştır. *ياشاق yaşacık* “gencecik” 48-6.

2.3.1.1.2. {+çA}

Alt biçimcikler: {+çA}

Ekin imlası: +چا

Eşitlik ve benzerlik kuran bu ekin eserde kalın sıralı iki örneği tespit edilmiştir. Ünsüzü tonsuz olan ek, eklendiği ismin son sesinin yazılış kuralına göre ayrı yazılmıştır: *قيسغاچا kı:sğaça* “kısaca” 3-1; *اورتاچا ortaça* “orta halli” 55-15.

2.3.1.1.3. {+çI}

Alt biçimcikler: {+çI}

Ekin imlası: +چی

Sadece tonsuz biçimi olan ek, bir işi yapan ve meslek edineni nitelemek için kullanılır. Eserde büyük ünlü uyumuna giren ekin tonsuz olan ünsüzü çim (چ) eklendiği ismin son sesinin imlasına uygun olarak ayrı veya bitişik yazılmıştır:

اووقۇچىلار *oku:çılara* “öğrencilere” 3-1; اوراقچی *orakçı* “orakçı, çiftçi” 16-14; بالقچی *balıkçı* “balıkçı” 16-15; باشچی *başçı* “önder” 19-15; ایشچی *i:şçi* “işçi” 37-2; آدکچی *ädikçi* “çizme ustası” 66-5; دۇکانچی *dükançı* “satıcı” 68-1; آلۇچی *alu:çı* “alıcı, müşteri” 68-3.

2.3.1.1.4. {+çIIIk}

Alt biçimcikler: {+çılık /+çilik}

Ekin imlası: +چىلىق , +چىلىك

Eserde daima düz ve dar ünlülü yazılan ek, kalınlık incelik uyumuna girmiştir. Ekin sondaki ünsüzü kalın sıralı sözcüklerde kaf (ق) ince sıralı sözcüklerde kef (ك) ile yazılmıştır. Eklendiği ismin son sesinin imlasına uygun olarak ayrı veya bitişik yazılmıştır.

گۈزە رانچىلىق *güzerançılık* “geçimini temin etme işi” 17-8; اه كنچىلىك *ekinçilik* “ekip biçme işi” 33-11; پاختاچىلىق *pahtaçılık* “pamukçuluk, pamuk yetiştirme işi” 43-7; تايحانچىلىق *tayhançılık* “çiftçilik” 47-10; بالقچىلىق *balıkçılık* “balıkçılık” 47-10; چارواچىلىق *çarwaçılık* “hayvancılık” 48-12; كوپچىلىك *köpçilik* “çokluk, kalabalık” 77-3.

2.3.1.1.5. {+dAş}

Alt biçimcikler: {+daş}

Ekin imlası: +داش

“İşlek olarak kullanılan eklerden biridir. Ana fonksiyon olarak meslek, zaman, akrabalık gibi yönlerden “aynılık, birliktelik, ortaklık, benzerlik, yakınlık” bildiren isim ve sıfatlar yapar. Ek kalınlık incelik uyumuna uyar; ancak, ünsüz uyumuna bağlı değildir (Yıldırım, 2017: 62).”

Eserde ince ünlülü örneği bulunmayan ekin baştaki ünsüzü daima tonludur, ünlüsü elif (l) ile yazılarak gösterilen ek, eklendiği ismin son sesinin imlasına uygun olarak ayrı veya bitişik yazılmıştır.

آنداش *atdaş* “adaş” 11-4; قارنداش *qarındaş* “yakın akraba” 11-12; يولداشلار *yoldaşlar* “arkadaşlar” 23-9; اوباداش *obadaş* “aynı köyden olan” 60-9.

2.3.1.1.6. {+hana}

Alt biçimcikler: {ḥana/ ḥana}

Ekin imlası: خانانا،+ حانا

Farsça kökenli olan bu ek yer isimleri yapar.

Eserde ekin baştaki ünsüzünün “ḥ ve h” ile iki şekilde yazıldığı tespit edilmiştir.

ḥ ile: ديوانخانا *di:wanḥana* “basımevi” 22-10; آشخانا *aşḥana* “aşevi, mutfak, yemekhane” 22-11; كىتاپخانا *kitaphana* “kütüphane” 22-11.

h ile: كىتاپخانالار *kitaphanalar* “kütüphaneler” 38-4; آزارخانالار *azarḥanalar* “hastaneler” 38-7; ده رمانخانالار *dermanḥanalar* “eczaneler” 38-7.

2.3.1.1.7. {+Istan}

Alt biçimcikler: {+Istan}

Ekin imlası: استان+

Farsça kökenli olan bu ek yer ve ülke isimleri yapar.

Eserin imla özelliği gereği ekin kapalı hecede kalan ilk ünlüsü yazılmamıştır. Büyük ünlü uyumuna girmeyen ekin ikinci hecedeki ünlüsü daima elif (i) ile yazılmıştır.

تۇركستان *Türkistan* 16-4; قازاغستان *Qazağıstan* “Kazakistan” 39-14; باشغیردستان *Başğırdistan* “Başkurdistan” 39-14; تاتارستان *Tataristan* 39-14; داغستان *Dağıstan* 40-20; تۇركمه نستان *Türkmenistan* 44-1.

2.3.1.1.8. {+kI}

Alt biçimcikler: {+kI}

Ekin imlası: +قى، +كى

“Sıfat ve zamir olarak kullanılan isimler yapan işlek eklerden biridir. Çoğunlukla yer ve zaman bildiren isimlere eklenir. Bulunma hâli eki +da/ +de ile +kI/+ki ekinin birlikte kullanımı oldukça yaygındır. Aitlik, bağlılık ve içinde bulunma bildiren isimler yapar” (Yıldırım, 2017:65).”

Eserde kalınlık incelik uyumuna giren ek kalın sıralı sözcüklerde kaf (ق), ince sıralı sözcüklerde kef (ك) ile yazılmıştır. Eklendiği ismin son sesinin imlasına uygun olarak bitişik veya ayrı yazılmıştır.

soñkı “sonuncu” 6-2; aşakdağı “aşağıdaki” 16-1; häki “önceki, evvelki” 21-9; yokaşkı “yukarkı” 32a-4; yerdeki “yerdeki” 32a-14; içerki 39-11; häzirki “şimdiki, çağdaş” 40-2; öñki “önceki” 66-14.

2.3.1.1.9. {+II}

Alt biçimcikler: {+II}

Ekin imlası: +لى

İşlek olarak kullanılan ve sahiplik fonksiyonu bulunan bu ekin eserde ünlüsü daima düz olarak, eklendiği sözcüğün son sesinin imlasına göre bitişik veya ayrı yazılmıştır.

dürli “türlü” 3-11; çekimli “ünlü, sedalı” 5-9; bugünli “heceli” 5-12; düşnikli “anlaşılır, açık” 6-13; aqıllı akıllı” 11-1; qadırli “kıymetli,değerli” 11-1; yüzli “yüzlü” 15-12; gü:çli “güçlü” 17-3; bilimli “bilgili” 17-11; ayıplı “kusurlu” 24-17; peydalı “faydalı” 28-12; hünerli 28-15; bağı 30-10; sebebli “nedenli” 31-16; kızıklı “ilginç, cazip” 33a-2; yerli “yeri olan” 36-8; hıku:kılı “haklı, hak sahibi” 37-8; pikirli “fikirli” 38-5; hasıllı “verimli” 46-7; kımmatlı “kıymetli” 47-5; ayaklı “ayaklı” 49-5; pullı

“paralı” 52-16; *çı:ğlı* “çiyli” 55-2; اوستلى- آستلى *astlı üstli* “altlı üstlü” 66-4; قىللى *kıllı* “kıllı” 72-10; بويلى *boyly* “boyly” 73-11; له ززه تلى *lezzetli* “lezzetli” 74-13; minnetli 76-2; زورلى *zorly* “zorlu” 77-10.

2.3.1.1.10. {+Iık /+IUk}

Alt biçimcikler: {+Iık}

Ekin imlası: +لق،+ لك

Eserin imla özelliği gereği kapalı hecede kalan düz ünlüsü yazılmayan ekin dudak uyumuna girmediği görülmektedir. Ekin ünsüzü kalın sıralı sözcüklerde kaf (ق), ince sıralı sözcüklerde kef (ك) ile kendisinden önce gelen ismin son sesinin yazım kuralına göre bitişik veya ayrı yazılmıştır.

aşlık *aşlık* 8-9; aralık *aralık* 8-9; azlık *azlık* 3-10; barlığın *barlığın* “varlığını” 3-10; kışlık *kışlık* 8-10; yolluk *yolluk* 9-12; tokluk *tokluk* 11-12; ekinlik *ekinlik* 14-2; dostluk *dostluk* 14-2; ekin ekilen yer *ekinlik* 15-8; ortaklık *ortaklık* 15-16; kölelik *kölelik* 17-16; sapaklık *sapaklık* 17-16; yeterlik *yeterlik* 29-17; derslik *derslik* 19-9; ağalık *ağalık* 26-8; beylik *beylik* 26-8; yetme durumu *yeterlik* 29-17; zenginlik *zenginlik* 33-5; aydınlık, parlaklık *aydınlık* 32-5; yağlılık *yağlılık* 32-5; doğruluk *doğruluk* 38-18; liralık *liralık* 43-2; başlık *başlık* 47-17; yararlık *yararlık* 48-18; sağlık *sağlık* 54-2; kirlilik *kirlilik* 56-3; rahatlık *rahatlık* 70-17.

2.3.1.1.11. {+rak / räk}

Alt biçimcikler: {+rak / räk}

Ekin imlası: +راق /+ راک

“Türkmen Türkçesindeki en işlek eklerden biridir. Ekin ünlüsü uzundur. İşlek olarak kullanılmaktadır. Derecelendirme ve karşılaştırma fonksiyonunda kullanılır (Yıldırım, 2017: 74).”

Kalınlık incelik uyumuna giren ekin ünsüzü kalın sıralı isimlerde kaf (ق), ince sıralı isimlerde kef (ك) ile yazılmıştır. Ünlüsü daima elif (i) ile yazılarak gösterilen ek eklendiği ismin son sesinin imlasına uygun olarak bitişik veya ayrı yazılmıştır.

أزراق *azraq* “biraz, azca” 5-3; الكراك *ilkiräk* “ilkin, ilk önce” 6-4; يۇۋاشراق *yuwaşraq* “yavaş yavaş, yavaşça” 33-8; سوڭۇرراق *soñırraq* “daha sonra, sonunda” 33-11; تیزراك *ti:zrāk* “çabucak, hızlıca” 56-8; كوپراک *köprāk* “daha çok” 70-14.

2.3.1.1.12. {+sız /+süz}

Alt biçimcikler: {+süz}

Ekin imlası: +سز

Sahiplik bildiren +II ekinin olumsuz biçimi olan bu ek yaygın olarak kullanılır. Eserde daima düz ve dar olan ekin ünlüsü, eserin imla özelliği gereği kapalı hecede kaldığı için yazılmamıştır.

چە كىمسز *çekimsiz* “ünsüz, sedasız” 5-9; بىلىمسز *bilimsiz* “bilgisiz” 17-12; پىكىرسز *pikirsiz* “fikirsiz” 19-10; آزاپسىز *azapsız* “emeksiz, zahmetsiz” 19-18; گۆزسىز *gözsiz* “gözsüz” 23-5; يە رسز *yarağsız* “silahsız” 26-6; ساۋاتسىز *sowatsız* “okuma yazma bilmeyen” 24-14; مالىسىز *malsız* “hayvansız” 28-4; سۈسىز *su:sız* “susuz” 47-2; ھابارسىز *habarsız* “habersiz” 48-8; اوقىسىز *uqısız* “uykusuz” 66-16; آينە كىمسز *äyneksiz* “gözlüksüz” 67-9; نىسانسىز *ni:sansız* “nisansız” 75-3; ناباتسىز *nabatsız* “bitkisiz” 75-3; بازارسىز *bazarsız* “pazarsız” 76-3.

2.3.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

2.3.1.2.1. {-Ak / -k}

Alt biçimcikler: {-Ak / -k}

Ekin imlası: اق/-ك / -ق/--ك

“İşlek eklerden biridir. Fiillerden bazı araç gereç isimleri, bazan de sıfat olarak kullanılan sözcükler türetir” (Yıldırım, 2017:86).”

Eserde kalınlık incelik uyumuna giren ekin ünsüzü kalın sıralı sözcüklerde kaf (ق), ince sıralı sözcüklerde kef (ك) ile yazılmıştır.

اوراق *orak* “orak” 9-5; اه له ك *elek* “elek” 15-5; پىچاق *pıçak* “bıçak” 18-14; دارغاق *dargak* “dağınık” 26-7; پۇداق *pudak* “budak, dal” 32a-12; بوله كله رى *bölekleri* “parçaları” 33a-4; غايناق *gaynak* “kaynak” 77-6.

2.3.1.2.2. {-g}

Alt biçimcikler: {-ğ}

Ekin imlası: غ-

“Yarı ünlü olan bu ek geniş ünlü ile biten fiil tabanlarına gelir. Fiilin gösterdiği hareketle ilgili isim ya da sıfat türetir (Yıldırım, 2017:91).”

Eserde kalın sıralı iki isimde tespit edilen ekin ünsüzü gayın (غ) ile yazılmıştır: سوراغ *sorağ* “soru” 10-8; ياراغ *yarağ* “silah” 29-15.

2.3.1.2.3. {-gI}

Alt biçimcikler: {-ğI}

Ekin imlası: غى/-گى

“İşlek bir ektir. Ekin ünlüsü her zaman düzdür ve dudak uyumuna bağlanmaz. Ünsüz uyumuna da bağlanmaz ve ekin ünsüzü her zaman tonludur. Fiillerde nesne ismi, çeşitli niteliklerde somut veya soyut isimler ve sıfatlar yapar (Yıldırım, 2017:93).”

Eserde ünlüsü düz ve dar olan ek, kalınlık incelik uyumuna girmiştir. Ekin ünsüzü kalın sıralı sözcüklerde gayın (غ), ince sıralı sözcüklerde gef (گ) ile yazılmıştır: قايغى *kayğı* 19-5;

دۇيغى *duygi* “duygu” 19-5; اۇيىشقى *ü:şgi* “toplayıcı, sondaj cihazı” 32-17; قایتارغى *kaytargı* “cevap” 64-11.

2.3.1.2.4. -gIn / -gUn

Alt biçimcikler: {-gIn}

Ekin imlası: -غن / -گن

“İşlek bir ektir. Fiilin gösterdiği hareketle ilgili niteliğin herhangi bir varlıkta fazlaca bulunduğunu ifade eden isim ve sıfatlar türetir (Yıldırım, 2017:96).”

Eserde daima ünlüsü dar ve düz olan ek, dudak uyumuna bağlanmamıştır. Eserin imla özelliği gereği ekin kapalı hecede kalan ünlüsü yazılmamıştır. Kalınlık incelik uyumuna giren ekin ünsüzü kalın sıralı sözcüklerde gayın (غ), ince sıralı sözcüklerde gef (گ) ile yazılmıştır: دۇزگن *düzgin* “kural” 15-9; جوشغن *coşğın* “coşkun” 22-11; قىزغىنى *kızğını* “sıcağı” 33a-7; تۇتغىنلار *tutğınlar* “tutsaklar” 33-18; داشغن *daşğın* “taşkın” 76-1.

2.3.1.2.5. {-k / -Ik / -Uk }

Alt biçimcikler: {-k / -Ik }

Ekin imlası: -ق / -ك / -ك

“İşlek olarak kullanılan bu ek, fiilin gösterdiği hareketle ilgili sıfatlar yapar (Kara, 2012:93).”

Eserin imla özelliği gereği kapalı hecede kalan ünlüsü yazılmayan ek dudak uyumuna bağlanmamıştır. Kalınlık incelik uyumuna giren ekin ünsüzü kalın sıralı sözcüklerde kaf (ق), ince sıralı sözcüklerde ise kef (ك) ile yazılmıştır: يولىق *yolıq* “yolunmuş” 9-12; چىزىق *çizik* “çizgi” 12-16; چىشىك *çi:şik* “şişik” 17-4; ساق *sowıq* “soğuk” 21-2; اچىق *açıq* “açık” 43-11; ارتىق *artıq* “fazla” 52-15; ءۈزك *üzik* “kopuk” 57-13.

2.3.1.2.6. {-m / -Im / -Um }

Alt biçimcikler: {-m -Im }

Ekin imlası: م - / -م

“Fiilin gösterdiği işin ismini veya fiilin gösterdiği işle ilgili sonucunu gösteren somut veya soyut isimler türetir. bazen de ölçü, miktar ifade eden isimler yapar. nesne ismi de yapar” (Yıldırım, 2017-103,104).”

Eserde dudak uyumuna girmeyen ekin daima düz olan ünlüsü, eserin imlasına uygun olarak kapalı hecede kaldığı için yazılmamıştır.

سۆزلەم *sözlem* “cümle” 6-5; بىلىم *bilim* 16-11; يىم *iyim* “yemek” 17-11; گەيم *geyim* “giyim, giyecek” 33-6; گەچىم *geçim* “geçinme” 38-13; آيرىم *ayrım* “ayrım” 39-14; يارىم *yarım* “yarım” 44-9; ئونىم *önim* “gelir, hasılat” 50-4; آيدىم *aydım* “türkü” 66-9.

2.3.1.2.7. {-In / -Un}

Alt biçimcikler: {-In}

Ekin imlası: -ىن

“Fiilin gösterdiği harekete bağlı isimler türetir. Fazla işlek değildir (Kara 2012:95).”

Daima düz ve dar olarak yazıldığı tespit edilen ekin ünlüsü, eserin imlası gereği kapalı hecede kaldığı için yazılmamıştır: بۇغىن *buğın* “hece” 5-14; آقن *akın* “ozan, şair” 9-11; اوين *oyın* “oyun” 9-11; قوشىن *koşın* “ordu” 9-12; عىن *ekin* 29-2.

2.3.1.2.8. {-Iş / -Uş / -yIş}

Alt biçimcikler: {-ş / -Iş }

Ekin imlası: -ش / -ىش

Kalıcı isimler yapan isim-fiil eklerindendir. Ölçünlü Türkmencede dudak uyumuna giren ekin ünlüsü incelenen metinde daima düz ve dardır. eserin imla özelliği gereği kapalı hecede kaldığı için yazılmamıştır: بولشلارن *bolısların* “oluşlarını” 5-20; آقش *akış* “akma, akış” 8-7; آلیش *alış* “alma, alış” 8-7; قاییش *kayış* “kayış, deri” 9-11; اوکش *okış* “okuma” 10-1; اۇرش *urış* “vuruş, dövüş, savaş” 15-4.

2.3.1.2.9. {-mA}

Alt biçimcikler: {-mA}

Ekin imlası: -ما / -مه

Yaygın olarak kullanılan isim-fiil eklerinden biri olan bu ek, metinde eklendiği sözcüğün son sesinin imlasına uygun olarak yazılmış, kalınlık incelik uyumuna girmiştir. Ekin ünlüsü kalın sıralı sözcüklerde elif (ا), ince sıralı sözcüklerde he (ه) ile yazılmıştır: اۇلانما “açıklama” 3-1; سۆزمه *süzme* “süzme” 16-10; گۆچمه *göçme* 33-10.

2.3.1.2.10. {-mAk}

Alt biçimcikler: {-mak / mek}

Ekin imlası: -ماق / -مه ك

“Temel fonksiyonu fiillere eklenerek bunlara ait iş ve hareket isimleri yapmak olan bu isim-fiil eki kalıcı isimler de türetir (Yıldırım, 2017:107)”.

Eserde ölçünlü Türkmen türkçesinde olduğu gibi kalınlık incelik uyumuna giren ekin ünlüsü kalın sıralı sözcüklerde elif (ا), ince sıralı sözcüklerde he (ه) ile yazılmıştır.

اه كمه ك *götermek* “yükseltmek” 3-4; ساقلاماكنىڭ *saklamakniñ* “saklamanın” 3-8; ككه ك *ekmek* “ekme işi” 16-14; اوقىماق *okı:maq* “okumak” 17-3; يازماق *yazmaq* “yazmak, yazma işi” 17-3; به رمه كله رينه *bermeklerine* “vermelerine” 30-11; دۇرماقلارنا *durmaqlarına* “durmalarına” 35-4; ديمه ك *diymek* “demek” 42-18; اولمه ك *ölmek* “ölmek” 48-10; ساقلاماق *saklamak* “korumak” 54-1; ايمه كده ن *iymekden* “yemekten” 54-9; اچمه ك *içmek* “içmek” 54-16; ساتلماقلارى *satılmaqları* “satılmaları” 72-2; آستماغا *astmağa* “asmaya” 74-1.

2.3.1.3. İsimden fiil yapma ekleri

2.3.1.3.1. {+Al / +l}

Alt biçimcikler: {+Al / +l}

Ekin imlası: ل+ / ال+

“İşlek bir ektir. İsim ve sıfat olarak kullanılan sözcüklerden geçişsiz fiiller türetir (Yıldırım, 2017:108).”

Eserde büyük ünlü uyumuna giren ekin ünlüsü, kalın sıralı sözcüklerde elif (ل) ince sıralı sözcüklerde he (ه) ile yazılmıştır: ياسالان *yasalan* “yassılaştan” 32a-13; يغنالان *yıgnalan* “yığılmış, toplanmış” 35-2; يغنالپ *yıgnalıp* “toplanıp” 37-14; سارالپ *saralıp* “sarıp” 55-12; اولالان *ulalan* “büyüyen” 60-11; كوپه له نده ن *köpelenden* “çoğaldıktan” 66-11.

2.3.1.3.2. {+İldA / +UldA}

Alt biçimcikler: {+ılda}

Ekin imlası: لدا+

“İşlek bir ektir. Ses taklidi ve yansıma isimlerden sonra gelip olma bildiren fiiller türetir” (Yıldırım, 2017:117).”

Eserde kalın sıralı iki örnekte tespit edilen ekin ilk ünlüsü eserin imla özelliği gereği kapalı hecede kaldığından dolayı yazılmamıştır: قنملداسا *kımıldasa* “kımıldasa” 19-16; قنملدار *kımıldar* “kımıldar” 19-16.

2.3.1.3.3. {+IA}

Alt biçimcikler: {+IA}

Ekin imlası: له+ / لا+

Yaygın olarak kullanılan isimlerden fiil türeten bir ektir. Eserde büyük ünlü uyumuna giren ekin ünlüsü; kalın sıralı sözcüklerde elif (ا), ince sıralı sözcüklerde he (ه) ile yazılmıştır: *özläp* “söyleyip” 5-5; *oylayan* düşünen 9-10; *yağlamak* “yağlamak” 19-5; *agladı* “ağladı” 19-6; *añladım* “anladım” 19-8; *başlayar* “başlıyor” 32a-2; *saylamaga* “seçmeye” 37-2; *dermanlap* “tedavi edip” 38-7; *deñläp* “denkleyip, eşitleyip” 45-15; *i:şläp* “işleyip, çalışıp” 47-16; *paylamadı* “bölüştürmedi” 62-8; *şekenip* “şüphelenip” 66-13; *otlap* “otlayıp” 75-13; *i:zläp* “izleyip” 78-1.

2.3.1.3.4. {+lAn}

Alt biçimcikler: {+lAn}

Ekin imlası: +لن / +له ن

“İsimden fiil yapan /+la/ +le/ ekinin, fiilden fiil yapan / -n/ ekiyle genişlemiş biçimidir. Olma ve yapma bildirir (Yıldırım, 2017.126).”

Eserde daima yazılarak gösterilen ekin ünlüsü büyük ünlü uyumuna girmiştir. Kalın sıralı sözcüklerde elif (ا), ince sıralı sözcüklerde ise he (ه) ile yazılmıştır: *hazirlenip* “hazırlanıp” 3-17; *arıqlanar* “zayıflar” 10-4; *yaralandı* “yaralandı” 15-14; *başlandı* “başlandı” 26-10; *başlandı* “başlandı” 26-10; *pudaklanıp* “dallanıp, budaklanıp” 32a-12; *paqı:rlanan* “fakirleşen” 35-3; *saylanyar* “seçiliyor” 37-18; *peydalanıp* “faydalanıp” 46-12; *hasdalanması* “hastalanması” 54-15; *saplandırıp* “saflandırıp, temiz hâle getirip” 55-6; *şatlandırıp* “mutlu edip” 67-1; *gü:çlenip* “güçlenip” 72-2.

2.3.1.3.5. {+lAş}

Alt biçimcikler: {+lAş}

Ekin imlası: +لاش / +له ش

Büyük ünlü uyumuna giren ekin ünlüsü; kalın sıralı sözcüklerde elif (l), ince sıralı sözcüklerde he (e) ile yazılmıştır: سۆزلەشۈ *sözleşü*: “söyleşme, konuşma” 3-6; كۆمەكلەشەر *kömekleşer* “yardımlaşır, yardım eder” 5-3; آرالاش *aralaş*- “uzaklaşmak” 8-6; بىرلەشسەنلەر *birleşsinler* “birleşsinler” 14-3; قۇلاشان *qowlaşan* “kovalayan” 31-3; سەرهەتلەشيار *serhetleşyär* “sınır çiziyor” 45-12; داوالاشپ *davalaşip* “tartışıp” 64-6; ياقتلاشماغا *yakınlaşmağa* “yakınlaşmaya” 69-19; قوجاقلاشپ *kocaklaşip* “kucaklaşip” 70-2.

2.3.1.4. Fiilden fiil yapma ekleri

2.3.1.4.1. {-İşdIr / -şdIr}

Alt biçimcikler: {-İşdIr / -şdIr}

Ekin imlası: -شدر / -شدر

“İşlek bir ektir. Ek, işteşlik eki -ış/ -iş ile; fiilden fiil yapan -dır / -dir ettirgenlik ekinin birleşmesiyle oluşmuştur. İş ve hareketin defalarca tekrarlandığını, peş peşe yapılarak neticelendirildiğini, tamamlandığını ifade eder (Yıldırım, 2017:137).”

Eserde işteşlik ekinin ünlüsü daima düz ve dardır. Ettirgenlik ekinin daima tonlu olan ünsüzü dal ile yazılmış, dar ve düz olan ünlüsü ise kapalı hecede kaldığı için yazılmamıştır: تانىشدرماق *tanişdirmaq* 3-18; يەتیشدريان *yetişdiryän* “yetiştiren” 33-14; دورشدرپ *dörışdirip* “alt üst ederek karıştırıp” 65-11.

2.3.1.4.2. {-mA}

Alt biçimcikler: {-mA}

Ekin imlası: -ما / -مه

Fiillere eklenerek olumsuz anlam katan ve yaygın olan ekin ünlüsü, büyük ünlü uyumuna göre kalın sıralı sözcüklerde elif (l) ile ince sıralı sözcüklerde he (e) ile yazılmıştır.

گۆلمەز *gölməz* “bilmiyor” 14-9; بىلمەيار *bilmeyär* “öğrenmesinler” 4-14; ۋرەنمەسنلەر *öwrenmesinler* “öğrenmesinler” 17-12; بارما *barma* “varma, gitme” 17-14; آغرىماز *agrımaz* “ağrımaz” 19-

دۇشمنە دېلە ر 24-9; *açmayardı* “açmıyordu” 21-14; *almaz* “almaz” 17; *düşinmediler* “anlamadılar” 24-15; *gi:rmeyän* “girmeyen” 32-2; *görmeyär* “görünmüyor” 54-4; *yazılmaz* “yazılmaz” 59-1; *paylamadı* “bölüştürmedi” 62-8; *tapmandırlar* “bulamamışlar” 65-13; *geçirmändirler* “geçirmemişler” 70-10; *dadamadım* “tadamadım” 73-11; *degmez* “değmez” 75-4.

2.3.1.4.3. {-dİr / -dUr}

Alt biçimcikler: {dİr}

Ekin imlası: در-

“Oldukça işlek bir ektir. Ek ünsüz uyumuna uymaz ve ek ünsüzü her zaman tonlu biçimdedir. Geçişli ve geçişsiz fiil kök ve gövdelerinden oldurma ve yaptırma bildiren geçişli fiiller türetir. Aynı zamanda bir işin yapılmasına müsaade edildiğini, izin verildiğini de ifade eder (Yıldırım, 2017: 148).”

Eserde tonlu olan ekin ünsüzü daima dal (د) ile yazılmıştır. Dar ve düz olan ekin ünlüsü ise kapalı hecede yazılmamış, açık hecede yazılarak gösterilmiştir. Eklendiği sözcüğün son sesinin imlasına uygun olarak bitişik olarak yazılmıştır.

تاشدیرماق 4-4; *gönikdirmek* “doğrulatmak” 4-4; *göndürme ك* 3-9; *bildirmek* “bildirmek” 3-9; *blürme ك* 14-1; *akıldırđılar* “akıttılar” 20-12; *qaldırđılar* “kaldırdılar” 24-8; *qızdırıp* “ısıtıp” 32-3; *yetişdiryän* “yetiştiren” 33-14; *artdırmaq* “arttırmak” 35-9; *basdırıp* 38-4; *ösderme ك* 47-10; *girdirip* “girdirip” 55-7; *dörişdirip* “alt üst ederek karıştırıp” 65-11; *aylandırıp* “döndürüp” 69-7; *etdirdi* 77-7.

2.3.2. Çekim eklerinin imla özellikleri

2.3.2.1. İsim çekim eklerinin imla özellikleri

2.3.2.1.1. Çokluk eki {+lAr}

Alt biçimcikler: {+lAr}

Ekin imlası: لار + / له ر

Eserde eklendiği sözcüğe bitişik yazılan çokluk bildiren +lAr eki büyük ünlü uyumuna girmiştir. Ekin ünlüsü daima kalın sıralı sözcüklerde *elif* (ل), ince sıralı sözcüklerde *he* (ه) ile yazılmıştır.

آداملار *adamlar* “insanlar,” 3-6; قاقالار *kaqalar* “babalar” 8-4; ياشلار *yaşlar* “gençler” 10-5; نادانلار *nadanlar* “cahiller” 12-6; اينچكه له رنه *i:nçkelerine* “incelerine” 18-8; kimler 23-14; موللار *mollalar* “mollalar” 64-1; كومه كله ر *kömekler* “yardımlar” 29-1; تايحانلار *tayhanlar* “çiftçiler” 36-9; گه مله ر *gemiler* “gemiler” 70-2; قسساپلار *qassaplar* “kasaplar” 74-1; توركمه نله ر *Türkmenler* “Türkmenler” 77-1.

2.3.2.1.2. İyelik ekleri

Teklik 1. şahıs: {+m/ +(I)m/ +(U)m}

Alt biçimcikler: {+m / +(I)m }

Ekin imlası: م + / م

Eserde teklik 1. şahıs iyelik eki, çağdaş Türkmenceden farklı olarak dudak uyumuna girmemiştir. Ünlü ile biten isimlere “+m” ünsüz ile biten isimlere “+Im” biçiminde gelen ekin daima dar ve düz olan ünlüsü, eserin imla özelliği gereği kapalı hecede kaldığında yazılmamıştır: elim 16-13; قارنداشم *qarındaşım* “akrabam” 17-9; اوزم *özim* “kendim” 57-4; چاغالارم *çağalarım* “çocuklarım” 60-17; قولم *kolım* “elim” 60-19; پيرم *pi:rim* “pirim, şeyhim” 64-18; اوغلانلارم *oglanlarım* “oğlanlarım” 65-7; جانم *canım* “canım” 72-5; دايم *dayım* “dayım” 73-3; سينام *si:nam* “sinem” 75-1.

Teklik 2. şahıs: {+ñ /+(I)ñ / +(U)ñ }

Alt biçimcikler: {+ñ /+(I)ñ }

Ekin imlası: +ښ / +ئ

Eserdeki örneklerde çağdaş Türkmenceden farklı olarak dudak uyumuna girmeyen ek ünlü ile biten isimlere +ñ, ünsüzle biten isimlere +Iñ şeklinde eklenmiştir. Ekin ünsüzü daima sağır kef (ښ) ile yazılmıştır: eliñ “elin” 19-16; اڭزښ agzıñ “ağzın” 19-16; دىلىښ diliñ “dilin” 20-3; i:şin “işin” 20-3; پۇلښ pulıñ “paranı” 66-18; آقلىښ aqlıñ 68-17.

Teklik 3. şahıs: {+I / +sI }

Alt biçimcikler: {+I / +sI }

Ekin imlası: +سى / +ى

Çağdaş Türkmencede olduğu gibi incelediğimiz metinde ünsüzle biten isimlere “+I” ünlü ile biten isimlere “+sI” biçiminde gelen ek, dudak uyumuna girmemiştir: belgisi “işareti” 3-15; sözi sözü “sözü” 5-14; يولى yolu “yolu” 12-6; başı “beşi” 17-19; aşy “yemeği” 19-13; kömiri kömürü “kömürü” 31-13; keseli “hastalığı” 33a-4; تەجرىبەسى tecribesi “tecrübesi” 33-7; ҳүкүметі hükümeti “hükümeti” 37-1; sürisi “sürüsü” 37-9; арқасында arkasında “arkasında” 40-6; essesi “hissesi” 42-18; турмушы durmuşy “yaşamı” 47-8; sesi 59-3; peydasını “faydasını” 67-14; damçası “damlası” 69-10; yaqası “kenarı, kıyısı” 74-5; añrısı “arkası, gerisi” 76-11.

Bir örnekte ek yığılmasına rastlanmıştır: cübisine “cebine” 67-15.

Çokluk 1. şahıs: {+mIz / +(I)mız / +(U)mIz }

Alt biçimcikler: {+mIz / +(I)mIz }

Ekin imlası: +مز / +ىمز

Eserde dudak uyumuna girmeyen ek, ünsüzle biten isimlere “+(I)mIz” ünlü ile biten sözcüklere “+mIz” biçiminde gelmiştir. Ekin dar ve düz olan ünlüsü kapalı hecede kaldığında yazılmamıştır: آدیمز *adımız* “adımız” 16-11; گه لجه گمژ *gelceğimiz* “geleceğimiz” 21-3; قارشیمزدا *karşımızda* “karşımızda” 23-6; نادانلیغیمز *nadanlığımız* “cahilliğimiz” 26-9; تایحانلاریمز *tayhanlarımız* “çiftçilerimiz” 60-8; ایشیمز *i:şimiz* “işimiz” 63-9; کومه گمژ *kömegimiz* “yardımımız” 64-16; دامجامز *damcamız* “damlamız” 70-3; اوبامیزنیڭ *obamıznıñ* “köyümüzün” 70-6.

Çokluk 2. şahıs: {+ñIz /+(U)ñIz}

Alt biçimcikler: {+ñIz / +(I)ñIz}

Ekin imlası: گژ+ / گژ+

Eserde yuvarlak ünlülü örneği bulunmayan çokluk 2. şahıs iyelik eki; ünsüzle biten isimlere “+(I)ñIz”, ünlü ile biten isimlere “+ñIz” biçiminde gelmiştir. Ekin ünsüzlerinden olan geniz n’si daima sağır kef (ڭ) ile yazılmıştır: تە ۋە رە گنژده *töweweginiñizde* “etrafınızda, çevrenizde” 23-13; دۇرmuşلارینیڭنى *durmuşlarıñızı* “yaşamlarınızı” 23-15; آدیڭیزی *adıñızı* “adınızı” 25-4; آتاڭیزیڭنىڭ *atañızıñnıñ* “babanızın” 25-4; دوغانلارینیڭنىڭ *doğanlarıñızıñnıñ* “erkek kardeşlerinizin” 61-6; بیرینیڭ *bi:riñiz* “biriniz” 64-10; کومه گنژ *kömegiñiz* “yardımınız” 64-14.

Çokluk 3. şahıs: {+IArI}

Alt biçimcikler: {+IArI}

Ekin imlası: لاری+ / له ری

Çağdaş Türkmencede isimlere “+IArI” biçiminde gelen çokluk 3. şahıs iyelik eki, eserde de daima “+IArI” biçiminde yazılmıştır: اوزله ری *özleri* “kendileri” 4-12; قاغزلاری *kağızları* “kâğıtları” 6-8; یوقسللاری *yoksılları* “yoksulları” 20-8; سفیرلیری *sıfırları* “rakamları” 26-3; ماشینالاری *maşınaları* “makinelere” 29-3; آدم *adam* بالالاری *balaları* “insan oğulları, insanoğlu” 33-2; پیکرله ری *pikirleri* “fikirleri” 35-12; ایشله ری *i:şleri* “işleri” 38-9; بۆله کله ری *bölekleri* “bölümleri” 39-2; داغلاری *dağları* “dağları” 44-17; سۇلاری *su:ları* “suları” 46-1; سانلاری *sanları* “sayıları” 47-6.

2.3.2.1.3 Hâl eklerinin imla özellikleri

İlgi hâli eki {+Iñ / +Uñ / +nIñ / +nUñ}

Alt biçimcikler: {+Iñ/+nIñ}

Ekin imlası: ئىڭ+ / ئۇڭ+

“İsim ile bir başka isim arasında sahiplik, ilgi bağı kurma görevindeki ilgi hâli eki Türkmen Türkçesinde ünlü ile biten isim kök ya da gövdelerine +nIñ / +nUñ; ünsüzle bitenlere ise +Iñ / +Uñ şeklinde eklenir” (Yıldırım, 2017:159).”

Eserde daima düz ünlülü olan ekin yazımında istikrarsızlık göze çarpmaktadır. Ünlü ile biten isimlere daima +nIñ şeklinde gelen ekin, ünsüz ile biten isimlere kimi zaman +Iñ, kimi zaman +nIñ biçiminde eklendiği görülmektedir. Kapalı hecede kalan ekin ünlüsü eserin imla özelliği gereği yazılmamış, ekin ünsüzü olan geniz n’si, daima sağır kef (ڭ) ile yazılmıştır.

Ünlü ile biten isimlerde +nIñ (ئىڭ) : اوڭۇچىلارنىڭ oku:çılarnıñ “öğrencilerin” 5-1; اوقۇدۇچىنىڭ okıdu:çınıñ “öğretmenin” 7-1; ئونىڭ onuñ “onun” 56-7; اوباسىنىڭ obasınıñ “köyünün” 62-3; دەريانىڭ deryanıñ “ırmağın, nehirin” 74-5.

Ünsüz ile biten isimlerde +Iñ (ئىڭ) : بىلمەڭنىڭ bilmegiñ “bilmenin” 12-12; مەنىڭ meniñ “benim” 19-7; سەنىڭ seniñ “senin” 19-7; يەرنىڭ yeriñ “yerin” 19-18; قاينامادىڭنىڭ kaynamadıgıñ “kaynamayanın” 20-2; غارىبكىڭ gari:buñ “garibin” 21-14; حاسدالىڭنىڭ hasdalıgıñ “hastalığın” 21-15; تايلىرىڭنىڭ taylarıñ “yerlerin” 31-2; işiñ “işin” 31-2; بىلىنلەرنىڭ bilyänleriñ “bilenlerin” 28-1; işleriñ “işlerin” 63-9; پىرىڭ pi:riñ “pirin, şeyhin” 64-13; äyneğiñ “gözlüğün” 67-15; öziñ “kendin” 68-2; diyeniñ “diyenin” 74-6; cahalatıñ “cehaletin” 77-6.

Ünsüz ile biten isimlerde +nIñ (ئىڭ) : دىلىڭنىڭ dilniñ “dilin” 3-2; sesleriñ “seslerin” 4-17; عىزىڭنىڭ okıdu:çınıñ “öğretmenin” 7-1; اوڭۇچىلارنىڭ oku:çılarnıñ “öğrencilerin” 5-1;

bizniň “bizim” 19-8; *halkınyň* “halkının” 24-5; *paқыrlarynyň* “fakirlerin” 25-1; *ýylynyň* “yılın” 26-11; *olarynyň* “onların” 29-9; *i:şiniň* “işin” 31-3; *adamlarynyň* “insanların” 33a-14; *mağdanlarynyň* “madenlerin” 46-13; *şehirlerniň* “şehirlerin” 54-11; *öýniň* “evin” 55-6; *bugınynyň* “hecenin” 58-13; *obasynyň* “köyünün” 62-3; *piriniň* “pirin, şeyhin” 64-13; *äýneklerniň* “gözlüklerin” 68-11; *deryanyň* “ırmağın, nehirin” 74-5; *asrımıznyň* “çağımızın” 77-4.

Yükleme hâli eki {+I /+nI/ +n}

Alt biçimcikler: {+I /+nI/ +n}

Ekin imlası: +ن / +نى / +ى

“Türkmen Türkçesinde yükleme hâli eki; ünsüz ile biten isim kök ve gövdelerine +I, ünlüyle bitenlere ise +nI şeklinde gelir. Bazen teklik ve çokluk 3. şahıs iyelik eklerinden sonra +n biçiminde gelir (Yıldırım, 2017:160).”

Eserde yükleme hâli eki ölçünlü Türkmencede olduğu gibi ünlü ile biten isimlere +nI, ünsüzle biten isimlere biçiminde +I eklenirken, ölçünlü Türkmen Türkçesinden farklı olarak ünsüzle biten isimlere +nI biçiminde eklendiği görülmüştür. 3. şahıs iyelik ekli isimlerden sonra ise daima +n biçiminde eklenmiştir. Ekin ünlüsü dar olup dudak uyumuna girmemiştir.

Ünlü ile biten isimlerden sonra +nI (نى) *harpını* “harfini” 4-1; *adını* “adını” 25-4; *i:şini* “işini” 36-6; *şonu* “şunu” 61-8; *öñini* “önünü” 63-8; *özlerini* “kendilerini” 77-5.

Ünsüz ile biten isimlerden sonra +nI (نى) *harplary* “harfleri” 3-2; *erkni* “özgürlüğü” 15-15; *Aklary* “Akları” 12-8; *adınızı* “adınızı” 25-4; *kalınlarını* 16-1; *müñni* “bini” 20-7; *salgıtlary* “vergilerini” 29-2; *neftni* “petrolü” 32a-4; *heýwanlary* “hayvanları” 33-8; *i:şlery* “işleri” 38-1; *ony*

“onu” 48-8; ساغلقنى *sağlığını* “sağlığı” 54-1; باغنى *bağny* “bağı, bahçeyi” 65-8; yelni يە لنى “yeli, rüzgarı” 69-17.

Ünsüz ile biten isimlerden sonra +I (ى) *düşmanı* 78-9; قىلجى *kılıcı* “kılıcı” 78-9; بىزله *bizleri* “bizleri” 78-10; گۆزله *gözleri* “gözleri” 78-11; داغلارى-دۆزله *dağları-düzleri* “dağları düzleri” 78-12.

3. şahıs iyelik ekli isimlerden sonra +n (ن) *ornın* “yerini” 3-3; peydaların په يدارن *peydaların* “faydalarını” 3-8; بارلىغن *barlığın* “varlığını” 3-10; ياسالدىغن *yasaldığın* “oluşturduğunu” 3-12; يازلدىغن *yazıldığın* “yazıldığını” 4-3; بولدىغن *boldığın* “olduğunu” 5-9; belgisin به لگسن *belgisin* “harfini” 5-19; اتلارن *atların* “adlarını” 6-4; قويلىانلىغن *koşulmuşluğun* “konulacağını” 6-6; düzginin دۆزگىن *düzginin* “kuralını” 6-9; sıpatın سىپاتىن “sıfatını” 73-5.

Yönelme hâli eki {+A}

Alt biçimcikler: {+(y)A /+A}

Ekin imlası: +يا / +ه / +ا

“Türkmen Türkçesinde +A şeklinde olan ek, ünlü ile biten bir isimden sonra geldiğinde sözcüğün sonunda bulunan ünlü ile yönelme hâli eki +A birleşir, böylece uzun ünlü teşekkül eder: *çaga+a>çaga* (çaga:) “çocuğa”, *Ankara+a>Ankara* (Ankara:) Ankara’ya” (Yıldırım, 2017:161,162).

Eserde +A biçiminde olan yönelme hâli ekinin ölçünlü Türkmen Türkçesinden farklı olarak ünlü ile biten isimlere eklenirken daima araya yardımcı ses (y) alarak yazıldığı tespit edilmiştir.

Ünlü ile biten isimlere +(y)A (يا/ه) *taqtaya* “tahtaya” 3-16; nāmeye نامه يه “neye” 18-6; howaya هوايا “havaya” 33a7; روسيه يه Ru:syeye “Rusya’ya” 42-9; sahraya ساهرايا “çöle, bozkıra” 77-9.

Ünsüz ile biten isimlere +A (ا/ه) *sapağa* “derse” 4-10; buğınlارا بۇغلارا “hecelere” 5-11; atana اتانا “atana” 12-1; ökize اوکزه “öküze” 17-11; bilere بىله ره “bilene” 20-6; öye عاويه “eve” 21-16; mektebe مەكتە به “okula” 23-3; birleşmäge بىرلە شما گه “birleşmeye” 28-7;

yerlere “yerlere” 43-6; آداتا *adata* “âdete, geleneğe” 48-9; گۈنه *güne* “güneşe” 48-10; بيزه *bize* “bize” 64-14; شه هه ره *shehere* “şehir” 67-17; اه جه مه *eceme* “anneme” 73-7; ساڭا *saňa* “sana” 74-6; باشا *baş* “baş” 75-5; غاربا *garba* “batıya” 78-1.

Bulunma hâli eki {+dA}

Alt biçimcikler: {+dA}

Ekin imlası: +دا / +ده

Çağdaş Türkmencede olduğu gibi eserde de sistemli bir biçimde kalın sıralı sözcüklere *+da*, ince sıralı sözcüklere *+de* biçiminde bağlanan ekin ünsüzü daima tonludur, ünsüz uyumuna girmemiştir. Ekin ünlüsü kalın sıralı sözcüklerde elif (l), ince sıralı sözcüklerde he (e) ile yazılmıştır. Eklendiği sözcüğün son sesinin imla özelliklerine göre bitişik veya ayrı yazılmıştır.

ایراقدا *ırağda* “uzakta” 3-6; دلده *dilde* “dilde” 3-9; باشدا *başda* “başta” 4-15; ساپاقلاردا *sapaqlarda* “derslerde” 5-16; سوزله رده *sözlerde* “sözcüklerde” 10-8; اله لنده *elinde* 13-9; يه رنده *yerinde* “yerinde” 13-10; آغزندا *ağzında* “ağzında” 19-19; سوره تده *su:retde* “şekilde” 23-14; واغتدا *vağtda* “vakitte” 24-8; قازانلاردا *qazanlarda* “kazanlarda” 32-2; يوقاردا *yoğarda* “yukarıda” 39-3; روسیه ده *Ru:syede* “Rusya’da” 53-16; ها وادا *howada* “havada” 55-5; جايدا *cayda* “yerde” 64-2; باغمزدا *bagımızda* “bağımızda, bahçemizde” 65-7; حاقدنا *hağında* “hakkında” 72-3; يوقسللقدنا *yokşılığda* “yoksullukta” 74-10.

Çıkma hâli eki {+dAn}

Alt biçimcikler: {+dAn}

Ekin imlası: +دان / +دن

Çağdaş Türkmencede olduğu gibi eserde de çıkma hâli eki; sistemli bir şekilde kalın sıralı isimlere *+dan*, ince sıralı isimlere *+den* biçiminde eklenmiştir. Ünsüz uyumuna girmeyen ekin ünsüzü daima tonludur. Ekin ünlüsü kalın sıralı isimlerde elif (l) ince sıralı isimlerde he (e) ile yazılmıştır.

kitapdan kitapdan 6-7; “kendilerinden” özlerinden 3-10; seslerden sesle rde ن 6-12; “kitaptan” sapakdan 8-1; “dersten” yoldan 12-7; ailded ن 17-5; işçiden işçiden 19-14; yüzden yüzden 27-8; olardan onlardan 29-1; astından astından 31-2; izinden, peşinden izinden 30-1; birden birden ن 31-17; ağaçdan ağaçtan 32-16; günbatardan günbatardan 41-11; boşlukdan boşlukdan 47-2; pahtadan pahtadan 54-12; içmekden içmekten 51-4; deveden diyyeden 50-10; pamuktan 60-3; bizden bizden 60-3; atalarından atalarından 65-10; şundan şundan 69-6; su:dan su:dan 70-20; yanakdan yanaktan 72-14; parçadan parçadan 73-10.

Eşitlik hâli eki {+çA}

Alt biçimcikler: {+çA / +ce}

Ekin imlası: چا+ / چه+ / جه+

Ölçünlü Türkmencede +çA biçiminde olan eşitlik hâli eki, eserde tespit edilen iki örnek dışında +çA biçiminde yazılmıştır. Ünsüz uyumuna girmeyen ekin ünsüzü çim (چ) ile; ünlüsü kalın sıralı sözcüklerde elif (l), ince sıralı sözcüklerde ise he (e) ile yazılmıştır.

+ça/ +çe (چا / چه): kı:sgaça “kısaca, kısaya yakın” 3-1; müñlerçe “binlerce” 26-6; vağıtliça “vakitlice” 48-20; ortaça “ortaca, ortaya yakın” 50-16; gereginçe “gereğince” 52-11; boyınça “boyunca, süresince” 56-8; şunça “şunca” 62-15;

+ce (جه): görkezilence “gösterildiği gibi” 40-10; körce “köre benzer” 72-14.

2.3.2.1.4. Aitlik eki {+kI / +kU}

Alt biçimcikler: {+kI}

Ekin imlası: کی+ / قی+

“Türkmen Türkçesinde aitlik eki *+kı/ +ki* (+ku/+kü) biçimindedir. Türkmen Türkçesinin imla özelliği olarak sözcük sonlarında açık hecede /u,ü/ yuvarlak ünlüleri bulunmadığı için, aitlik ekinin yuvarlak ünlülü biçimi sadece orta hecede kaldığında görülür (Yıldırım, 2017:176).”

Eserde kalın sıralı isimlere *+kı*, ince sıralı isimlere *+ki* biçiminde eklenen aitlik eki dudak uyumuna girmemiştir. Yuvarlak ünlülü biçimi tespit edilemeyen aitlik eki daima düz ünlülü olarak yazılmıştır: یازوداکی *yazu:daķı* “yazıdaki” 3-12; يوقارقى *yokarkı* “yukarki” 5-6; سونكى *sonķı* “sonraki” 6-2; آشاقدایى *aşakdaķı* “aşağıdaki” 16-1; يه رده كى *yerdaķı* “yerdeki” 32a-14; چوقرلارداكى *çukurlardaķı* “çukurlardaki” 33a-3; زامانلارداكى *zamanlardaķı* “zamanlardaki” 34-1; هازركى *hazırkı* “şimdiki, çağdaş” 35-10; اچە ركى *içerki* “içteki, içerdeki” 39-11; ره سپوبليكه رنده كى *respu:bli:klerindeki* “cumhuriyetlerindeki” 41-1; تايىنداكى *tayındaķı* “tarafındaki” 42-6; شونكى *şonıńķı* “şununki” 52-6; يلكى *yılķı* “yıldaki” 62-13; اونكى *önķi* “önceki” 66-14.

2.3.2.1.5. Bildirme eki {+dIr}

Alt biçimcikler: {+dIr}

Ekin imlası: در

İsimlerde bildirme eki, eserde daima *+dIr* biçiminde yazılmıştır. Ekin ünlüsü düz olup dudak uyumuna girmemiş, eserin imla özelliği gereği kapalı hecede kaldığı için yazılmamıştır. Ekin ünsüzü her zaman dal (ـ) ile yazılmış, tonlu tonsuz uyumuna girmemiştir. Bildirme eki metnin büyük kısmında isimden ayrı yazılırken, üç örnekte bitişik yazıldığı tespit edilmiştir.

Ayrı yazıldığı örnekler:

لازم در *lazımdır* “lazımdır” 5-7; قارالىق در *karalıķdır* “kötülüktür” 12-1; آلق در *aķlıķdır* “iyiliktir” 12-2; يول در *yoldır* “yoldur” 12-6; يوق در *yokdır* “yoktur” 14-2; گونی در *günidir* “günüdür” 18-1; كىرلىك در *kirlilikdir* “kirliliktir” 21-15; ياغشى در *yağşıdır* “iyidir, güzeldir” 24-4; باغلى در *birleşigidir* “birliğidir” 28-5; سويجى در *süycidir* “tatlıdır” 24-7; برله شىگى در *birleşigidir* “birliğidir” 28-5; باغلى در *bağlıdır* “bağlıdır” 30-10; گؤچ در *gü:çdir* “güçtür” 31-11; حوقلى در *huku:ķlıdır* “haklıdır, hak sahibidir” 37-8; بار در *bardır* “vardır” 41-17; اولكه در *ülkedir* “ülkedir” 42-10; مؤمكن در

mümkindir “mümkündür” 46-14; داشلقلار *daşlıklardır* “taşlıklardır” 49-3; عدال در *däldir* “değildir” 56-4; حاراپ در *harapdır* “haraptır” 63-10; مسردر *Mısırdır* “Mısır’dır” 75-14; آپ- آشکاردر *ap-aşkardır* “apaçıktır” 78-7.

Bitişik yazıldığı örnekler:

مه شغولدر *meşguldır* “meşguldür” 47-10; اباراتدر *ibaratdır* “ibarettir” 46-6; اباراتدر *ibaratdır* “ibarettir” 45-8;

2.3.2.2. Fiil çekim eklerinin imla özellikleri

2.3.2.2.1. Fiil çekimlerinde kullanılan şahıs ekleri

İyelik kökenli şahıs ekleri

“Görülen geçmiş zaman ve şart kipi çekiminde kullanılır. Şahıslara göre eklerin varyantları şu şekildedir (Çizelge 3.1) (Yıldırım, 2017: 245).”

Çizelge 3.1. Şahıslara göre iyelik kökenli şahıs eklerinin varyantları

	Teklik	Çokluk
1. Şahıs	-m	-k
2. Şahıs	-ñ	-ñIz
3. Şahıs	-	-lAr

Teklik 1. şahıs {-m}

Ekin imlası: م

دنگله دم *diñledim* “dinledim” 19-9; آلدیم *aldım* “aldım” 16-13; آیتسام *aytsam* “desem, söylesem” 73-6.

Teklik 2. şahıs {-ñ}

Ekin imlası: ئ

berdiñ “verdin” 64-8; سۆزلەدڭ *sözlediñ* “söyledin” 76-9; اورساڭ *orsañ* “orakla biçsen” 19-17; سورساڭ *sorsañ* 75-6.

Teklik 3. şahıs ó:

Çokluk 1. şahıs {-k / -k}

Ekin imlası: ق / ك

دۈزدك *düzdik* “düzdük, kurdük” 15-17; باشلادىق *başladık* “başladık” 23-4; ; قاراساق *karasak* “baksak” 63-2.

Çokluk 2. şahıs {-ñIz}

Ekin imlası: گز

سوراساڭز *sorasañız* “sorarsanız” 60-3; بولساڭز *bolsañız* “olsanız” 65-2; قازيساڭز *qazı:sañız* “kazsanız” 65-8; بلسه گز *bilseñiz* “bilseniz” 25-5.

Çokluk 3. şahıs {-lAr}

Ekin imlası: لار / له ر

بىلمه سه له ر *bilmeseler* 5-2; قارادىلار *karadılar* “baktılar” 11-10; بىلدىلەر *bildiler* “bildiler” 16-5.

Zamir kökenli şahıs ekleri

“Öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman ve gereklilik kiplerinin çekiminde kullanılır. Şahıslara göre eklerin varyantları şu şekildedir (Çizelge 3.2) (Yıldırım, 2017: 245).”

Çizelge 3.2. Şahıslara göre zamir kökenli şahıs eklerinin varyantları

	Teklik	Çokluk
1. Şahıs	-In / -Un	-Is / -Us
2. Şahıs	-sIň / -sUň	-sıñIz / -sUňUz
3. Şahıs	-	-lAr

Teklik 1. şahıs {-In}

Ekin imlası: ын

Ölçünlü Türkmençeyle farklılık göstermeyen ekin ünlüsü eserin imla özelliği gereği kapalı hecede kaldığı için yazılmamıştır.

ساتيارن *satýarın* “satıyorum” 13-8; اهديارن *edyärin* “yapıyorum” 13-8.

Teklik 2. şahıs {-siň}

Ekin imlası: سىڭ

Eserin imla özelliği gereği ünlüsü yazılmayan ekin baştaki ünsüzü sin (س), sondaki ünsüzü sağır kef (ڭ) ile yazılmıştır.

بيليان دالدیرسىڭ *bilyän däldirsıň* “bilmiyorsun” 68-15.

*Teklik 3. Şahıs -ó:**Çokluk 1. Şahıs {-Is}*

Ekin imlası: ىس

Ölçünlü Türkmençeyle farklılık göstermeyen ekin ünlüsü, eserin imla özelliği gereği kapalı hecede kaldığı için yazılmamıştır.

“düzduk, kurduk” 15-17; bildiler “bildiler” 16-5; آلدیم *aldım* “aldım” 16-13; قاچدی *kaçdı* “kaçtı” 17-6; دنگله دم *diňledim* “dinledim” 19-9; باشلادى *başladık* “başladık” 23-4; ئۆزدی *üzdi* “kesti, kopardı” 24-17; دوشردى *düşirdi* “düşürdü” 26-13; اۆيتگه دى *üytgedi* “değiştirdi” 33a-15; دوزدله ر *düzdiler* “kurdular” 40-7; آزالدى *azaldı* “azaldı” 52-1; ءوتدى *öttdi* “geçti” 56-15; پايلامادى *paylamadı* “paylaştırmadı” 62-8; به ردڭ *berdiň* “verdin” 64-8; سولدم *soldım* “soldum” 72-7; سوزله دڭ *sözledin* “söyledin” 76-9.

Öğrenilen geçmiş zaman

I. Tip {-IpdIr / -UpdIr}

Alt biçimcikler: {-IpdIr}

Ekin imlası: بپ در

Eserde birkaç örnekte bulunan I. tip öğrenilen geçmiş zaman eki ölçünlü Türkmenceden farklı olarak *-IpdIr* biçiminde düz ünlülüdür. Kapalı hecede kaldığı için eserin imla özelliği gereği yazılmayan ekin sonundaki *-dIr* ise daima ayrı yazılmıştır: بارپ در *barıpdır* “varmış” 42-17; بولپ در *bolıpdır* “olmuş” 43-3; اه کلپ در *ekilıpdır* “ekilmiş” 47-17; به رپ در *berıpdır* “vermiş” 64-11.

II. Tip {-An / -AndIr}

Alt biçimcikler: {-An / -AndIr}

Ekin imlası: آن / آن در

“Öğrenilen geçmiş zamanın bu tipi esas olarak *-andır/ -andır* ekiyle yapılır ve çekimde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır. Üzerine *-dır/ -dir* eki gelmemiş *-an/ -en* biçimi sadece üçüncü şahıslarda görülür: “*baran* “gitmiş”, *baranlar* “gitmişler”, *gelen* “gelmiş”, *gelenler* “gelmişler” (Yıldırım, 2017:250).

Eserde teklik ve çokluk 3. şahıslara ait çekim örnekleri bulunan öğrenilen geçmiş zaman eki *-An/ -AndIr*’ın yazımında büyük ünlü uyumu açısından istikrar vardır. *-dIr* eki çoğu zaman ayrı yazılmış olmakla birlikte iki örnekte *-An* ekine bitişik yazıldığı görülür: گه

“vermemişler” *bermändirler* به رماندرله ر 70-10; “geçirmemişler” geçirmändirler چرماندرله ر 70-17.

bilmändirler عبلمان درله ر 31-16; *gidenler* گنده نله ر 26-6; *atdıran* “attırmış” آتدران “bilmemişler” 33-6; *başlanan* باشلانان “başlanmış” 33-10; باشلانلار *başlanlar* “başlamışlar” 33-13; چىقان *çıkan* “alınmış” *alınandır* آلننادر 41-15; *yıgnalan* یىغنالن “toplanmış” 35-2; *peydalan* پیدالانان “faýdalanmış” 53-11; *oňmandır* اوڭماندر “büyümemiş” 53-6; *bolmandır* بولماندر “olmamış” 52-9; *bilmändir* عبلماندر “çıkılmış” 48-4; *yaramandır* ياراماندر “yaramamış” 68-9; *çagı:ran* چاغران “durmuşlar” *durandar* دورانلار 69-17; *çapandır* چاپاندر “uymuş” 72-12; *öpmüş* “öpendir” اوپه ندر 72-14; *bulmuş* “bulandır” *tapandır* 72-13.

Şimdiki zaman {-yAr}

Alt biçimcikler: {-yAr}

Ekin imlası: يار

“Bu kipin çekimi -yar/ -yär eki ile karşılanır. Türkmen Türkçesi için tipik olan bu kip, en yaygın şimdiki zaman kipidir. Ek ünlüsü uzundur” (Yıldırım, 2017:262).

Eserde -yar/ -yär biçiminde olan şimdiki zaman ekinin ünlüsü kalın sıralı ve ince sıralı sözcüklerde daima elif (i) ile yazılmıştır.

“yazıyor” *yazyar* يازيار 10-6; “düşünüyor” *oylayar* اويلايار 8-2; “ayrılıyor” *ayırdılyar* ایردليار 10-7; “okuyor” *oқыar* اوقيار 11-8; “taşıyor” *daşıyar* داشيار 12-11; *edyärin* اه ديارن “yapıyorum” 13-8; *satýarin* ساتيارن “satıyorum” 13-8; *bilmeyär* بلمه يار “bilmiyor” 14-9; *aydılyar* “deniyor” 18-6; *oқыaris* اوقيارس “okuyoruz” 23-7; *yaşayarlar* ياشايارلار “yaşıyorlar” 23-14; *bilyär* بيليार “biliyor” 28-2; *alyarlar* آليارلار “alıyorlar” 29-2; *öwredyär* اه وره ديار “öğretiyor” 30-6; *satılyar* ساتليار “satılıyor” 29-15; *dileyärler* “diliyorlar” 32-13; *bilinyär* بيلينيार “biliniyor” 32-8; *i:şleyäris* ايشله يارس “çalışıyoruz” 37-11; *saylanyar* سايلانيار “seçiliyor” 37-16; *kazdıryar* قازدريار “kazdırıyor” 38-10; *görkezyär* گورکه زيار “gösteriyor” 43-12; *etmeyäris* اه تمه يارس “etmıyoruz” 54-5; *gidyärler* گيديارلر “gidiyorlar” 55-12; *eşitdiryäris* اه شتدريارس “işittiriyoruz” 63-5; *tanıtmayar* تانتمايار “tanıtmıyor” 68-8.

Gelecek zaman {-cAk}

Alt biçimcikler: {-cAk}

Ekin imlası: جاق / جه ك

“Bu kipi çekimi -cak/ -cek eki ile karşılanır. Ek ünsüz uyumuna girmez (Yıldırım, 2017:265).”

Ölçünlü Türkmencede olduğu gibi eserde de gelecek zaman eki -cAk kalınlık incelik uyumuna girerken, ünsüz uyumuna girmemiştir. Sözcük kök veya gövdesine bitişik olarak yazılan ekin ilk ünsüzü daima cim ile yazılmış, ikinci ünsüzü kalın sıralı sözcüklerde kaf (ق) ince sıralı sözcüklerde ke (ك) ile yazılmıştır.

به 22-9; بولجاك bolcağ “olacak” 22-8; گه لجه ك gelcek “gelecek” 22-8; كورجاك kurcağ “kuracak” 22-8; ر بربيلهكدر berebileكدر “verebileكدر” 26-15.

Geniş zaman {-Ar}

Alt biçimcikler: {-Ar}

Ekin imlası: ار / ۋر

“Bu kipi çekimi -ar/ -er eki ile karşılanır. Ek ünlü ile biten fiil tabanlarına geldiğinde, fiilin son ünlüsü ile geniş zaman ekinin ünlüsü birleşir ve ünlü uzaması meydana gelir (Yıldırım, 2017:263).”

Eserde sadece bir örnekte çokluk 1. şahıs çekimi tespit edilmiştir: قورتارار س kurtararis “kurtarırsınız” 30-4.

Diğer örnekler 3. şahıs çekimlerine aittir. Büyük ünlü uyumuna giren ekin ünlüsü kalın sıralı sözcüklerde ve ince sıralı sözcüklerde he (ۋ) ile yazılmıştır.

يازارلار yazarlar “söylenir” 4-3; آيدىلار aydılar “gösterilir” 4-2; گوركه زيله ر görkeziler “yazarlar” 5-3; bildirer bildirir “bildirir” 5-13; ارقلانار arıqlanar “zayıflar” 10-4; بولار bolar

“olur” 13-17; يەلبىردار *yelbirdär* “dalgalanır” 14-7; تۇتار *tutar* “tutar” 15-17; ياغار *yağar* “yağar” 19-18; اوڭار *oñar* “büyür, gelişir” 20-5; يۇۋار *yu:war* “yıkar” 21-13; گيره ر *gi:rer* “girer” 21-16; گيره رله ر *girerler* “girerler” 66-13; آلارلار *alarlar* “alırlar” 66-13; گه چه رله ر *geçerler* “geçerler” 75-5; سه چه رله ر *seçerler* “seçerler” 75-6.

“Geniş zaman kipinin olumsuz çekiminde teklik ve çokluk birinci ve ikinci şahıslarda -*mar/ -mer*; teklik ve çokluk üçüncü şahıslarda ise -*maz/ -mez* eki kullanılır” (Yıldırım, 2017:264).

Eserde geniş zaman kipinin olumsuz -*maz* eki ile yazılmıştır. Ünlüsü elif (l) ile yazılan ek, sadece kalın sıralı sözcüklerin 3. teklik şahıslarında tespit edilmiştir.

بولماز *bolmaz* “olmaz” 4-11; آغرىماز *agrımaz* “ağrımaz” 19-17; قايناماز *qaynamaz* “kaynamaz” 20-2; آلماز *almaz* “almaz” 21-14; قالماز *qalmaz* “kalmaz” 21-15; چىقماز *çıkmaz* “çıkılmaz” 75-15;

2.3.2.2.3. Tasarlama kipleri

Şart

Alt biçimcikler: {-sA}

Ekin imlası: ساء، سه

“Olumlusu: “-sa/-se” ekiyle yapılmaktadır. Olumsuzu: “-ma/-me” ekiyle yapılır” (Kara 2012:131).”

Eserde büyük ünlü uyumuna uygun şekilde ekin ünlüsü, kalın sıralı sözcüklerde elif (l) ince sıralı sözcüklerde he (o) ile yazılmıştır.

بولسا *bolsa* “olsa” 6-3; قىمىلداسا *qımıldasa* “kımıldasa” 5-2; بىلمه سه له ر *bilmeseler* “bilmeseler” 19-16; اورساڭ *orsañ* “orakla biçsen” 19-17; اۇرسا *ursa* “vursa” 24-2; سوكسه *sökse* “sökse” 24-2; بىلسهڭز *bilseñiz* “bilseniz” 25-5; آيلاندىرلسا *aylandırilsa* “dönüştürülse” 32-3; چىقماسا *çıkmasa* “çıkmasa” 32a-4; گورنسه *görinse* “görünse” 33a-1; دىله سه *dilese* “dilese” 37-5; آرتدىرسا *artdırsa* “arttırsa” 43-8; يىغىنلسا *yıgınlısa* “toplansa” 46-19; ايشله سه *i:şlese* “işlese, çalışsa” 52-6; دىسه ك *diysek* “desek” 54-2; سوراساڭز *sorasañız* “sorarsanız” 60-3; قاراساق *karasak* “baksak”

63-2; ألماسا *almasa* 63-9; بولساڭز *bolsañız* “olsanız” 65-2; قازيساڭز *qazı:sañız* “kazsanız” 65-8; آلسا *alsa* “alsa” 72-5; آيتسام *aytsam* “desem, söylesem” 73-6; سورساڭ *sorsañ* 75-6.

Gereklilik

“Gereklilik kipi “gerek” bazen de “lazım, vacıp, zarur” sözcükleri kullanılarak da kurulur. Kipin bu şekilde fiile *-mak/-mek* isim-fiil eki ve isim-fiil ekinden sonra da iyelik ekleri getirilir (Yıldırım, 2017:279).”

Eserde *-mak/-mek* isim-fiil eki ve “*lazım, gerek*” sözcükleriyle oluşturulan gereklilik kipinin imlasında *-mak/-mek* isim-fiil ekinin ünlüsü kalın sıralı sözcüklerde elif (ا), ince sıralı sözcüklerde he (ه) ile yazılmıştır. Ekin sondaki ünsüzü kalın sıralı sözcüklerde kaf (ق) ince sıralı sözcüklerde kef (ك) ile yazılmıştır.

دۇيىندىرمە ك لازم *düşündürmek lazım* “açıklamak lazım” 3-4; اڭلاتماق گە ره ك *añlatmak gerek* “anlatmak gerek” 3-7; آيتماق گە ره ك *aytmaq gerek* “söylemek gerek” 3-11; تانيدىرماق گە ره ك *tanıdırmaq gerek* “tanıştırmak gerek” 3-17; گورگە زمە ك گە ره ك *görkezmek gerek* “göstermek gerek” 4-7; اوقتماق گە ره ك *okıtmak gerek* “okutmak gerek” 5-1; بارماغى لازم *barmağı lazım* “varması lazım” 5-7; اڭلاتماق لازم *añlatmaq lazım* “anlatmak lazım” 6-2; اۆرە تمە ك لازم *öwretmek lazım* “öğretmek lazım” 6-12; ساقلانماق گە ره ك *saqlanmaq gerek* “sakinmak gerek” 54-10; ساقلانماق لازم *saqlanmaq lazım* “sakinmak lazım” 55-1; اوqlamaق گە ره ك *oqlamaq gerek* “hazırlamak gerek 55-15; گایرات اه تمە ك لازم *gayrat etmek lazım* “gayret etmek lazım” 56-8.

Emir

“Emir kipinin çekiminde fiile emir ekleri getirilir. Ünlü ile biten fiil kök ve gövdelerine emir eki getirilirken teklik ve çokluk birinci şahıslar ile çokluk ikinci şahısta, fiilin sonundaki ünlü ile ek ünlüsü birleşerek ünlü uzaması meydana gelir. (Yıldırım, 2017:280).”

Teklik I. Şahıs {-AyIn}

Alt biçimcikler: {-ayın}

Ekin imlası: اين

Eserde bir örnekte tespit edilmiştir. Büyük ünlü uyumuna giren ekin ilk ünlüsü elif ile yazılırken eserin imla özelliği gereği kapalı hecede kalan düz ünlüsü yazılmamıştır: آيدايڭ *aydayın* “söyleyeyim” 61-8.

Teklik 2. şahıs {-gIn}

Alt biçimcikler: {-gIn}

Ekin imlası: گڭ

Fiil kök ve tabanıyla yapılan teklik 2. şahıs emir çekiminin bir örnekte pekiştirme eki -gIn ile yapıldığı tespit edilmiştir: *ötgin* “geç” 78-12.

Teklik 3. şahıs {-sIn/ -sUn}

Alt biçimcikler: {-sIn}

Ekin imlası: سن

Eserde daima düz ünlülü olarak gelen ekin ünlüsü eserin imla özelliği gereği kapalı hecede kaldığı için yazılmamıştır: بولسن *bolsın* “olsun” 13-11; آلسن *alsın* 13-11; به رسن *bersin* “versin” 13-11; بىتسن *bitsin* “bitsin” 15-12.

Çokluk 2. şahıs {-Iñ/ -Uñ}

Alt biçimcikler: {-Iñ/ -iñler}

Ekin imlası: ئڭ, ئڭلەر

Eserde ekin ünsüzü olan geniz n’si daima sağır kef (ڭ) ile yazılırken düz ünlülü olan ekin ünlüsü, eserin imla özelliği gereği kapalı hecede kaldığı için yazılmamıştır: قويڭ *koyıñ* “koyun” 12-16; باقڭ *bakıñ* “bakın” 23-9; گورکه زڭ *görkeziñ* “gösterin” 25-4; دىيڭ *diyiñ* “deyin” 61-3; آيدڭ *aydıñ* “söyleyin” 61-3; يازڭ *yaziñ* “yazın” 61-7; بىرلە شڭ *birleşiñ* “birleşin” 77-7.

Eserde bir yerde çokluk 2. şahıs emir için “-iňler” kullanımı tespit edilmiştir: بىلىڭله ر *biliňler* “biliniz” 76-9.

Çokluk 3. şahıs {-sInlAr/ -sUnlAr}

Alt biçimcikler: {-sInlAr}

Ekin imlası: سنلار، سنله ر

Eserde ilk hecesi dudak uyumuna girmeyen ekin kapalı hecede kalan ünlüsü yazılmazken ikinci hecede büyük ünlü uyumuna girdiği kalın sıralı sözcüklerde elif (l), ince sıralı sözcüklerde he (s) ile yazıldığı görülür: برله شسنله ر *birleşsinler* “birleşsinler” 14-3; توزسنلار *tozsınlar* “dağılsınlar” 14-4; اوقيسنلار *okısınlar* “okusunlar” 61-4.

2.3.2.3. İsim-fiil ekleri

“Türkmen Türkçesinde -mA, -mAk, -Iş ekleri isim-fiil ekleri olarak kullanılır.... Türkmen Türkçesinde -mAk isim-fiil ekinin +Iık ile genişlemiş -mAklık ... geniş zamanın olumsuz sıfat-fiili olan -mAz ile +Iık’ın genişlemiş -mAzlık şekli de isim-fiil eki olarak kullanılan bir başka tipik biçimdir. (Yıldırım, 2017: 354)

2.3.2.3.1. {-mA}

Alt biçimcikler: {-mA}

Ekin imlası: مه / ما

Eserde büyük ünlü uyumuna giren ekin ünlüsü; kalın sıralı sözcüklerde elif (l) ince sıralı sözcüklerde he (s) ile yazılmıştır.

بولما *bolma* “olma” 16-9; گه لمه *gelme* “gelme” 16-9; سوزمه *süzme* “süzme” 16-10; ألما *alma* “alma” 57-3.

2.3.2.3.2. {-mAk}

Alt biçimcikler: {-mAk}

Ekin imlası: مه ك / ماق

-mAk isim-fiil eki kalınlık incelik uyumuna girdiği kalın sıralı sözcüklerde ekin ünsüzü kaf (ق), ünlüsü elif (ا); ince sıralı sözcüklerde ünsüzü kef (ك), ünlüsü he (ه) ile yazılmıştır.

اَنلَاتْمَاق *añlatmak* “anlatmak” 3-7; اَيْتْمَاق *aytmak* “söylemek” 3-10; گۆتْمَه ك *götermek* “yükseltmek, yüceltmek” 3-4; گۆرْكَه زْمَه ك *görkezmek* “göstermek” 4-1; بِلْدِرْمَه ك *bildirmek* 4-16; اَوَقْتْمَاق *okutmak* “okutmak” 6-14; بۆلْمَه ك *bölmek* “bölmek” 5-11; اَوْرَه تْمَه ك *öwretmek* “öğretmek” 6-11; اَوَقْتْمَاق *okutmak* “okutmak” 6-14; اِه كْمَه ك *ekmek* 16-14; بَارْلَامَاق *barlamak* “parlamak” 17-2; يَازْمَاق *yazmak* “yazmak” 17-3; يَاغْلَامَاق *yağlamak* “yağlamak” 19-5; كۆپَه لْتْمَه ك *köpeltmek* “çoğaltmak, arttırmak” 20-9; اَلْمَاق *almak* “almak” 20-10; يَه كَلْتْمَه ك *yeñiltmek* “hafifletmek, kolaylaştırmak” 23-15; قۇرْمَاق *kurmak* 30-1; دِڭلَه مَه ك *diñlemek* “dinlemek” 30-5; قَارَامَاق *qaramak* “bakmak” 38-1; يَاسَامَاق *yasamak* “yapmak” 47-14; اَوْلَه ك *ölmek* “ölmek” 48-10; اَوْتْمَه ك *ötmek* “geçmek” 76-1.

2.3.2.3.3. {-mAzlIk}

Alt biçimcikler: {-mAzlIk}

Ekin imlası: مه زلك / مازللق

Kalın sıralı sözcüklerde ünlüsü elif (ا) ünsüzü kaf (ق), ince sıralı sözcüklerde ünlüsü he (ه) ünsüzü kef (ك) ile yazılan -mAzlIk isim-fiil eki kalınlık incelik uyumuna girmiştir. -mAzlIk ekinin kapalı hecede kalan dar ünlüsü ise eserin imla özelliği gereği yazılmamıştır.

اَيْتْمَازْلِيغَني *aytmazlığını* “söylememesini” 66-9; دِلْمَه مَه زلك *dilemezlik* “danışmamak” 20-6; بِلْمَه زلك *bilmezlik* “bilmemek” 20-5.

2.3.2.3.4. {-Iş/ -Uş/ -yIş}

Alt biçimcikler: {-Iş/ -yIş}

Ekin imlası: يش/ يش

“Türkmen Türkçesinde en işlek isim-fiil eki olan ek, ünsüzle biten fiillerden sonra önüne damak ve dudak uyumuna uygun olarak bağlayıcı ünlü alır ve -Iş, -Uş biçiminde eklenir. Ünlü ile biten fiillerden sonra araya /y/ yardımcı ünsüzü alarak -yIş biçiminde eklenir” (Yıldırım, 2017:361).

Eserde bağlayıcı ünlüsü daima düz ve dar olan ek, damak ve dudak uyumuna girmemiştir.

بولشلارن bolışların “olmalarını, oluşlarını” 5-20; *آقش akış* “akma” 8-7; *آلش alış* “alma, alış” 8-7; *اوقش okış* “okuma” 10-1; *اورش urış* “savaş” 15-4; *آيديشنا aydışına* “söylemesine, söyleyişine” 44-13; *اويتگه يش üytgeyiş* “değişme, değişim” 48-14.

2.3.2.4. Sıfat-fiil ekleri

2.3.2.4.1. Geçmiş zaman sıfat-fiilleri

{-An}

Alt biçimcikler: {-An}

Ekin imlası: ان / ان

“Eski -gan/-gen ekinin Türkmen Türkçesindeki devamıdır. Ek ünsüzle biten fiillere doğrudan gelir: *ak-an> akan* “akan”.... Ünlü ile biten fiillerden sonra geldiğinde ise fiil tabanındaki ünlü ile ek ünlüsü birleşir ve ikincil uzunluk ortaya çıkar: *oka-an> okan* (oka:n) “okuyan” (Yıldırım, 2017: 364).

Eserde büyük ünlü uyumuna giren ekin ünlüsü kalın sıralı sözcüklerde elif (l) ince sıralı sözcüklerde he (o) ile yazılmıştır.

öwredilen harpları “öğredilen harfleri” 3-6; *bolan adamlar* “olan insanlar” 4-3; *aydylan pikirler* “söylenen fikirler” 5-17; *yazylan zatları* 6-14; *oğan yaşlar* “okuyan gençler” 10-6; *yatan ökize* 17-11; *derslenen yerde* “gübrelenen yerde” 20-5; *bilnen hünleri* “bildiğin becerinin, işin” 23-1; *düşen i:lni* “düşen ülkeyi” 30-1; *çıkkan du:z* 32a-9; *ekilen yerlere* 43-5; *bişen zatları* “pişen şeyleri” 54-8; *kaynan sap su:nı* “kaynamış temiz suyu” 54-11; *ösen gök otlar* “büyüyen yeşil otlar” 55-11; *ulalan adamlara* “büyüyen kimselere” 60-12; *yeten adam* “yetişen kimse” 63-3; *beren öwidi* “verdiği öğüdü” 72-4.

{-dık}

Alt biçimcikler: {-dık}

Ekin imlası: دق / دک

“Ek ünsüz uyumuna girmez... Ekin yuvarlak ünlülü biçimleri sadece yuvarlak ünlülü ve tek heceli olan fiillere gelir. Türkmen Türkçesinin ses özelliklerine uygun olarak ikinci heceden sonra ise her zaman düz ünlülüdür: *görmedik* kız “görmeyen kız”, ...*dogduk obam* “doğduğum köy (Yıldırım, 2017:367).”

Eserde ekin baştaki ünsüzü daima tonlu olarak dal (د) sondaki ünsüzü ise kalınlık incelik uyumuna uygun olarak kalın sıralı sözcüklerde kaf (ق), ince sıralı sözcüklerde kef (ك) ile yazılmıştır. Dudak uyumuna girmeyen ekin dar ve düz olan ünlüsü eserin imla özelliği gereği kapalı hecede kaldığında yazılmamıştır.

tutdık ornın “tuttuğu yerini” 3-2; *okımadık-sowatsız halk* “okumamış, okuma yazma bilmeyen halk” 24-14; *ösmedik* - *yaşacık kı:z-oğlanların* “büyümemiş, gencecik kızlarını” 48-8; *i:şlemedik adam* “çalışmayan Şahıs 52-7; *kaynamadık çig zatları* “kaynamamış çığ şeyleri” 54-9; *berdik geñesi* “verdiği talimatları” 56-7; *diydidk* - *ahı-zarları* “demiş, söylemiş oldukları feryatları” 72-3.

2.3.2.4.2. Şimdiki zaman sıfat-fiilleri

{-yan/ -yän}

Alt biçimcikler: {-yan/ -yän}

Ekin imlası: يان

“Ek ünlüsü uzundur, damak uyumuna bağlanır (Yıldırım, 2017:372).”

Eserde eklendiği fiil köküne bitişik olarak yazılan *-yan/ yän* sıfat-fiil ekinin uzun olan ünlüsü kalın ve ince sıralı sözcüklerde daima elif ile yazılmıştır.

پابریکده ایشله يان *oqu:-yazu: bilyänleriñ* “okuma yazma bilenlerin” 28-1; يازو بليانله رڭ *pabri:kde i:şleyän* “fabrikada çalışan” 31-5; ها وا گیرمه يان *howa gi:rmeyän* “hava girmeyen” 32-2; يانينان غازلارنڭ *yanyan* “yanan gazların” 32-11; ئاۋۇزى يە تشدریان *özi yetişdiryän* “kendi yetiştiren, büyüten” 33-14; آقپ گە ليان *akıp gelyän* “akıp gelen” 46-9; رله رى *çıkıyan yerleri* “çıkan yerler, çıktığı yerler” 46-17; تيز ءيوريان *ti:z yöryän* “hızlı giden” 47-14; ءاونيان *önyän hasilıñ* “alınan gelirin” 49-16; داڭقنيان چاغدا *dakınyan çağda* “taktığı zamanda” 67-8; گورنيان دامجالار *görinyän damcalar* “görünen damlalar” 70-1.

2.3.2.4.3. Gelecek zaman sıfat-fiilleri

{-cAk}

Alt biçimcikler: {-cAk}

Ekin imlası: -جاق، -جه ك

“Ek, yazı dilinde her zaman *-cak/-cek* biçimindedir ve dudak uyumuna uymaz. Ancak söyleyişte ek dudak uyumuna uyar ve *-cak/-cek*, *-cok/-cök* şeklinde kullanılır (Yıldırım, 2017:374).”

Eserde kalın sıralı sözcüklerde ünlüsü elif (l), ince sıralı sözcüklerde he (e) ile yazılan ekin sonda bulunan ünsüzü kalın sıralı sözcüklerde kaf (ق) ince sıralı sözcüklerde kef (ك) ile yazılmıştır.

انقلاب بولجاغندا 29-5; *gelcek durmuşumuzu* “gelecek yaşamımızı” 29-5; *inkılap bolcağında* “inkılap olacağında” 36-10; تازه ده ن ایشله نجه ك *tazeden i:şlencek* “taze işlenecek” 42-12.

{-mAz}

Alt biçimcikler: {-mAz}

Ekin imlası: -ماز، -مه ز

“Ek, gelecek zaman ifade eden *-ar/-er* sıfat-fiil ekinin olumsuz şeklidir. Türkmen yazı dilinde *-maz/-mez* biçiminde olup damak uyumuna uyar (Yıldırım, 2017:380).”

Eserde ekin ünlüsü kalın sıralı sözcüklerde elif (l) ince sıralı sözcüklerde he (e) ile yazılmıştır.

yeñilmez bir gü:ç “yenilmez bir güç” 31-10; *aldatmaz yalı* “aldatmaz gibi” 61-13; *görinmez yalı* “görünmez gibi” 69-8.

2.3.2.5. Zarf-fiil ekleri

2.3.2.5.1. {-Ip/ -Up}

Alt biçimcikler: {-Ip}

Ekin imlası: -پ

“Çok işlek bir zarf-fiil ekidir. Ek, ünlü ve ünsüzle biten fiillerden sonra damak ve dudak uyumuna uygun olarak *-ip/-ip, -up/-üp* biçiminde eklenir (Yıldırım, 2017:388).

Eserin imla özelliği gereği düz ünlüsü kapalı hece kaldığı için yazılmayan ekin tonsuz olan ünsüzü pe (پ) ile yazılmıştır. eserde dudak uyumuna girmeyen ek daima -*Ip* biçiminde yazılmıştır.

یازپ *yazıp* “yazıp” 3-8; آیدپ *aydıp* “söyleyip” 3-13; که سلیپ *kesilip* “kesilip” 4-6; اه شیدپ *eşidip* “işitip, duyup” 4-13; بولپ *bölip* “bölüp” 5-13; اه وړه دپ *öwredip* “öğretip” 6-7; آیردپ *ayırdıp* “ayırıp” 7-2; برله شپ *birleşip* “birleşip” 14-9; آیرپ *ayrıp* “ayırıp” 16-2; کومه کله شپ *kömekleşip* “yardımlaşip” 18-4; گه لپ *gelip* “gelip” 20-15; بیرنگپ *bi.rigip* “birleşip, toplanıp” 21-13; اوقیپ *okı:p* “okuyup” 24-11; بولپ *bolıp* “olup” 28-1; اوقدپ *okıdıp* “okutup” 28-8; سۈرپ *sürıp* “sürüp” 31-1; توتپ *tutıp* “tutup” 31-3; یانپ *yanıp* “yanıp” 32-4; جوشپ *coşıp* “coşup” 32a-4; پوداقلانپ *pudaqlanıp* “budaklanıp, dallanıp” 32a-12; آقپ *akıp* “akıp” 33a-6; سۈزپ *süzıp* “süzüp” 33a-9; اۈیتگاپ *üytgäp* “değişip” 33-2; اه کله نپ *eklenip* “geçinip” 33-5; اورشپ *urışıp* “vuruşup, savaşıp” 33-17; گندپ *gidip* “gidip” 35-1; یه گپ *yeñip* “yenip” 35-7; دۈشپ *düşirip* “düşürüp” 36-1; یغنالپ *yıǵnalıp* “toplanıp” 37-15; هازرلاپ *hazırläp* “hazırlayıp” 38-14; قوشلپ *koşılıp* “katılıp, birleşip” 39-19; آیلاندرپ *aylandırıp* “dolaştırıp” 41-15; سینپ *siñip* “sinip, kaybolup” 42-7; یه تشدرپ *yetişdirip* “yetiştirip” 42-9.

3.2.5.2. {-AndA}

Alt biçimcikler: {-AndA}

Ekin imlası: -ندا، -ه نده

“Ek, -*an/-en* sıfat-fiil eki ile -*da/-de* bulunma hâli ekinin birleşmesiyle türemiş bir zarf-fiil ekidir. Damak uyumuna bağlanır” (Yıldırım, 2017:392).

Eserde -*anda/-ende* zarf fiil ekinin ünlüleri; kalın sıralı sözcüklerde elif (l) ince sıralı sözcüklerde he (ه) ile yazılmıştır.

باشلاندا *başlanda* “başladığında” 3-13; اوقاندا *okanda* “okuduğunda” 5-4; اه وړه ده نده *öwredende* “öğrettiğinde” 5-19; زه نده *görkezende* “gösterdiğinde” 6-2; آلاندا *alanda* “aldığında” 33a-10; بولماندا *bolmanda* “olmadığında” 37-15; حاساپلاندا *hasaplанда* “hesaplandığında” 44-7; قاراندا *karanda* “bakıldığında” 44-14; قوشماندا *koşmanda* “katılmadığında, eklenmediğinde” 48-13; اه کله نده *ekilende* “ekildiğinde” 48-16; گه له نده *gelende* “geldiğinde” 57-10; بولاندا

bolanda “olduğunda” 57-16; گوره نده *görende* “gördüğünde” 68-4; گيرده نده *gi:rdende* “girdiğinde” 69-8; باراندا *baranda* “vardığında, gittiğinde” 70-9.

2.3.2.5.3. {-AndAn}

Alt biçimcikler: {-AndAn}

Ekin imlası: -اندان، -ه نده ن

“Ek, *-an/-en* sıfat-fiil eki ile *-dan/-den* bulunma hâli ekinin birleşmesiyle türemiş bir zarf-fiil ekidir. Damak uyumuna bağlanır” (Yıldırım, 2017:394).

Eserde *soñ* “sonra” çekim edatı ile birlikte kullanılan *-AndAn* zarf fiil ekinin ünlüleri; kalın sıralı sözcüklerde elif (l), ince sıralı sözcüklerde he (e) ile yazılmıştır.

bilenden soñ “bildikten sonra” 5-3; *bitenden soñ* “bittikten sonra” 6-7; *kazandan soñ* “kazdıktan sonra” 32a-1; *yetenden soñ* “çıktıktan sonra” 32a-3; *açıldandan soñ* “açıldıktan sonra” 34-3; *alından soñ* “aldıktan sonra” 36-10; *çıqıldandan soñ* “çıktıktan sonra” 46-20; *başıldandan soñ* “başladıktan sonra” 69-19.

2.3.2.5.4. {-man/-mān}

Alt biçimcikler: {-man/-mān}

Ekin imlası: -مان

“İşlek bir ektir. Türkiye Türkçesindeki “-madan/-meden” ve “-mayıp/-meyip” anlamlarını karşılayan olumsuz zarf-fiil ekidir. Ek ünlüsü uzundur. Damak uyumuna bağlanır (Yıldırım, 2017:402).”

Eserde *-man/-mān* zarf-fiil ekinin ünlüsü kalın sıralı ve ince sıralı sözcüklerde elif (l) ile yazılmıştır.

ءبلمان *bilmän* “bilmeden” 4-10; تۇتمان *tutman* “tutmayıp” 6-12; بولمان *bolman* “olmayıp” 46-2; اه دنمان *geçmän* “geçmeden” 47-17; ايشله مان *i:şlemän* “işlemeyip, çalışmayıp” 54-17; edinmän “edinmeden” 54-17; اوزدرمان *ozdırman* “beklemeden” 56-6; قوشلمان *koşılman* “birleşmeden” 57-15; ءبلمان *bilmän* “bilmeyip” 64-7; اييه رمان *i:bermän* “göndermeyip” 69-5; دۇرمان *durman* “durmayıp” 78-12.

2.3.2.5.5. {-mAzdAn}

Alt biçimcikler: {-mezden}

Ekin imlası: -مه زده ن

“Ek, -maz/-mez sıfat-fiil eki ile -dan/-den çıkma hâli ekinin birleşmesinden türemiştir. Genelde -mazdan/-mezden ekinden sonra *öñ* “önce”, *öñürti* “önce,ilk”, *öñinçä* “önce,evvel” *ozal* “evvel, önce” gibi edatlar gelir (Yıldırım, 2017:403).”

Eserde kalın sıralı örneği bulunmayan ekin ünlüsü he (ه) ile yazılmıştır: اه وړه تمه زده ن الكى *öwretmezden* “öğretmeden önce” 3-2; گورکه زمه زده ن الكى *görkezmezden ilki* “göstermeden önce” 7-1.

2.4. Sözcüklerin İmlası

Eserde bazı sözcüklerin imlasında ikili yazımlar tespit edilmiştir. Bunlar sözcükte ünsüzlerin tonlu, tonsuz biçimde ve bazı ünlülerin hem kısa hem de uzun biçimde yazılması şeklindedir.

2.4.1. Ünsüzleri tonlu ve tonsuz biçimde yazılan sözcükler:

te (ت) ve dal (د) ile: حاسٲالارنى *ħastalıqlara* “hastalıklara” 33a-4; حاسٲالارنى *ħastalarını* “hastaları” 38-7; حاسٲالقلار *ħasdalıqlar* “hastalıklar” 54-14; حاسٲالقلدان *ħasdalıqlardan* “hastalıktan” 56-6; ءؤسٲدنه *üsdine* “üstüne” 32-10; ءؤسٲنده *üstinde* “üstünde” 32-11; ءؤسٲنده ن *üstinden* “üstünden” 32-18; ءؤسٲته *üstine* “üstüne” 44-13; ءؤسٲدى *üsdi* “üstü” 62-5.

cim (ج) ve çim (چ) ile: بىرنجى ء *birinci* “birinci” 29-6; بىرنچى ء *birinçi* “birinci” 48-5.

ha (ح) ve hı (خ) ile: كُتَافَنا *kitaphana* “kütüphane” 22-11; كُتَافَناالار *kitaphanalar* “kütüphaneler” 38-4.

2.4.2. Kısa ve uzun ünlü ile yazılmış sözcükler:

اوقلاپ *uklap* “uyuyup” 66-14; اوقى سز *ukısz* “uykusuz” 66-16.

اوقى *u:kı* “uyku” 21-6; اوقلادى *u:kladı* “uyudu” 21-9; اوقى *u:kı* “uyku” 66-7.

3. TRANSKRİPSİYONLU METİN ve AKTARMA

Bütin yeryüziniň yoksulları birleşin!

M.Geldiyif, G. Alparif.

Ululara Oqu: - yazu: Öwretmek üçin
Sapaçlık

Türkmen Bilim Kemi:sesiniň karamağı
bilen basdırıldı.

Türkistan Hükümetiniň Kitap Basdırıcı
Diwanhanası.

Yeryüzünün bütün yoksulları birleşin!

M. Geldiyif. G. Alparif.

Büyüklere Okuma Yazma Öğretmek için
Ders Kitabı.

Türkmen Bilim Komisyonu'nun denetimi
ile yayımlandı.

Türkistan Hükümeti Basımevi

Bütin yeryüziniň yoksulları birleşin!

M.Geldiyef, G. Alparıf.

Uhlara Oku: - yazu: Öwretmek üçin
Sapaçlık

Türkmen Bilim Kemi:sesiniň karamağı
bilen basdırıldı

Türkistan Cumhuriyyetiniň Kitap
Basdırıcı Di:wanhanası.

TAŞKENT 1924. yıl

Yeryüzünün bütün yoksulları birleşin!

M. Geldiyef. G. Alparıf.

Büyükklere Okuma Yazma Öğretmek için
Ders Kitabı.

Türkmen Bilim Komisyonu'nun denetimi
ile yayımlandı.

Türkistan Cumhuriyeti Basımevi

TAŞKENT 1924

Okıdu:çılara Kı:sğaça Ulanma

1.Okı:çılara harplarnı öwretmezden ilki, olara dilniñ adam balalarınıñ durmışıñda tutdıķ ornın hem oku:-yazu:nıñ peydasın halknıñ medeniyetin götermek üçin oku:-yazu: bilü:nıñ gerekligin düşündürmek lazım. Onıñ üsdine sözlew bilen yazu:nıñ bi:r-bi:rine bolan münasebetlerin, yazu:nıñ ırakda bolan adamlar bilen sözleşü: üçin çıkarıldığın mısallar bilen anlatmak gerek.Sözlenen sözni, bilimni kağıza yazıp saklamaknıñ hem peydaların bildirmek gerek. Dilde her zat her iş için söz barlıgın, sözlerniñ dürli seslerden koşılıp yasaldığın hem aytmak gerek. Yazu:da her ses için özine ayratı:n bir belgi barlıgın şol harplarnı koşıp yazu:daķı sözniñ yasaldığın anlatmak gerek.Birinci sapaķnı başlanda " ar, az " kimi:n sözlerni aydıp, ol sözde niçe ses barın bildirmek gerek. " ar.. sözinde iki ses bar: a-r. Anıñ belgisi harpı inä şu diyp "a" harpını taķtaya yazıp hem kitaptan görkezip, oku:çılardan hem kayta-kayta aytdırmak gerek. İlkiden kesilip hāzirlenip qoyılan iri harplar bilen hem görkezip tanışdırmak gerek

Öğretmenler İçin Kısa Açıklama

1. Öğrencilere harfleri öğretmeden önce ilk olarak, onlara dilin insanoğlunun yaşamındaki yerini, okuma yazmanın faydasını, toplumun medeniyetini yüceltmek için okum yazma bilmenin gerekliliğini açıklamak lazım. Ondan sonra konuşma ile yazının birbiriyle olan münasebetlerini, yazının uzakta olan Şahıslarla konuşmak için çıkarıldığını örneklerle anlatmak gerek. Söylenen sözcüğü kağıda yazmanın faydalarını da göstermek gerek. Dilde her şey, her iş için sözcük olduğunu, sözcüklerin türlü seslerden birleşip türediğini de söylemek gerek. Yazıda her ses için kendine özel bir işaret olduğunu böylece harflerin birleşip yazıdaki sözcüğün yapıldığını anlatmak gerek.Birinci derse başladığında “ ar,az” gibi sözcükleri söyleyip, bu sözcüklerde hangi seslerin olduğunu bildirmek lazım. “ar” sözcüğünde iki ses var: a-r. Onu gösteren harfler şunlardır deyip “a” harfini tahtaya yazıp kitaptan da göstererek öğrencilere tekrar tekrar söyletmek gerek. Önceden bölünüp hazırlanan büyük harflerle de gösterip öğretmek gerek.

R'nin belgisi inä diyp tahtaya yazıp kitapdan R harpını görkezmek gerek. Ondan soñ R harpını hem şöyle görkeziler. Söz ortasında a-nın hem a su:ratında yazıldığı aydılar. Ondan soñ öwredilen harpları oku:çılara kayta-kayta yazdırıp gönikdirmek lazımdır. Oku:çılar harpları tanı:p,ay- dıp, yazıp bilenlerinden soñ iki harpı bile қоşıp, aydıp okı:p bilmege öwrediler. Başda sözlerni bölek kesilip hāzirlenen harplardan hem tahtaya yazıp, sonra kitapdan görkezmek ge-rek. Sözlerni okı:p bilmege öwrendik-ten soñ, oku:çılardan sözlerni kayta-kayta yazdırıp öwrediler. Bir sapaqnı örān yağsılap bilmān durıp, ikinci sapağa geçmek bolmaz. Sözlerni oku:çılara özleri tanı:p, okı:p, bilmek-lerine dıkkat etmek gerek. Sözni yeke okıdu:çı ağızından eşidip şol yol bilen öwrenmesiñler.

İkinci sapağda hem başda " Aşır, al, aq kimi:n yeñil sözlerni aydıp, şol sözlerde niçe ses barlığın bildirmek gerek.

Yeke sesler- niñ harpların tahtaya yazıp bölek kesi-len harplar bilen hem kitapdan görkezmek gerek. Kayta-kayta görkezip her bi:rsinden aytdırıp bildirenden soñ, harpları yazdırıp ondan soñ sözlerni-

R'nin işareti işte budur diyerek tahtaya yazıp kitaptan R harfini göstermek gerek. Bundan sonra R harfi de böyle gösterilir. Söz ortasında A'nın da nasıl yazıldığı söylenir. Sonra son olarak öğretilen harfleri öğrencilere tekrar tekrar yazdırıp öğretmek lazım. Öğrenciler harfleri tanıyıp, söyleyip, yazdıktan sonra iki harfi birbirine bağlayıp, söyleyip, okuması öğretilir. Önce sözcüklerin parçalara ayrılan harflerini tahtaya yazıp sonra kitaptan göstermek gerek. Sözcükleri okumayı öğrendikten sonra öğrencilere sözcükler tekrar tekrar yazdırıp öğretilir. Bir dersi iyice pekiştirmeden ikinci derse geçmek olmaz. Sözcükleri öğrencilerin kendilerinin tanıyıp, okumalarına dikkat etmek gerek. Sözcükleri yalnız öğretmenin ağızından duyarak öğrenmesinler.

İkinci derste de “ Aşır, al, ak” gibi kolay sözcükleri söyleyip, bu sözcüklerde hangi harfler olduğunu anlatmak gerek.

Tek tek seslerin harflerini tahtaya yazıp, ayrı yazılan harfleri kitaptan göstermek gerek. Tekrar tekrar gösterip her birini okutup gösterdikten sonra harfleri yazdırıp sonra sözleri-

oku:çılarnıñ özlerinden okıtmak gerek. Oku:çılar sözlerni düris aydıp bilmeseler okıdu:çı molla olara azrak kömekleşer. Sözlerni okı:p bilenden soñ yazarlar. Sözlerni okanda olarnıñ manıların nāme pikir berdiklerin okıdu:çı sözlāp düşindirer. Başga sapaqlarda hem harplar bilen tanışdırmak şol yoqarkı yol ve terti:p bilen barmağı lazımdır.

4-5 sapaqdan soñ okıduwçı a- u - i - e kimi:n seslerniñ çekimli ses boldıgın başğalarnıñ çekimsiz ses boldıgın okuwçılara düşindirip oları bi:r-bi:risinden ayırdırar.

Sözlerni buğınlarğa bölmek yolını öwredir hem her buğında bir çekimli ses boldıgın bildirer. Meselem:” ada” sözi iki buğınlı bolıp, munı iki bölip aytmak mümkün: a-da.

“aldı” sözi iki buğın: al-dı. Kızıl sözi iki buğın: kı-zıl. Kadırlı sözi üç buğın ka- dırlı. Başga sapaqlarda hem şonıñ kimi:n. Sapaq ahırında okı:çılara her hi:l sorağdan berip aydılan pikirler haqında sobet etmek gerek. " ء " belgisin öwredende okıwçılara sözlerniñ kalıñ, i:nçege bolışların, i:nçege sözlerniñ kalınlardan şol yoqarkı belgi “ء” bilen ayrıldığın añlatmak gerek.

öğrencilerin kendilerine okutmak gerek. Öğrenciler sözcükleri doğru okuyamazlarsa öğretmen onlara biraz yardım eder. Sözcükleri okuduktan sonra yazarlar. Sözcükleri okuduklarında öğretmen onların ne anlama geldiğini söyleyerek açıklar. Diğer derslerde de harflerle tanıştırmak yukarıda anlatılan şekilde olmalıdır. 4-5 dersten sonra öğretmen “a,u,i, e” gibi seslerin ünlü sesler olduğunu diğerlerinin ünsüz sesler olduklarını öğrencilere açıklayarak birbirinden ayırt etmelerini sağlar. Sözcükleri hecelere bölmeyi öğretir ve her hecede bir ünlü ses olduğunu belirtir. Mesela: “ ada” sözcüğü iki heceli olup bunu ikiye bölerek söylemek mümkün: a-da.

“aldı” sözcüğü iki hece: al-dı. Kızıl sözcüğü iki hece: kı-zıl. Kıymetli sözcüğü üç hece: kıy-met-lii. Başka derslerde de bunu gibi olmalı.

Ders sonunda öğrencilere türlü sorular sorarak verilen cevaplar hakkında konuşmak gerek.

“ء” işaretini öğretirken öğrencilere sözcüklerin kalın ve ince oluşlarına göre ince sözcüklerin kalınlardan yukarıdaki bu işaret “ء” ile ayrıldığını anlatmak gerek.

Soñkı Һарлары görkezende okı:çılarnıñ öz atların hem yazdırıp gönıkdirmek gerek. Һарлары öwredilip ötilen bolsa, oku:çılarnıñ atların ilkiräk hem yazdırmaқ bolar. Ahırkı sapaқlarda sözlerniñ қоşılıp bir sözlem boldıgın, sözlemlerniñ ahırında noқat-dürtegi қoyılanlıgın hem añlatmaқ lazım.

Һарларnı öwredip bitenden soñ, okuwçılarnın özlerinden her һi:l i:ş қағızları yazdırıp, дүрli soraғlara yazıp қayтарғı bermek дүзginin ulanıp бармақ gerek.

Oku:çılardan anki:te doldırmaқ, һat yazdırmaқ hem arı:za yazdırmaқnı öwretmek lazım.

Her waғt yeke kitaptan öwretmek, yazdırmaқ yolını tutman, belki her һi:l kitaptan, қаzyetlerden қısgacıқ ачық-дүшінikli yazılan zatları hem okıtmaқ gerek.

Bütün harfleri gösterdikten sonra öğrencilerin adlarını yazdırıp öğretmek gerek. Harfler öğretilip bittikten ilk olarak öğrencilerin adlarını yazdırmak gerek. Sonraki derslerde sözcüklerin birleşerek bir cümle oluşturduğunu, cümlelerin sonuna noktalama işaretlerinin konulması gerektiğini de anlatmak lazım.

Harfleri öğretip bitirdikten sonra öğrencilere çeşitli resmî yazılar yazdırıp, çeşitli sorulara yazılı cevap verme kurallarını açıklamak gerek.

Öğrencilere anket doldurtmayı, mektup ve dilekçe yazmayı öğretmek lazım.

Her zaman tek kitaptan öğretmek, yazdırmaқ yolunu benimsemek yerine çeşitli kitaplardan, gazetelerden kısa, net ve açıklayıcı yazıları okutmak gerek.

7

Oğdu:çınıñ oğdu:çılara harpları
gökezmezden ilki ar, az, sözlerni seslere
ayırdıp bildirmegi lazım.

A A R Z

ar az ra za
ara aza zar araz azar
araz. ara az . azar az. ar zar

Öğretmen öğrencilere harfleri
göstermeden önce “ ar, az” sözcüklerini
seslere ayırıp göstermesi lazım.

A A R Z

ar az ra za
ara aza zar azar
araz, ar az, azar az, ar zar

bu sapağdan ilki aḡ- aṣ- al sözleri seslere ayırdıyar.

Ḳ Ṣ L

aḡ aṣ ḡaṣ al ḡal ḡar

aḡar ḡazar ḡazak aṣar ḡaḡa alar ḡaḡalar

ḡaza ḡazlar ḡara ḡaralar ḡalak arala

aralar aralaṣ

ḡır ḡıl aḡıl ḡıṣ aḡıṣ aṣıḡ alıṣ

arıḡ arıḡlar azıḡ azıḡlar azlık

aralık alalık aṣıḡ aṣlık alḡıṣ

ḡıṣlık aḡlık

bu derste öncelikle ak-aṣ-al sözcükleri seslere ayrılıyor.

K Ṣ L

ak aṣ al kal kar

akar kazar kazak aṣar baba alır babalar

kaza kazlar kara karalar kalak arala

aralar uzaklaṣ

kır kıl akıl kış akı aṣık alıṣ

zayıf zayıflar azık azıklar azlık

aralık alalık aṣık aṣlık alḡıṣ

kışlık akıl

Ak kaz. kar ak. kara kaş. akıl az.
 kışlık azık al. akıl aklık alar. kazak aklık
 alar.
 Aşır arık kazar. arık akar. arıklar kalar.

o-ö y-y n
 or zor oz ora oraz orak
 ok ol ay oy lay on kan kon
 kol yol yal yok yaş şay yaşı
 yaşar şol şolar oyan kolay yola
 konar yanar oka okan yazar aklar
 kazan aylar oylan oylayan yazanlar

yıl ayır akın anık kayık kayış oyun
 koyun kayın koşın koşıl yolık yollık

Ak kaz. Kara ak. Kara kaş. Akıl az.
 Kışlık azık al. Akıl aklık alır. Kazak
 yiyecek alır.
 Aşır arık kazar. Arık akar. Arıklar kalır.

o-ö y-y n
 biç zor öne geç dola Oraz orak
 ok o ay düşünce çamur on kan kon
 el yol yal yok genç takı yaşı
 yaşar şu şunlar uyan kolay yola
 konar yanar oku okuyan yazar aklar
 kazan aylar düşün düşünen yazanlar

yıl ayır akın doğru kayık kayış oyun
 koyun kayın ordu katıl kesik yolluk

aylık yıllık yazlık okış yolın oyla
şaylar koyunlar

Ol orak oryar. Kışlık azık al. Kış koyun
arıklanar. Aşır yol aşar. Oraz şaylar alar.
Yaşlar oyun oynar.

Okan yaşlar alkış alar. Akıl oylayar kol
yazıyar. Zorlar okış alar, akıl alar.

sorağ: aşağıdaki sözlerde niçe ses
bar?

az, yol, yaş, okan, nadan,
orak, zorlar, yaşlar, yazarın okarlar

T - D I - İ

at ot doğ dağ tata ata ada
adat adı darı daşı karrı

aylık yıllık yazlık okuyuş yolunu
düşün takılar koyunlar

O orak biçer. Kışlık azık al. Kışın
koyunlar zayıflar. Aşır yol aşar. Oraz
takılar alır. Gençler oyun oynar.

Okuyan gençler övgü alır. Akıl düşünür, el
yazar. Gayretliler okuma öğrenir, akıl alır.

Soru: Aşağıdaki sözcüklerde hangi sesler
var?

Az, yol, genç, okuyan, cahil,
orak, gayretliler, gençler, yazarım, okurlar.

T - D I - İ

at ot tok tak tata dede ada
adet adi darı dışı yaşlı

yolı toyı altı aldı kaldı koydı
 don donı odın otı dayan nadan
 yazdı düşdi ordı oyladı karadı
 kadağ dağıl dağar adaş atdaş
 zat azat art artık katık

kıl- kıllı akıl- akıllı yılkı kadırlı
 arıklı yorğalı dokuz kızıl kızar
 dağınar aşıra okıyar yolına daşına
 otırar adına yadına akışa aldılar
 yazdılar karadılar koydılar aştılar

atları kazları alındı alınar dağındı
 dağınar dokluk karındaş toklu
 tay ondan oyundan yoldan yolundan
 yanından kayından yadından okıyan
 durışan
 akılı- karalı, akılı- kızılı, kanı ağıdı.
 Oraz yılkı alar. At dok Oraz şat.

Yolu düğünü altı aldı kaldı koydu
 don donu odun otu dayan- tadan
 yazdı indi biçti düşündü bakındı
 kadak⁴ dikilmek dıker kaybol- adaş
 şey azat art çok katık

Kıl kıllı, akıl akıllı, yılkı, kıymetli
 arıklı perdeli dokuz kızıl kızar
 takınır aşıra okuyor yoluna dışına
 oturur adına yadına akışa aldılar
 yazdılar baktılar koydular aştılar

Atları kazları alındı alınır takındı
 takınır tokluk karındaş toklu
 tay ondan oyundan yoldan yolundan
 yanından kayından yadından okuyan
 bekleyen
 akılı- karalı, akılı- kızılı, kanı aktı.
 Oraz yılkı alır. At tok, Oraz mutlu.

⁴ 409 gramlık ağırlık ölçegi

Daş atana aş at. Nadanlık karanlıktır.
 Okış aklıktır.
 Kızıl yol azatlık yolu. Yaşlar şol
 yoldadır. Yaşlar dirişdi, azatlık aldı.
 Kızıllık yaşlar yoludur. Olar Kızıllara
 aşıktır. Aklar yolu kara yoldur. Nadanlar
 şol yoldadır. Aklar yoldan adaşdılar.
 Kızıllar Aklarını ozdılar, olar yol
 aşdılar, yanlarına yoldaşlar koşdılar.
 Oraz Aklara ok atdı, olar kırıldılar.
 Aşır Kızıllara aşlık daşıyar.

Sorağ: Oğu:- yazu: bilmegiñ nâhi:l
 peydası bar?

- Kızıllar kimler?
- Aklar diyp kimlere diyerler?
- Azatlık nâme üçin gerek?

Aşağdaki sözleri buğınlara bölip yazıñ,
 buğın arasına bir kese çizik koyıñ.
 Oraz, qarrı, Aşır, orak, yaşlar, yoldaşlar.

Taş atana aş at. Bilgisizlik karanlıktır.
 Okumak, ilim aydınlıktır.
 Kızıl yol özgürlük yoludur. Gençler bu
 yoldadır. Gençler dirildi, özgür oldu..
 Kızıllık gençlerin yoludur. Olar Kızıllara
 aşıktır. Aklar yolu kara yoldur. Cahiller bu
 yoldadır. Aklar yolunu kaybettiler.
 Kızıllar Akları yendiler, olar yolları
 aştilar, yanlarına arkadaşlar kattılar.
 Oraz Aklara ok attı, olar kırıldılar.
 Aşır Kızıllara yiyecek taşıyor.

Soru: Okuma yazma bilmenin faydaları
 nelerdir?

- Kızıllar kimlerdir?
- Aklar diye kimlere diyorlar?
- Özgürlük niçin gereklidir?

Aşağıdaki sözcükleri hecelere ayırıp yazın,
 hecelerin arasına yatay bir çizgi
 koyun!Oraz, yaşlı, Aşır, orak, gençler,
 yoldaşlar.

B S E E

bar ber az er al el at et
bat bet say bay baş sat bak san
sen yas bol bas dos ses sesi
yer yere ene yedi deri berdi bardı
oba obaya boyun arası balası
ara äre edyär beryär ederis yazarıs
bezyär edyärin satyarın bolsa
berse eli elinde eline elinden
yeri yerine yerinde bilen diler eder
bolsın alsın bersin barıda
sanıda saķar ķarasar saķlık
doslık yoksıl yoksıllar dileyär sandık
nedir bay baydaķ arasında balasında
enesinde

Aşlık bolsa, doķlık bolar. Akıl başda
bolar. Baylardan saķlan, yoksıllara

B S E E

var ver az er al el at- ad et
güç kötü sıģ zengin baş sat- bak- say-
sen yas ol- bas- dost ses sesi
yer yere anne-babaaanne yedi deri verdi
vardı köy köye boyun arası çocuģu ara
erkeģe ediyor veriyor ederiz
yazarızbeziyor ediyorum satıyorum
olsaverse eli elinde eline elinden yeri
yerine yerinde ile diler eder olsun alsın
versin hepsi de
sayısı da sakar at⁵ sıģırcık kuşu uyanıklık
dostluk yoksul yoksulluk diliyor sandık
nedir zengin bayrak arasında çocuģunda
babaannesinde

Yiyecek olsa tokluk olur. Akıl başta olur.
Zenginlerden sakın, yoksullara

⁵ alnında beyaz leke bulunan at.

koşıl. Kızıl koşınları doydu. Bay bilen
yoksıl arasında doslık yokdur. Aralık yol
yokdur. Yoksıllar birleşsinler, baylar
tozsınlar. Bar şatlık yoksıllara bolsın.
Kızıl koşınlar yoksıllar tayındadır. Kızıl
koşınlar Akları basdılar, olar yok boldılar.

Kızıl bayrak yelbirdär.

Sorağ: Yoksılların birleşmegi nâme üçin
gerek?

- Nâme diyip bay bilen yoksıl birleşip
bilmeyär?

- Kızıl koşın nâme üçin gerek?

K- K - G U - Ü

kel gâr kas kes beg göz
gül kur gur kul kuş urdu
yıldız yeke teke gün günü begi
seki ädik kül gül köl gel
kel ar är söz süz- soz-

katıl. Kızıl orduyu doyur. Zengin ile
yoksul arasında dostluk yoktur. Aralık yol
yoktur. Yoksullar birleşsinler, zenginler
dağılsınlar. Mutluluk yoksulların olsun.
Kızıl askerler
Akları bastılar, onlar yok oldular.

Kızıl bayrak dalgalanıyor.

Soru: Yoksulların birleşmesi niçin gerekli?

- Neden yoksul ile zengin birleşemiyor?

-Kızıl Ordu niçin gerekli?

K K G U Ü

kel gar kas kes beg göz
gül kur gur kul kuş vurdu
yıldız tek teke güneş güneşi beyi
seki çizme kül çiçek göl gel
kel ar er- erkek söz süzmek somurmak

on ön baş baş dor dör
 darı dâri barı bări don dön
 sön yüz döz dil dili bil
 bildi düyn urış düye gerek
 şeker sekiz egin erk elek
 şarik tülki sülgin Bürkit urdı
 büzdü dürli dünya Şahıs ekinlik
 Taşkent Yarkent geleris göreris
 bileris geldi kitdi sü:t düzgin
 uşak usda ülke Türkistan durna
 bezbeltek

Okan ak yüzli bolar. Bitsin nadanlık,
 yaşasın birlik.
 Oraz Aklar urışında yaralandı. Biz erkni
 kan bilen aldık. Biz şariklik yolın düzdik.
 Kızıl koşınlara aşlık berdik.

Kızıllar yoksıllar kolın tutar, Aklar baylar
 kolın tutar.

on ön baş beş dur inci
 darı barut kutusu hepsi beri don dön
 sönmek yüz dayanmak dil dili bil bildi
 dün savaş deve gerek
 şeker sekiz sırt özgürlük elek
 ortak tilki sülün kartal vurdu
 büzdü türlü dünya Şahıs ekinlik
 Taşkent Yarkent geliriz görürüz
 biliriz geldi gitti süt kural
 ufak usta ülke Türkistan
 turna bezbeltek⁶

Okuyan ak yüzli olur. Bitsin cahillik,
 yaşasın birlik.
 Oraz Aklar savaşında yaralandı. Biz
 gücümüzü, bağımsızlığımızı kan ile aldık.
 Biz ortaklık yolunu kurduk. Kızıl orduya
 yiyecek verdik.
 Kızıllar yoksulların yanındadır, Aklar
 zenginlerin yanındadır.

⁶ Küçük toy kuşu.

Aşağıdaki sözlerini kalınlarını özine,
i:çeklerini özine başga ayırıp yazın:
söz, kol, don, dön, boz, düz,
boldı, böldü, darı, dāri, baş, bāş,
yazdılar, bildiler, Türkistan, yoksıllar.

M Ç I: İ:

çal çay i:l mal men i:ş aç
açar üç uç için çı:bın demir
kamuş adam aman manat maķal
matal ķalam alma geme bolma gelme
Marı māş çayır çarık süzme bütin kılıç
bilim ķamçı buķça ķulaç adımız
malımız aldım satdım geldim gitdim
gelmedi bolmadı bar mı? geldimi?
elim elime
amanlık kömek ekmek üzüm orakçı
balıkçı utamış durmuş Amanşā

Aşağıdaki sözcüklerin kalınlarını ve
incelerini gruplara ayırıp yazın!
söz, el, don, dön boz, düz,
oldu, böldü, darı, barut kutusu, baş,
beş,yazdılar, bildiler, Türkistan, yoksullar.

M Ç I İ

gri çay halk mal ben iş aç
anahtar üç uç için sivrisinek demir
kamuş insan aman manat⁷ atasözü
bilmece kalem elma gemi olma gelme
Marı maş⁸ çayır çarık süzme bütün
kılıç
bilim kamçı bohça kulaç adımız ma-
lımız aldım sattım geldim gittim
gelmedi bolmadı var mı? geldi mi?
elim elime
esenlik yardım ekmek üzüm orakçı
balıkçı ayıklamış yaşam Amanşā

⁷ Türkmenistan para birimi.

⁸ Küçük boylu bir ot.

Amanberdi çaykel serçe mısıl me-
selem mümkün Almata Meskew
barlamak okı:mağ yazmak degirmen
gü:çli i:ge
uğı: çi:ş çi:şik i:şlik i:zlemek
i:le i:li i:lden dı:nçlık i:şledi
kaçdı uçdı çolak çonı çokay
çökdi çümdi ı:kmanda gün -güzerançılık
okı:mayan bilmeyen

Karındaşım kara kazanım. Ekene bar,
ekmedige yok. Aç kadrın dok bilmez. Aç
bol, kul bolma.Yatan ökize iyim yok.
Bilimli ölmez, bilimsiz gülmez. Kelişizni
ayna düzetmez.

Dünyäni yel bozar, adamnı söz bozar. İ:r
turan i:şden dı:nar. Kazan yanına barma,
karası yoğar, yaman yanına barma belası
yokar.

Nadanlık kullık getirir. Bilim azatlık
berer. Çın azatlık yeke bilim arğasında
bolar.

Yoksıllara şatlık zamanı geldi. Oktabır
İnkılabı arğasında yoksıllara azatlık
yetişdi. Oktabır yigirmi başı

Amanberdi akbaba serçe misal mesela
mümkün Almata Moskova parlamak
okumak yazmak değirmen güçlü eğ
uyku şiş şişik işlik izlemek
halka halkı halktan rahatlık işledi
kaçtı uçtu çolak çokay⁹
çöktü çömdü aylak geçim, yaşam
okumayan bilmeyen

Karındaşım kara kazanım. Ekene var
ekmeyene yok. Tok açın halinden
anlamaz. Aç ol, kul olma. Yatan ökize
yem yok. Bilgili ölmez, bilgisiz gülmez.
Çirkini ayna düzeltmez. Dünyayı yel
bozar, insanı söz bozar. Erken kalkan yol
alır.Kazanın yanına varma, karası bulaşır;
kötünün yanına varma, belası bulaşır.

Cahillik kulluk getirir. Bilim özgürlük
getirir. Gerçek özgürlük bilim sayesinde
olur.

Yoksullara sevinç zamanı geldi. Ekim
devriminin sonunda yoksullar özgürlüğüne
kavuştular. Ekim'in yirmi beşi

⁹ Ökçesiz bir çeşit Türkmen ayakkabısı.

büti:n yoksıllara bayram günidir.
 Yoksıllara bilim gerek, okı:mağ gerek.
 Kömekleşip i:şlemek gerek. Kün-güze-
 rançılıknı düzetmek- yeke kömekleşip
 i:şlemek bilen mümkün bolar.

Sorağ: Oktabır İnqılabı diyp nämeye
 aydılyar?

- Oktabır İnqılabı yoksıllara nâhi:l
 azatlıklar berdi?

Aşağıdaki sözlerniñ kalınlarına "lar"
 i:nçkelerine "ler" koşıp yazıñ.

at, söz, yol, âr, i:ş, yazar, oğan
 bay, yoksıl, yazdı, geldi.

Ğ Ğ P Ń Ń

tap yap sap alıp kalıp qarap oylap
 pes pel arpa kapan kaplan sapak ağa
 ağaç karga sağıt pıçak paki pikir

bütün yoksullara bayram günüdür.
 Yoksullara bilim gerek, okumak gerek.
 Yardımlaşıp çalışmak gerek. Geçimi
 yoluna koymak, yalnızca yardımlaşıp
 çalışmakla mümkün olur.

Soru: Ekim Devrimi neye denir?

Ekim Devrimi yoksullara hangi
 özgürlükleri verdi?

Aşağıdaki sözcüklerin kalınlarına “ lar”,
 incelerine “ler” ekleyerek yazın!

at, söz, yol, er, iş, yazar, okuyan, zengin,
 yoksul, yazdı, geldi.

G G P N

bul yap sap alıp kalıp düşünüp alçak-
 kısa tarla sınırı arpa kapan kaplan ders
 ağa ağaç karga saat bıçak ustura fikir

Yapon perde palas pamık yaprak
toprak çopan sığır çığır bala çağa
kap- çanak kazan- tağan dağ- daş
ağır yağı yağın bağ doğan yorga
kaygı duyğı dağlamak yağlamak
ağladı duyğın duyğıç añ deñ dañ
doñdı meñ müñ yañı meniñ seniñ
oñ bizniñ dayımnıñ adınıñ añladım
dinledim geñledim Mañışlak sapaklık
pikirsiz patşa partiya Apri:l kitap
depter gazyet mektep kınır bayğuş
torğay elğuş yüpek- telpek tapılar.

İ:şi barıñ aşı bar. İ:şleseñ dişlersiñ.
Bi:kardan Tañrı bi:zar. Müñ i:şçiden bir
başçı. Yaltanıñ i:şi de yok, aşı da yok.
Eliñ kımıldasa ağzıñ kımıldar. Dil bilen
orağ orsañ bi:l ağrımaz. Kalan i:şe
kar yağar. Azapsız yerin adı yok. Alma
biş ağza düş. İ:l ağzında keramet. Ağzı

Japon perde döşek pamuk yaprak
toprak çoban sığır çağır bala çocuk
kap kacak kazan tava dağ taş
ağır düşman yağış bağ erkek kardeş
yorga¹⁰ kaygı duygu dağlamak yağlamak
ağladı doygun sezgili bilinç denk tan
dondı ben bin demin benim senin ön,
önce bizim dayımın adının anladım
dinledim şaşırdım Mangışlak derslik
fikirsiz padişah parti Nisan kitap defter
gazete okul edepsiz baykuş turgay alkuş
ipek şapka bulunur.

İşi olanın aşısı var. İşlersen dişlersin.
Yararsızdan Tanrı usanmış. Bin işçiden
biri işçibaşı. Tembelin işi de yok, aşısı da
Elin kımıldarsa ağzın kımıldar. Söz ile
orak biçsen bel ağrımaz. Kalan işe kar
yağar. Emeksiz yerin adı yok. Armut piş,
ağzıma düş. Halk dilinde kerâmet.

¹⁰ Binicisini sarsmayan at yürüyüşlerinden biri.

bi:re Tañrı bi:r ağzı alanı kañrı bi:r. Tomıs depesi kaynamadıgıñ kış kazanı kaynamaz.Diliñ bilen sözle, i:şiñ bilen görkez. Bilen bildiğın i:şler, bilmedik barmağın di:şler. Derslenen yerde ekin oñar. Bilmezlik ayıp, dâl bilere dile-mezlik ayıp. Bilegi bar birni yıgar, biligi bar müñni yıgar. Bütı:n yeryüziniñ yoksılları bi:rleşin! Baylar, paşalar peyda köpeltmek, yer almak üstinde bi:r - bi:ri bilen yarışıp urış çıkardılar, şol yolda adam balalarınıñ kanlarını derya kimi:n akdırdılar. Öğrılık etmedik adam öz yoldaşlarından artık bay bolabilmez.Baylıgın düybine seretseñ öğrılık gelip çıkar.

Sorağ: Öten Germanya urışınıñ sebebi nâme?

-Bu urışın tayhanlara nâhi:l zıyanları boldı?

Birlik beraberlik içinde olana Tanrı her şey verir, kavga, çatışma içinde olanın elinden alır.Yazın tepesi kaynamayanın kışın kazanı kaynamaz. Dilin ile söyle, işin ile göster. Bilen bildiğini işler, bilmeyen parmağını dişler. Gübre-lenen yerde ekin büyür Bilmemek ayıp değil, bilene danışmamak ayıp. Bileği. gücü olan birini toplar, bilgisi olan bini toplar. Yeryüzünün bütün yoksulları birleşin! Zenginler, padişahlar çıkar arttırmak, yer almak için birbirleriyle yarışıp savaş çıkardılar, bu yolda insanların kanını sel gibi akıttılar. Hırsızlık yapmayan kimse arkadaşlarından daha zengin olamaz. Zenginliğin kaynağına bakarsan ortaya hırsızlık çıkar. Soru: Geçen Almanya savaşının sebebi nedir?

Bu savaşın çiftçilere ne gibi zararları oldu?

W H U: Ü:

ow söyü: tawık sowık awın
 o ou: - yazu: her hem
 hüner howa arwana dü:len alu:-berü:
 heley h  zir g  wers sowat su:wı
 yazu:wı ou:wı ıraw dava u:n
 u: u:z s  wmen Ru:sye u:ı
 baha zeher ahar eher hu:
 cevher hi: h  ki hesi:p heni:z
 bu:lı u:ladı owıdı arlawaq
   wretmek t  werek Sownarkom
   spalkom Wolispalkom

El eli yu:war, iki el bi:rigip yüzi
 yu:war. arı:bi sözi yer almaz hem yerde
 almaz. asdalıı d  :p sebebi kirlilikdir.
 Gün bilen hava girmedik   ye tebi:p gi:rer.
 Bilenini baalara   wret. Niik bolsa da.

V H U U

ov sevme tavuk souk kavun
 ok okuma yazma her hem
 hüner evet soylu deve deniz aslanı
 alıveri
 kadın imdi kuvars okur yazarlık suyu
 yazmayı okumayı ıraı dava un u
 g  zel sümen Rusya uyku
 paha zehir kahr ehir ho
 cevher hi önceki hesap henüz
 m  jdelik uyudu kavutu kırlangı
   ğretmek evre-etraf Sovnarkom¹¹
   spalkom¹² Volispalkom¹³

El eli yıkar, iki el birleip yüzü yıkar.
 Garibin ahını yer almaz hem de yerde
 kalmaz. Hastalıın ba sebebi kirliliktir.
 G  ne ile hava girmeyen eve doktor girer.
 Bildiini bakalarına   ğret. Ne kadar
 biliyor olsan da.

¹¹ Ekim Devrimi sonrasında kurulan kurulan halk komitesi.

¹² Ekim Devrimi sonrasında kurulan yürütme meclisi.

¹³ Ekim Devrimi sonrasında kurulan ile düzeyinde idari birim.

Bize hüner bilim gerek. Biz  n  k :p
yazıp bilmezdik. İndi h zir  k :- yazu:n 
 wrendik. Geleceğimiz   in ya tı yol
açıldı.

H C F J

a  acı birinci ikinci hinci gi:ce halk
h kim hacı hak habar hayır hatın
horlık horaz haywan tayhan sacın olca
ece hoca h ma comart u:ca kurca 
gelcek bolca  jurnal hajjik ju:lik ajdarha
tahya tahta Hıtay h ku:met di:wanhana
a hana kitap ana canawar co  ın n hi:l
g cele dava cencel serencam.

ısraf saf K rbanef Ali:yef Safaref
 ak az Durdiyef r. s. f. s. r.
   ar ın bir sacın bolyar.

Bize hüner, bilim gerek. Biz önceden
okuma yazma bilmezdik. Şimdi okuma
yazmayı   rendik. Geleceğimiz i in
aydınlık yol açıldı.

H C F J

a  acı birinci ikinci şimdi gece
halkh k m hacı hak haber hayır hatun
zorluk horoz hayvan  ift i sacın¹⁴
kazan  anne hoca h ma cömert uca¹⁵
kuracak gelecek olacak dergi kertenkele
yankesici ejderha takke tahta  in
hükümet basımevi aşhane kütüphane
canavar co  un nasılsata mak dava
rezalet teçhizat

ısraf saf K rbanef Aliyef Safaref
Kakkaz Durduyef R, S, F, S, R.
   ar ın bir sacın eder.

¹⁴ Yaklaşık 225 cm. uzunluğunda,    ar ın uzunluğunda bir ölçü birimi.

¹⁵ Kuyruk sokumu kemiği.

Hüner öwren. Bilen hüneriň haçan da bolsa bir peydası deger.

Köpden däl biz oqu: üçin mektebe yörmege başladık. Biz häzir indi oqu:-yazu:nı öwrendik. Biz häzir indi gözsiz däl. Bizniň karşıımızda täze dünýä açılar. Biz gazyet hem kitaplarını okıyars, ondan biz köp bilim alyars. Gör, bak muňa niçik yağşı hüner!

Bakiň yoldaşlar! Siz häzir oqu:- ya-zu: öwrendiňiz. Mundan soň indi näme iş etmek gerek. Heri:ne mundan soň hem yene de okı:mağ gerek.

Oqu: arkasında öz töweregiňizde kimler yaşayar, ne su:retde yaşayarlar bilersiňiz hem öz durmuşlarıňızni da yeňiltmek yolların öwrenirsiňiz. Okı:ň yoldaşlar!

Aşağıdaki sözleri buğınlara bölip yazıñ. Buğın arasına bir kese çizik koyıñ:

Meslek öğren. Bildiğin mesleğin her zaman faydası olur.

Önceden değil, yakın zamanda biz okumak için okula gitmeye başladık. Okuma yazmayı yeni öğrendik.Şimdi bizim gözümüz açıldı. Karşıımıza yeni ufuklar açıldı. Gazete ve kitapları okuyoruz, onlardan çok şey öğreniyoruz. Gör,bak bu ne güzel iş.

Bakin arkadaşlar! Sizler okuma yazmayı yeni öğrendiniz. Şimdi bundan sonra ne yapmak gerek. İşte bundan sonra yine de okumak gerek.

Okuduktan sonra çevrenizde kimler yaşıyor, nasıl yaşıyorlar bilirsiniz ve kendi yaşamlarınızı da kolaylaştırma yollarını öğrenirsiniz. Okuyun arkadaşlar!

Aşağıdaki sözcükleri hecelere ayırıp yazın. Hece aralarına bir çizgi koyun:

yat i:llerde ayrıcalık çekenden, ursa, sökse,
horlasa da i:l yağşı.

kul-atının sayesinde bolandan bürkit
pençesinde bolan yağşıdır.

Gündoğar halkının azatlığı özlerinin
kolındadır. Oku:nın damarı acı emma onın
iymesi süycidir. Baylar, patşalar halkı
nadan, pakı:r kaldırdılar. Köne vağtda
patşalar, töreler halka mektep açmayardı.
Zorlara sapaklık kitaplar çıkarmayardı.
İ:linin öz ene dilinde okı:p - yazıp
bilmegini dilemeyardı. Gazyet, jurnal
çıkarıp halka añ bermege ruhsat
bermeyardı.

Okımadık-sowatsız halk patşa, bayların
aldağlarına uzak vağt düşünmediler. Halk
köp vağt sabır etdi. Ağırdı kimnin ayıplı
ekenin añlap kulluk zincirin üzdü.

Geneşler hükümetinde sowatsızlığının
bitmegi lazımdır.

Yad ellerde hasret çekmekten, vursa, yorsa
horlasa da vatan iyidir.

Atmacanın gölgesinde olmaktansa kartal
pençesinde olmak daha iyidir.

Doğu halkının özgürlüğü kendi
ellerindedir. Okumanın zahmeti acı ama
meyvesi tatlıdır. Zenginler, beyler,
padişahlar halkı cahil, fakir bıraktılar.Eski
zamanlarda padişahlar, beyler halka okul
açmıyordu. Halk için ders kitabı
çıkarmıyorlardı. Halkın ana dilinde okuma
yazma öğrenmesini istemiyorlardı. Gazete,
dergi çıkarıp halkın anlamasına izin
vermiyorlardı.

Okumamış, bilgisiz halk padişah ve
zenginlerin kendilerini aldattıklarını uzun
zaman anlamadılar. Halk uzun süre
sabretti. Sonunda kimin hatalı olduğunu
anlayıp kulluk, esaret zincirini kırdı.

Geneşler hükümetinde okuryazarlık
meselesinin çözülmesi lazımdır.

Oķu:- bilim yoksıl paķı:rlarınñ öz durmışların yağşılatmak yolında bolan gōreřleri ũçin in zor yarağdır.

Oķu:çılar, öz adınızı hem ataınızıñ adını yazıp görkeziñ.

Nähi:l maķalları bilseñiz şunı yazıp beriñ.

ELİ:PBİY

A B P T C Ç Ħ D R Z J S Ş Ğ F
K K G Ñ L M N O-Ö U-Ü U:-Ü: W
H Y İ-I : İ: E

Kōne yazu:larda- Arap sōzlerinde ulanılan harflar:

ř-s kimi:n aydılyar. z-z kimi:n aydılyar.

ř-s kimi:n aydılyar. z-z kimi:n aydılyar.

ť-t kimi:n aydılyar. z-z kimi:n aydılyar.

‘- ğ kimi:n aydılyar. ‘-e kimi:n aydılyar.

Okuma ve bilgi, yoksul ve fakirlerin yaşamlarını aydınlatmak yolunda verdikleri mũcadele için en gũçlü silahtır.

Öğrenciler, kendi adınızı ve babanızın adını yazıp gōsterin.

Bildiğiniz atasōzlerini yazın.

ALFABE

A B P T C Ç Ħ D R Z J S Ş Ğ F
K G N L M N O Ö U Ü V H Y İ
I E

Eski yazılarda Arap alfabesinde kullanılan harfler:

Peltek s, s gibi sōylenir. Peltek z, z gibi sōylenir.

Sad, s gibi sōylenir. Dat, z gibi sōylenir.

Tı, t gibi sōylenir. Zı, z gibi sōylenir.

Ayn, g gibi sōylenir. Hemze, e gibi sōylenir.

Sıfırlar [rakım] :

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0.

Rı:m sıfırları: I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII.

1905. yıl 22. Yanwarda ikinci Nekeley kömek sorap baran yarağısız müñlerçe işçileri atdıran. Köne hükü:met halknıñ nadanlığına, darğaklığına dayanyardı.

Baylarnıñ üstinligi ağalık sürmekleri bizniñ nadanlığımız hem öz ara bi:rikmedigimiz sebebli yaşap geldi.

İnkılap 1917. yılda başlandı. Halk birinci yola patşanı tahtından düşirdi. Soñından şol yılınñ Oktabır 25'inde işçi hem tayhanlar hükü:metni öz kollarına aldılar.

Häzir şol işçi hem tayhanlar geñesiniñ hükü:meti yaşamaktadır. Geñeş hükü:meti paqı:rlarnıñ öz hükü:metleri, yeke ol paqı:rlara rahat durmış berebilecekdir.

Rakamlar:

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7,8, 9, 0.

Roma rakamları: I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII.

22 Ocak 1905 yılında II. Nikolay yardım isteyen binlerce silahsız işçiyi attırmıştı. Eski hükümet halkın cahilliği ve birleşememesi yüzünden ayakta kalıyordu.

Zenginlerin üstünlüğü, ağalıkları sürdürmeleri; bizim cahilliğimiz, kendi aramızda birleşemememiz sebebiyle devam etti.

1917 yılında inkılap oldu. Halk ilk olarak padişahı tahttan indirdi. Aynı yılın Ekim ayının 25'inde de işçiler ve çiftçiler, hükümetin yönetimini ele geçirdiler.

Şimdi ise işçi ve çiftçilerin ortaklaşa kurdukları hükümet vardır. Geñeş hükümeti fakirlerin hükümetidir, yalnızca bu hükümet fakirlere rahat yaşam verebilir. .

Geñeşler hükü:metni  alknı n a nına, i:şine,
birleşmegine hem dosl ğına dayanyar.

Yaşasın Geñeş Hükü:meti!

Yaşasın gündoğar halkınıñ birleşmegi!

Büti:n Ru:syede oqu:-yazu: bilyän hem
sowatsızlarnıñ mukdarı:

Ru:sye obalarında:

yüzden 28 esse oku: yazu: bilenler

yüzden 72 esse sowatsızlar

Şeherlerde:

yüzden 59 esse oku: yazu: bilenler

yüzden 41 esse sowatsızlar

Türkistanda:

yüzden 3 esse oku:-yazu: bilenler

yüzden 97 esse sowatsızlar

Genişler Hükümeti halkın bilincine, çalışmasına, birleşmesine ve dostluğuna dayanıyor.

Yaşasın Geneş Hükümeti!

Yaşasın doğu halkının birleşmesi!

Bütün Rusya’da okuma yazma bilenlerle,
bilmeyenlerin oranı:

Rusya'nın köylerinde:

Okuma yazma bilenler: % 28

Okuma yazma bilmeyenler: % 72

Şehirlerde:

Okuma yazma bilenler: % 59

Okuma yazma bilmeyenler: % 41

Türkistan'da:

Okuma yazma bilenler : % 3

Okuma yazma bilmeyenler: % 97

Türkistanda oku:-yazu: bilyänleriñ sanı az bolıp her bir yüz adam başına üç adam oku:-yazu: bilyär.

KOŞÇI SOYU:ZI.

Koşçı soyu:zı köne patşa zamanında yersiz, malsız paķır kalan tayhanlarınñ birleşigidir. Köne patşa zamanında paķı:r işçilere, yoksıl tayhanlara birleşmäge ruhsat bermeyärdiler. Yeke bay oğlanlarını okıdıp, paķı:rlara bilim-hüner öwretmeyärdiler.

Koşçı soyu:zı paķı:r tayhanlara kiçicik, dağınık gü:çlerini bile koşıp, olarnıñ gün-güzerançılıqlarını düzeltmäge kömek edyär. Hükü:met işlerine paķı:r tayhanlar arasından aķıllı, halka peydaı adamları saylamağa gü:ç beryär. Patşa zamanından kalan halknı talağcılara-baylara karşı birigip göreş edyär.

Koşçı soyu:zı tayhanlarınñ bilimli, hünerli bolmağına köp kömek edyär. Koşçı soyu:zına ağza bolıp yazılanlara Geñeş

Türkistan'da okuma yazma bilenlerin sayısı oldukça az olup, her yüz Şahısdan üçü okuma yazma bilmektedir.

KOŞÇU SOYUZU

Koşçu Soyuzu; eski padişah zamanında yersiz, malsız, fakir kalan çiftçilerin birleşmesidir. Eski padişah zamanında fakir işçilerin. yoksul çiftçilerin birleşmesine izin vermiyorlardı. Yalnızca zengin çocuklarını okutup, fakirlere ilim, meslek öğretmiyorlardı.

Koşçu Soyuzu fakir çiftçilerin küçük ve dağınık olan güçlerini birleştirip, onların yaşam şartlarının düzelmesine yardım ediyor. Hükümet işleri için fakir çiftçiler arasından akıllı, halka faydalı olabilecek Şahıslarin seçilmesine destek oluyor. Padişah zamanından kalan talancılara ve zenginlere karşı halk birleşip mücadele ediyor.

Koşçu Soyuzu çiftçilerin bilgili, becerikli olmalarına çok yardım ediyor. Koşçu Soyuzu'na üye olanlara Geneş

Hükümeti hem köp kömekler edyär. Olardan salgıtlarnı az alyarlar. Olara her hi:l ekin maşı:naları, tohum kimin zatlar berip yeñillikler görkezyär. Koşçı Soyu:zı Geleş hükümetinde iñ gü:çli bir üyşmek bolmağı lazım. Gelcek durmuşımızı düzeltmek için bize iñ birinci yol birleşmek, Koşçı Soyu:zlarına ağza bolıp yazılmağdır.

Gündoğar halkınıñ azatlığı olarnıñ öz kolındadır. Qadırlı tayhan yoldaşlar Koşçı soyu:zına yazılıñ!

GÜN - GÜZERANÇILIK

İ:şçi hem tayhanlar öz durmuşların, özgün-güzerançılıkların özleri kurmağa dileyärler. Házir indi bize maşın, yarağ hem dermanlar gerek. Bizde ozal, oraqlar yok. Kağız hem kitaplar az. Kap-çanaqlar hem yeterlik yok.

Hükümeti de çok yardım ediyor.. Onlardan az vergi alıyor. Onlara her türlü tarım makineleri, tohum gibi şeyler verip yenilikleri öğretiyor. Koşçu Soyuzu Geleş Hükümeti'nin en güçlü topluluğu olmalı. Gelecekteki yaşamımızı düzeltmek için bizim ilk yapmamız gereken birleşmek ve Koşçu soyuzlarına üye olmaktır.

Gündoğar halkının özgürlüğü onların elindedir. Kıymetli çiftçi arkadaşlar Koşçu soyuzuna yazılın!

YAŞAM ve GEÇİM

İşçiler ve çiftçiler kendi yaşamlarını ve geçimlerini kendileri sağlamak istiyorlar. Şimdi bize makina, silah ve ilaç gerek. Bizde evvelki oraqlar yok. Kâğıt ve kitaplar az. Kap kacak da yeterli değil.

Emma ulı weyranlığa düşen i:lni birden kurmak örän kı:n. Onıñ üçin köp bilim, köp i:ş gerek. İ:ş arqasında biz özimizni hem başğalarını ağır ħaldan kurtararıs. Munıñ üçin köp bilim almak hem köp bilimli adamlarnıñ sözini diñlemek lazımdır. Bilim oba güzerançılık i:şlerin nāhi:l yürütmek yolların öwredyär.

Her günde, her oba içine yañı mallar gelmelidir. Onıñ üçin zavot- pabri:klerniñ ti:z hem yağşı i:şlemegi lazımdır. Bu hemtayħanlarnıñ şehir i:şçilerine köp ğalla bermeklerine bağlıdır.

Ama büyük yıkıma uğrayan yurdu hemen kurmak oldukça zor. Bunun için bilgi ve çok çalışmak gerek. Çalışmanın sonunda kendimizi de başkalarını da zor durumdan kurtarırız. Bunun için çok ilim öğrenmek hem de bilgili insanların fikirlerinden yararlanmak lazım. Maarif köy işlerinin nasıl yapılacağını öğretiyor.

Her gün köylere yeni mallar gelmelidir. Bu yüzden atölye ve fabrikaların hem hızlı hem de düzgün çalışması lazım. Bu da çiftçilerin, şehirdeki işçiler için daha fazla tahıl yetiştirmelerine bağlıdır.

Bir vağtda hem sürüp hem zavot-pabri:kde işlemek mümkün bolmayar. Çünkü iki işiñ izinden kowlaşan adam bir işiñ kuyrığını da tutup bilmeyär. Tayhanlar özleriniñ gallası bilen zavot, pabri:kde işleyän yoksıl işçilere kömek etmelidir. Solvağtda olar hem tayhanlara özleriniñ pabri:kde işläp çıkaran zatlari bilen kömek ederler.

Siz tayhanlar, biz yoksıl işçiler barımızda bir doğanımız. Yoksıl tayhan bilen işçileriñ birliğı yeñilmez bir gü:çdir. Yoksıl tayhan hem işçiler birleşin!

YER KÖMİRİ

Yer kömiri, köne zamanlarnıñ çeññel ağaçları yıkılıp, yer astında kalanlarda, uzak vağt şol yer astında yatmağ sebebli daş halına aylanıp gidenler. İ:nä şoniñ kimin daşlarını yer astından çıkarıp alyarlarda şoña yer kömiri diyp at beryärler.

Aynı anda hem çift sürüp hem de fabrikada çalışmak mümkün olmuyor. Çünkü aynı anda iki iş yapmaya çalışan bir Şahıs, bir işi tam olarak beceremiyor. Çiftçiler kendi yetiştirdikleri tahıllar ile atölye ve fabrikalarda çalışan işçilere yardım etmelidir. O zaman da işçiler fabrikada ürettikleri mallar ile çiftçilere yardım etmiş olurlar.

Siz çiftçiler ile biz işçiler hepimiz kardeşiz. Yoksul çiftçi ile işçilerin birleşmesi yenilmez bir güçtür.

Yoksul çiftçiler ve işçiler birleşin!

TAŞ KÖMÜRÜ

Eski çağlardan sık ormanlardaki ağaçların çürüyüp uzun süre yer altında kalması neticesinde taş haline dönüşür ve taş kömürü oluşur. İşte bu şekilde yıllarca yer altında kalan taşları çıkarıp alıyorlar ve ona taş kömürü adını veriyorlar.

Yer kömürü zavot-pabriklerini işlediyar, olara can beryar. Howa girmeyan kazanlarda yer kömürünü kuru durşına kızdırıp, howa kiminin gaz halına aylandırılsa, şol gazlar çum aq birreñde yanıp, halk üçin yağıtlıq beryarlar- ışık bolyarlar.

Yer kömürü zıvanok iliktrik yasan çağlarda hem işe yarayar. Hut şol yer kömürü almaz hembolıp, öran kımmat bir baha bilen satılyar.

NEFT (KARA YAĞ)

Neft: Yer astında neft barlıgın, yer üsdine yanyan gazların çıkmağından, yer üstinde yüren neft yağlarından, yaki asfalt adında bolan bir hi:l katı neft (harsan)lar bolmağından bilinyar.

Yer astından neft çıkarmak üçin in ilki şol caya uzun mınara suretinde bolan "wi:şke" adında bolan ağaçdan mınaralar yasayarlar. Ondan soñ ulı üyşgi (burğıç)lar bilen üyşyarlar, yağnı burğıç bilen buryarlar.

Taş kömürü atölye ve fabrikaları çalıştırır, onlara can verir. Hava girmeyen kazanlarda taş kömürünü ısıtıp hava gibi gaz haline dönüştürüldüğünde bu gazlar bembeyaz bir şekilde yanıp, ışığa dönüşür ve halkın kullanımına sunulur.

Taş kömürü elektrik üretiminde dahi işe yarıyor. Böylece taş kömürü oldukça yüksek bir fiyat ile satılıyor.

PETROL (KARA YAĞ)

Petrolün yer altında olduğu yeryüzüne çıkıp yanan gazlardan, yer üstünde petrol yağının çıkmasından ya da asfalt adındaki ham petrolün (harsan)ların bulunmasıyla biliniyor.

Yer altından petrol çıkarmak için orada tahtadan uzun minareye benzeyen “vişke” adı verilen kuleler yapılıyor. Sonra büyük sondaj cihazları ile toplanıyor, yani sondajla çıkarılıyor.

32 a

Şol yol bilen bir niçe sacın kazandan soñ yer astından neft öz aldına kaynap çıkmğa başlayar. Egerde kazı:p neft üstine yetenden soñ neft öz aldına coşıp çıkmasa, ol çağda neftni yoğarkı yol bilen kazıldan çuñır kuyılardan su: çıkarar kimi:n bedre, yakı soña meñzeş öziniñ şayı bilen çıkaryarlar.

DU:Z

Du:z yer astından, hem köllerden hem deñizlerden alınyar. Yerden çıkan du:z katı hem yaldırawıqlı bolyar. Onı kazı:p çıkaryarlar. Başga şahta (lağım) lar kimi:n, du:z şahtaları hem örän çuñır pudaqlanıp giden şahtalar bolyar. Çum aq du:zdan yasalan basançaklar, çum aq du:z kazılan yerdäki bölmeler (tamlar) çum aq düz dünyäsiniñ ortasında yaşıl du:z kölleri hem uçrayarlar. Bir yola görüp kaytmak üçin baran adamlara,i:şçiler üstinden hakimlik sürü:çilere- du:z

Bu şekilde bir süre kazıldıktan sonra yer altındaki petrol kendi kendine kaynayarak çıkmaya başlıyor. Eğer kazdıktan sonra petrol kendi kendine kaynayıp çıkmazsa o zaman yukarıda anlatılan yol ile kazılan derin kuyulardan su çıkarır gibi bakraç gibi ya da ona benzer bir şeyle çıkarılır.

TUZ

Tuz yer altından ayrıca göllerden ve denizlerden çıkarılır. Yerden çıkan tuz katı ve parlak oluyor. Tuzu kazıp çıkarıyorlar. Diğer maden yatakları gibi tuz ocaklarının da oldukça derine giden kolları vardır. Bembeyaz tuzdan yassılaştıran basamaklara, bembeyaz tuz kazılan yerde bölmelere ve bembeyaz tuz dünyasının ortasında yeşil tuz göllerine de rastlanıyor.. Buraya gezip görmek için gelenlere, işçiler sayesinde para kazananlara tuz

şahtaları yağnı gözel görinse hem işçiler için ol kadar kıızıklı bir iş däl. Ol şahta-çukırlardaki yaman howa ownık du:z bölekleri işçileri sil keseli kimi:n hastalıklara du:çar edyär.

Käbir caydaki köllere çetden su: akıp girmediği için su:ları gün kızgını bilen bu:ğ bolıp yoğarı howaya uçıp, kutaryarda, du:zı su: düybinde süzilip qalyar. İşçiler şol du:zlarnı yıgnap süzip, döwip alýarlar. Deñiz su:wından du:z alanda deñizniñ su:wını ulı kazanlarda qaynadıp yakı ulı çukırlarda uzakvağt qaynadıp şol yol bilen su:wı bu:ğ halına aylandırıp su: düybinde süzilip qalan du:zlarnı yıgnap alýarlar.

ADAMLARNIÑ DURMIŞI

Zaman üytgedi diyen söz- adamlarnıñ durmışı üytgedi diymekdir.

ocakları güzel göründe de işçiler için o kadar da cazip bir iş değıl. Ocak ve çukurlardaki kötü hava ufak tuz parçaları işçileri basur gibi hastalıklara maruz bırakıyor.

Pek çok yerdeki göllere kenardan su akıp girmedigi için sular güneşin ısıyla buharlaşıp uçuyor ve tuz, su dibinde yoğunlaşıyor. İşçiler bu tuzları toplayıp, ufaltıp, süzüp alıyorlar.

Deniz suyundan tuz alınırken denizin suyu büyük kazanlarda kaynatır gibi büyük çukurlarda uzun süre kaynatılıp bu şekilde su buharlaştırılıp dibinde kalan tuzlar toplanıp alıyorlar.

İNSANLARIN YAŞAMI

Zaman değışti demek, insanların yaşamı değışti demektir.

Yer yüzinde adam balalarını durmuş her vağt üytgäp du:r. Köne zamanlarda adam balaları vağşı heyvanlar kimi:n topar-topar bolıp yalı tayların dağ kowaqlarında, çeññel-ağaçlar arasında aw awlap eklenip duranlar. Baylıq, yoksıllık, mülkdarlık ol zamanda bolmandır. Geyim- gecim yalı zadı bilmändirler.

Zaman öten sayın adamların tecribesi artıp, yuwaşrak heyvanları ele-ekdi edip, mal ekläp yaşamağa öwrenenler.

Göçme durmuş- çarwaşılık şol çağdan başlanan. Soñırak ekinçilik, bağbanlık kespleri bilen yaşamağa öwrendikden soñ, obalar yasap yıgnap durmağa başlanlar. Her kim bütün gerek-yarağın özi işläp, özi yetiştiriyän bolan.

Ol zamanda adamlaruru:ğ- uru:ğ bolıp, her bir uru:ğ öz aqsakallarınaboyın berip yaşınlr. Çet-yat uru:ğlar bilen urışıp durmağ olardan tutğınlar-yesirler almak kullık adatı çıkmaga, aqsakallar, esger başlıkları arasından baylar, töreler, hanlar, begler, patşalar çıkmaga hem

Yeryüzünde insanoğlunun yaşamı her zaman değışir durur. Eski zamanlarda insanoğlu vahşi hayvanlar gibi gruplar halinde dağ kovuklarında, ormanların içinde avlanıp yaşamlarını sürdürmüşler. Zenginlik, fakirlik, mal mülk sahibi olmak o zamanlarda yokmuş. Giyim kuşam gibi şeyleri bilmiyorlarmış.

Zaman geçtikçe insanların tecrübesi artıp yavaş yavaş hayvanları yakalayıp, besleyip yaşamayı öğrenmişler.

Göçebe hayat, hayvancılık o çağda başlamış. Ekincilik, bağbanlık gibi geçim yollarını öğrendikten sonra köyler kurup yerleşik hayata geçmişler. Herkes kendi ihtiyacını karşılamak için çalışıp kendisi yetiştiriyormuş.

O zamanlarda insanlar boylar halinde ve her bir boy kendi aksakalına¹⁶ tâbi olarak yaşarmış. Komşu boylar ile savaşıma, onlardan tutsaklar alıp köle olarak kullanma âdeti çıkmaya başlamış. Aksakallar, komutanlar arasından zenginler, hanlar, beyler, padişahlar çıkmasına da

¹⁶ Bir kabilede, obada sayılan, sözü geçen ve kendisine fikir danışılan kişi.

sebepl bolan.

Sonl zamanlardaki her hii:1 zatlar, maş:1nalar çıkıp, pabri:k- zavotlar açılardan son ulı şehirler salınmağa sebepl bolan.

sebepl olmuş.

Son zamanlarda çeşitli makinaların üretilip atölye ve fabrikaların açılması büyük şehirlerin kurulmasına sebepl olmuştur.

Baylık halk kolından gidip söwdagärler-kapitali:stlar kolına yıgnalan. Halk pakı:rlanan, müñlerçe işçilerniñ bir niçe baya işläp durmaqlarına sebep bolanlar hükü:metni hem şol zor baylar bi:rigip, öz kollarına alanlar. Her hi:l halknı yeñip öz kollarına gi:rdenler. Şol kapitali:st-bay hükü:metler yer köpeltmek, baylık arttırmak için her dayım bi:r-bi:rsi bilen urşıp duryarlar, öz peydaları için müñler, milyanlar halknı helak edyärler.

İkinçi taydan halk açılıp, pikirleri artıp baranlıqdan, bu bozıklığa karşı göreş başladı. İşçiler birleşip yaşrın partiyalar düzip, bu kapitali:st hükü:metlere, urışlara karşı göreşyärler. Baylar bilen pakı:rlar arasında sınıp göreş başlanyar. Partiya bui:şde yolbaşçılık edyär.

Bizde yoksıl işçilerniñ, tayhanlarnıñ partiyası kammoni:st işçi partiyasıdır. Yoksıllar şöylelik bilen bi:rigip gü:ç alandan soñ, kapitali:st baylar hükü:metini

Zenginlik halkın elinden çıkıp tüccarlar, kapitalistlerin eline geçmiş. Halk fakirleşmiş, binlerce işçinin birkaç zengin için çalışmasına sebep olunmuş. İdareyi de zenginler zorbalıkla kendi ellerine almışlar. Her şekilde halkı kendilerine itaat eder hâle getirmişler. Zenginler ve kapitalist hükümetler yerlerini çoğaltmak, varlıklarını arttırmak için sürekli birbirleriyle savaşıp duruyorlar, kendi çıkarları için binlerce, milyonlarca insanı yok ediyorlar.

Diğer taraftan halk uyanıp, düşünmeye başladıktan sonra bu bozukluğa karşı mücadeleye başladı. İşçiler birleşip gizli partiler kurup kapitalist hükümetlere, savaşımlara karşı mücadele ediyorlar. Zenginlerle fakirler arasında sınıf mücadelesi başlıyor. Parti bu işte önderlik ediyor.

Bizde yoksul işçi ve çiftçilerin partisi komünist işçi partisidir. Böylece yoksullar birleşip güçlendikten sonra kapitalist zenginler hükümetini

ornından düşürüp inkılap yasayalar.

YAŞASIN İNKILAP!

Bizde 1917. yılının Oğtabırında inkılap yasap, yoksıl işçi hem tayhanlar Geleş hükümetini düzdiler. Bütün zavot-pabri:klerni halk için gerekli zatlar yetiştirmek işini baylar kolından dartıp alıp öz geleşleri kolına aldılar. Yerlerini hem baylar kolından alıp, yersiz yâki az yerli tayhanlara berdiler.

Başga memleketlerde hem yoksıl işçiler, tayhanlarbirigip güç alandan soñ inkılap bolcağında şübhe yokdır.

düşürüp inkılap yapıyorlar.

YAŞASIN İNKILAP!

1917 yılının Ekim ayında yoksul işçi ve çiftçiler inkılap yaparak Geleş hükümetini kurdular. Bütün atölye ve fabrikalarda halk için gereken şeyleri üretme işini zenginlerin elinden kendi kontrolleri altına aldılar. Yerlerini de zenginlerden alıp yeri olmayan ya da az olan çiftçilere verdiler.

Başka memleketlerde de yoksul işçi ve çiftçiler birleşirse inkılap olacağına şüphe yoktur.

GEÑEŞLER HÜKÜ:METİ

Geñeşler hükü:metinde yeke yoksl i:şçi ve tayhanlar i:ş başında bolıp bilyär. Baylara saylamağada, saylanmağada huku:k berilmeyär. Geñeş hükü:metindebüti:n millet, dilese Türkmen dilese Özbek, Ka-zak, Orıs bolsın dilese er dilese, hatın bolsın nāhi:l di:nde bolsa da barısıñda i:şçileri, tayhanları birden huku:kıdır.

Köne vağtda halk koyın sürisi ornındadı. Házirki vağtda biz özimiz geñeşlere yörip onda biz özimiz i:şleyäris. Geñeşe her milletin i:şçi tayhanlarında saylanan vekiller giriyär. Olar işyizde yıǵnalıp, halka peydalı zakun-düzeñniler düzyärler.

İsyezd bolmanda i:şlerni yördip durmak üçin dü:p i:ş yördüçi komiti:t ispalkom saylanyar. Volııda volıs ispalkomı, üyezde üyez ispalkomı bolıp, büti:nine hem baş bolan ortalık bir i:ş yördü:çi komiti:t bolyar. tsi:ka diyp şoña aydıyarlar.

GENEŞ HÜKÜMETİ¹⁷

Geneşler hükümetinde sadece yoksul işçi ve çiftçiler iş başına gelebiliyor. Zenginlere seçme ve seçilme hakkı verilmiyor. Geneş hükümetinde bütün millet, kim isterse; ister Türkmen, Özbek, Kazak, Rus olsun; ister erkek, kadın olsun hangi dinden olursa olsun bütün işçi ve çiftçiler hak sahibidir.

Eski zamanlarda halk koyun sürüsü yerine konurdu. Şimdi ise biz kendi isteğimizle geneşlere katılıp çalışıyoruz. Geneşe her milletin işçi ve çiftçileri arasından seçilen vekiller giriyor. Onlar kurultayda toplanarak halka faydalı kanunlar düzenliyorlar.

Kurultay olmadığında işleri yürütmek için yürütme meclisi seçiliyor. İlçelerdede, ilçe yürütme meclisi, mahallelerde muhtarlık ve ihtiyar heyeti olup bütün bunlara başkanlık eden yürütme meclisi oluyor ve buna “İcra Komitesi” adı veriliyor.

¹⁷ Ekim Devrimi sonrasında Türkistan coğrafyasında yaşayan Türk toplulukları tarafından kurulan ortak hükümet.

İş yördüçi komiti:t her hı:l işlerini kıramak için dürli kıamsaryatlar düzyär. Halk mağaruf kıamsaryatı tayhanlar için oku: cayları kitaphanalar açyar. Kitaplar basdırıp yayradyar. Yoksılları aklı, pikirli, bilimli etmege gayrat edyär.

Sağlıkıı saklaw kıamsaryatı her yerde azarhanalar, dermanhanalar, açyar, hastaları dermanlap terbiye edyär. Yer işleri kıamsaryatı- tayhanlara, yoksıllara yer bölip beryär, arklar kazdırıyar, ekin maşınaların yayradyar. Yoksıl halkıı bayıtmağa gayrat edyär.

Halk gün-güzerañçılık geñeşi zavot-pabrikler açyar. Halka gerek maşınalar, geyim- geçim, kap-çanak ve başğa şonıñ kimi:n gerek-yarağlarıı hāzirlāp yetiştirip duryar. Hem olarıı halka dargadyar.

İşçi tayhannıñ barlağuçı kıamsaryatı (rapkiri) bar yerde Geñeş di:wanhanalarııñ işleri düris doğrılık bilen barşını gözlāp duryar. Hıyanat ediwçiler, oğırlawçılarıı tutup su:da beryär, tutsağ etdiryär (öye salyar) .

Yürütme meclisi her türlü işe bakmak için çeşitli müdürlükler oluşturyor.

Halk Eğitim Genel Müdürlüğü çiftçiler için okullar, kütüphanelere açıyor. Kitaplar yayımlayıp dağıtıyor. Yoksullarıı bilinçli, eğitimli olmasına çalışıyor.

Sağlığıı Koruma Genel Müdürlüğü her yerde hastaneler, eczahaneler açıyor, hastaları iyileştiriyor. Tarım Genel Müdürlüğü çiftçilere, yoksullara yer veriyor, arklar kazdırıyor, ekin makinalarını yaygınlaştııyor. yoksul halkın zenginleşmesine çalışıyor.

Halk Yaşam Birlikleri atölye ve fabrikalar açıyor. Halka makina, giyim kuşam, kap kacak ve diğere gerekli teçhizatlarıı hazırlıyor ve onlarıı halka dağıtıyor.

İşçi ve Çiftçiyi Koruma Genel Müdürlüğü bulunduğı yerde işlerin doğru şekilde yürüyüp yürümediğini kontrol ediyor. İhanet edenleri, hırsızlık yapanlarıı yakalayıp mahkemeye sevk ediyor, hapse attıyor.

Bu kamsaryatların dñrlü işlerin karawçı özine ayratın di:wanhanaları-bölekleri bolyar.

Şol yoqarda diylen kamsaryatların başında geñeşler isyezdinde saylanan halk kamsarları geñeş duryar. Halk kamsarları geñeş dü:p iş yördüçi komiti:tniñ çıkaran zaku:nın- düzginin amala qoymaq işini karayar. Sownarkom diyenleri i:nä şol.

Yoqarda diylen büti:n kamsaryatlar geñeşler yıgnağınıñ qarşısında coğapkar bolyarlar. Her milletniñ özine ayratı:n tsi:kası, sownarkomı bolıp her halk öziniñ içkerki işlerin özi başgaryar- idara edyär. Özine ayratı:n bir hükü:met bolıp duryar.

Türkistan, Qazağıstan, Başırdıstan, Tatarıstan, Azarbaycan hükümetleri her bir özlerine ayırım hükü:metlerdir. Bu hükümetler öz ara gelişip, bi:rigip ortak bolan işlerini qarıp durmaq üçin ortalıqbir hükü:met düzyärler. Barı bile qoşılıp zor, gü:çli bir memleket bolyarlar.

Bu müdürlüklerin çeşitli işlerine bakan ayrı birimleri oluyor.

Yukarıda anlatılan genel müdürlüklerin başında Geneşler meclisinde seçilen halk temsilcileri “Geneş” oluyor, Halk temsilcileri İcra Komitesi’nin çıkardığı kanunların uygulama işine bakıyor. Buna “Halk Komitesi” deniyor.

Yukarıda adı geçen bütün genel müdürlükler Geneşler Birliği’ne qarşı sorumlu oluyor. Her milletin kendisine özel , Meclisi, İcra Komitesi olup her halk içişlerini kendisi idare ediyor. Özerk bir hükümet oluyor.

Türkistan, Kazakistan, Başkurdistan, Tatarıstan, Azerbaycan hükümetlerinin her biri özerk hükümetlerdir. Bu hükümetler bir araya gelip ortak olan işlerini düzenlemek için bir hükümet oluşturyorlar. Bir araya gelip güçlü, kuvvetli bir memleket oluyorlar.

Şöylelik bilen köne ulı Ru:sye patşalığı bolan yerde, hâzirki günden yoksıl işçi hem tayhanlarnıñ düzen "Geñeş Cumhuriyetleriniñ Birleşigi" diyen gü:çli huku:meti yaşayar. Gündoğar (şark) Respu:bli:kleri.

Oktabır ınkılábı arķasında bütin halk azatlık alıp her biri özine ayratın huku:met düzdiler. Gündoğar Respu:bli:kleriniñ yer hem halkların bir-birine deñeşdirende, muķdarları aşıķıdaki su:ratlarda görkezilence bolyar.

Barlık yeri murebbağ (dörtgöl) çağrım¹⁸ hasabında:

Qazağıstan 2 milyan 285 mün murebbağ çağrım

Türkistan 1 milyan 290 mün

Qafqazda 168 mün

Başğırdistan 91 mün

Tataristan 58 mün

Dağ 39 mün

Kırım 34 mün

Dağıstan 30 mün

Böylece eski büyük Rus Çarlığı'nın yerine şimdi yoksul işçi ve çiftçilerin kurduğı "Geneş Birleşik Cumhuriyeti" adında güçlü bir hükümet yaşıyor.

Doğu (şark) Cumhuriyetleri.

Ekim Devrimi sonunda bütün halklar özgürlüğüne kavuşup her biri ayrı ayrı özerk hükümet kurdular. Doğu Cumhuriyetleri'nin yüzölçümleri ve nüfuslarının oranı birbirleriyle karşılaştırıldığında şu şekildedir.

Sahip oldukları toprağın kilometre kare hesabıyla yüzölçümleri:

Kazakistan 2 milyon 285 bin kilometrekare

Türkistan'da 1 milyon 290 bin

Kafkaslarda 168 bin

Başkurdistan'da 91 bin

Tataristan'da 58 bin

Dağ 39 bin

Kırım 34 bin

Dağıstan 30 bin

¹⁸ 1.07 km. uzunlukta bir ölçü birimi.

Gündoğar Respu:blı:klerindeki halklar-nıñ sanı:

Qazağıstanda 5 milyon 155 müñ can
Türkistanda 7 milyon 201 müñ can
Qafkızda 5 milyon 683 müñ can
Başğırdistanda 1 milyon 250 müñ can
Tataristanda 2 milyon 852 müñ can
Dağ Respubli:kinde 808 müñ can
Dağıstanda 758 müñ can
Kırımımda 709 müñ can

TÜRKİSTAN

Türkistan yeriniñ ulılığı günbatardan gündoğarına çenli 1700 çağrım çemesidir. Türkistanıñ iñ gi:ñ yeri 1000 çağrımdır. Türkistanıñ kıbla hem gündoğar tayları dağlar bilenaylandırıp alınandır. Türkistanıñ kıbla tayında Hindikuş, Köpet (qap) dağları bolıp Gündoğarında - Parapami:zim, Tiyañşan dağları bardır.

Şark Cumhuriyetleri'ndeki nüfus sayısı:

Kazakistan'da 5 milyon 155 bin Şahıs
Türkistan'da 7 milyon 201 bin Şahıs
Kafkasya'da 5 milyon 683 bin Şahıs
Başkurdistan'd 1 milyon 250 bin Şahıs
Tataristan'da 2 milyon 852 bin Şahıs
Dağ Cumhuriyeti'nde 808 bin Şahıs
Dağıstan'da 758 bin Şahıs
Kırım'da 709 bin Şahıs

TÜRKİSTAN

Türkistan'ın büyüklüğü doğudan batıya kadar yaklaşık 1700 kilometrekaredir. Türkistan'ın en geniş yeri 1000 kilometrekaredir. Türkistan'ın güney ve doğusu dağlar ile çevrilidir.

Türkistan'ın güneyinde Hindikuş, Köpet dağları, doğusunda ise Para Pamir, Tanrı dağları vardır.

Türkistanın günbatarı Aral köli hem Kâspi Deñzi bilen dolanıp alınandır. Türkistanın zor deryalarından bolan Amır deryasının uzunınlığı - 2512 çağrımdır. Sır deryasının uzunınlığı 2863 çağrımdır.

Kıbla tayındaki Tecen, Murgap, Zerefşan su:ları kumlığa barıp yetenden soñ, şonda kuma siñip yoq bolyarlar. Türkistan bütin Ru:syeye pahta yetiştirip gelen bir ülkedir. Türkistan güzerançılığı Ru:syete her hı:l tazeden işlencek pabrik-zavotlara gerek bolan pahta, yün, deri, bağana (kara kol), yüpek, et, mi:veler berip geldi.

1915. yılda Ru:syeniñ bütin arçın mata yasap çıkaryan pabri:klerinde 27 milyan put pahtanın 15 milyan putı Türkistandan barıdır. Diymek 100 den 65 essesi Türkistandan baran bolyar.

Türkistan'ın batısı Aral Gölü ve Hazar Denizi ile çevrilidir. Türkistan'ın büyük nehirlerinden olan Amuderya'nın uzunluğu 2512 kilometredir. Sırderya'nın uzunluğu 2863 kilometredir.

Güneybatı tarafında Tecen, Murgap, Zerefşan ırmakları çöle ulaştıktan sonra kuma karışıp kaybolurlar.

Türkistan bütün Rusya için pamuk yetiştiren bir ülkedir. Türkistan tarım ve hayvancılığı, fabrika ve atölyelere gerekli işlenecek olan her türlü olan pamuk, yün, deri, kuzu postu, ipek, et ve meyveleri Rusya'ya vermektedir.

1915 yılında bütün Rusya'nın pamuklu kumaş fabrika ve atölyelerinde işlenen 27 milyon ton pamuğun 15 milyonu Türkistan'dan gelmiştir. Bu da % 65'i Türkistan'dan elde ediliyor demektir.

Türkistanın 1913. yılda çet yerlerde çıkararı 200 milyarı manatlık mallarının 150 milyarı yeke pahta bolıdır.

Emma ulı urışdan soñ pahtaçılılık işi Türkistanda örân kemi:p qaldı. Köne de pahta ekilen yerlere buğday ekildi. İndi durmuş bir az düzelenden soñ dağı da pahtaçılık işinin artmağında şübhe yokdır. Türkistan pahtaçılık işini artdırır, gelcekte in bay, abat bir ülke bolcaqdır.

Türkistanda pahta ekilen yerlerinin muqdarı dürli vağtda nâhi:l üytgeyişin aşaqıdaki su:rat açık görkezyär.

Bütün Türkistanda pahta ekininin 1890. yıldan 1920. yıla kadar ekilen muqdarının üytgeyişi:

1890. yılda	92
1895. yılda	142
1900. yılda	234
1905. yılda	191
1913. yılda	497 müñ deseti:n ¹⁹
1916. yılda	714 müñ deseti:n
1917. yılda	425 müñ deseti:n
1919. yılda	90
1921. yılda	100

Türkistan'da 1913 yılında tarlalardan toplanan 200 milyon manatlık ürünün 150 milyonu sadece pamuktur.

Fakat büyük savaştan sonra pamukçuluk işi Türkistan'da oldukça azaldı. Önceden pamuk ekilen yerlere buğday ekildi. Şimdi yaşam biraz düzeldikten sonra pamukçuluk işinin artacağına şüphe yoktur. Türkistan pamukçuluk işini artırırsa gelecekte en zengin, en gelişmiş ülke olacaktır.

Türkistan'da pamuk ekilen yerlerin oranı farklı zamanlarda ne kadar değiştiği aşağıda açık olarak gösterilmiştir. Bütün Türkistan'da pamuk ekim oranının 1890 yılından 1920 yılına kadar değişimi:

1890 yılında	92
1895 yılında	142
1900 yılında	234
1905 yılında	191
1913 yılında	497 bin dam. buğday
1916 yılında	714 bin dam. buğday
1917 yılında	425 bin dam. buğday
1919 yılında	90
1921 yılında	100

¹⁹ 10 metre uzunluğunda ölçü birimi.

TÜRKMENİSTAN

Türkmenistan yäki Türkmen çöli diyp Aral deňizi bilen Käsbi (Baħrı Hazar) Deňizi arastadaky ulı oy yäki çukır meydanıñ bir bölegine aydılarlar. Türkmen çöliniñ ulılıǵı ı:ni boyı bilen deñläp ھasaplada 550 müñ çağrıñ kadar bar.

Yokarkı görkezilen yerde yaşayan Türkmen halkınıñ sanı yarım milyon çemesinde bar. Türkmen yeriniñ Käsbi deňizi tayındaky bölegine "Zakaspi" yäki Maverayıneher, diyp at berýärler.

Pen biliminiñ aydıǵına hem yer üstine karanda, Turanıñ bir bölegi bolan Türkmenistan köne zamanlarda Aral deňizi bilen Käsbi deňizi bir-biri bilen birleşik qoşılan bir ulı deñiziñ düybi bolıp, Türkmenistan daǵları hem şol ulı deñiziñ bölek-bölek adaları bolıp görinyän eken. Türkmenistan ülkesi yeriniñ qorılışı hem

TÜRKMENİSTAN

Türkmenistan yani Türkmen çölü, Aral gölü ile Hazar Denizi arasındaki büyük çukurun bir parçasına denmektedir. Türkmen çölünün büyüklüğü eni, boyu ölçölüp hesaplandığında 550 bin kilometre kadardır.

Bu bölgede yaşayan Türkmen halkının sayısı yarım milyon civarındadır. Türkmenistan'ın Hazar Denizi civarındaki bölümüne Maverayı Nehir adı verilir.

Fen bilimine göre eski çağlarda yeryüzüne bakıldığında Turan'ın bir bölümü olan Türkmenistan, Aral Denizi ile Hazar Denizi'nin birleşmesinden oluşan büyük bir denizin dibiymiş ve Türkmenistan'ın dağları bu büyük denizin adaları olarak görünüyormuş. Türkmenistan bulunduğu coğrafyaya,

cuğrafi taylardan yağnı yeriniñ beyik-pesligi üstinde bolan zatlarına qarap üçe bölinyär.

1. Demirkazık
2. Orta
3. İleri günyañası bölekleri.

Türkmenistan ülkesiniñ Demirkazık tayı “Üst Örit” adında teki:z yassı yayla bolıp, Okyan deñizi üstinden 100 sacın belentlikde bolan palçık hem ezbest katlarından ıbaratdır.

Türkmenistanıñ orta bölegi Üst Öritniñ günyañasından başlanıp, Parapami:zm hem Köpet- kap dağlarına çenli sozılıp kuşlık tayı Owğanistan serhedine çenli barıp serhetleşyär. Türkmenistanıñ şu orta böleginde Käspi deñiziniñ üstinden 22 sacın aşaklıkda bolan ulı oy bolıp, ulılığı boyını-i:nini deñläp hasaplanda 20 mün çağrımdır.

Köne zamanda şol oya Murgap, Tecen hem Amu:derya su:larınıñ bir niçe pudaqları akip ulı köl yasan eken. Hâzirki zamanda Türkmenistanıñ orta böleginde hi:ç bir su: bolman bir az yeke-tüke

yani yerinin yüksek, alçak oluşuna göre bakılarak üçe bölünür:

Kuzey

Orta

Güney bölümleri.

Türkmenistan’ın Demirkazık bölümü Üst Örit adında düz ve yassı bir yayla olup, Okyan denizi üstünden 225 metre yükseklikte olan balçık ve asbest²⁰ katmanlarından ibarettir.

Türkmenistan’ın orta bölümü Üst Örit’in güneyinden başlayıp Parapamir, Köpet dağlarına kadar uzanır ve güneydoğusundaki Afganistan sınırına kadar ulaşır.

Türkmenistan’ın orta bölümünde Hazar Denizi üzerinden 50 metre aşağıda olan büyük bir çukur vardır, bu çukurun derinliği eni boyu ölçülerek hesaplandığında 20 bin kilometredir.

Eski çağlarda o çukura Murgap, Tecen ve Amuderya nehirlerinin birçok kolu akıp büyük bir göl oluşturuyormuş. Şimdi ise Türkmenistan’ın orta bölümünde hiçbir su yoktur sadece tek tük

²⁰ Beyaz toprak olarak da bilinen ısıya,aşınmaya oldukça dayanıklı kanserojen bir tür toprak.

kuyı su:ları bolıp, olarda şor hem de bar yerinde bolman, belki Tecen hem Murğap su:larınıñ kumlara barıp kutarılyan yerlerindedir.

Türkmenistanıñ günyañası (cenup tayı) bölegi, Köpet-kaş (Türkmen, Horasan) hem Parapami:zim kimi:n daşlı dağlarından ıbaratdır. Türkmenistanıñ hasıllı, su:wa bay bolan bölegi şu günyañası bölegidir. Çünki munda Köpet hem Parapami:zim dağlarından akıp gelyän Tecen hem Murğap

ve başga bir niçe ownık su:ları bardır.

Türkmenistan köp mağdan baylıklarına eye bolıp, gerçe Türkmen halkı häzir bu baylıkdan peydalanıp bolmasa da gelcekte bu mağdanlarınıñ gi:ñ su:retde peyda bermegi mümkündür.

Türkmenistanda ownık hem daş kimin katlaklı du:zlar, daş kömiri, kükirt, geç neft çeşmeleri hem neptakı:l (kara mu:m) çıkıyan yerleri köp bolıp, Germanya urışından öñ yokarkı mağdan orınları bir kadar işlenip mağdanlar yıgnalsa da urış çıkandan soñ vağtliça tokdalıp durdı.

kuyu suları vardır, bunlar da hem tuzlu hem de olması gereken yerde olmayıp, belki Tecen ve Murgap nehirlerinin çöle karıştığı yerdedir.

Türkmenistan'ın güney bölümü Köpet (Türkmen, Horasan) ve Parapamir gibi taşlık dağlardan ibarettir. Türkmenistan'ın verimli, su yönünden zengin olan bölümü güney bölümüdür. Çünkü orada Köpet ve Parapamir dağlarından akıp gelen Tecen, Murgap ve başka birçok su kaynakları vardır.

Türkmenistan çok fazla maden kaynaklarına sahip olup, gerçi Türkmen halkı şimdi bu maden kaynaklarından faydalanamasa bile gelecekte bu madenlerden çok yarar sağlanması mümkündür.

Türkmenistan'da ufak kaya tuzu katmanları, taş kömürü, kükürt, petrol yatakları ve ham petrol çok olup, Almanya savaşından önce yukarıdaki maden yatakları bir süre işletilip çıkarılmışsa da savaş çıktıktan sonra uzun bir süre durdurulmuştur.

Käsbi deňiziniň Miňayilofiski (kısga su:) koltığı karşısında su:sız ve boşlıktan ibarat bolan Çeleken (Çeharkan) diyen bir ada bar. Şol ada Türkistan güzerançılığı için örän kıymatlı bir adadır. Çünkü onda neft (karayağ) çeşmeleri örän köp bolıp sanları 40 müñden artıktır.

TÜRKMENLERİN DURMIŞI

Türkmenler köplenç tayhançılık, balıkçılık, mal-kara ösdirmek bilen meşguldır. Bütün dünyäde bolmadık, belki yeke Türkmenlerniň özine has bolan bir hünerleri bar ol da nefi:s- güzel halı dokı:mağ hem yaman şaylar bilen parahtatlardan kalışmayan-ti:z yöryän gemiler yasamak hünerleridir.

Türkmenlerde köne zamanlarda halk i:şini bar halk yıgnalıp geñeş bilen i:şläp yördenler. Hanlık, başlık nesilden nesile geçmän, belki başlıklarnı halk özi kıymak adatı bolyar.

Hazar denizinin Mihaylovski - Kısa Su kolu karşısında susuz ve boşluktan ibaret olan Çeleken (Çeharkan) denilen bir ada var. Bu ada Türkistan'ın geçim kaynakları için çok önemlidir. Çünkü bu adada petrol kuyuları oldukça fazladır ve sayıları 40.000'in üzerindedir.

TÜRKMENLERİN HAYATI

Türkmenler çoğunlukla çiftçilik, balıkçılık ve hayvancılıkla uğraşır. Tüm dünyada olmayan belki yalnızca Türkmenlere özgü olan bir becerileri vardır ki o da güzel halı dokumak ve bütün buharlı gemilerden geri kalmayan hızlı giden gemiler yapabilme becerileridir.

Türkmen halkı eskiden beri toplanıp işleri birlikte danışarak halledermiş. Hanlık, önderlik nesilden nesile geçmeden önce halk önderini kendi belirlermiş.

Son zamanlarda başlık nesilden nesile hem bütün halkının işini üç- dört sanı bay yâki şolara eyerçin bolan mollalar ve işanlar kıramak adatı gelip çıkan.

Türkmenlerde in birinçi yaman bir adat bar ol da bolsa özlernin ösmedik yaşacık kız- oğlanlarının gelecek durmuşlarına hıyanat edip onı mal kimi:n, özinden habarsız başğa bir adama satıp i:bermek adatlarıdır. Bu adata indi ölmek wağı yeten bolsa hem şu güne çenli bardır.

TÜRKMENLERDE TAYHANÇILIK HEM ÇARWAÇILIK

Mañışlak üyezini koşmanda, Türkmen yurdu yerleriniñ sanı otız milyon deseti:ne yâki i:ni- boyını koşıp hasaplanda 300 mün çağrımdır.

Şu yerlerden 1915. yılda eñ köp ekilende 180 mün deseti:ne yer ekilipdir. Şöylelik bilen Türkmenistanın abatlığına yararlık yerler 200 mün

Son zamanlarda bütün halkın idaresini nesilden nesile ele geçiren üç, dört tane zengin ya da onların ağzına bakan mollalarla yürütmek âdeti çıkmış.

Türkmenlerin âdetlerinin en kötüsü ise, büyüme çağındaki genç kızların gelecekteki hayatlarına ihanet edip, onları mal gibi kendi rızası olmadan bir adama satıp evlendirme âdetidir. Bu âdetin ortadan kalkma vakti gelmiş olsa bile bugüne kadar devam etmektedir.

TÜRKMENLERDE ÇİFTÇİLİK VE HAYVANCILIK

Mankışlak bölgesi hesaba katılmadığında Türkmenistan'ın büyüklüğü otuz milyon dekametre yani eni boyu çarpılarak hesaplandığında 300 bin kilometredir.

Buralarda en çok 1915 yılında ekim yapılmış, 180 bin dekametre yer ekilmiştir. Türkmenistan'ın en verimli yerleri 200 bin

deseti:ne bolsa, 29 milyon 800 mün deseti:ne yeri mal bakmak için yararlık sahralar, kumlar, çöller, dağ daşlık-lardır. Türkmenistanın barlık girdesini yüzden 37essesi ayaklı maldan önip, kalan 63 essesi tayhançılıktan önyär. Munı aşakıdaki hasaplardan açık görmek mümkün bolar. 1914. yıl Türkmenistanda tayhançılıktan önen hasılın sanı-mukdarı belli bahası bilen aşakıdaki yazı:dan açık görinyär.

Ekin atları	Niçe dese- tine	Dese- tine başına niçe put önşi	Bir putnıñ bahası	Bar hasılın bahası
Pahta	48000	50	1 manat 75 kopik	8.900. 000 manat
Galla	93000	50	1 manat	4.650. 000
Her hi:l daneler	4500	50	1 manat 550	337. 600 manat
Yorınca	4500	500	50 kopik	337. 600

Bütün tayhançılıktan önyän hasılın bahası 15. 012.000 manat.

dekametre ise, 29 milyon 800 bin dekametre yeri hayvan bakmak için elverişli olan sahralar, çöller, dağlık alanlardır. Türkmenistan'ın geçim kaynaklarının yüzde 37'si hayvan-cılıktan geri kalan yüzde 63'ü çiftçi-likten oluşur. Aşağıdaki hesaplarda bunu açıkça görmek mümkündür. 1914 yılında Türkmenistan'da çiftçilikten alınan ürünün sayısı ve değeri aşağıdaki listeden açıkça görünüyor.

Ekin adları	Kaç deka- metre	Deka- metreye bir pu- tun ²¹ değeri	Bir putun değeri	Tüm hası- latın değeri
Pamuk	48000	50	1 lira 75 kuruş	8.900. 000 lira
Buğ- day	93000	50	1 lira	4.650. 000
, Her türlü hububa t	4500	50	1 lira 50 kuruş	337. 600 lira
Yonca	4500	500	50 kuruş	337. 600

Çiftçilikten toplanan bütün hasılatın değeri 15. 012. 000 lira.

²¹ 16 gramlık bir ağırlık ölçüsü.

Bütin ekilen yer yüz esse diyp hasaplada aşakdaky surat galla, pahta hem yorincanyň niçe esse ekildiği görkezýär.

galla ekilen yer % 57, pahta ekilen yer % 31, yorınca ekilen yer % 6, her hül ekin % 6

Tayhançılıkdan gelen bütin önüm yüz esse diyp hasaplada aşakdaky surat önüm öndigin görkezýär. galladan gelen peyda % 30, pahtadan gelen peyda % 57, yorincadan % 8, her hül ekinde % 5

1914. yılda Türkmenistan oblastında bolan bütin malnyň hasabı hem olaryň bütin beren peydasy- önümi:

Mal atları	Bütün malnyň sanı	Herbir yıl içinde köpelen mal sanı	Köpelen herbir malnyň ortaça bahası	Köpe-len maldan gelen bütin önümi mukdary
Yılıkı	41.948	8.000	50 manat	400.000
Karamal	51.400	10.200	30 manat	306.000
Düye	146.858	18.335	75 manat	1.373.000
Koyun	1.394.000	417.200	8 manat	9.377.000

Ekilen yerlerin hepsi yüzdelik oranda hesaplandığında buğday, pamuk yoncanın ekim miktarı aşağıda gösterilmiştir.

Buğday ekilen yerler % 57, pamuk ekilen yer % 31, yonca ekilen yer % 6, diğer ekinler % 6

Çiftçilikten gelen bütün gelirin yüzdelik oranı aşağıda gösterilmiştir.

Buğdaydan % 30, pamuktan % 57, yoncadan % 8, diğer ekinlerden % 5

1914 yılında Türkmenistan eyaletindeki bütün malın hesabı ve onlardan gelen hasılat:

Hayvan adları	Bütün hayvanların sayısı	Her yıl artan hayvan sayısı	Artan her bir hayvanın ortalama değeri	Artan mallardan gelen bütün gelirin değeri
Yılıkı	41.948	8.000	50 lira	400.000
İnek Dana	51.400	10.200	30 lira	306.000
Deve	146.88	18.335	75 lira	1.373.000
Koyun	1.394.000	417.200	8 lira	9.377.000

Mal atları	Yüňniň put hasabı	Sü:niň put hasabı	Bir putniň bahası	Bütün önimniň mukdary	Hayvan adları	Yünün put hasabı	Sütün put hasabı	Bir putun değeri	Bütün gelirin ederi
Çaramal-dan	-	31.000	12 manat	408.000 manat	İnekten	-	31.000	12 manat	408.000
Düýeden	29.370	-	10 manat	300.000	Deveden	29.370	-	10 manat	300.000
Çoyundan	174.250	104.250	10 manat	2.782.000	Koyun-dan	174.250	104.250	10 manat	2.782.000 manat

Ayaqlı maldan önen бүтүн önimniň mukdary 9 milyon manat bolýar.

1914. ýylda Türkmenistanda бүтүн mal yüz esse diýp hasaplarda her hül malniň niçe esse boldygy aşakdaky surat görkezýär.

Koyun % 85

Düýe %9

Çaramal %3

Yylkı %3

Ayaqlı maldan бүтүн önim yüz esse diýp hasaplarda her hül maldan niçe esse önim öndigin aşakdaky surat görkezýär.

Çoyundan gelen peýda %69

Düýeden %18

Çaramaldan % 8

Yylkıdan % 4,4

Büyükbaş ve küçükbaş mallardan gelen bütün gelir 9 milyon manattır.

1914 yılında Türkmenistan'da bütün hayvanların yüzdelik oranı hesaplandığında hayvan türlerine göre oranı aşağıda gösterilmiştir.

Koyun % 85,

Deve %9,

İnek %3,

Yylkı %3

Büyükbaş ve küçükbaş mallardan gelen bütün gelir yüzdelik olarak hesaplandığında her cins hayvandan ne kadar gelir elde edildiğı aşağıda gösterilmiştir.

Koyundan gelen kazanç % 69

Deveden % 18

İnekten % 8

Yylkıdan % 4.4

Emma bütün dünya urşy wağtında Türkmen malı köp azaldy. 1917. yıldan 1920. yıla çenli her yüze 59 kemi:pdır. 1906. yıldakısına qaranda her yüze yeke 33 mal kalan.

TAYHANLARA

Köne zamanlarda yer, işlän adamnyň her biriniň öz qolında bolan. Kim işlese yer şonıňki bolıp işlemedik adam yere eye bolıp bilmändir. Ol zamanlarda başga bir adamı çopan tutup işlemek diyen adat bolmandır. Her kim özi üçin işlän şona göre yer her kime yeten, her kim ondan gereginçe yağşy su:ratda peydalanan.

Köp zamanlar geçenden soň yokarkı düzgin qalyp, onıň ornına yerni çopan tutup işlemek di:yen bir düzgin gelip çıkan. Bu zamanlarda kimniň pulı köp bolsa şol adamnyň yeri hem başgalarınıňkından artıq bolan. Bara-bara yer pullı adamlar qolına geçip biten.

Ama bütün Dünya Savaşy boyunca Türkmenistan'da hayvan sayısı çok azaldı. 1917 yılından 1920 yılına kadar % 59 azalmıştır. 1906 yılına bakıldı-ğında ise yalnızca %33 hayvan kalmış.

ÇİFTÇİLERE

Eski zamanlarda toprak çalışan kişinin kendisine aitti. Kim işlerse toprak onun olur çalışmayan kişi işlemediği yere sahip olamazdı. O zamanlarda çoban olarak başka birini çalıştırma âdeti de yoktu. Herkes kendi kazancı için çalışır, ona göre de toprak herkese yeter ve herkes oradan gerektiği gibi en iyi şekilde faydalanırdı.

Uzun zaman geçtikten sonra bu düzen değişip onun yerine çoban tutup çalıştırma âdeti ortaya çıkmış. Kimin parası çoksa o kişi toprağı da diğerlerinden fazla olmuş. Gitgide toprak parası olanların eline geçmiş.

İn yağşı yerlerni pullı baylar alıp kutaranlar. Öz kolu bilen işlewçi yoksıl tayhanlara in gende-yaman yerler kalan. Şonın üçin de olarnın ekinleri yağşı oñmandır. Ekinleri yağşı oñmadığından mal- karaları hem arık bolan. Şona göre yoksıl tayhanlar yerni yağşılap işləp bilməndir.

İnə indi inqılap boldı. Yer baylar kolından alınıp onın çın eyesi bolan tayhanlar kolına berildi. İndi köp galla almak tayhanın öz kolında. Tayhanlar yağşılap, dizişip işlənde həzirki gündəkisine qaranda iki-üç esse artık galla almak bolcaq. Yeke onı yağşılatmaq hem nəhi:l yol bilen işlənde yerden köp galla almak yolların öwretmek gerek.

Aşağıdaki sürat her hi:l memleketlerde bir deseti:ne yerden alınan buğdaynıñ muqdarını görkezyär.

Ru:syede	41 put
Amri:kada	65 put
Paransiyada	88 put
Angliyada	142 put
Germanyada	143 put
Dünyäda	213 put

En iyi toprakları paralı zenginler ele geçirmiş. Bileğinin hakkıyla çalışan yoksul çiftçilere en kötü topraklar kalmış. Bu yüzden onların ekinleri de iyi büyümemiş. Ekinler iyi büyümediğinden büyükbaş hayvanları da cılız kalmış. Bu yüzden de çiftçiler toprağını iyi işleyememişler.

Şimdi inqılap oldu. Toprak zenginlerin elinden alınıp çiftçilere verildi. Artık fazla buğday almak çiftçinin elinde. Çiftçiler iyi çalışırsa öncekine kıyasla iki, üç kat fazla buğday alabilecek. Yalnız bunu nasıl iyileştireceklerini, hangi yolla daha fazla buğday alacaklarını onlara öğretmek gerek.

Aşağıda çeşitli ülkelerde bir dekametre yerden alınan buğdayın miktarı gösterilmiştir.

Rusya'da	41 put
Amerika'da	65 put
Fransa'da	88 put
İngiltere'de	142 put
Almanya'da	143 put.
Dünya'da	213 put.

SAĞLIĞNI SAĞLAMAK

Sağlık adam balalarınıñ iñ zor bağı diysek de bolar. Sağlık bolmanda başğa baylığın birsi hem görünmeyär. Emma şol sağlığını saklamak için biz azacık hem ırgıtıbar etmeyäris diysek yalançı bolmayarıs.

Sağlığını saklamak için nähil şartlar bar?
Sağlığını saklamak için iñ zor şartlar inä şolar:

1. Her wağıt kaynan, yağşı bişen zatları iyip kaynamadıq çig zatlarını iymekden saklanmaq gerek.
2. Her wağıt kaynan sap su:nı içip, çeşme su:wı bolmadıq yerlerde yağnı şehirleriniñ arıq ve hapa su:ları kimi:n su:ları kaynatman içmekden hem saklanmaq lazım. Çünkü kaynamadıq su:da veba hem başğa yoqışlı zor hasdalıqlarınıñ kurtları bolıp, onı içen adamnıñ şol hi:l hasdalıqlar bilen hasdalanması mümkün.
3. Araq- neşe- tiryek kimi:n zatlarını içmek hem çekmekden saklanmaq lazım.
4. Howlıgıp ti:z-ti:z kızıp i:şländen soñ

SAĞLIĞI KORUMAK

Sağlık, insanoğlu için en büyük nimet desek uygun olacak. Sağlık olmadığında zenginliğin de kıymeti kalmaz. Ama sağlığımız korumak için de pek dikkat etmiyoruz desek yalançı olmayız.

Sağlığı korumak neler gerekli?

Sağlığı korumak için gerekli şartlar şunlardır:

1. Daima kaynamış, pişmiş yiyecekleri yiyip, pişmemiş, çiğ şeyler yemekten kaçınmak gerek.
2. Daima temiz, kaynak sularından içip çeşme suyu olmayan yerlerde yani şehirlerin ark suları gibi kirli suları kaynatmadan içmekten de kaçınmak gerek. Çünkü kaynamamış sularda veba gibi başka bulaşıcı hastalıkların kurtları olup onu içen Şahısın bu hastalıklara yakalanması mümkündür.
3. İçki, afyon, esrar gibi şeyleri içmekten ve çekmekten kaçınmak gerek.
4. Hızlı, hızlı çalışıp yorulduktan sonra

birden soıık su: içmekden hem saklanmak lazım. Soıık çı:ğılı yerde yatmaktan saklanmak gerek. Çünkü onıñ kimi:n yerde yatılsa, öykene soıık degip hasdalanmak mümkün.

5. Mümkün bolan kadar sap howada yörimek durıyan öyniñ howasın her waıt saplandırıp öy içine sap howa gı:rdırıp durmak lazım. Mümkün bolan kadar gün yaıtısında bolmaa dırıamak gerek.

6. Durıyan öye mümkün bolan kadar günüñ yaıtısını düşirmek gerek. Gün düşmedik yerde ösen gök otlar da ti:z waıt içinde saralıp solıp gidıyärler. Babalarımız düris aydanlar.

7. Her zadıñ öz waıtında i:şläp, öz waıtında nahar edinip, öz waıtında uqlamak gerek.

8. Her i:şde ortaça bolıp, örän artıq yadança i:şlemän, örän köp yäki az nahar edinmän

orta bir halda bolıp, ortaça uqlamak gerek, ortaça i:şlemek gerek.

birden soğuk su içmekten de kaçınmak gerek. Soğuk çiyli yerlerde yatmaktan kaçınmak gerek. Çünkü bu gibi yerlerde yatılırsa ciğerleri üşütüp hastalanmak mümkündür.

5. Mümkün olduğu kadar temiz havada yürümek, yaşanan evi sık sık havalandırıp, evin içine temiz hava girmesini sağlamak gerek. Mümkün olduğunca güneş ışığında durmaya çalışmak gerek.

6. Yaşanılan evin mümkün olduğunca gün ışığı almasını sağlamak gerek. Güneş almayan yerlerde büyüyen otlar da çabucak sararıp solarlar. Atalarımız doğru söylemişler.

7. Her işi zamanında yapıp, zamanında yemek yiyip, zamanında uyumak gerek.

8. Her işi kararında yapıp, çok fazla çalışmamak, çok fazla yemek yememek, aşırıya kaçmadan uyuyarak, kararında çalışmak gerek.

9. Öy içini geyim- geçimlerini, kap-çanaknı her wağt arasında saklap, yuwıp hem yuwınıp durmak lazım. Hasdalıklarınñ dü:p sebebi kirlilik diyen sözi unıtmalı däldir. Qutır-çi:ş kimi:n zatlar barsı da şol kirlilikden bolyar.

10. Hasdalıqdan soñ uzak wağt ozdırman ti:zlik bilen doqtorı görinip, onıñ berdik geñeşi boyınça ti:zrāk qutılmağa gayrat etmek lazım. Emma hi:ç zadı bilmeyän-nadan qarrı ayallar yatıp iymege öwrenen yalta i:şan mollalara barıp bi:kar yere köp wağt, köp pul sarp edip onıñ yalı hi:lekar, yoksıl halqnı talağcılardan saklanmak lazım.

İndi bize onıñ kimi:n yatıp iyerlere aldadar wağt däl, ol zamanlar ötdi.

9. Evin içini, yiyecekleri, kap kacakları her öğün arasında yıkayıp kaldırmak hem de sık sık yıkanmak lazım. Hastalıkların baş sebebi kirliliktir, denilen sözü unutmamalıdır. Apse, şiş gibi şeylerin hepsi kirlilik yüzünden oluyor.

10. Hastalanınca vakit geçirmeden doktora görünüp, onun verdiği tavsiyelere uyarak bir an evvel iyileşmeye gayret etmek lazım.

Ayrıca bilgisiz cahil kocakarılar ve hocalara gidip boşu boşuna para ve zaman harcayıp bunlar gibi halkın parasını yiyenlerden kaçınmak lazım.

Artık bizim bunlar gibi yiyicilere aldanma vakti değil, o zamanlar geçti.

YAZU: DÜZGİNLERİ

Türkmen dilinde 7 çekimli ses bar:

a-ä - alma, däl, är, atlara.

o-ö : on, özim, yol, söz.

u-ü: uzın, üçin, gül, kul.

u: u:k, dü:len, alu:, berü:

ı: -i: i:ş, i:l, kı:sğa, erti:r.

ı-i: iki, ışık, bilim, diline.

e: elek, bilerler, gelen, sü:men.

Bu çekimli sesler söz başında gelende a-ä, o-ö, u-ü, u:, i:- ı:, ı-i, e su:retinde aldında bir tayaş bilen yazılırlar. Yoşardaki mısallara şarañ.

Üzik - Harplar

a-ä, e, o-ö, u-ü, u: -ü:, r, z, j, d, hemze harpları sol taydan gelen harplara şoşılman yazılırlar.

Bulardan başga bütin harplar bir sözde bolanda barıda şoşılıp yazılırlar.

YAZIM KURALLARI

Türkmencede 7 tane ünlü ses var.

a-ä: alma, deşil, är, atlara.

o-ö: on, özü, yol, söz.

u-ü: uzun, için, gül, kul.

u- ; uv, üv: uzun ağış dalı, denizaslanı, almak, vermek.

ı- i: iş, il, kısa, yarın.

ı- i: iki, ışık, bilim, diline.

e: elek, bilirler, gelen, sümen.

Ünlü sesler sözcük başına geldiğinde a-ä, o-ö, u-ü, u-ü, ı- i, ı-i, e gibi önünde bir çizgi ile yazılırlar. Yukarıdaki örneklere bakınız.

Kopuk “bitişmeyen” Harfler

A, ä, e, o, ö, u, ü, ū, ū, r, z, j, d. harfleri solundaki harflere bitişik yazılmazlar.

Bunların dışındaki diğeri harfler sözcük içinde bitişik yazılırlar.

SÖZ BUĞINLARI.

Bir buğınlı sözler: al,är, kır, ber, gel, sen,men, art, siz, ol, söz, gün, du:z, av, bay.

İki buğınlı sözler: a-lar, a-tı, si-ze, gel-di, i-ki, e-şek, bi-lim, söz-ler, bol-yar, ha-lık.

Üç buğınlı sözler: oy-la-yan, söz-le-yen, yo-lın-dan, yaz-dı-lar, na-dan-lık, ço-şıl-dı, bil-di-niz.

Dört buğınlı sözler: kı-zıl-la-ra, yol-daş-la-rı, ço-şıl-dı-lar, yok-sıl-la-rın, e-lin-de-ki, bay-dağ-la-rı, ya-pıl-da-yar.

Buğınnıñ añırında ı-i sesi bolsa (açık buğın bolıp) ı-i harpı yazılır. Meselem: kızar, dili, bilen, ıışık, kimin sözlerinde kı, di, bi, ı buğınlarınıñ añırında bolan üçin ı-i harpı yazılan.

Egerde ı-i sesi buğınnıñ ortasında gelse

HECELER

Tek heceli sözcükler: al, er, kır, ver, gel, sen, ben, art, siz, o, söz, güneş, tuz, av, zengin.

İki heceli sözcükler: a-lır, a-tı, si-ze, gel-di, i-ki, e-şek, bi-lim, söz-ler, o-lur, ha-lık.

Üç heceli sözcükler: dü-şü-nen, söy-le-yen, yo-lun-dan, yaz-dı-lar, ca-hil-lik, ka-tıl-dı, bil-di-niz.

Dört heceli sözcükler: kı-zıl-la-ra, yol-daş-la-rı, ka-tıl-dı-lar, yok-sul-la-rın, e-lin-de-ki, bay-rak-la-rı, pa-rıl-dı-yor.

Hecenin sonunda ı-i sesi varsa (açık hece ise) ı-i harfı yazılır. Örneğın: kızar, dili, ile, ıışık gibi sözcüklerde” kı, di, i, ı” hece sonunda olduğı için ı-i harfı yazılır.

Eğer ı-i sesi hecenin ortasıdaysa

(bütew bugün bolıp) ı,i harpı yazılmaz.
Meselem: kıl, dil, siz, ııcam, yıllık,
bildim, kimi:n, sözlerde ı,i sesi bugünñ
ortasında geldiği için yazılmandır.

kapalı hece olur “ı-i” harfı yazılmaz.

Örneğin: kıl, dil, siz, düzen, yıllık, bildim,
gibi sözcüklerde ı-i sesi hece ortasında
kaldığı için yazılmamıştır.

HAT

Kadırlı oğlan-uşaklarıma!

Köp-köp salamdan soň bizden habar sorasaňız kök- kurgan, sag-salamat bardırs.

Tayhanlarnıň Koşçı Soyu:zı diyen soyu:zı biz tayhanlarnı okıdıp, öz Türkmen dilimizde hat oku:-yazu: öwretmek üçin örän yağşı bir mektep açıp, onda bizi okıtmağa hem yağşı mollalar häzirlän eken.

Başga obadaş tayhanlarımız bilen Aşgabat şehrine gelip üç- dört gün duranımızdan soň bizi hem şol mektebe saldılar. Bu mektebde mollalarnıň yağşılıgı üsdine biz kimi:n yaşı ulalan adamlara ti:z wağt içinde hat öwretmek üçin täzeden örän bir yeňil yol tapılan eken. Hem şol yol bilen okıtmağ üçin özimizniň sap Türkmen dilimizde örän düşünikli bir kitap hem düzilen.

İnä çağalarım, bizi şol düzgin bilen üç ayokıtdılar. Şol üç ay içinde barımız hem hat yazmağı, okımağı öwrendik. Şu hatı hem öz kolum bilen yazdım

MEKTUP

Kıymetli oğullarıma;

Çok çok selamdan sonra bizden haber sorarsanız çok şükür, sağ selamet varız.

Çiftçilerin Koşçu Soyuzu dedikleri soyuz biz çiftçileri okutup, kendi dilimiz olan Türkmençe okuma yazma öğretmek için oldukça iyi bir okul açarak burada bizi eğitmek için iyi hocalar getirmiş. Başka köylerdeki çiftçiler ile Aşgabat şehrine gelip iki, üç gün durduktan sonra bizi bu okula gönderdiler. Bu okuldaki hocaların iyi olmasının yanı sıra bizim gibi ileri yaştaki Şahıslara hızlı bir şekilde yazmayı öğretmek için yeni oldukça kolay bir yöntem bulunmuş. Bu yöntemle okutmak için Türkmen dilimizde açıklamalı bir kitap da hazırlanmış.

İşte çocuklarım, bizleri bu yöntemle üç ay okuttular. bu üç ay içinde hepimiz yazı yazmayı ve okumayı öğrendik. bu mektubu da kendi elimle yazdım.

Soñra arandaş-doğarlara hem oñşı ve obadaş tayhanlara bizniñ dilimizden köp-köp salamdiyiñ. Ol tayhanlara hem aydın - işden elleri boşar yalı bolsa, hokman şu mektebe gelip oısınlar.

ağalarım, bu hatı alanıñızdan soñ öy-içerleriñiz hem arandaş -doğanlarıñızniñ hal-avalını bildirip bir hat yazıñ. Soñra şonı hem aydayın: Biz bu güne çenli baylarıñ bizniñ tersimize urdı duzalarına, hı:lalarına düşünmeyrdik, indi hat tanı:p, ou:- yazu: bilenimizden soñ azyet, jurnallar oı:p, olarıñ dü:p hı:lalarına düşindik, hem olardan özimizi aldatmaz yalı boldı.

Hormat bilen atañız...

Aşabat 1924. yıl 2. Fibril

Sonra kardeşlerime, komşulara ve köydeki çiftçilere bizim adımıza çok çok selam edin. Çiftçilere söyleyin, ellerindeki işleri biterse doğruca bu okula gelip okusunlar.

Çocuklarım, bu mektubu aldıktan sonra ev halkının ve kardeşlerinizin nasıl olduklarını bir mektup ile bildirin. Şunu da söyleyeyim; bizler bu güne kadar zenginlerin bize karşı kurdukları tuzaklarını, hilelerini anlamıyorduk, şimdi ise yazıyı bilip, okuma yazmayı öğrendikten sonra gazete ve kitaplar okuyup onların bütün hilelerini fark ettik böylece kendimizi aldatmaktan kurtulduk.

Saygılarımla babanız...

Aşabat 2 Şubat 1924

ARI:ZA

Koşçu Soyuzı'nın baş idarasına.

Aşgabat obasınıñ yoksıl tayhanları adından arı:za:

Bu yıl oba komiti:tiñ üsdi bilen, Aşgabat obasınıñ yoksıl tayhanlarına paylamalı diyp "Koşçu" soyu:zı tayından berilen tohumlarını oba komiti:ti adillik-doğrılık bilen paylamadı. Yoksıl tayhanlarınıñ öz paylarına yeterlik edip berilmedi. Belki ol berilen tohumluk danelerinden bir niçe karnı yoğı:n, yatıp iyer baylara hem berildi. Çünkü komiti:t ağzalarınıñ arasında kabi:rleriniñ ağızları şol baylar tayından yağlanyar. Şol sebebli paqı:r tayhanlarınıñ köpisi özine berilen yerini ekip bilmedi.

Onıñ üsdine orağdan soñ, bu yılkı hükü:mete berilmeli bolan salğıtlar yıgnalan wağtda: şunça yer-su:wıñ bar, diyen bolıp öz payına yeten tohumların alabilmedik tayhanlardan yer-su:wına qarap salğıt aldılar.

DİLEKÇE

Koşçu Soyuzu Genel Merkezine;

Aşgabat Köyü'nün fakir çiftçileri adına dilekçe:

Bu yıl köy komitesinin başındakiler Aşgabat Köyü'nün yoksul çiftçilerine paylaştırılacak olan Koşçu Soyuzu tarafından verilen tohumları adaletli bir şekilde, eşit olarak dağıtmadı. Yoksul çiftçilerin payı yeterli miktarda verilmedi. Belki verilen tohumların birçoğu hazır yiyici zenginlere verildi. Çünkü komite üyelerinin çoğu zenginler tarafından besleniyor. Bu yüzden de fakir çiftçilerin çoğu kendisine verilen toprağı ekemedi.

Bunların üzerine ekin biçimi sonrası hükümete verilmesi gereken vergiler toplanırken de bu kadar toprağın var diye kendisine yetecek tohumu alamayan çiftçilerden toprağın büyüklüğüne göre vergi aldılar.

Biz yoksıl tayhanlar bu işler doğrusında bir niçe yola oba komiti:tine arı:za berip karasak da muña kulak salıp bizniñ dadımıza yeten adam bolmadı.

Şonıñ üçin biz de yoksıl tayhanlar "Koşçı" soyu:zına özimizniñ şu arı:zamız bilen eşitdiryâris, ki egerde soyu:z öz tayından obalardaki pakı:r tayhanlarınñ hal-aḥvalını bilmek üçin olarnıñ arı:za ve başga işlerine karap şonıñ kimi:n tayhanlara ḥorlıqlı bolan işleriñ öñini bu günden almasa işimiz ḥarapdır.

Aşgabat obasınıñ yoksıl tayhanları:
1923. yıl, 5. Dikabir

Biz fakir çiftçiler olarak bu durumu birçok kez köy komitesine dilekçe vererek bildirsek de sesimize kulak verip bize kimse yardımcı olmadı.

Bu yüzden bizler de yoksul çiftçiler olarak Koşçu Soyuzu'na durumumuzu bu dilekçeyle bildiriyoruz. Eğer soyuz köylerdeki fakir çiftçilerin durumlarını anlayabilmek için onların gönderdikleri dilekçelere ve diğer şeylere bakıp çiftçileri zorda bırakan bu gibi durumların önüne şimdiden geçmezse hâlimiz haraptır.

Aşgabat Köyü'nün yoksul çiftçileri
5 Aralık 1923

AĞMAĞ MOLLALAR

Bir cayda üç sanı molla öz ara mesele aydışıp otıran çağlarında, olarnıñ yanından bir yolağçı salam berip ötip giden. Yolağçı ötip gidenden soñ mollaların her bi:ri ol adam selamnı maña berdi diyp, salam üsünde dawalaşıp durdılar. Añırda bular gelşip bilmän häki ötip giden yolağcınıñ i:zinden kowıp yetip:

"Sen salamnı bizniñ haysı bi:rimize berdiñ?" diyp sorap durlar.

Yolağçı: " Sizniñ haysı bi:riñiz ağımaq bolsa, men salamnı şoña berdim. " diyp kaytarğı beripdir.

SOPİ BİLEN PİR

Bir pi:riñ sopısı örän pakı:r düşip, pi:riñ yanına barıp: "Pi:rimiz bize haçan kömegiñiz yeter?" diyp sorapdır.

Pi:r: "Kıyamet- maşşar bolan çağda kömegimiz yeter." diyp kaytarğı beripdir.

Sopı: " Ya pi:rim, şu wağt bizniñ öyimizde

AHMAĞ MOLLALAR

Üç molla bir yerde oturup kendi aralarında bir meseleyi konuşurken yanlarında bir yolcu selam verip geçmiş. Yolcu geçip gittikten sonra mollaların her biri " O adam selamı bana verdi" diyerek tartışmaya başlamışlar. Sonunda bunlar anlaşılamayınca az önce giden yolcunun peşinden yetişip:

"Sen selamı hangimize verdin?" diye sormuşlar.

Yolcu: " Hanginiz ahmaksa selamı ben ona verdim." diye cevap vermiş.

SOFU ile PİR

Bir pirin sofusu oldukça fakir düşünce pirinin yanına varıp: " Pirim, bana ne zaman yardımcı olursunuz? diye sormuş.

Pir: " Kıyamet maşşer zamanında yardımım dokunur." diye cevap vermiş.

Sofu: " Ey pirim, şimdi bizim evimizde

kıyamət-mahşar bolıdır egerde añrı-ucı kömegiñiz yeti:r yalı bolsañız şu günden oñat vağt bolmasa gerek" diyen.

QAZNA

Bir qarır özi öler aldından oğlanların yanına çağırıp:

" Oğlanlarım, bizniñ bağıımızda yer astında meniñ kaznam bardı. Siz şol bağı kazı:sañız kaznanı taparsıñız. " diyen.

Oğlanlar atalarından kalan kaznanı tapcaq bolıp, bağı örän köp kazıp, yeri dörışdirip palçıqların bütinleyi yumşadanlar eken. Şöyle bolsa da kaznanı tapmandırlar. Şonıñ soñıñda oğlanlar hāzir dörilen yerlerine buğday ekenler. Buğdayları örän yağşı oñıp, başlı bolan eken.Bu yigitler buğdayı satıp örän bayanlar eken.

kıyamet mahşer oluyor zaten eğer azıcık yardımcı olacaksanız bugünden daha uygun bir zaman olmasa gerek.” demiş.

HAZİNE

Bir ihtiyar öleceğini anlayınca oğlanlarını yanına çağırıp:

“ Oğullarım, bizim bahçede yerin altında benim bir hazinem vardı. Sizler o bahçeyi kazarsanız hazineyi bulursunuz.” demiş.

Oğlanlar babalarından kalan hazineyi bulmak için bahçeyi güzelce kazıp, alt üst edip toprağı iyice yumuşatmışlar. Fakat hazineyi bulamamışlar. Sonunda kazılmış olan toprağa buğday ekmişler. Buğdaylar oldukça iyi büyüyüp başak vermiş. Bu yigitler buğdayı satıp çok zengin olmuşlar.

Şöylelik bilen ataları kaldıran kazna ayak altından tapılan.

ERK MALDAN KİMMAT

İki katlı yağnı astlı-üstli bir tamda bir ädikçi bilen bir bay duranlar eken.

Ädikçi uzı:n gi:ce işläp hem aydım aydıp otıryan eken. Şol sebepli baya u:kı bermeyän eken. Bir gün bay ädikçini öz yanına çağırıp oña köp pul berip, onıñ gi:ce aydım aytmazlığını soran eken.

Doğrıdan da pulı köpelenden soñ ädikçi aydım aytmasını kıoyan. Emma ol yaman uğrılaröyime girerler de pulımnı basıp alarlar diyp şeklenip uqlap bilmän, öñki dı:nç hem şatlıklı durmışı yok bolan.

Şöylelik bilen bir gi:ceni uķsız geçirenden soñ, ädikçi pulnı alıp bay yanına baranda:

" Bay, inä pulıñnı i:zine kıaydıp al! Maña

Böylece babalarının gömdüğü hazine ayak altında bulunmuş.

RAHATLIK MALDAN KIYMETLİ

İki katlı yani altlı üstlü bir evde bir çizmeci ile zengin bir adam yaşıyormuş.

Çizmeci gece boyu çalışıp bir yandan da türkü söylemiş. Bu yüzden de zengin adamı uyutmazmış. Birgün zengin adam çizmeciyi yanına çağırıp, ona çok para verip, türkü söylemekten vazgeçmesini istemiş.

Parası bir anda çoğalan çizmeci türkü söylemeyi bırakmış. Fakat hırsızlar evime girer de paramı çalarlar diye şüphelenip uyuyamamış, önceki mutlu, rahat hayatı yok olmuş.

Bu şekilde bir geceyi uykusuz geçirdikten sonra çizmeci, parayı alıp zengin adamın yanına varıp:

“ Bey, işte paran, geri al! Bana

gi:celerde aydım aydıp, özimni şatlandırıp, öz erkimde durmak- bu pullardan artıkmaç eken" diyen .

ÄYNEK

Bir obada Aman adında okuwly bir qarrı adam olan. Bu qarrı:nıñ gözleri telekelendiginden kitap okımağa otıran çağda äynek daqınyan eken.

Äynek daqınyan çağda aydıyan eken.

- Bu äynegi çıkaran adam örän aqıllı bolsa gerek, äyneksiz hi:ç bir hat okıp bilmedik bolırdım, diyp.

Şol wağt qarrınıñ bu sözün bir nadan adam eşidip duran.

-Äynek bilen hat tanı:p bolyan bolsa bu öränyağşı i:ş eken, men de äynegiñ peydasını göreyin, hanı diyp.

Şonıñ ertesi, cübisine pulını salıp, şehere giden. Şeherde äynek satyan dükane girip, dükanaçiden äynek soran.

geceleri türkü söyleyip, huzur bulmak bu paralardan daha iyi." demiş.

GÖZLÜK

Bir köyde Aman adında bilgili yaşlı bir Şahıs varmış. Yaşlı adamın gözleri bozulduğundan kitap okuyacağı zaman gözlük takarmış.

Gözlüğü taktığı bir gün şöyle demiş.

-Bu gözlüğü bulan Şahıs çok akıllı olsa gerek, gözlük olmasaydı hiçbir yazıyı okuyamazdım.

Tam o esnada yaşlı adamın sözünü cahil bir adam işitmiş.

-Gözlük ile yazı okumak mümkünse bu çok güzel bir şey, ben de gözlüğün faydasını göreyim hadi, demiş.

Ertesi gün parasını cebine koyup şehre gitmiş. Şehirde gözlük satan bir dükkana girip, dükkan sahibine gözlükleri sormuş.

Dükançı munıñ qarşıısına bir niçe äynekler getirip:

- İnä gözine haysı bi:ri yarasa, öziñ saylap al, diyen. Äynek alu:çı adam äynegi geyip görende:

Maña oqı:p qaramağ üçin bir kitap beriñ-diyp dükançıden bir kitap sorap alan.

Bu adam kitapnı açıp oqımakçı bolsa da, bir zat oqı:p bilmändir.

-Bu äynek yaman bolsa gerek, hat tanıtmayar- diyp başga bir äynegi geyip qaran. Onı:sı da yaramandır. Şöylelik bilen bir niçe äynek alıp gözine daqınıp qarasa da ol äyneklerniñ bi:risi bilen de hat tanı:p oqı:p bilmändir.

Dükançı ahırda alcırap:

- Pılan ağa, sen öziñ belki hat oqı:p bilyän däldirsñ- diyen.

Äynek alu:çı dükançıye qarap:

- Seniñ aqlıñ yok mı? Men hat oqı:p bilyän bolsam, äynek almağa seniñ dükanine gelmedik bolardım- diyen.

Dükkan sahibi adamın önüne birçok gözlük getirip:

-İşte, gözüne hangisi uyarsa kendin seçip al, demiş.

Müşteri gözlüğü alıp taktığında:

-Bana okuyup bakmak için bir kitap verin, diyerek dükkan sahibinden bir kitap istemiş.

Adam kitapları okumaya çalışmış ise de hiçbir şey okuyamamış.

-Bu gözlük bozuk olsa gerek, yazı okunmuyor, diye başka gözlükleri denemiş. O da işe yaramamış. Bu şekilde birçok gözlük denemiş ise de gözlüklerin bir tanesi ile bile okuyamamış.

Dükkan sahibi sonunda şaşırıp:

-Fılanca ağa, belki de sen okuma bilmiyorsundur, demiş.

Müşteri dükkan sahibine bakıp.

-Senin aklın yok mu? Eğer ben okumayı biliyor olsam, gözlük almak için senin dükkanına gelir miydım? demiş.

SU: DAMCASINIÑ SEYAHATI

Yağtı gün çuñır deñiz su:wınıñ damcasını howada özi bilen seyranlıqda yörmege çağı:ran.

Su: damcasınıñ yoqarı çıqıp gi:n dünyanı göresi gelse de, deñiz onı i:bermān saqlan. Şondan soñ gün su: damcasına öziñiñ yağtısnı i:beren. Yağtı onı bu:ğ halına aylandırıp göze görünmez yalı bir sıpata gi:rdende, yoqarı göterip alıp giden. Yoqarı minenden soñ suw damcası her hi:l sahralar, i:llerni, dağları görüp uzak vağt yören.

Ahırda ol örān yadap durmağa höwes eden. Töweregine qarap görse, onıñ kimi:n suw damcaları örān köp ekenin bilen. Bu su: damcaları barsı da bile yıǵnalıp, kara bulıt bolıp, gün yanına barıp bilmen ağlaşıp duranlar. Şondan soñ günıñ olara rahmı i:nip, yelni i:beren. Yel olarnı bile yıǵnap özleriniñ öylerine qowalamaya başlan. Olar

bi:r-bi:rine yaqınlaşmağa başlandan soñ, göze

SU DAMLASININ YOLCULUĞU

Parlak güneş, derin denizdeki su damlasını kendisi ile havada gezmeye çağırmış.

Su damlası yukarı çıkıp kocaman dünyayı görmek istese bile deniz onu göndermemiş. Sonra güneş su damlasına kendi ışığını göndermiş. Işık onu buğu hâline dönüştürüp göze görünmeyecek bir şekle sokarak alıp yukarıya götürmüş. Su damlası yukarıya çıktıktan sonra çok çeşitli bozkırları, illeri, dağları görerek uzun zaman gitmiş.

Sonunda çok yorulup durmak istemiş. Etrafına bakıp görmüş ki kendisi gibi su damlalarının çok fazla imiş. Bu su damlalarının bir kısmı toplanıp kara bulut olmuş, güneşin yanına gidememiş, ağlaşıp duruyormuş. Sonra güneş onlara acıyıp rüzgarını göndermiş. Rüzgar onları hep birlikte evlerine doğru kovalamaya başlamış. Onlar birbirine yaklaşımaya başladıktan sonra göze

göriyân damcalar hâline aylanıp, tanışanlar. Bir-birleri bilen kocalaşıp begenişip yere düşenler.

Bizniñ yokeda diydigimiz häki damcamız hem öziñ yoldaşları bilen birleşip bir dağ üstine düşen eken. Bu dağ deñizden örän daş boldığından, su: damcalaları öylerine kaytmağa howlıgıp, daşlar üstinden, saylardan towsıp- towsıp yortışıp gidenler.

Yolda baranda adamlar olarnı öz yerlerinden muğıt geçirmändirler, olara degirmen-ğarazlar aylandırıp, eken yerlerin su:wardıp şondan soñ ötmege ruhsat berenler. Bu işler örän kı:n bolsa da olar çıdanlar.

Ahırda olar dağı da köpräk bolıp, her taydan gelen yoldaşlarına koşılıp, teki:z yoldan yöri:p gidenler. Olara adamlar munda hem dı:nçlık bermändirler. Olarnıñ üstine ağır ağaç sallar düşirenler-yüklänlar. Ulı gemiler koyanlar özleri üstine minip, su:dan göterdip

görünen damlalar hâline dönüşüp tanışmışlar. Birbirleriyle kucaklaşıp, sevinip yere inmişler.

Bizim yukarıda bahsettiğimiz damla da kendi arkadaşları ile birleşip bir dağın üzerine inmiş. Bu dağ denizden çok uzak olduğundan su damlaları evlerine dönmeye korkup, taşlar üzerinden, sığ yerlerden toplaşarak gitmişler.

Yola indiklerinde ise insanlar onları kendi topraklarından bedava geçirmemişler. Onları değirmen taşı gibi dolandırıp, ettikleri toprağı sulattıktan sonra geçmelerine izin vermişler. Bu işler çok zor olsa da onlar dayanmışlar.

Sonunda onlar çoğalarak her yönden gelen arkadaşlarına katılıp, düz yoldan gitmişler. İnsanlar burada da onlara rahat vermemişler. Üzerlerine ağır ağaç sallar yüklemişler. Büyük gemiler koymuşlar, kendileri de onların üstüne binip, sudan geçirip

baranlar. bara- bara olarnıñ üstinde adamlar örän ağır ulı otlı gemiler hem getirdip yördenler.

Şöylelik bilen bi:çare su: damcaları özleriniñ doğan i:llerine kaydıp yetene çenli köp ağırlıklar göterip, köp azaplar çekenler.

Şöyle bolsa da ahırda barıp özleriniñ maqsatlarına yetişenler.

gitmişler. Daha sonra insanlar onların üstünde büyük kazanlı gemiler getirip yüzdürmüşler.

Bu şekilde biçare su damlaları kendi memleketlerine varana kadar çok ağırlıklar kaldırıp çok zahmetler çekmişler.

Yine de sonunda ulaşmak istedikleri yere varmışlar.

Türkmen kı:zlarınıñ öz ata-eneleri
tayından gü:çlenip satılmaqları hakkında
diydik ahı-zarları

Atam-enemiñ beren öwidi,
Tañrı canım alsa mundan yağşıdı,
Kırılıp mı öz obamıznıñ yigidi,
Men bir kıızıl güldim soldım armanlı.

Atam-enem kast eyledi canıma,
Nika gıyan molla qalsın kanıma,
Ağzı kılılı Gürci geldi yanıma,
Men bir kıızıl güldim soldım armanlı.

Atam-enem kör nebsine çapandır,
İlde yok nadanı bize tapandır,
Al yanaqdan körce sıçan öpendir,
Men bir kıızıl güldim soldım armanlı.

Türkmen kızlarının anne babaları
tarafından zorla evlendirilmeleri hakkında
söyledikleri feryatları

Ana babamın verdiği öğüdü,
Tanrı canım alsa bundan iyiydi.
Kalmamış mıydı köyümüzün yigidi,
Ben bir kıızıl güldüm soldum hicranla.

Anam babam kast eyledi canıma,
Nikah kıyan molla girdi kanıma,
Ağzı kılılı Gürcü geldi yanıma,
Ben bir kıızıl güldüm soldum hicranla.

Anam babam kör nefesine uymuştur,
Elde yok cahili bizi bulmuştur,
Al yanaktan körce sıçan öpmüştür,
Ben bir kıızıl güldüm soldum hicranla.

Atam-enem meni berdi bir yada,
 Kolumdan tutdılar urdılar oda;
 Barıp aydın dayım oğlu Mırada,
 Men bir kızıl güldüm soldım armanlı.

Atam-enem meni berdi bir yada,
 Sıfatın aytsam meñzer sarı höcige;
 Barıp aydın yeñnem bilen eceme,
 Men bir kızıl güldüm soldım armanlı.

Öyi tutcağdım cenevütten, arçadan,
 Geyincekdım kımmat baha parçadan;
 Dadamadım karış boylı kulcadan,
 Men bir kızıl güldüm soldım armanlı.

Ey oğlanlar bir möwsime yetcekdım,
 Aq öyi tutıp ortasında yatcağdım;
 İl içinde öz hallanımı tutcağdım,
 Men bir kızıl güldüm soldım armanlı.

Anam,babam beni verdi bir yâda,
 Kolumdan tuttular attılar oda.
 Varıp deyin dayım oğlu Murat’a
 Ben bir kızıl güldüm soldım hicranla

Anam,babam beni verdi bir yâda,
 Sıfatın desem benzer sarı danaya
 Varıp deyin yengem ile anneme
 Ben bir kızıl güldüm soldım hicranla

Ev yapacaktım salkım söğüt ağaçtan
 Giyinecektim pahalı kumaşlardan,
 Tadamadım karış boylu kulcadan,
 Ben bir kızıl güldüm soldım hicranla

Ey oğlanlar, bir mevsime yetecektim,
 Ak ev yapıp ortasında yatacaktım,
 Memlekette muradıma erecektim,
 Ben bir kızıl güldüm soldım hicranla.

Koyun dâldir kassaplar astmağa,
 Towık dâldir boyun üzip atmağa;
 Yigit dâldir dolaşbam yatmağa,
 Men bir kızıl güldim soldım armanlı.

Deryanıñ yaqası giden şor eken,
 Saña yar diyeniñ ömri har eken;
 Kellesi kel diysem gözi hem kör eken,
 Men bir kızıl güldim soldım armanlı.

ADAMLAR ARASINDAKİ AYRIMA

Yoqsılıkda niçelerniñ devranı
 Yatıp yağşı gören di:şine degmez,
 Niçeler bar, hasrat bilen tapıp huşñ nanı,
 Bir lezzetli tağam di:şine degmez

Koyun değıl ki kasaplar gibi esasın,
 Tavuk değıl ki boynun kesip atasın
 Yiğıt değıl ki sarılıp da yatasın,
 Ben bir kızıl güldüm soldum hicranla

Deryanın kenarı giden tuzlu imiş
 Sana yar diyenin ömrü zor imiş,
 Kafası kel desem gözü kör imiş,
 Ben bir kızıl güldüm soldum hicranla

İNSANLAR ARASINDAKİ AYRIMCILIĞA

Yoksullukta nicelerin devranı,
 Yatmayı hoş görenin dişine değımez.
 Nicesi hasrette bulup kuru ekmeğı
 Bir lezzetli yemek dişine değımez.

Sözlân bolsa, sı:nam içre sözler bar,
 Müñ tümenden yağşı niçe yüzler bar;
 Nı:sansız-nabatsız niçe yazlar bar,
 Hoşlık bilen geçen kışına degmez.

Arıflar bar başa geyip geçerler,
 İçgin- içgin sorsañ manı seçerler;
 Aqmaqlıkda özin bezâp niçeler,
 Kellesine uran peşine degmez.
 Mağtımqulı

Adam qadrın bilmän adamdan,
 Ondan yene sözlemegen lal yağşı;
 Söz parhını bilmän sözlân adamdan,
 Ondan yene otlayıp yören mal yağşı.

Her kime Mısırdır öz gezen cayı,
 Yâdından çıkmaz bayramı-toyı;
 Bu canıñ sağ bolsa, yoqdır hi:ç tayı,
 Ağşam yatıp, erti:r şükrin bil yağşı.

Söyleyecek sinem içre sözler var,
 Bin tümenden iyi nice yüzler var.
 Nisansız, nebatsız nice baharlar var.
 Hoşluk ile geçen kışına değmez.

Arifler var gelip başa geçerler,
 İçtenlikle sorsan bahane seçerler.
 Ahmaklıkla kendini süsler niceler,
 Başına giydiği sarığa değmez.
 Mahtumkulu

İnsan kadrini bilmeyen Şahısdan
 Ondan daha konuşmayan dil güzel,
 Söz farkını bilmeyip konuşan Şahısdan
 Ondan daha otlayıp duran mal güzel.

Herkese Mısır'dır kendi vatani
 Yâdından çıkmaz bayramı, toyu,
 Bu canın sağ ise yoktur benzeri,
 Akşam yatıp sabah şükretsen, güzel.

Ötmek müşkil bolar daşgın neherden,
 Minnetli aş kıymmat bolar zeherden;
 Ey yaranlar bir bazarsız şeherden,
 Ondan yine ku:lap yatan çöl yağşı.

Bir bi:vapa yara gülip bakandan,
 Şirin canın ışk odına yakandan;
 Yat i:llerde ayraçılık çekenden,
 Ursa, sökse horlasa da i:l yağşı.

Mağtımkulı sen sözlediñ her yandan,
 Biliñler bu dünya düşmandır dü:pden;
 Añrısı gelmedik kırı bat gepden,
 Ondan yine hu:lap öten yel yağşı.

Mağtımkulı.

Geçmek zordur taşkın olan nehirden,
 Zahmetli aş kıymetlidir zehirden,
 Ey yârenlar bir pazarsız şehirden,
 Ondan daha kuruyup kalan çöl güzel.

Bir vefasız yâre gülüp bakandan,
 Tatlı canı aşk oduna yakandan,
 Yâd ellerde ayrılığı çekenden,
 Vursa, kırsa, horlasa da vatan güzel.

Mahtumkulu sen söyledin her yandan,
 Biliniz bu dünya düşmandır baştan,
 Gerisi gelmeyen kuru boş laftan,
 Ondan daha uğuldayan yel güzel..

Mahdumkulu

TÜRKMENLER

Bir vağıtda Türkistanıñ yuwrinde,
 Özlerini köpçilik sayan Türkmenler,
 Asrımıznıñ cahalatlı devrinde,
 Özlerini çöllere salan Türkmenler.

Cahalatıñ köpli-gaynaq hücu:mı,
 Terk etdirdi birleşıñ içtimağı;
 Neti:cede cay tutup sahralı-düzi
 Sazaq-selinli sahraya dağan Türkmenler.

Zamanıñ on iki-on üç çesinde
 Cahalatıñ beyik zorlı çağında;
 Türkistanıñ kuru su:sız çölünde
 İçtimağı yitirip gezen Türkmenler.

Serdarı baş bolıp gezdiler her yan,
 Qalası hatap bolıp köp göçip-konan;

TÜRKMENLER

Bir zamanlar Türkistan'ın yurdunda
 Kendilerini çokluk sayan Türkmenler,
 Asrımızın cehaletli devrinde
 Kendilerini çöllere salan Türkmenler.

Cehaletin toplu halde hücumu,
 Terk ettirdi birleşip toplanmayı,
 Neticede yer tutup bozkırı ovayı,
 Sazlı, selinli bozkıra dağılan Türkmenler.

Zamanın on iki, on üç yılında
 Cehaletin büyük, zorlu çağında,
 Türkistan'ın kuru, susuz çölünde
 Birleşmeyi yitirip gezen Türkmenler.

Serdarı baş olup gezdiler her yan,
 Yeri yurdu olmayıp göçüp konan,

Edil boyun i:zlöp, ğarba doğrı ağan,
Pıtrap her yana yayran Türkmenler.

Hüdaķulı Hanıf.

TÜRKMEN KIZIL KOŞINLARINA.

Türkmen oğlı batırlıkda ıķaralıñ adımız!
Babalarımız kırkılıkı saķlamışlar
yuwrdımız;
Ap-aşkıdır biz Türkmenler Türkistanıñ
ku:rdımız,
Ata-baba karımızdır kılçıñ dakın yör urşa!
Min atıñı ķow düşmanı, sal kılıcı baş aşı!
Yoķdır millet bu dünyāda tanamayan
bizleri.

Soğır kılıcı, ıķar endi egri baķan gözleri!
Durman ötgın urış bolaysa, bu dağları-
düzleri.

Atlan doğan, mele at, daķın kılçıñ, yör
urşa!

ap düşmanı, sen batırsıñ Türkmen oğlı
müñ yaşı! Halmırat.

Tıpkı boyunu izleyip batıya doğru akan,
Pıtrak gibi her yana yayılan Türkmenler.

Hüdakulu Hanıf

TÜRKMEN

KIZILORDU

ASKERLERİNE

Türkmen oğlu yiğitlikte ıkaralım adımızı
Babalarımız kırkılıkla²² korumuşlar
yurdumuzu

Aşıkardır Biz Türkmenler Türkistan'ın
kurdyuz.

Ata babaya görevimizdir kılıcını tak, yürü
savaşı!

Bin atına, kov düşmanı, salla kılıcı baş
aşığı.

Millet yoktur bu dünyada tanımayan
bizleri,

ek kılıcı, ıķar şimdi egri baķan gözleri.

Durma yürü savaş varsa bu dağları,
düzleri.

Atlan kardeş, doru at, tak kılıcı, yürü
savaşı.

Vur düşmana, sen yiğitsin Türkmen oğlu
bin yaşı!

Halmurat

²² Türkmenlerin düşmanlarla savaşırken sopanın ucuna takarak kullandığı koyun kırma makası.

SAPAQLIĞA Gİ:REN SÖZLER

1. Okıdu:çılara kışğaça ulanma.
2. Harplar, sözler, sözlemler.
sorağ hem oku:çılara i:şler.
3. Eli:pbiy hem sıfırlar.
4. Sowatsızlık hakkında (diyeagramma)
5. " Koşçı" Soyuzı.
6. Gün- güzerançılık.
7. Yer kömiri.
8. Neft (kara yağ).
9. Du:z.
10. Adamlarınıñ Durmışı.
11. İnkişlap.
12. Geñeşler Hükümeti.
13. Gündoğar Respubli:kleleri.
(diyeagrammalar).
14. Türkistan (diyeagramma).
15. Türkmenistan.
17. Türkmenistanda yer hem mal
hasabı (diyeagrammalar).
18. Tayhanlara (diyeagramma).
19. Sağlını saklamak.
20. Yazı: düzginleri.
21. Söz bugünları.
22. Hat.
23. Arı:za.
24. Akmak mollalar.
25. Sopi bilen pi:r.
26. Kazna.
27. Erk maldan kıymat.
28. Su: damcasınıñ seyahatı.
29. Şi'rlar.

İÇİNDEKİLER

1. Öğretmenlere kısa açıklama.
2. Harfler, sözcükler, cümleler, sorular ve
öğrencilere ödevler.
3. Alfabe ve rakamlar.
4. Okur yazar olmama hakkında (grafik)
5. Koşçu Soyuzu.
6. Yaşam geçim.
7. Taş kömürü.
8. Petrol (kara yağ).
9. Tuz.
10. İnsanların yaşamı.
11. İnkişap.
12. Geñeşler Hükümeti.
13. Doğu Cumhuriyetleri
(grafikler)
14. Türkistan (grafik).
15. Türkmenistan.
17. Türkmenistan'da toprak ve mal hesabı
(grafikler).
18. Çiftçilere (grafik).
19. Sağlığı korumak.
20. Yazım kuralları.
21. Heceler.
22. Mektup.
23. Dilekçe.
24. Akmak molalar.
25. Sofu ile pir.
26. Hazine.
27. Rahat maldan kıymetli.
28. Su damlasının seyahati.
29. Şiirler.

4. SONUÇ

Tezde “*Uhlara Oku: Yazı: Üçin Sapaklık*” adlı eserin imla özellikleri incelenmiş ve günümüzde kullanılan ölçünlü Türkmen Türkçesi ile karşılaştırması yapılarak tespit edilen yazım farkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1924 yılında Arap harfli Türkmen alfabesi ile harekesiz olarak kaleme alınan eserde ünlüler yazılarak gösterilirken kapalı hecede kalan kısa “ı, i” ünlüleri yazılmamıştır: اوڭتماق *okıtmak* “okutmak” 5-1; تاناشدرماق *tanışdırmak* tanıştırmak” 5-6; سؤلگن *sülgin* “sülün” 15-5; بؤرکت *bürkit* “kartal” 15-5.

Türkmen Türkçesinin tipik özelliği olan uzun ünlülerden “a:, e:, ä:, o:, ö:” ünlülerini kısılarından ayıran işaretler bulunmazken uzun “ı:, i:, u:, ü:” ünlülerini göstermek için ayırıcı işaretler kullanılmıştır. Kısa telaffuz edilen ı, i ünlüleri noktasız ye (ی) ile; اولللیگی *ulılığ* “büyüklüğü” 41-11; ایدیشنا *aydışına* “söyleyişine” 44-13; بیلن *bilen* “ile” 3-6; özine *özine* “kendisine” 3-9. Uzun telaffuz edilen ı:, i: ünlüleri noktalı ye (ي) ile yazılmıştır: کيسغاجق *kı:sğacık* “kısacık” 6-13; چيبن *çı:bin* “sivrisinek” 16-8; کيمين *kimi:n* “gibi” 3-13; بير-بيرسندنه *bi:r bi:risinden* “birbirinden” 5-10. Kısa telaffuz edilen u ünlüsü ötreli vav (و) ile: بوغن *buğın* “hece” 5-15; قوش *kuş* “kuş” 14-13; uzun telaffuz edilen u: ünlüsü üstünlü vav (و) ile: دوز *du:z* “tuz” 32a-7; بوغ *bu:g* “buğu” 33a-7. Kısa telaffuz edilen ü ünlüsü ötreli vav (و) ile: دویه *düye* “deve” 15-4; سؤلگن *sülgin* “sülün” 15-6; uzun telaffuz edilen ü: ünlüsü ise ötreli vav+ye (وی) ile: دؤین *dü:n* “dün” 15-4; سؤیت *sü:t* “süt” 15-9 yazılmıştır.

Kısa “ı,i; o,ö; u,ü” ünlülerinin yazımında ince sıralı sözcükleri kalınlarından ayırt etmek amacıyla sözcükte ayırıcı bir başka ses yok ise, sözcük başına inceltme işareti olarak (ء) konulmuştur: ديلنيڭ *dilniñ* “dilin” 3-1; اۇچن *üçin* “için” 3-4; اوز *öz* “kendi” 25-4; اوي *öy* “ev” 55-6; اۇچن *üçin* “için” 3-4; اۇست *üst* “üst” 45-5.

Tespit edilen bir başka imla özelliği “o,ö” ünlülerinin yazımı ile ilgilidir. Ön seste o ünlüsü elif+vav (و) ile: اولارا *olara* “onlara” 3-2; o ünlüsünden sonra w ünsüzü geliyorsa harf tekrarına düşmemek amacıyla *medli elif* (ل) ile yazılmıştır: اونق *ownıq* “küçük, ufak” 46-15. İç seste o ünlüsü vav (و) ile: دوقز *dokız* “dokuz” 11-7; o ünlüsünden sonra w ünsüzü geliyorsa elif (ل) ile yazılarak gösterilmiştir: ساولق *sowıq* “soğuk” 55-1. Ön seste ö ünlüsü

elif+vav (و) ile: اوکزه *ökize* “öküze” 17-11; ö ünlüsünden sonra w ünsüzü geliyorsa *elif+he* (ه) ile yazılmıştır: اه وړه دېلپ *öwredilip* “öğretilip” 6-3.

Türkçe kökenli sözcüklerin yanı sıra Arapça kökenli sözcüklerin imlasında da Türkçede bulunmayan Arap diline özgü sesleri karşılayan harfler “*peltek se ve ze, sad, dat, tı, zı, ayın ve hemze*” kullanılmamıştır. Eserde ayın harfinin kullanıldığı bir kelime içindekiler bölümünde tespit edilmiştir: شعرلار *şi'rlar* “şiirler” 79-15. Arap dilinin imlasında bulunan şedde Türkmence ve alıntı sözcüklerde hiç kullanılmamış, gerektiğinde ünsüz tekrarı yapılmıştır: قارری *karrı* “yaşlı” 10-14; غالا *galla* “tahıl” 30-10; اه سسه *esse* “hisse” 50-1; موللا *molla* “âlim, hoca” 64-2.

Eklerin yazımında Çağatay imla geleneğinin etkisi göze çarpmaktadır: Türkmen Türkçesi ölçünlü dilinde dudak uyumuna giren isimden isim yapma eki “+Ilk / +lUk; daima +Ilk biçiminde: دولق *doqlıq* “tokluk” 11-12; دوسلق *doslıq* “dostluk” 14-2; fiilden isim yapma ekleri “-gIn /-gUn; daima -gIn biçiminde: دوزگن *düzgin* “kural” 15-9; جوشغن *coşgın* “coşkun” 22-11; fiilden isim yapma eki -Ik /Uk; daima -Ik biçiminde: يولق *yolıq* “yolunmuş” 9-12; ءاؤزك *üzik* “kopuk” 57-13. -Im /-Um; daima -Im biçiminde: ءونم *önim* “gelir, hasılat” 50-4; -In /-Un; daima -In biçiminde: بوغن *buğın* “hece” 5-14; اوین *oyın* “oyun” 9-11; -Iş/-Uş” daima -Iş biçiminde: اوئش *oķış* “okuma” 10-1; اورش *urış* “vuruş, dövüş, savaş” 15-4; ve fiilden fiil yapma eki olan “-dIr /-dUr” daima -dIr biçiminde: دولدرماق *doldırmaq* “doldurmak” 6-10; اوسدرمه ك *ösdirmek* “büyütmek, yetiştirmek” 47-10; yazılmış olup dudak uyumuna bağlı değildir.

Eserde isim çekim eklerinden iyelik eklerinin yazımında dudak uyumu yoktur. Teklik ve çokluk 3. şahıs iyelik ekleri Türkmen Türkçesi ölçünlü dilinin imlasına uygun biçimde yazılırken; teklik ve çokluk 1. şahıs: قولم *kolım* “elim” 60-19; اويمه *öyime* “evime” 66-13; اوزمىنى *özimizni* “kendimizi” 30-4; اويىمىزده *öyimizde* “evimizde” 64-18; ve teklik 2. şahıs iyelik ekleri پۇلگنى *pulıñni* “paranı” 66-18 biçiminde yazılmış olup ölçünlü dilden farklı olarak bağlı değildir..

Hâl eklerinin imlasında Türkmen Türkçesi ölçünlü dilinden farklılıklar tespit edilmiştir: Günümüz Türkmen Türkçesinde düz ve yuvarlak ünlülü olan ilgi hâli eki, eserde daima düz ünlülü olarak yazılmıştır. Ekin yazımında istikrarsızlık göze çarpmaktadır. Ünlü ile biten isimlere daima +nIñ biçiminde gelen ek: اونڭ *onıñ* “onun” 56-7; ünsüz ile biten

isimlere kimi zaman +*Iñ*: گۈنڭ *güniñ* “güneşin” 55-9; ءوزڭ *öziñ* “kendin” 68-2; تۈكمه نله رڭ *Türkmenleriñ* “Türkmenlerin” 47-7; kimi zaman +*nIñ*: تۈركمه نله رڭ *Türkmenlerniñ* “Türkmenlerin” 47-10; ءوينڭ *öyiniñ* “evin” 55-6; biçiminde eklendiği görülmektedir.

Aynı istikrarsızlık yükleme hâli ekinin yazımında da görülür. Türkmen Türkçesi ölçünlü dilinde ünsüz ile biten isimlere daima +*I* biçiminde gelen ek, eserde ünsüzle biten isimlere çoğunlukla +*nI*: حارپلارنى *harplarnı* “harfleri” 3-2; سوزله رنى *sözlerni* “sözcükleri” 7-2; bazı örneklerde ise +*I*: دۇشمانى *düşmanı* 78-9; قىلجى *kılıcı* “kılıcı” 78-9; biçiminde eklenmiştir.

Eserde dikkat çeken bir diğer yazım özelliği yönelme hâl ekinin imlasındadır. Ölçünlü Türkmen Türkçesinde ünlü ve ünsüzle biten isimlere daima +*A* biçiminde gelen yönelme hâli ekinin ünlü ile biten isimlere eklenirken Türkçenin Oğuz grubundaki diğer lehçelerinde olduğu gibi araya yardımcı ses (y) alarak yazılmış olmasıdır: تاقتايا *taqtaya* “tahtaya” 3-16; نامه يه *näme ye* “neye” 18-6. Bir sözcükte ölçünlü Türkmen Türkçesinde olduğu gibi yardımcı ses (y) almadan yazıldığı görülmüştür: بولما *bolmaa* “olmaya” 55-8.

Fiil çekim eklerinden görülen geçmiş zaman eki Türkmen Türkçesi ölçünlü dilinde -*dI* / -*dU* biçimindeyken dudak uyumuna girmemiş daima -*dI* biçiminde yazılmıştır: بۇزدى *büzdi* “büzdü” 15-7; ءۇزدى *üzdi* “kesti, kopardı” 24-17. Yine Türkmen Türkçesinde -*IpdIr* / -*UpdIr* biçiminde olan öğrenilen geçmiş zaman eki eserde -*IpdIr* biçiminde düz ünlülü olarak yazılmıştır: بولپ در *bolıpdır* “olmuş” 43-3; به رپ در *berıpdır* “vermiş” 64-11.

Eserde emir eklerinin de düz ünlülü olarak yazıldığı görülür. Türkmen Türkçesinde -*Iñ* / -*Uñ* biçiminde olan çokluk 2. şahıs emir eki, daima düz ünlülü olarak -*Iñ* biçiminde yazılmıştır: قويڭ *koyıñ* “koyun” 12-16; باقڭ *bakıñ* “bakın” 23-9. Bir örnekte ise -*iñler*: بىلكلەر *biliñler* “biliniz” 76-9 biçiminde yazıldığı görülmüştür. Teklik 3. şahıs emir eki -*sIn* / -*sUn*; eserde daima düz ünlülü olarak -*sUn* biçimindedir: بولسن *bolsın* “olsun” 13-11; آلسن *alsın* 13-11. Çokluk 3. şahıs emir ekleri -*sInIAr* / -*sUnIAr* eserde daima düz ünlülü olarak -*sIn*; -*sInIAr* biçimindedir: توزسنلار *tozsınlar* “dağılsınlar” 14-4; اوڭيسنلار *oķısınlar* “okusunlar” 61-4.

Türkmen Türkçesi ölçünlü dilinde dudak uyumuna giren -*Iş* / -*Uş* olan isim-fiil eki, eserde daima -*Iş* biçiminde düz ünlülü olarak yazılmıştır: اوڭىش *oķış* “okuma” 10-1; اورىش *urış* “savaş” 15-4. Yine Türkmen Türkçesi ölçünlü dilinde dudak uyumuna giren zarf-fiil

eklerinden *-Ip /-Up*, eserde daima düz ünlülü olarak *-Ip* biçiminde yazılmıştır: *اوقىپ okı:p* “okuyup” 24-11; *سورپ sürip* “sürüp” 31-1.

Çağatay imla geleneğinin etkisi ile bugünkü Türkmen Türkçesinde söz başında g- ile yazılan sözcüklerden birçoğunun eserde kaf ile, d- ile yazılan birkaç sözcüğün de te ile yazıldığı tespit edilmiştir: *قزل kızıl* “kırmızı, altın” 5-14; *قالنك kalıñ* “kalın” 5-19; *قىسغاق kı:sğacık* “kısacık” 6-13; *قارا kara* “kara, siyah” 8-6; *تايحان tayhan* “çiftçi” 27-1; *تايحانچلىق tayhançılık* “çiftçilik” 47-9.

Çalışmada bazı sözcüklerin imlasında ünsüzlerin tonlu ve tonsuz biçimde yazılması şeklinde ikili yazımlar tespit edilmiştir: *حاستالقلار hastalıqlara* “hastalıklara” 33a-4; *حاسدالقلار hasdalıqlar* “hastalıklar” 54-14; *بىرىنچى birinci* “birinci” 29-6; *بىرىنچى birinçi* “birinci” 48-5.

Elde edilen verilere göre bir değerlendirme yapıldığında:

1. Eserde kapalı hecede kalan kısa “ı,i” ünlüleri dışında bütün ünlülerin yazılarak gösterilmesi
2. Uzun ünlüler için ayırt edici simgeler kullanılması
3. Sözcükte belirleyici başka ses yoksa söz başında inceltme işareti kullanılarak ince sıralı sözcükleri kalın sıralı olanlardan ayrılmasının sağlanması
4. Arap alfabesinde bulunan “*peltek se ve ze, sad, dat, tı, zı, ayın ve hemze*” kullanılmaması
5. Şedde kullanımı yerine ünsüz tekrarı yapılması
6. Eklerin yazımında Çağatay imlâ geleneğinin etkisinin görülmesi
7. Çağatay imla geleneğinin etkisi olarak Türkmen Türkçesinde bugün söz başında g- olan birçok sözcüğün eserde kaf ile ve söz başında d- olan birkaç sözcüğün te ile yazılması
8. Bazı sözcüklerin imlasında ikili yazımlar tespit edilmesi

gibi özellikler eserin yazıldığı dönemde Türkmen yazı dilinin henüz ölçünlü dil hâline gelmediğini, M. Geldiyev ve G. Alparıf tarafından kaleme alınan eserde Arap harfli Türkmen alfabesinin ıslah edilerek Türkmenceye uygun hâle getirildiğini göstermektedir.

KAYNAKLAR

- Akar, A. (2014). “Dil İçi İlişkiler Bağlamında Mahdumkulı Divanı”, *Gazi Türkiyat*, 14 (30), s.19..
- Aşirov, T. (2018). “Düşünür Muhammed Geldiyev (1889-1931)’in Türkmen Dili Mücadelesi”. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKLAD)*, 2(2), 93-101.
- Buran, A., Alkaya, E. (2015), *Çağdaş Türk Lehçeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları. s.110-111.
- Geldiyev, M., Alparov G. (1924), *Ululara Okuw Yazuw Öwretmek Üçin Sapaklık*, Taşkent: Türkistan Cumhuriyeti Basımevi. s.5-25.
- G. Kyýasowa, A. Geldimyradow, H. Durdyýew. (2015) *Türkmen Diliniň Düşündirilişli Sözlügi*. Aşgabat. Türkmenistanyň Ylymlar Akademiyasy Magtymguly Adyndaky Dil we Edebîyat Isnituty.
- Kara, M. (2007). “*Türkmen Türkçesi*”, A. B. Ercilasun (Editör). *Türk Lehçeleri Grameri*, Ankara: Akçağ Yayınları. s.234.
- Kara, M. (2012). *Türkmen Türkçesi Grameri*. İstanbul: Etkileşim Yayınları. s.19-21.
- Parlatır, İ. (2014) *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara. Yargı Yayınları.
- Sağlam, S. (2019). “Muhammed Geldiyev”. A. Buran (Editör). *Türkiye Dışındaki Türk Dünyası Türkologları*, Birinci Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları, s.538-540.
- Türk Dil Kurumu. (2019) *Türkçe Sözlük*. Ankara. TDK.
- Yusupuva, E. (2019). Muhammed Geldiyev., A. Buran (Editör). *Türkiye Dışındaki Türk Dünyası Türkologları*, Birinci Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları, s.977-979.
- Yıldırım, H. (2017), *Türkmen Türkçesi Grameri (Ses ve Şekil Bilgisi)*. Ankara: Sonçağ Yayınları. s. 15-404.
- Yılmaz, E. (2002) “Larry Clark, Turkmen Reference Grammar, Yayın Tanıtım”. *Bilig*, 22(2), 192.

EK-1. Arap Harfli Türkmen Alfabeti (1924)

		Ünlüler		
Harf	Ses Değeri	Sonda	Ortada	Başta
آ	a, a:, ä	آدا، ء دونيا	يامان، ء ناحيل	آق
ه	e,	ننچه	سه س	اه رك
ى	ı, i	تاگرى، هنجى	قزل، بز	بشق، اسكى
و	o,ö	-	سوڭ، كول	اوي، اوكنز
ۇ	u,ü	شۇ	قۇش، گۇن	اۇلى، ء اۇست

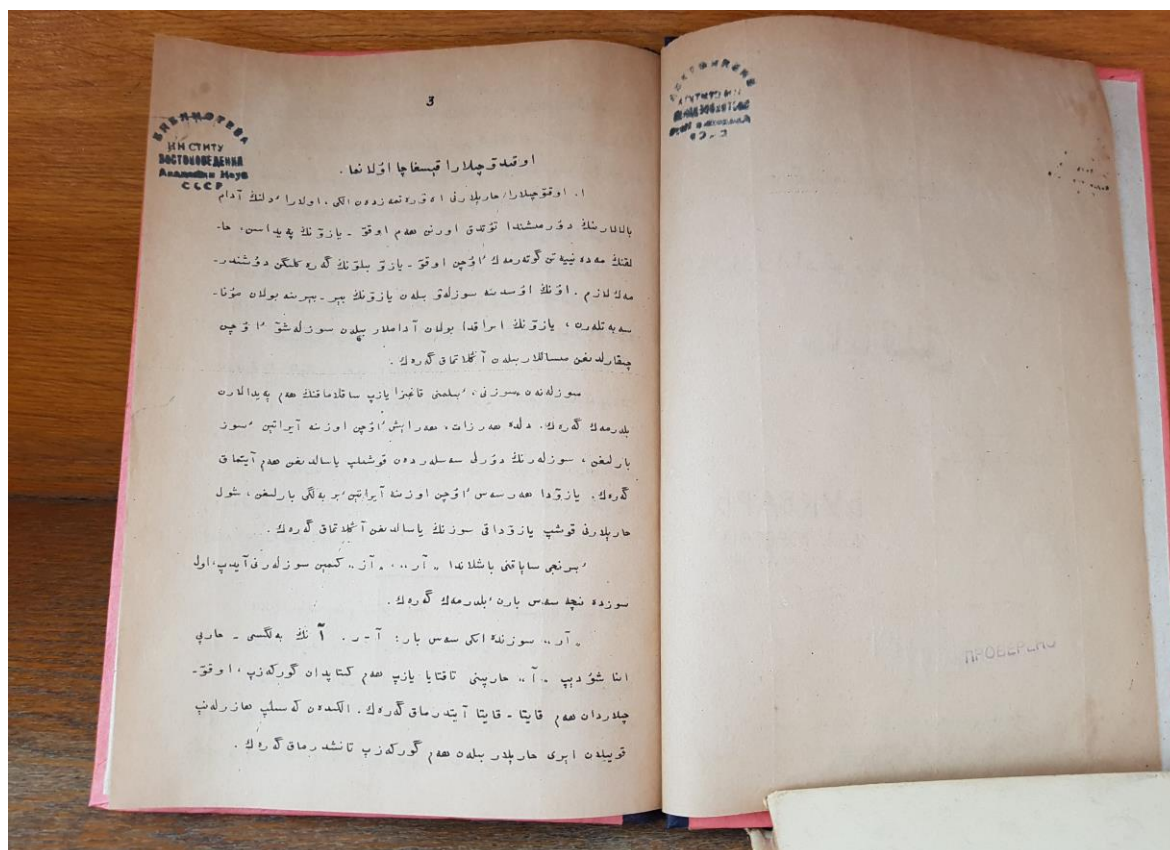
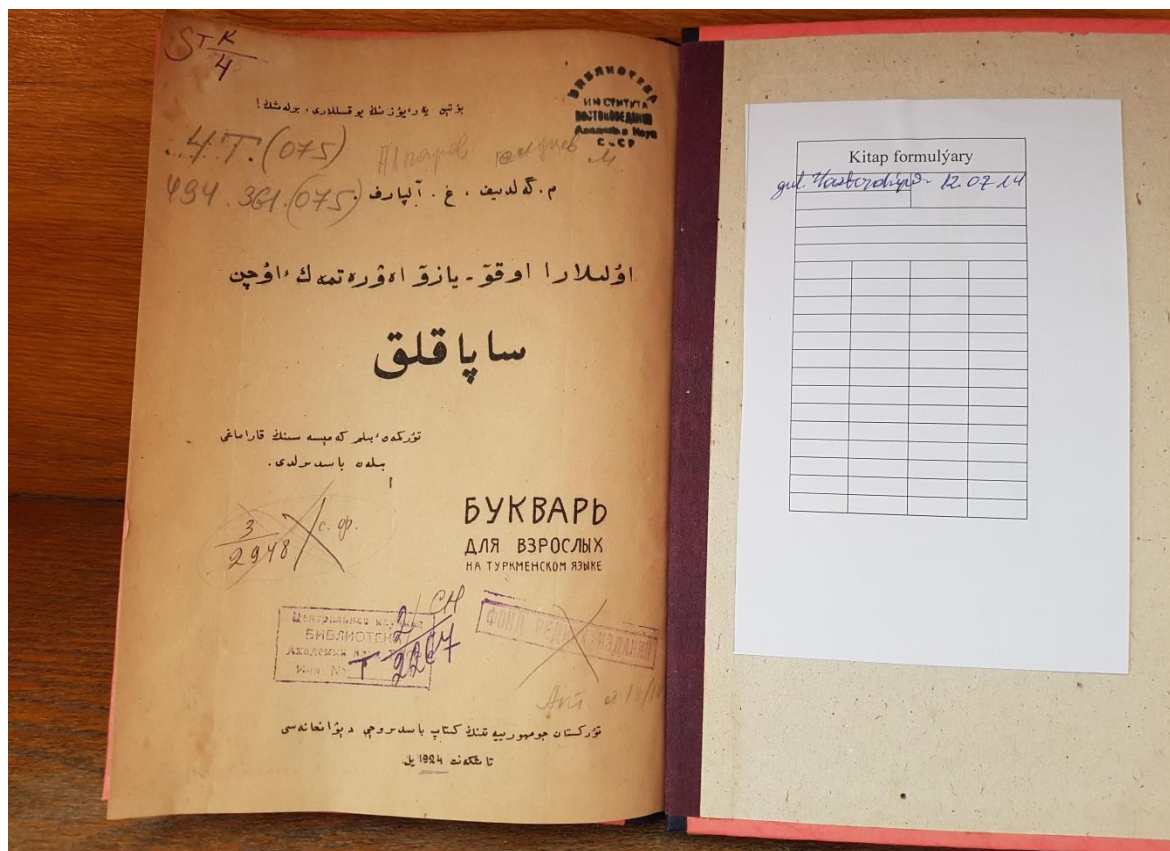
		Uzun Ünlüler		
Harf	Ses Değeri	Sonda	Ortada	Başta
ي	ı:, i:	اوقى	قيسغا، كمين	ايقماندا، اينچگه
ۈ	u:, ü:	-	بوغ، گۈيچ	اوقى، اۈشمه ك

		Ünsüzler		
Harf	Ses Değeri	Sonda	Ortada	Başta
ب	b	-	چيبن	بىلم
پ	p	كوپ	آرپا	پىچاق
ت	t	بۇركت	قاتى	ته لپه ك
ج	c	-	اه جه	جوشغن
چ	ç	قۇلاچ	آچق	چىزق
ح	h	-	ناحيل	حالى
د	d	-	يۇلدز	دوقز
ر	r	قار	بۇركت	راقام
ز	z	دوز	دۇرگن	زار
ژ	j	-	آژدارها	ژۇرنال
س	s	سه س	هايسى	سارى
ش	ş	آلفش	باشغا	شور
غ	ğ	سوراغ	بوغن	غارپ
ف	f	ماغاراف	نه فت	فبرال
ق	q	اۇزاق	دوقز	قزل
ك	k	گوك	اۈلكه	كچىچ ك
گ	g	چگ	سۇلگن	گيجه
ڭ	ñ	سوڭ	قوڭشى	-
ل	l	يوقسل	پالچق	لاي
م	m	سوزله م	يامان	مه ن
ن	n	اوغلان	دينچلق	ننچه
ۋ	w	بۈته ۋ	تاۋق	ۋاغت
ه	h	-	شه ه ر	هاچان
ي	y	آي	قايق	يوق

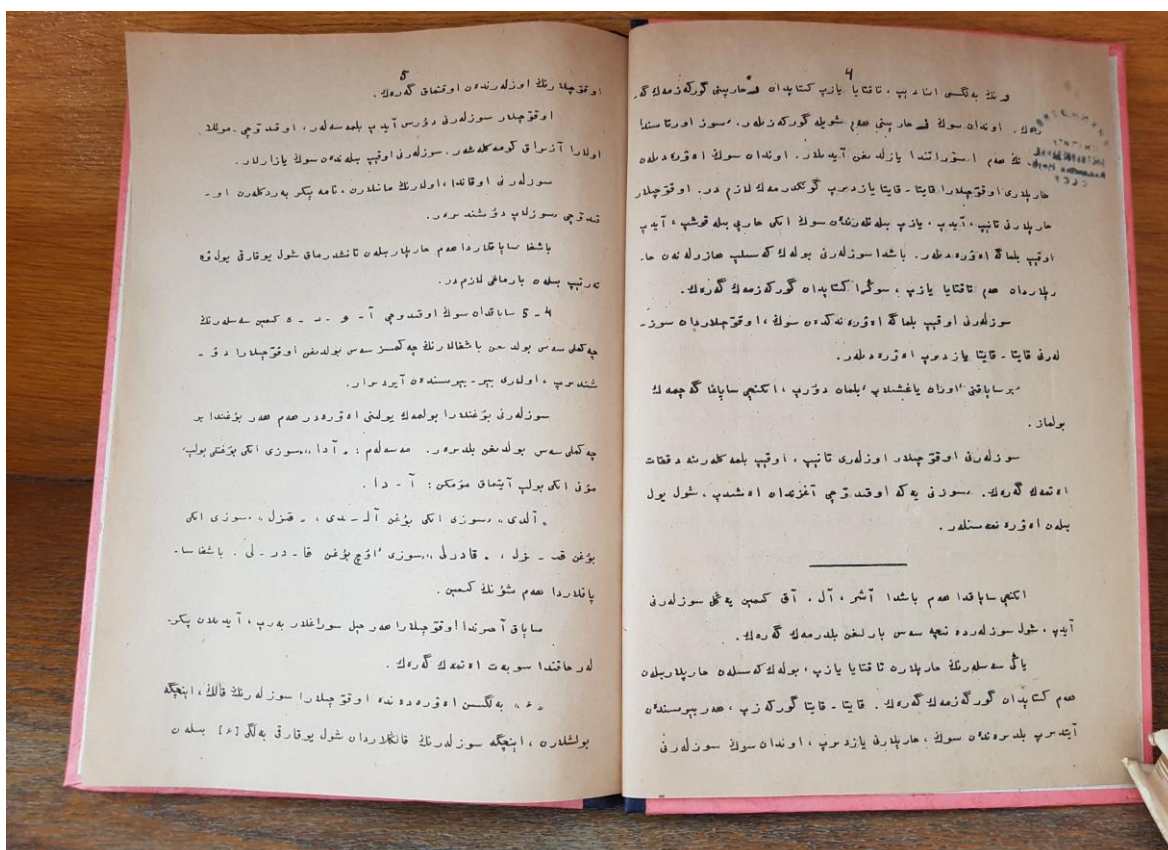
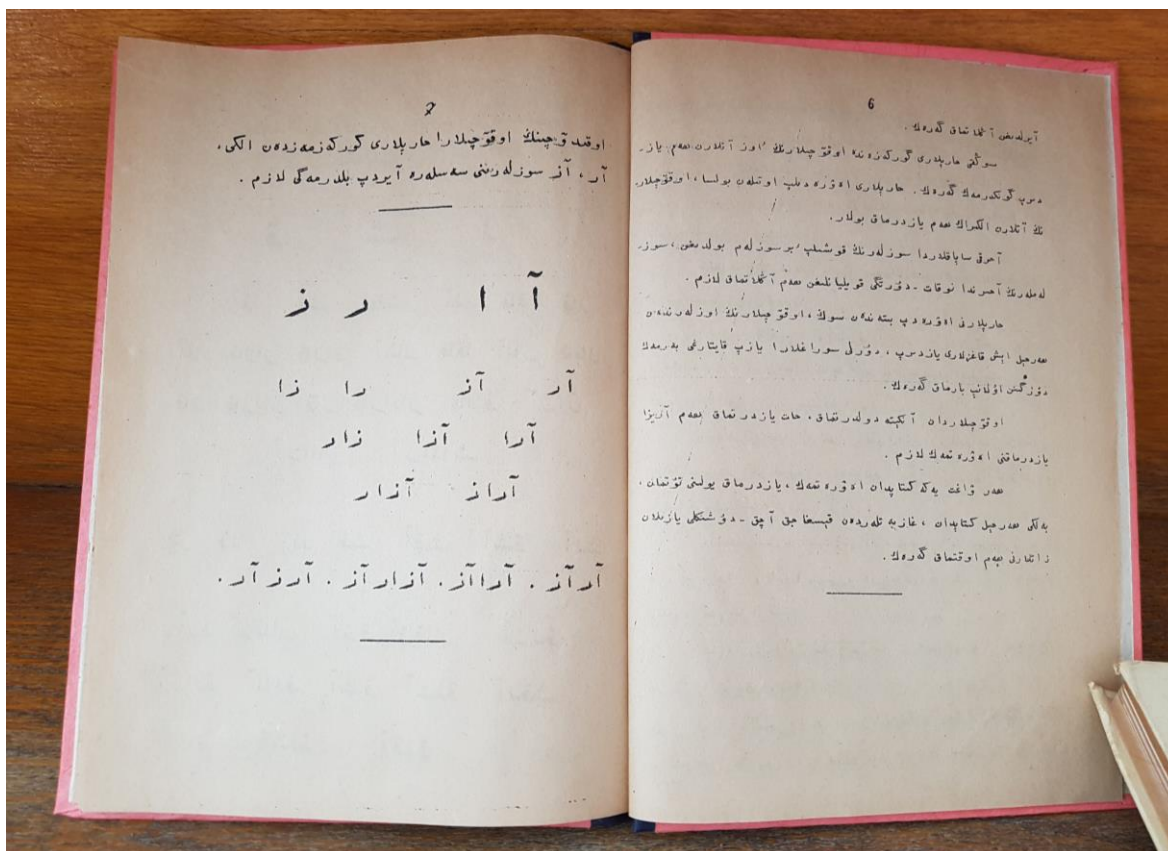
EK-2. Original Metnin Fotoğrafları

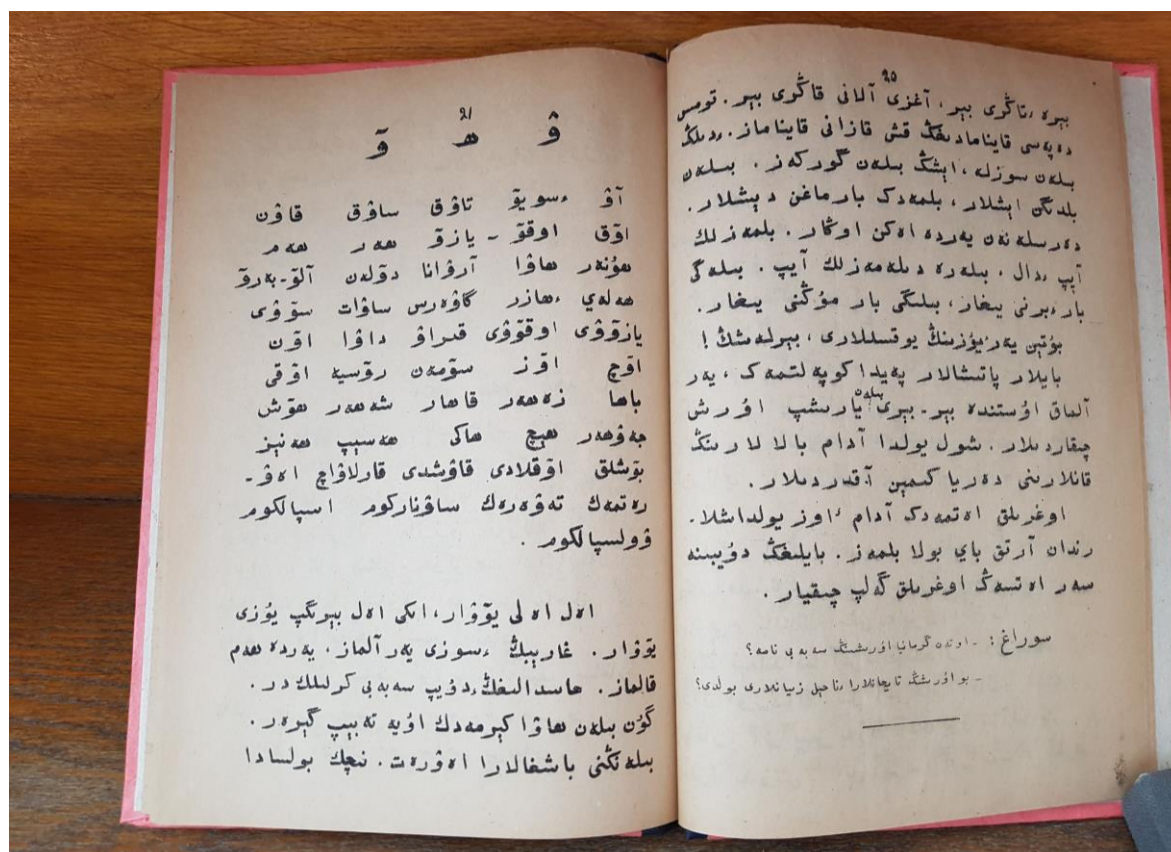
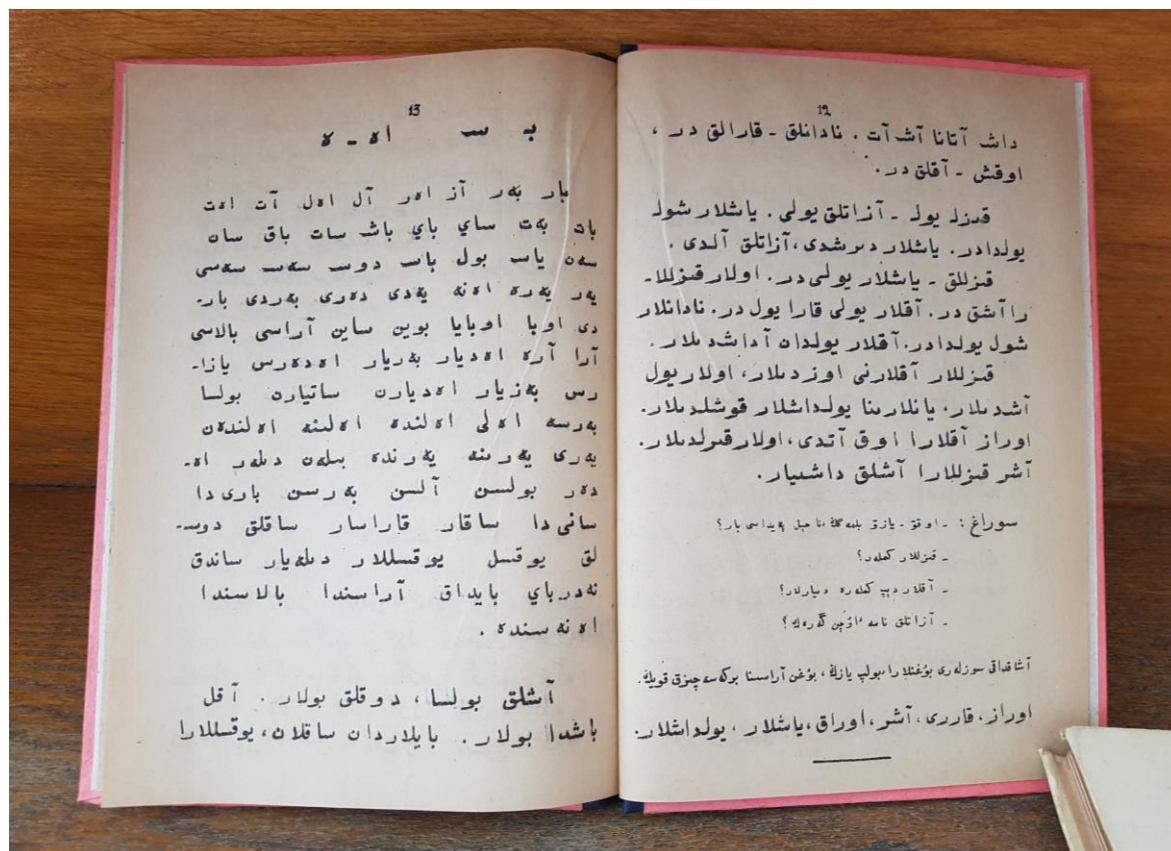
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

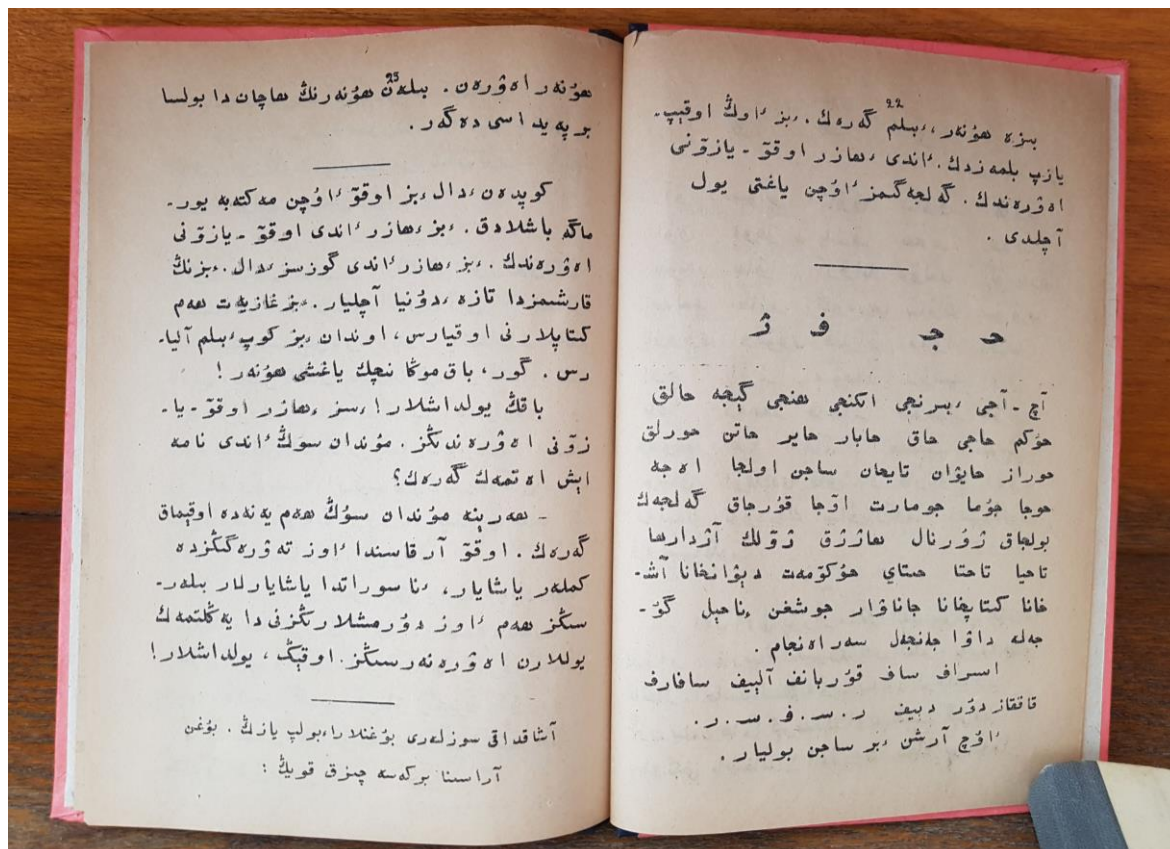
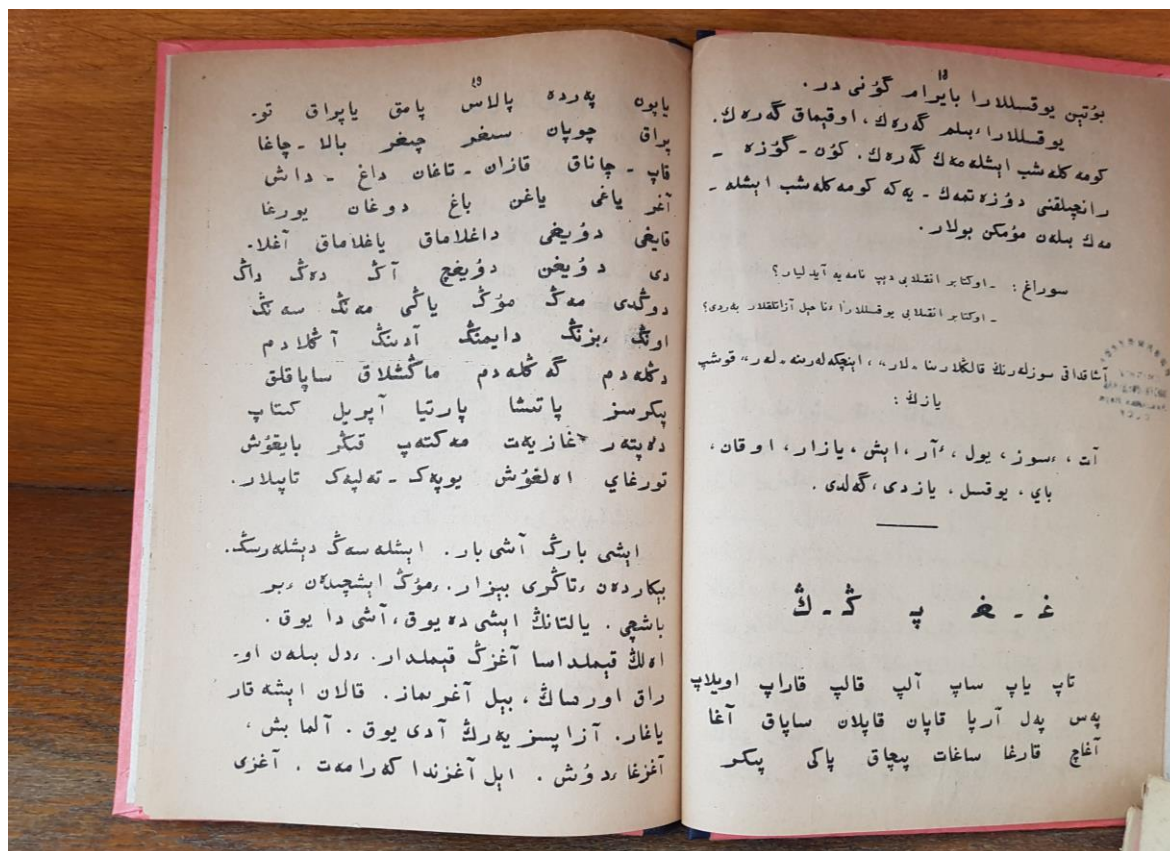
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

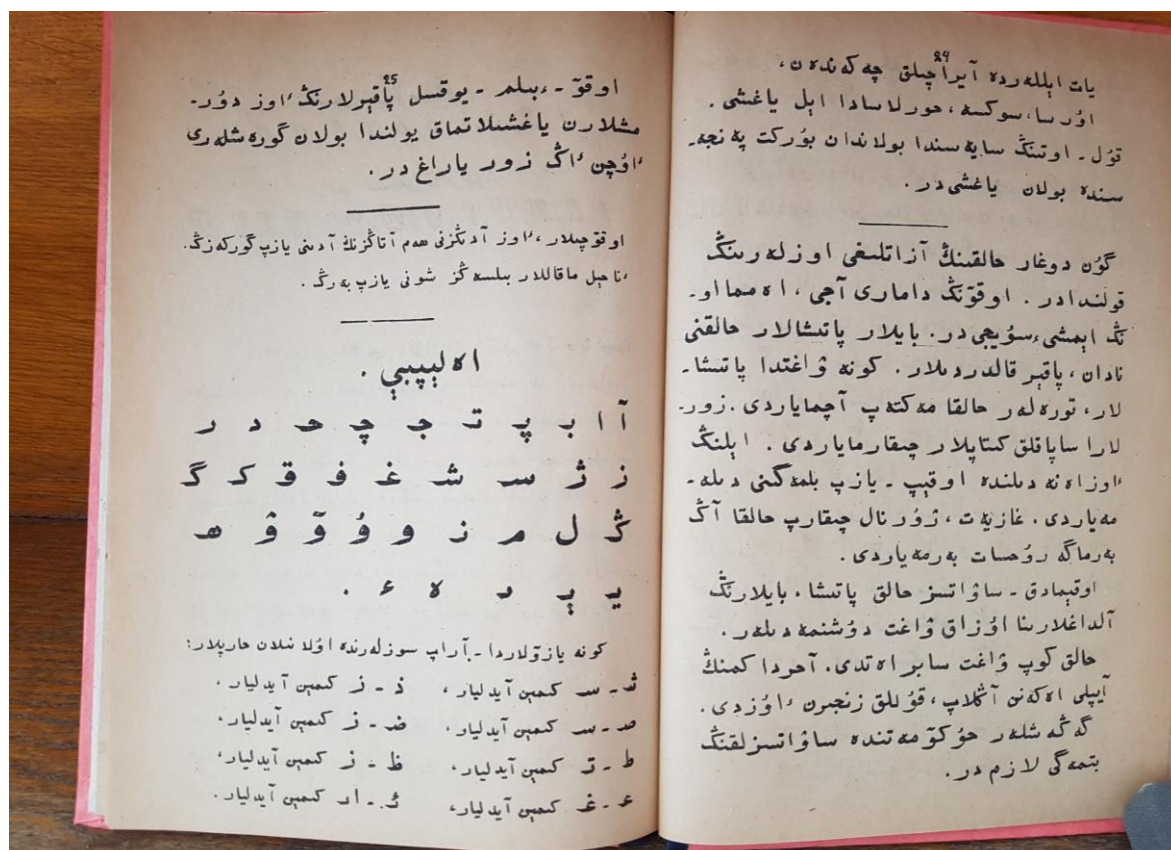
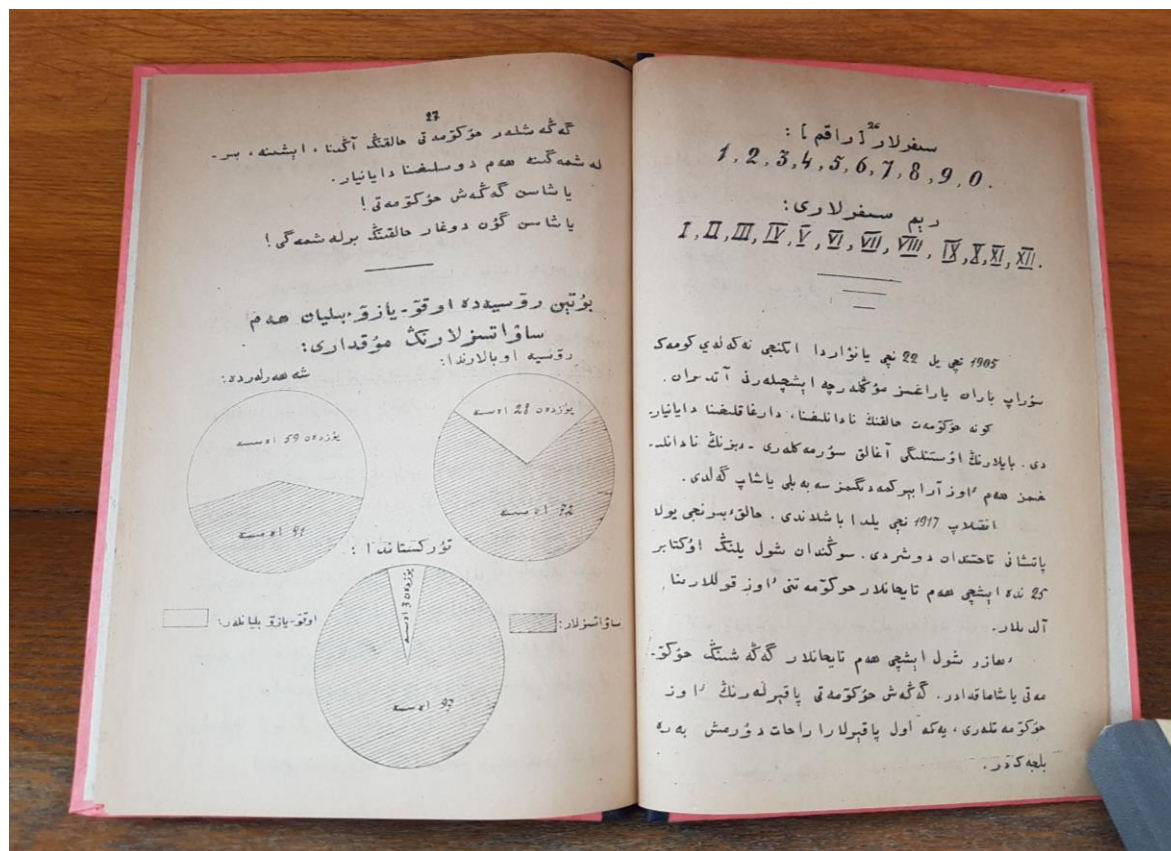
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

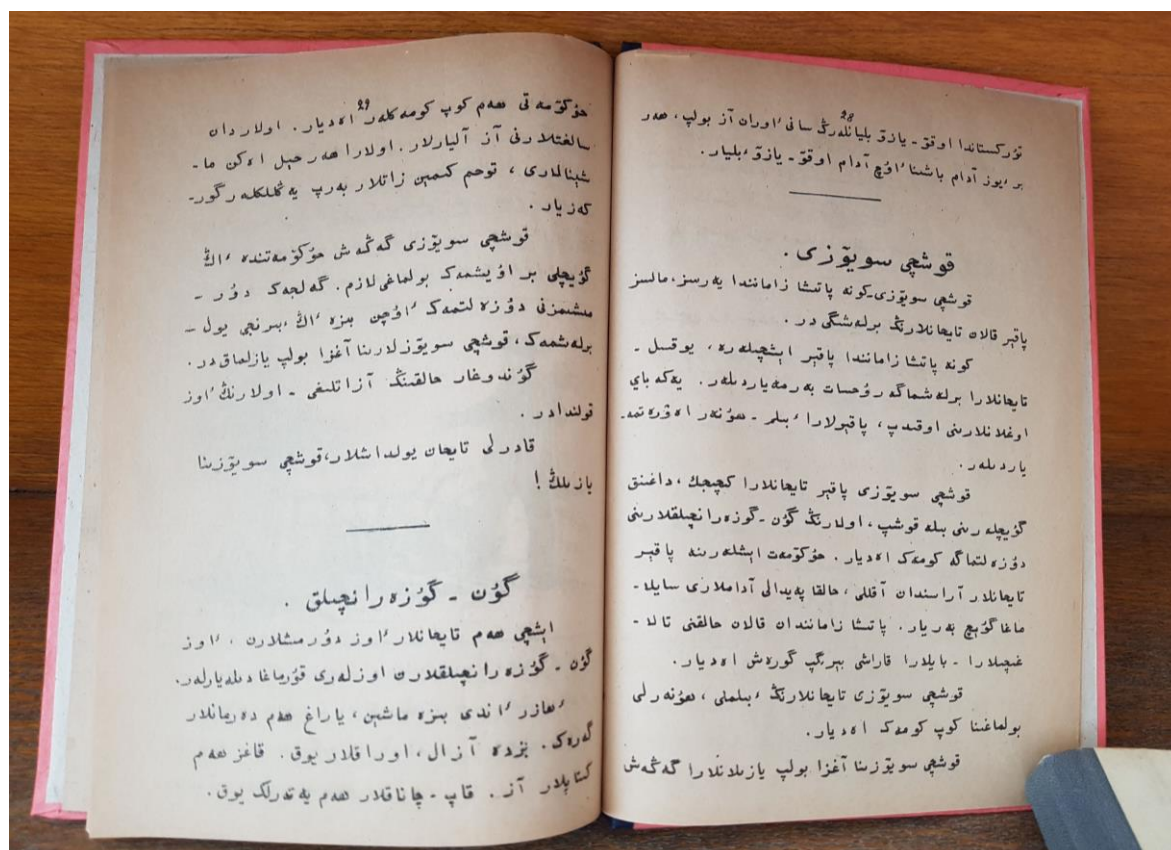
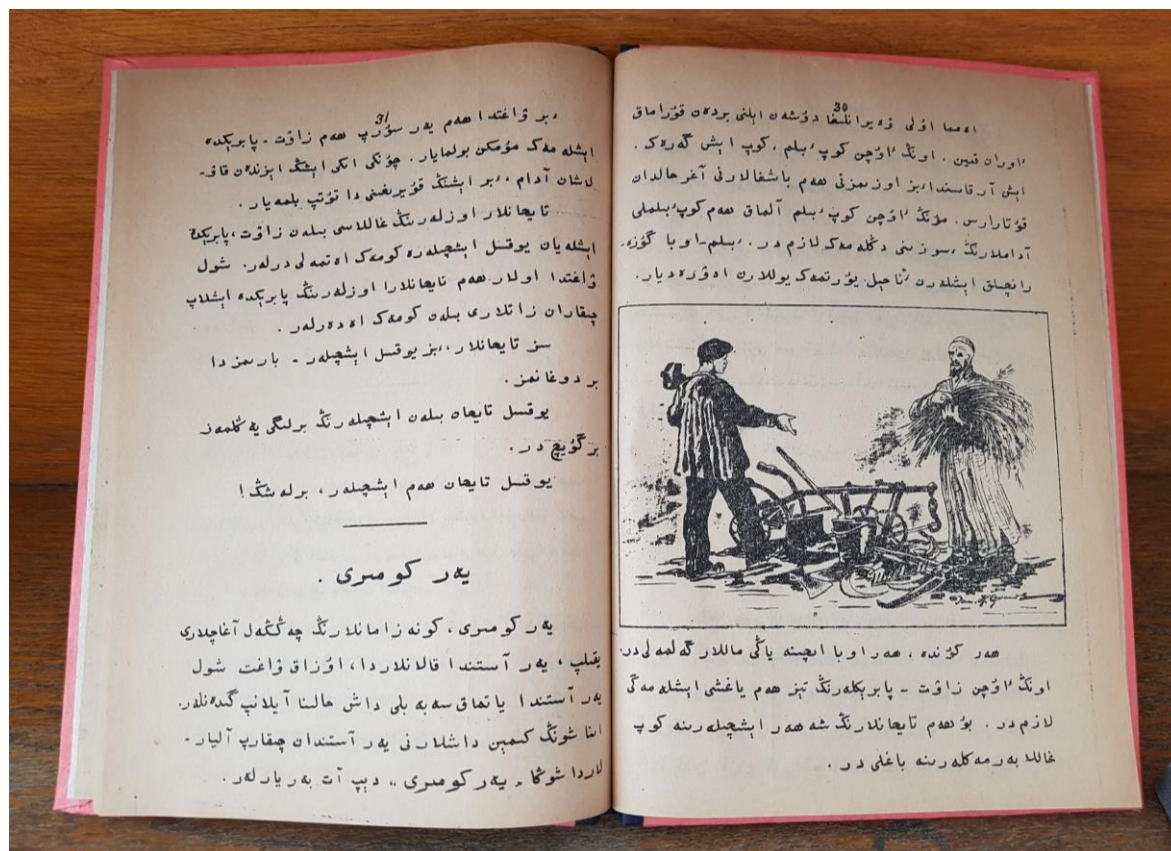
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

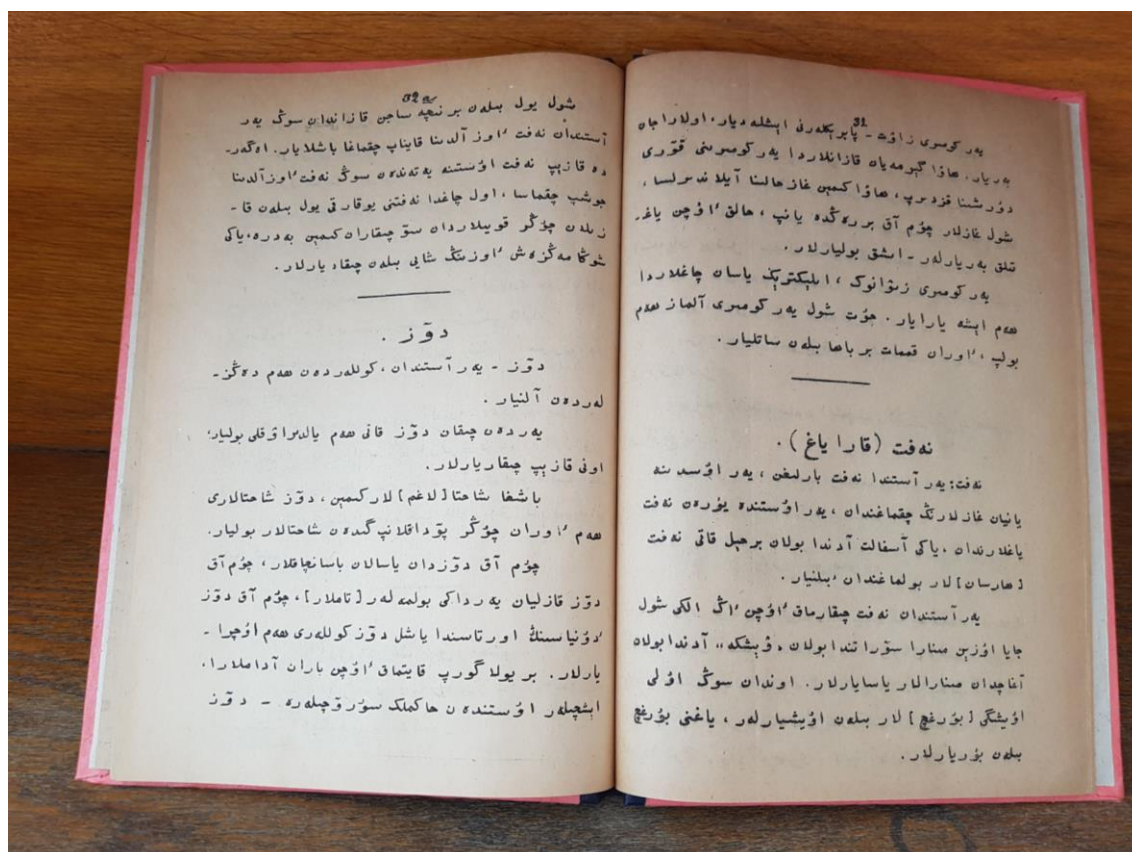
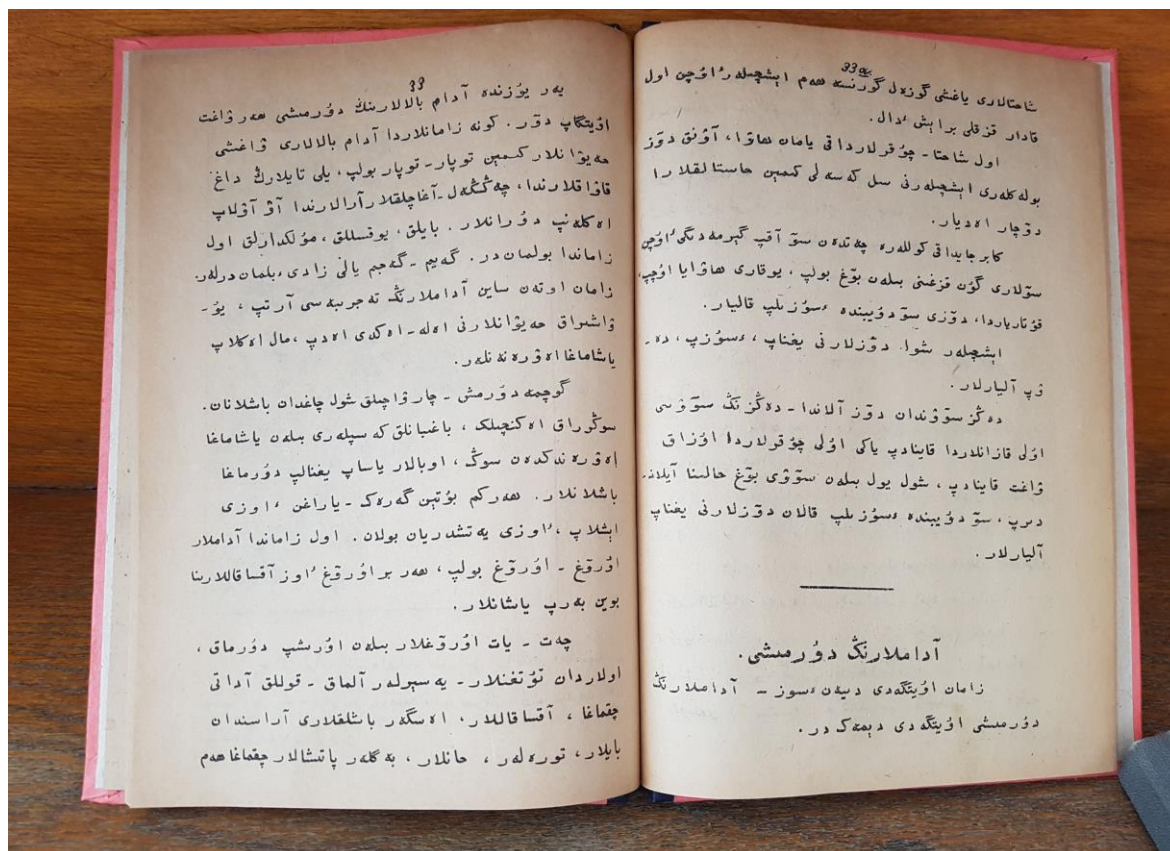
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

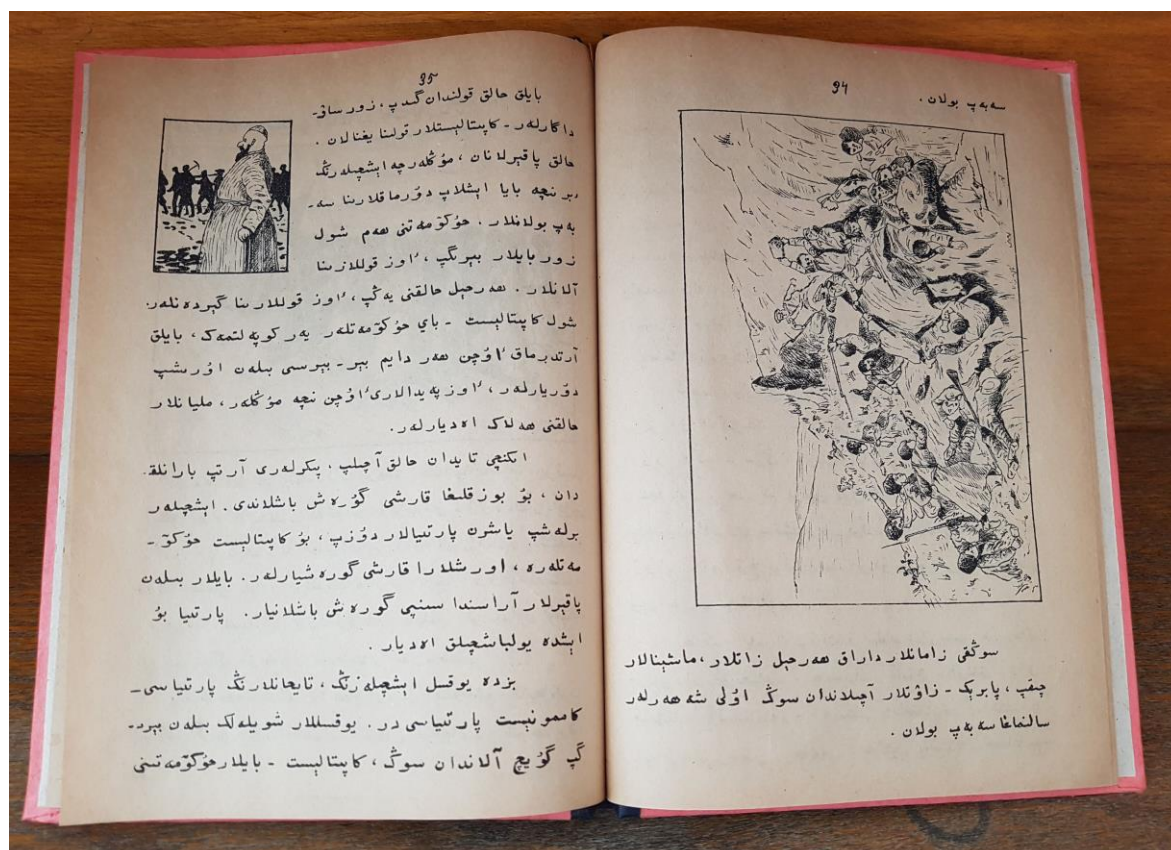
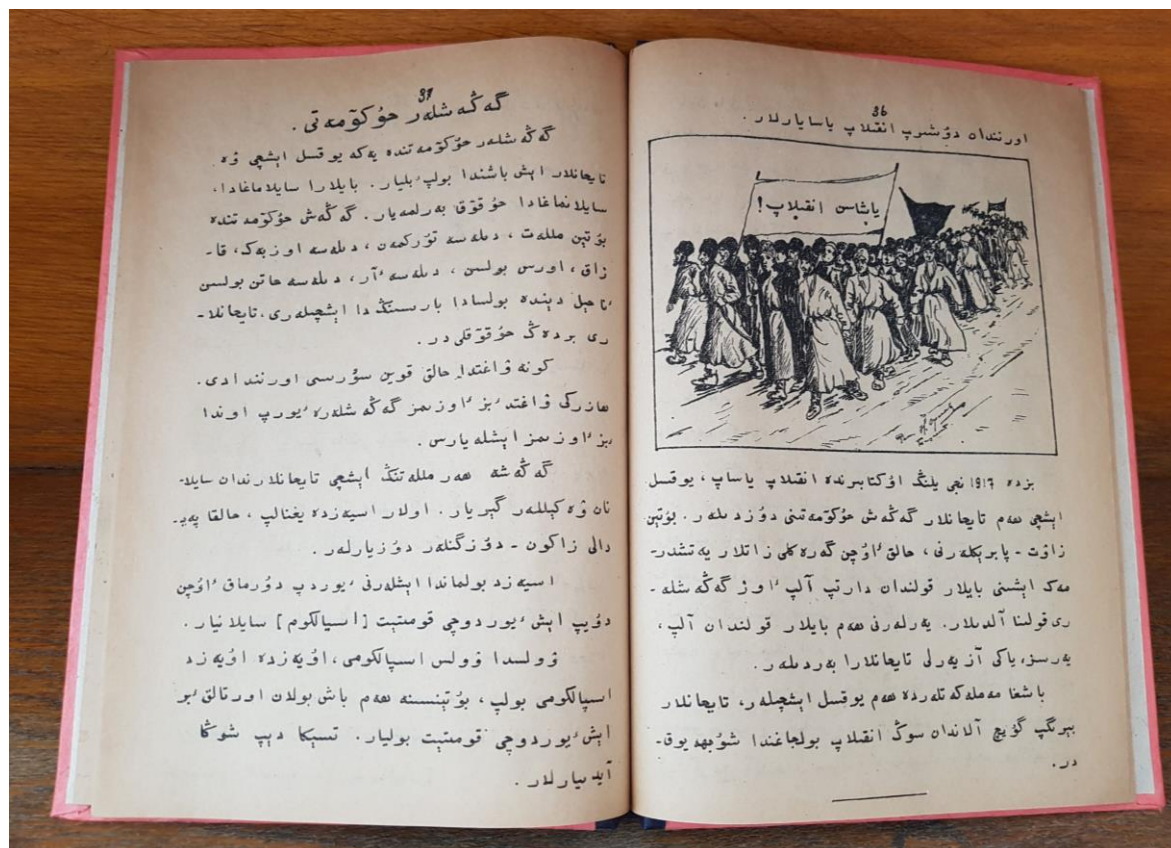
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

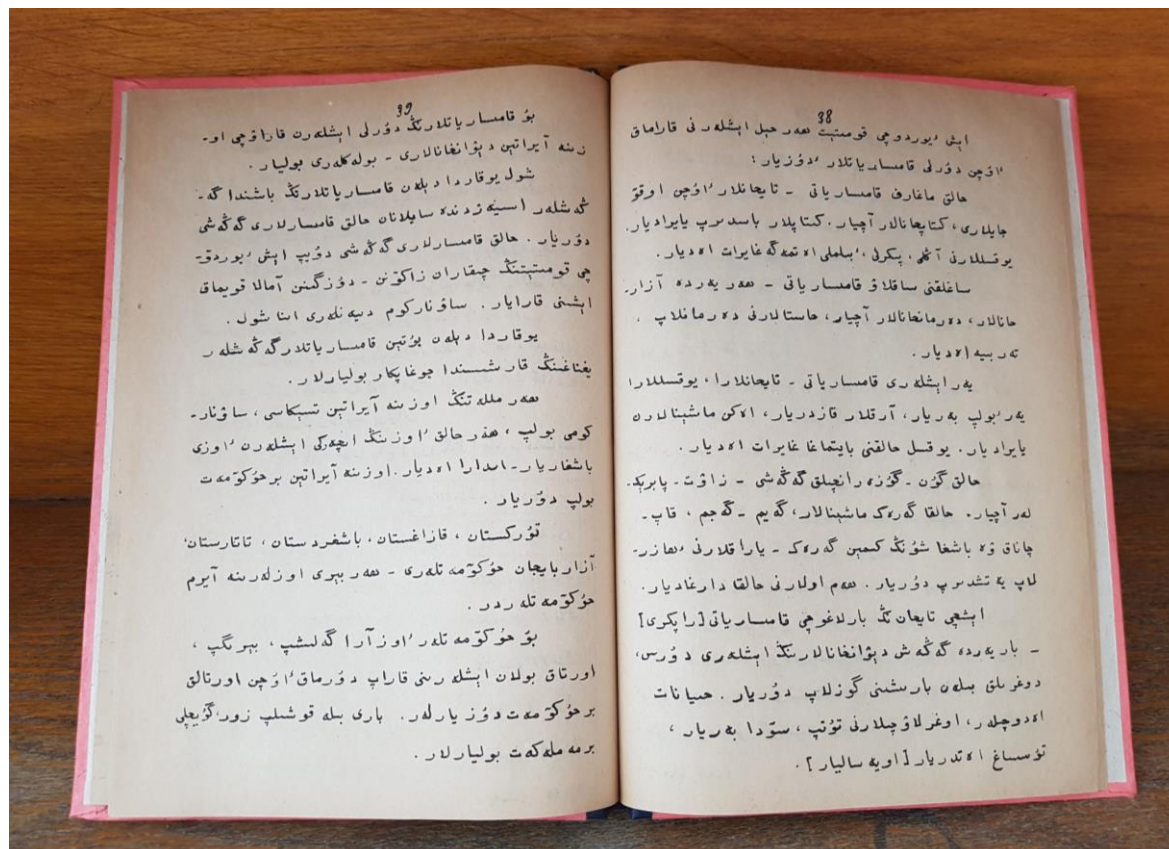
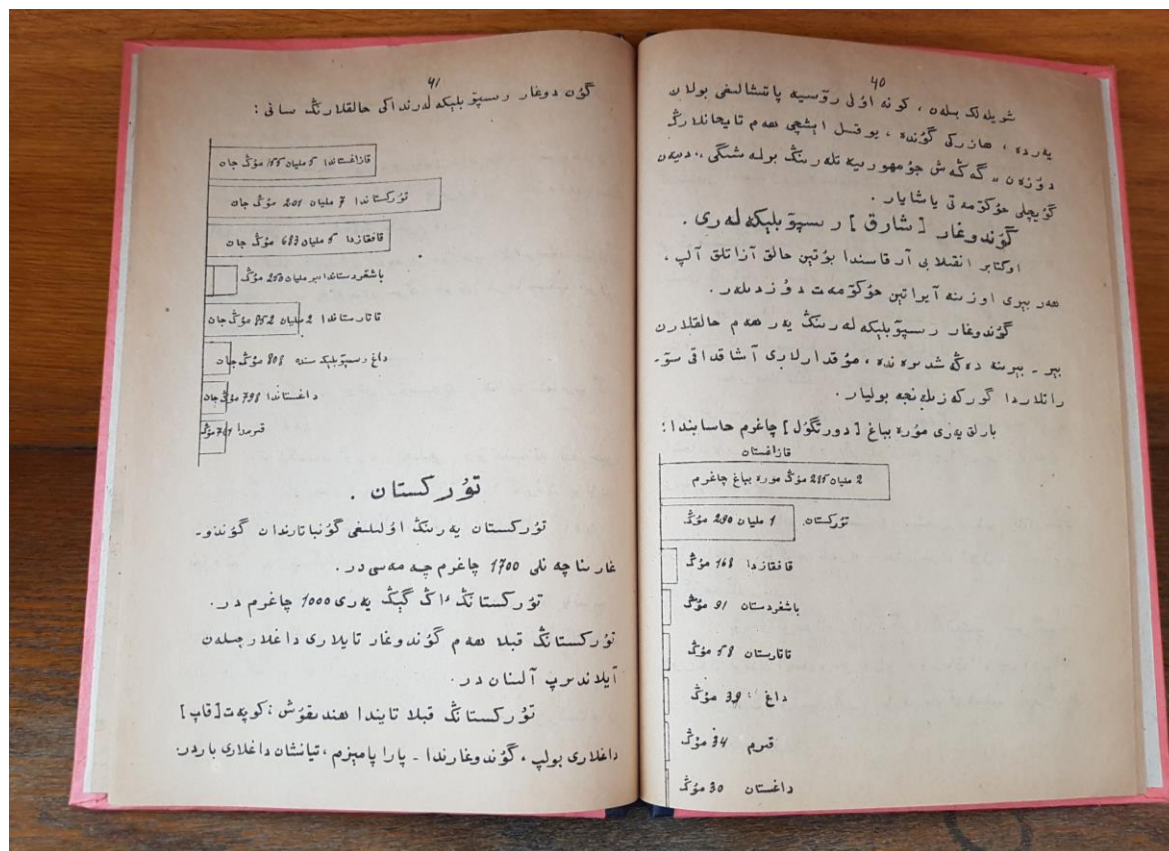
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

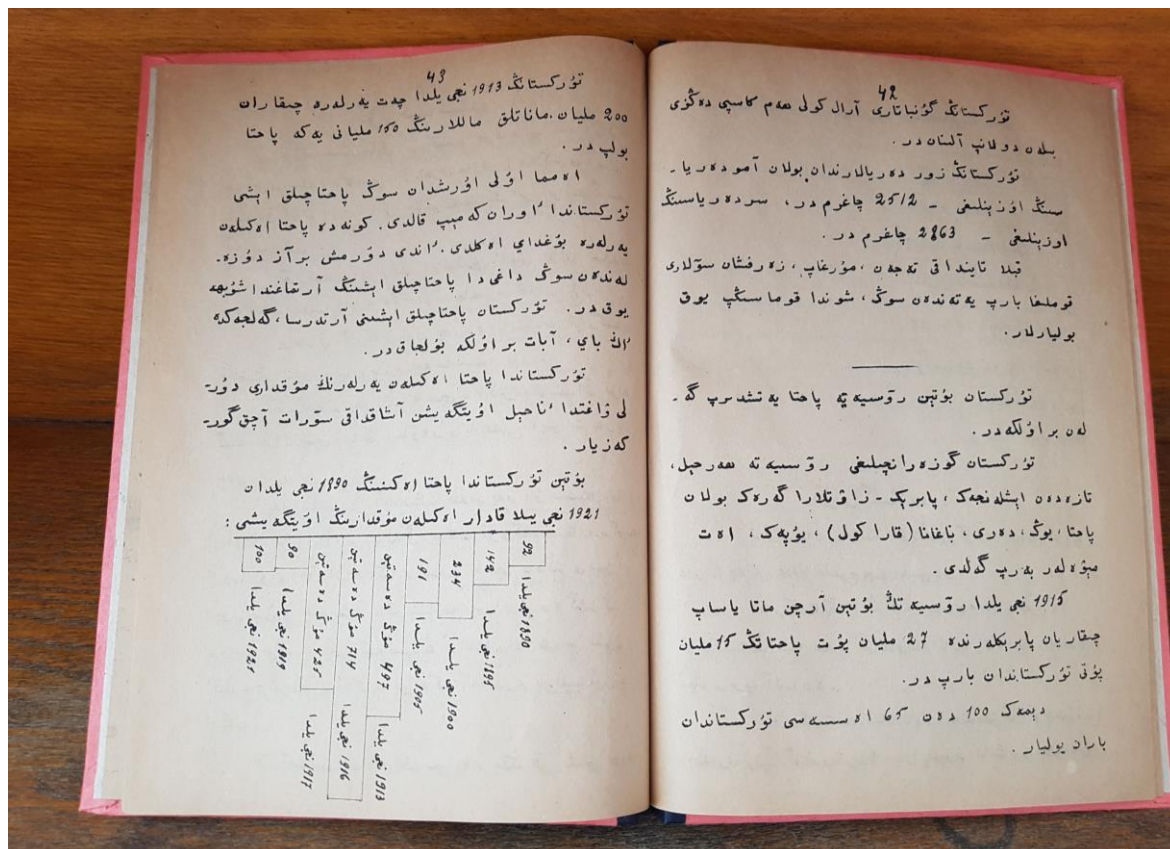
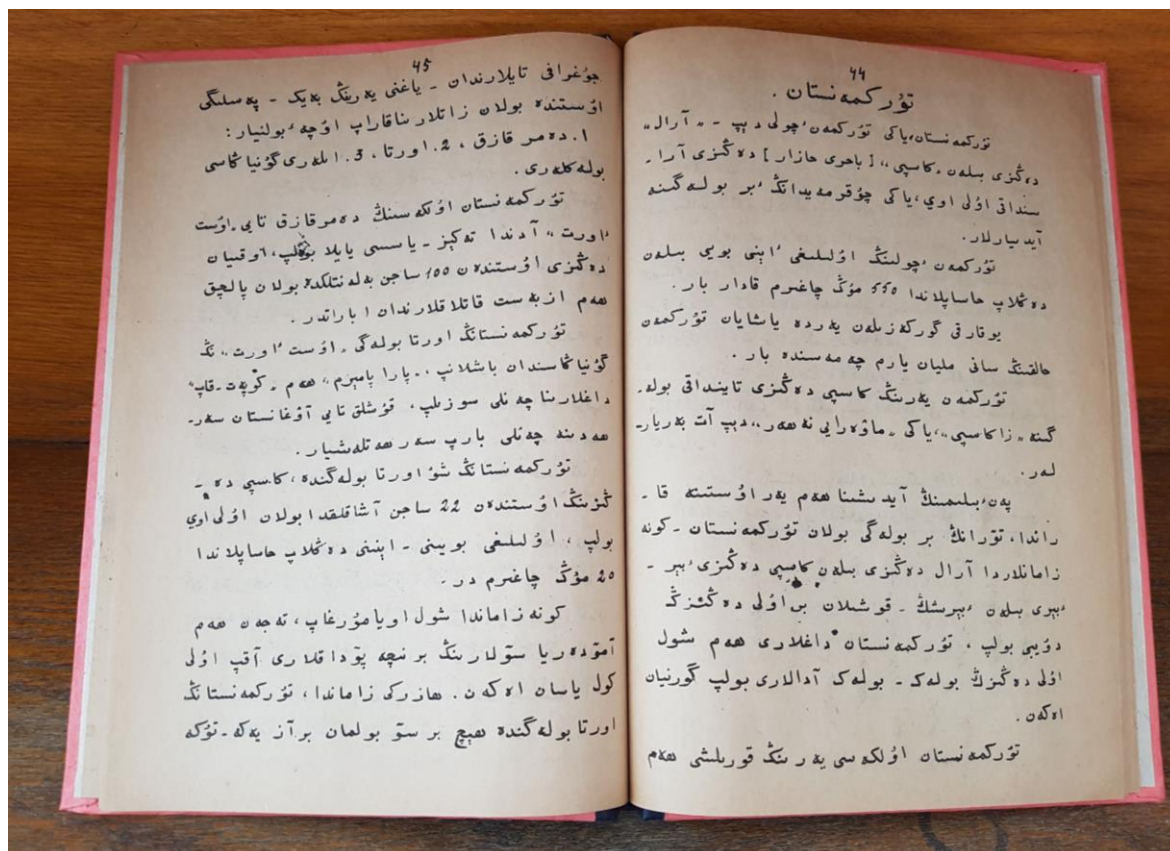
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

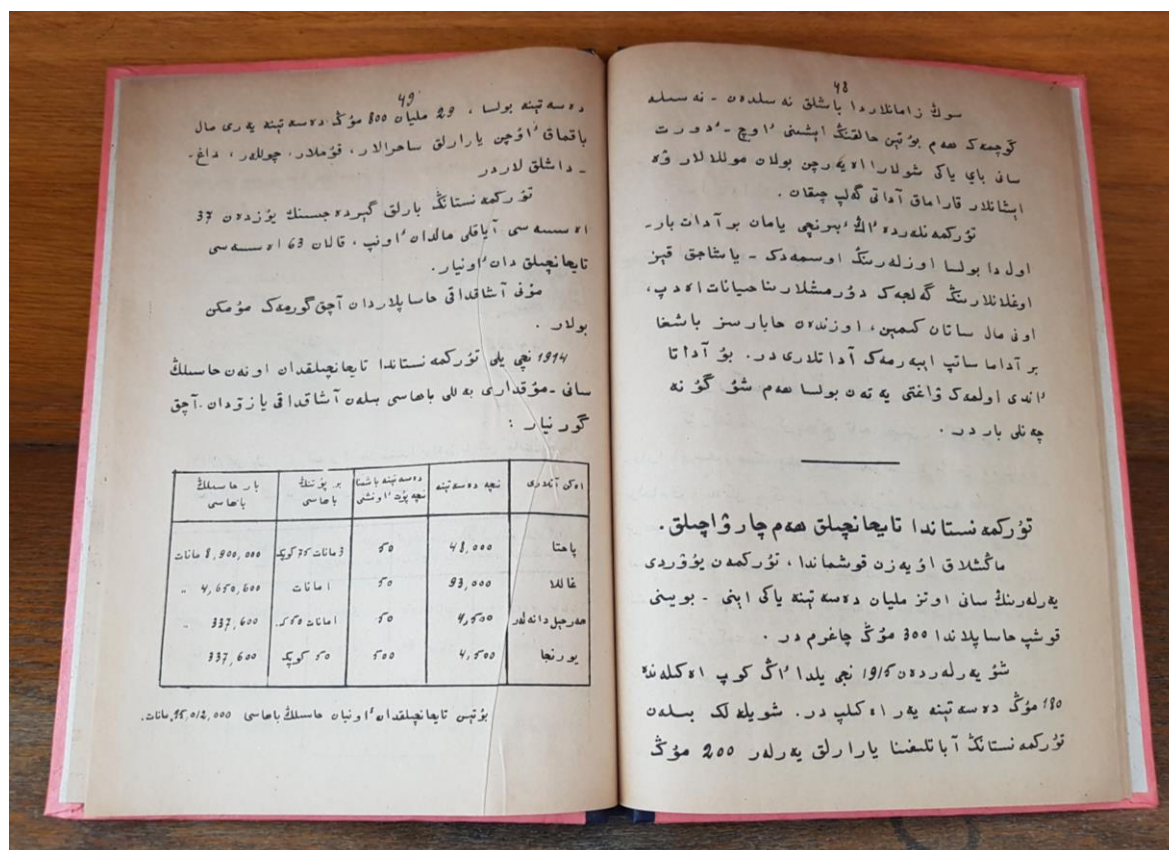
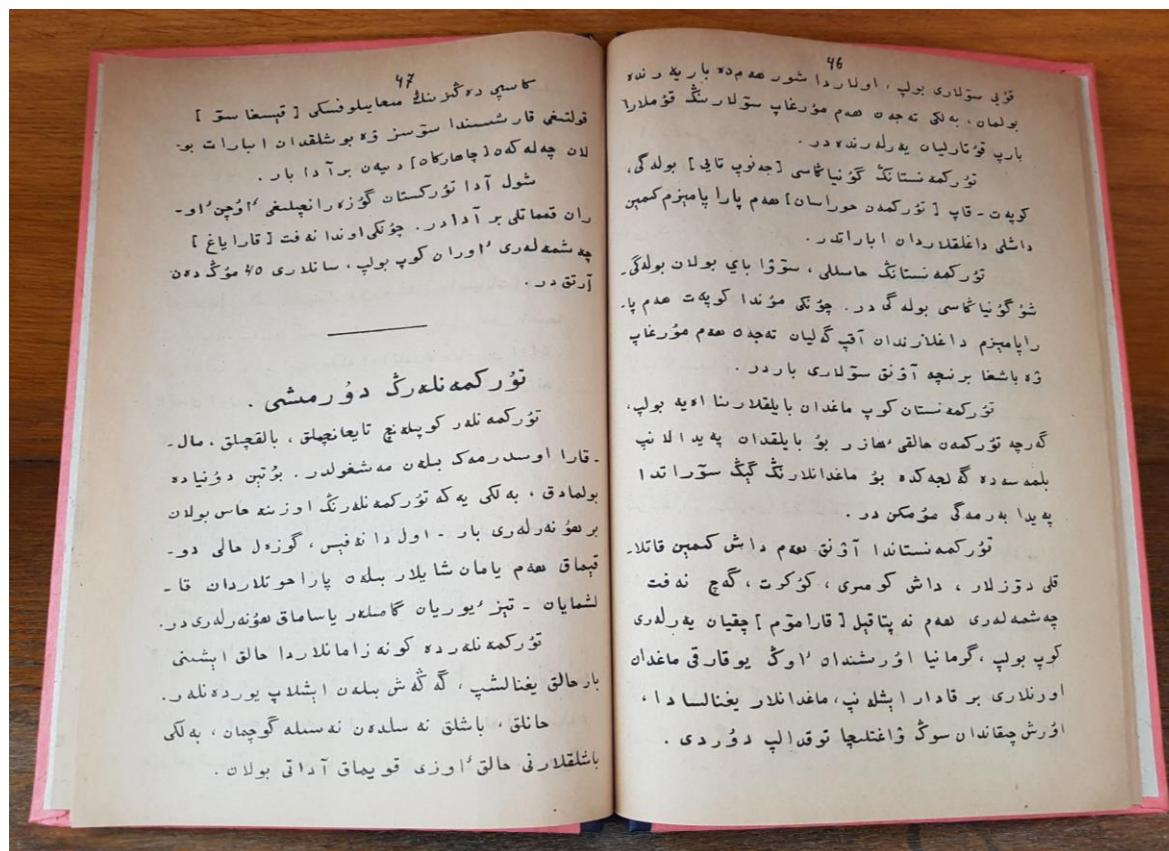
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

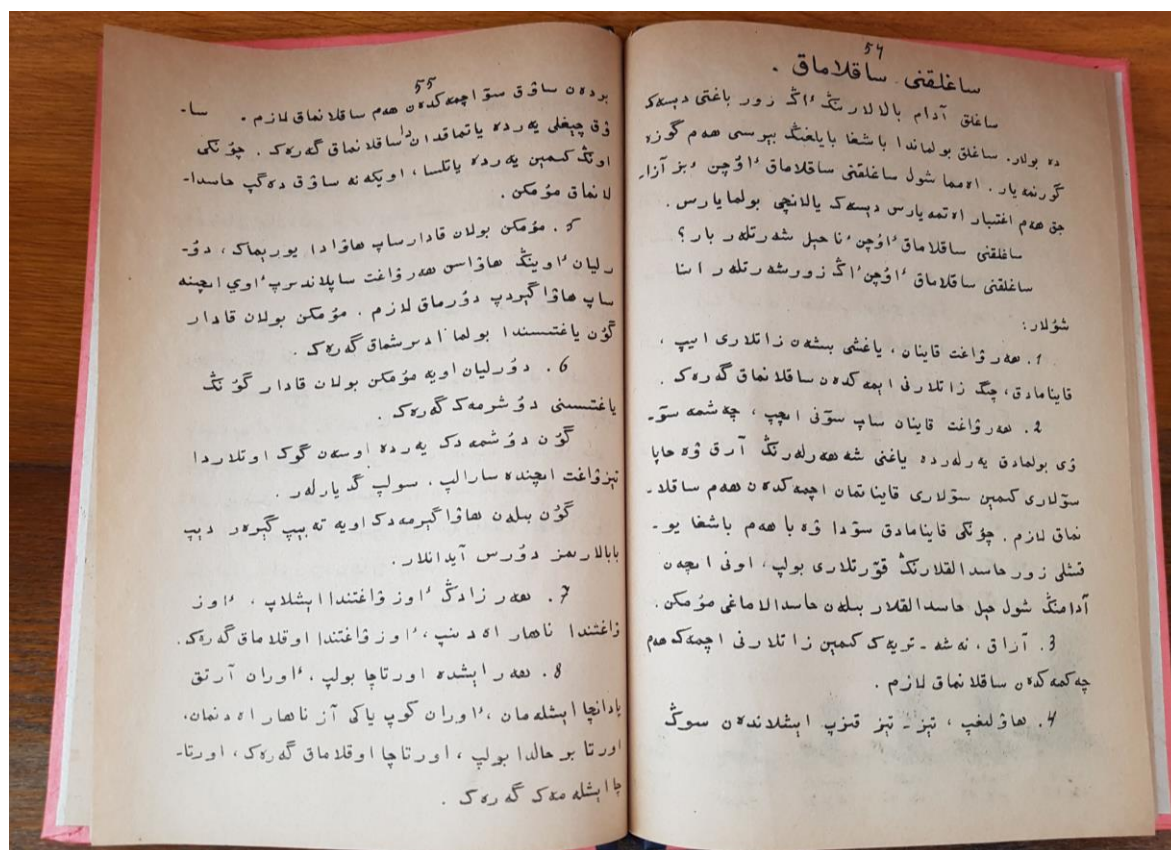
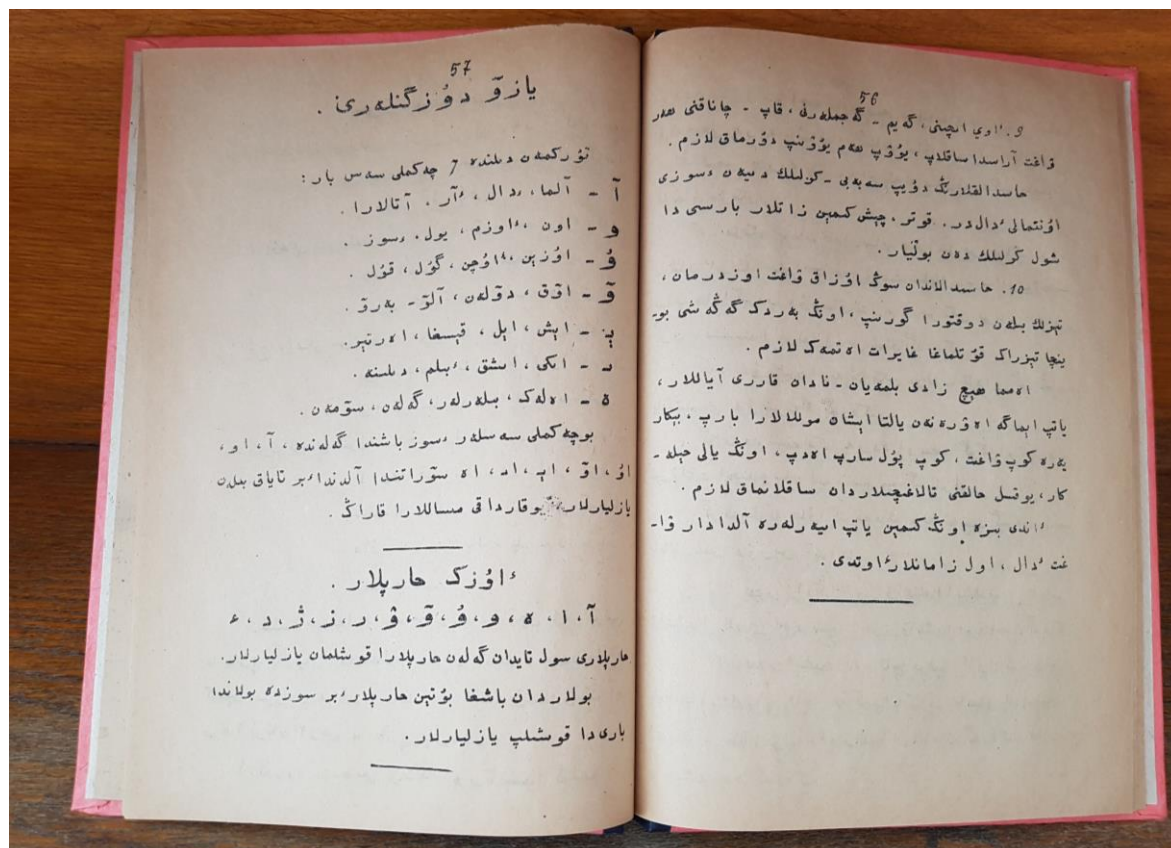
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

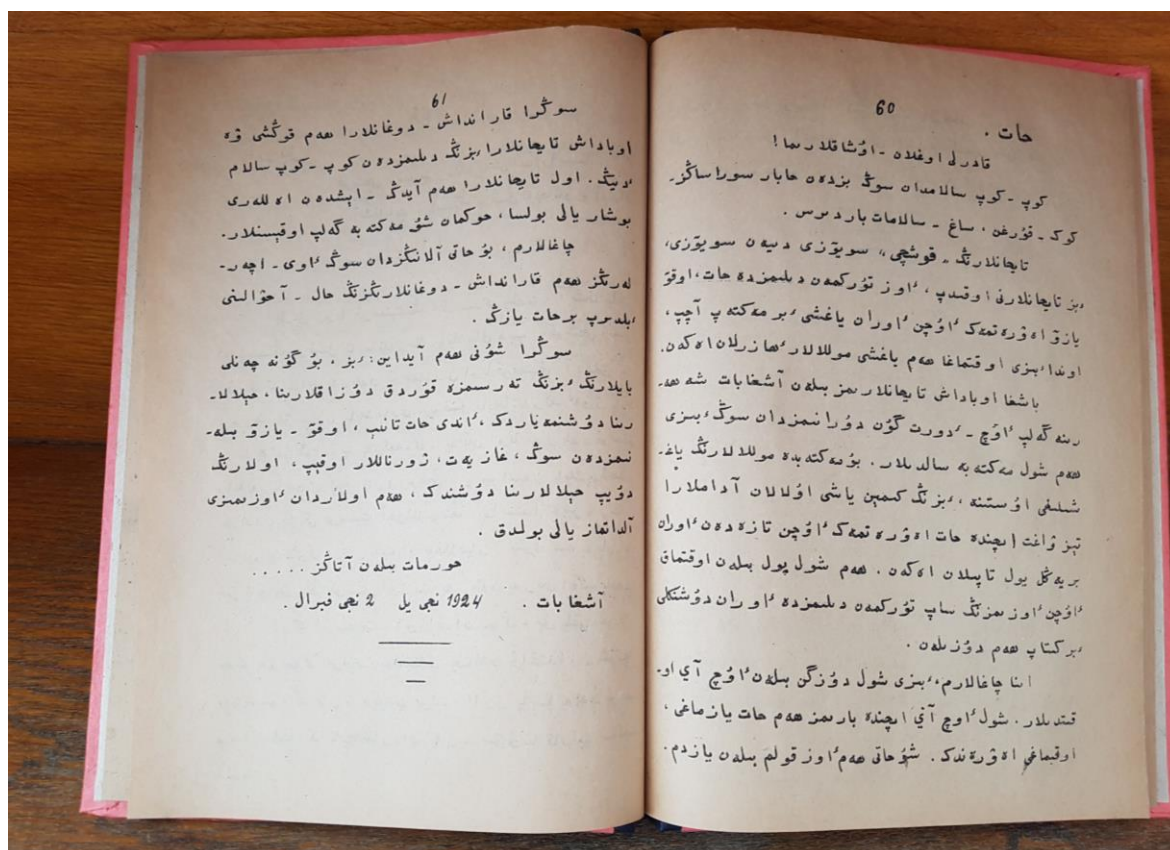
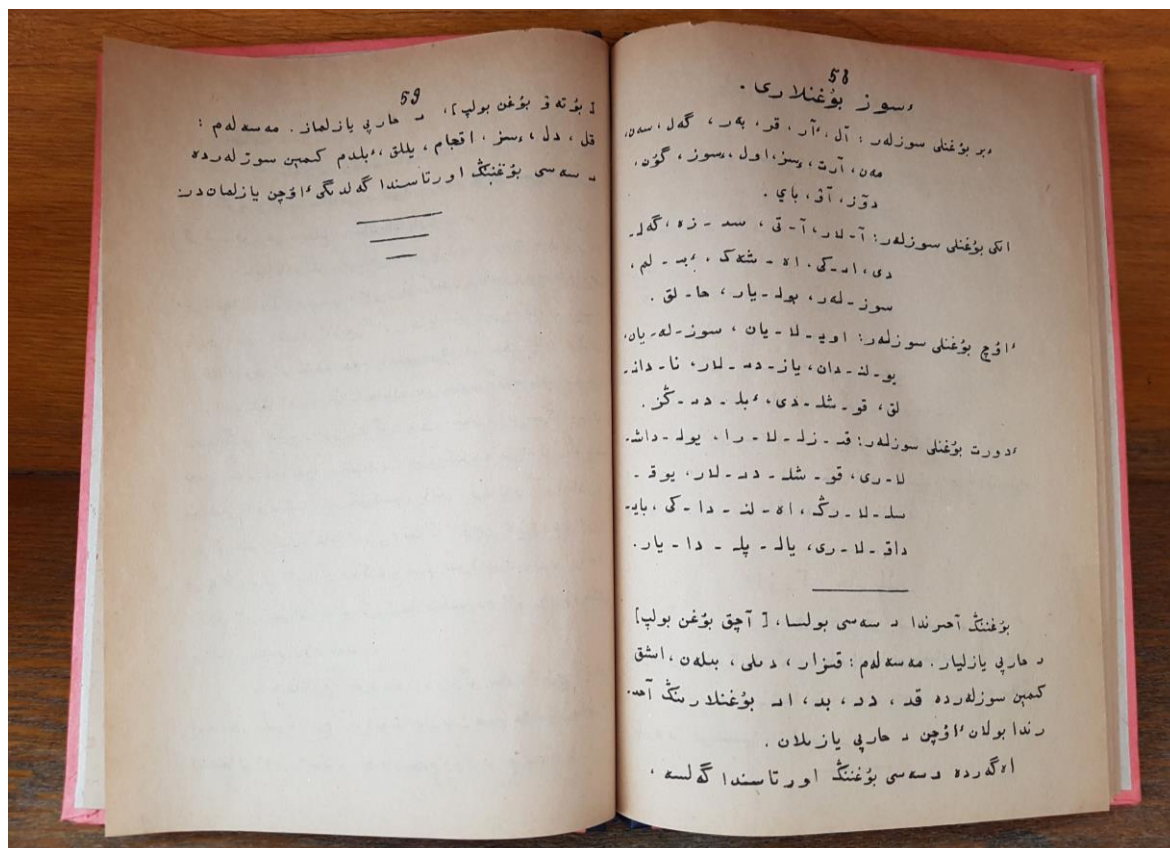
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

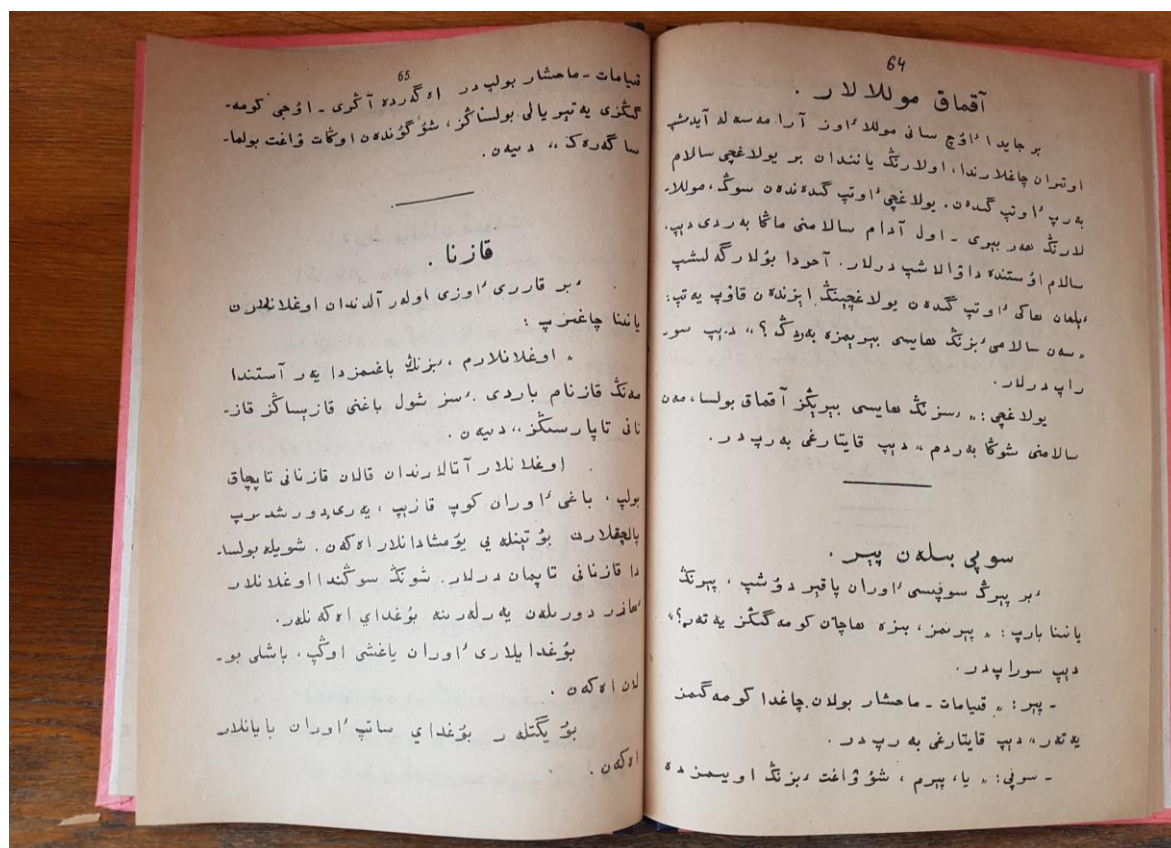
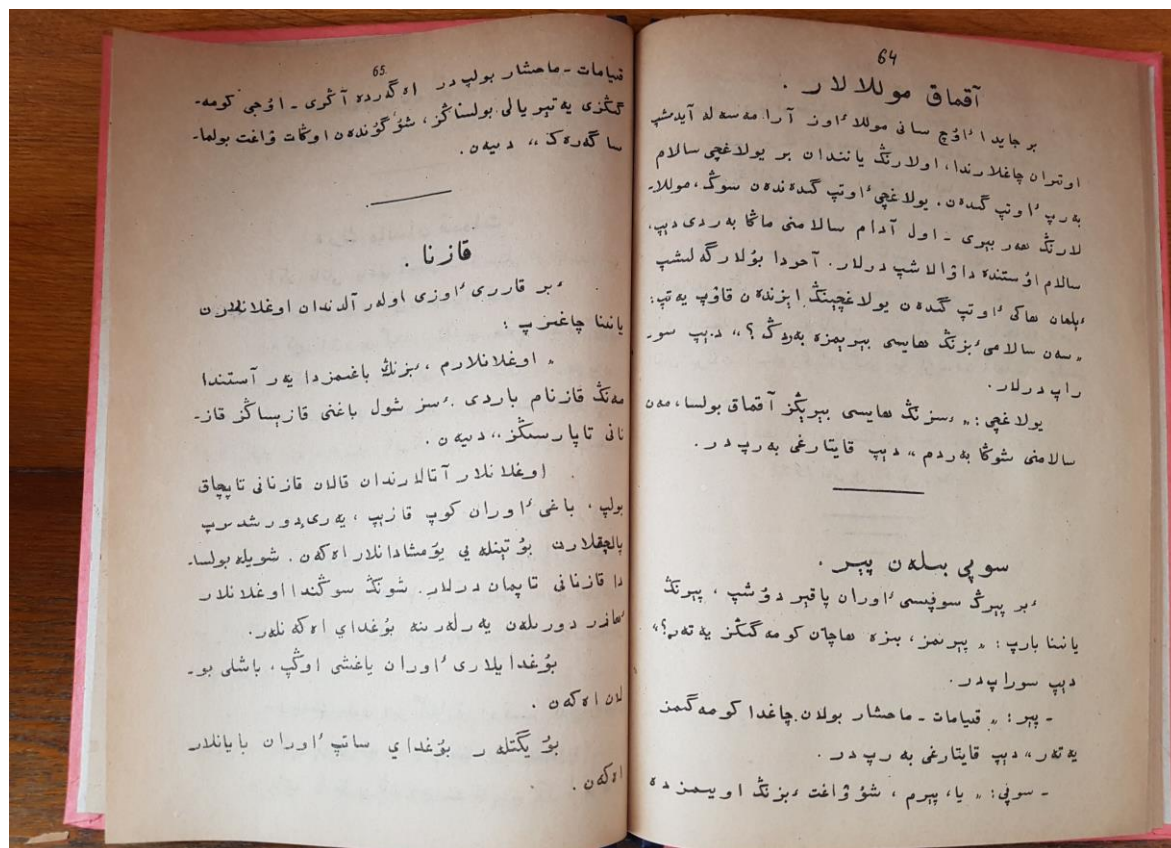
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

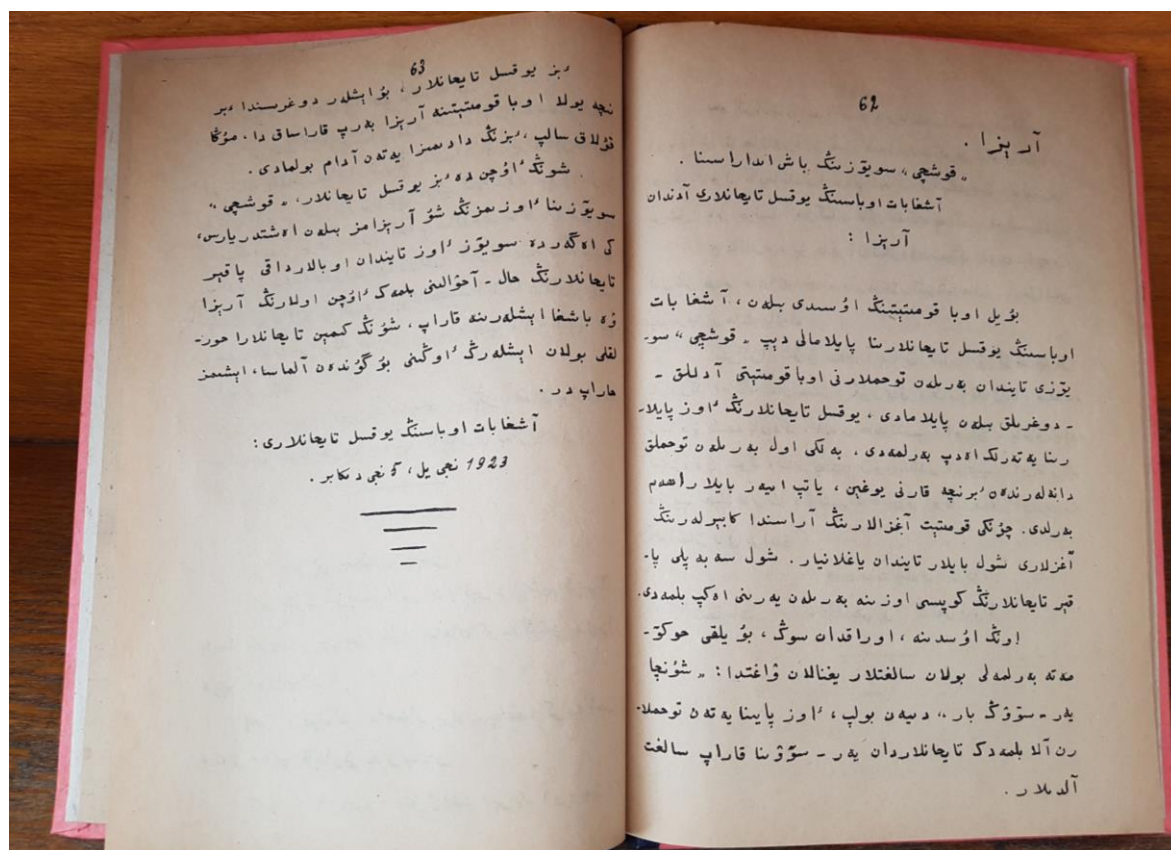
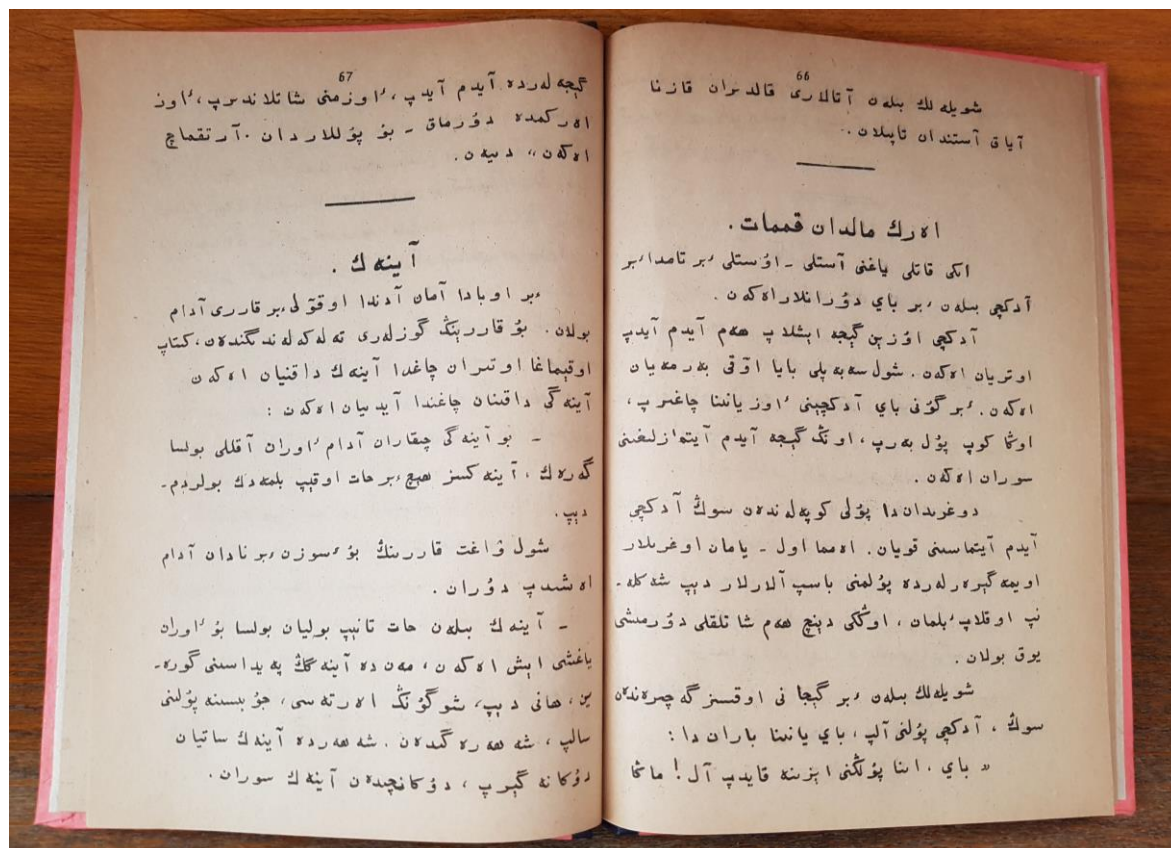
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

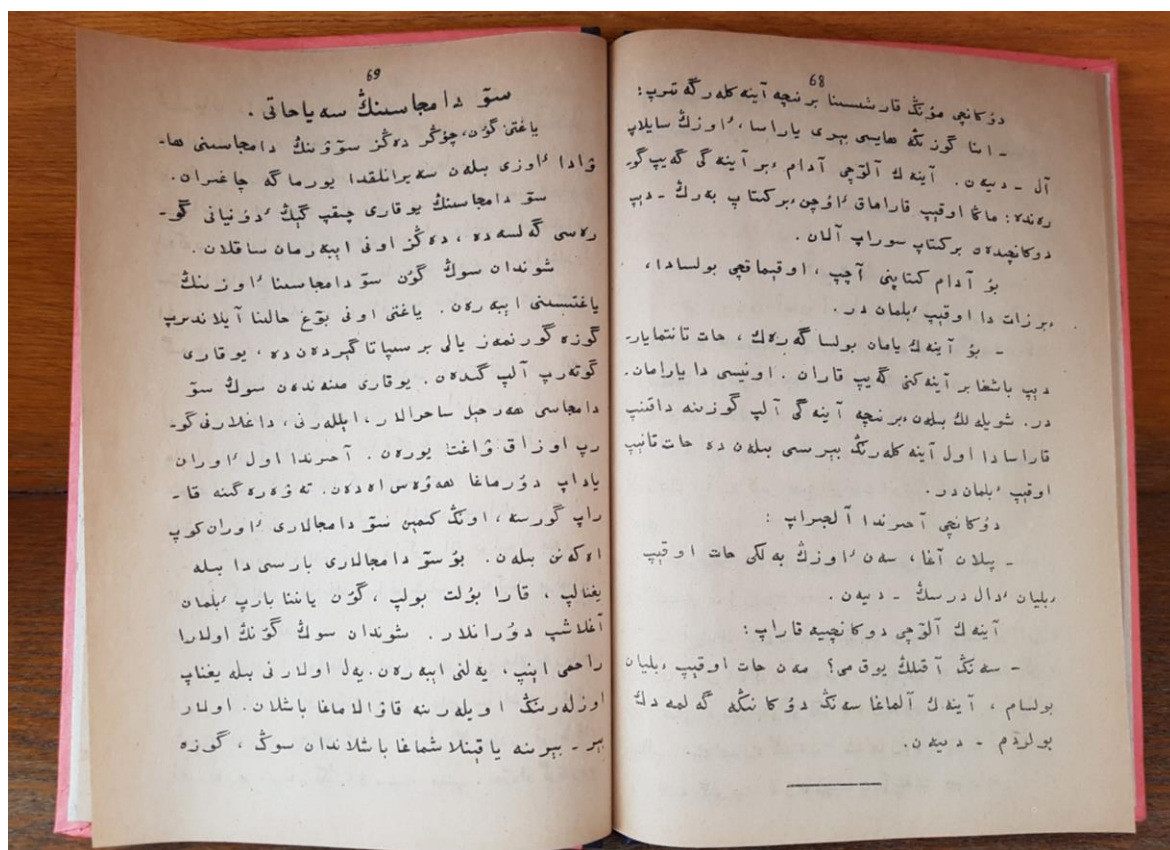
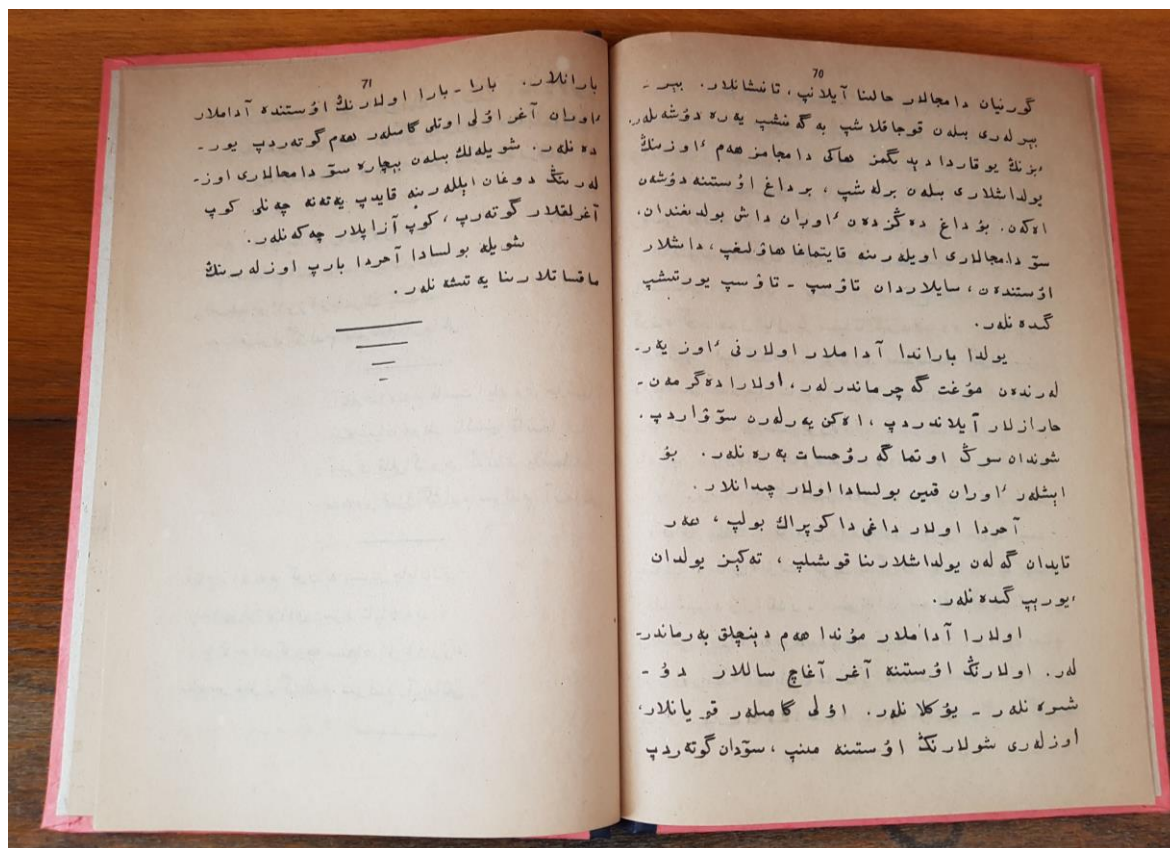
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

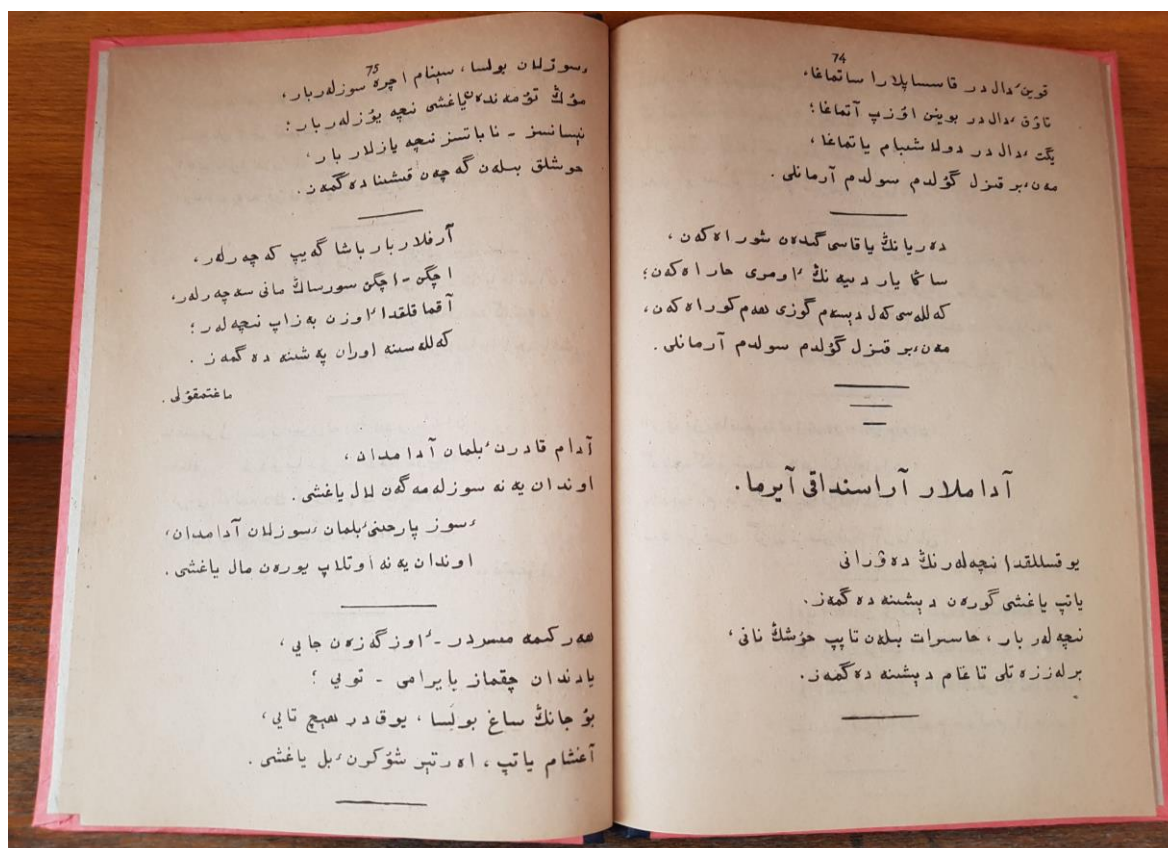
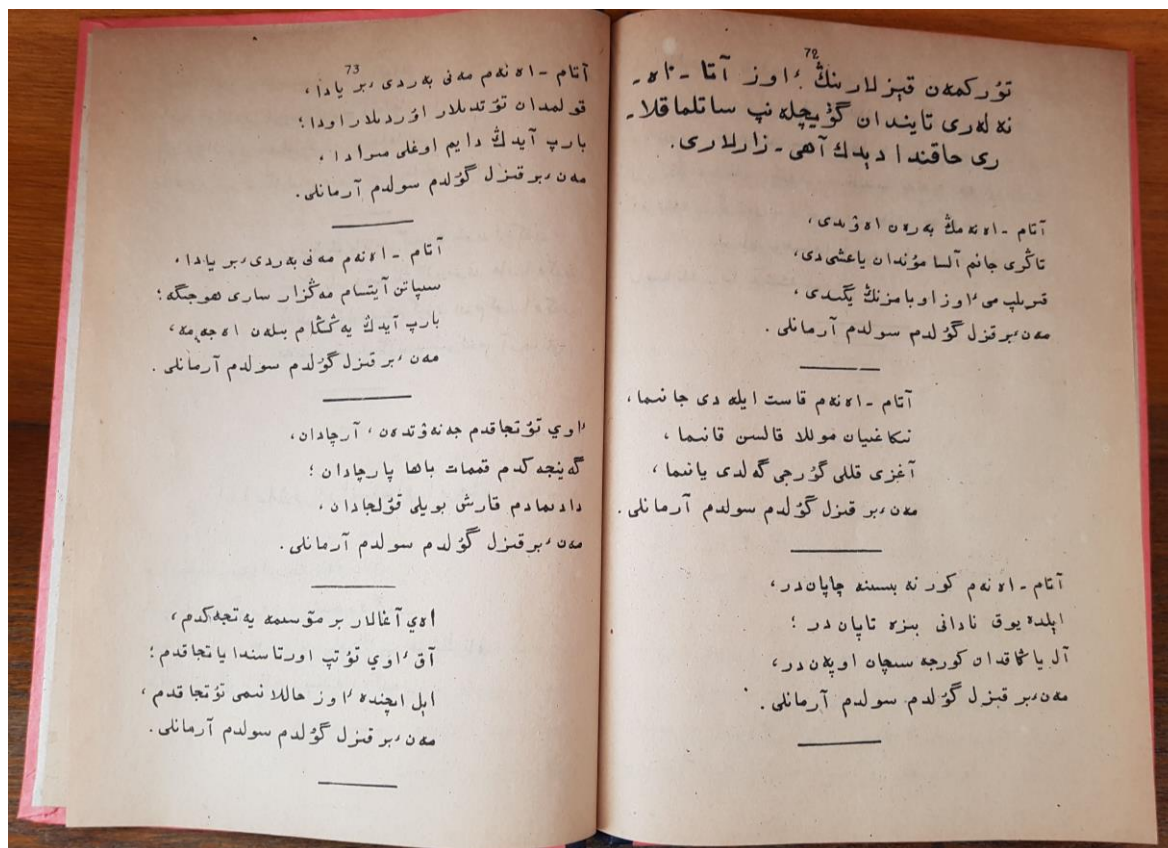
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

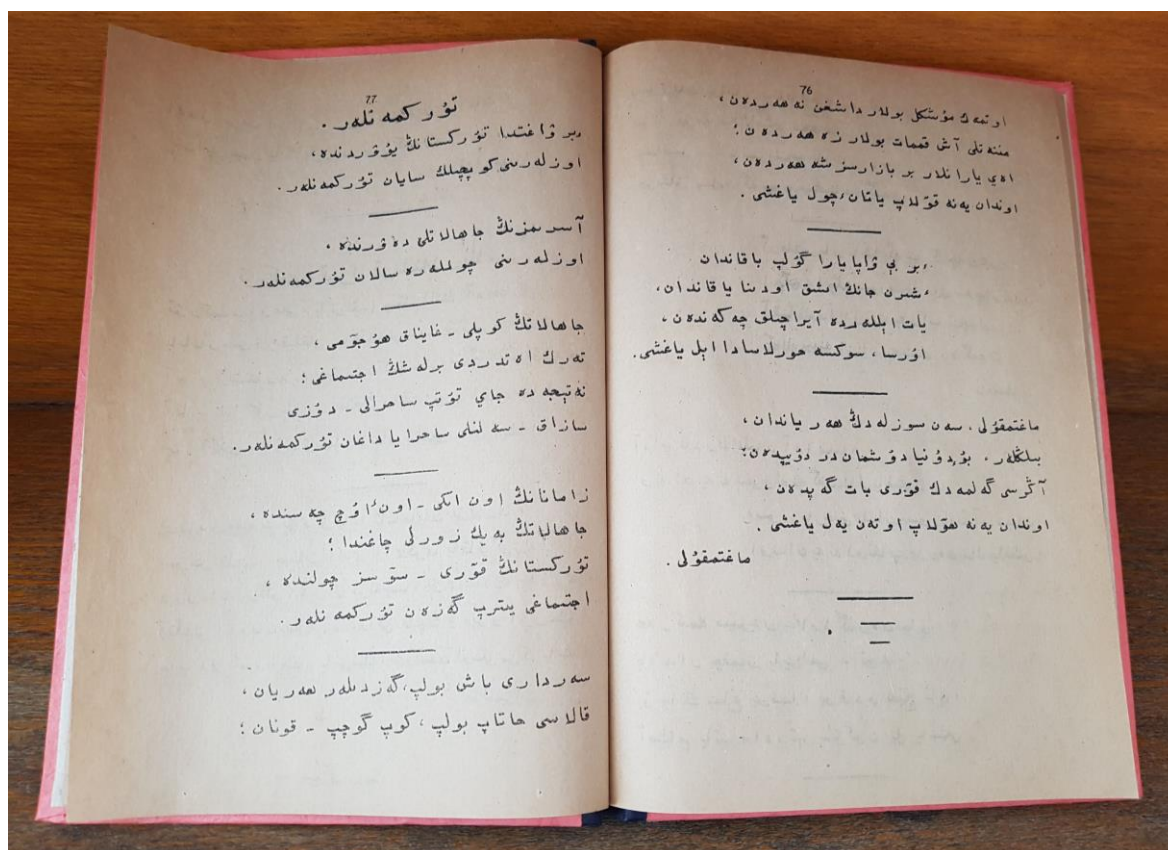
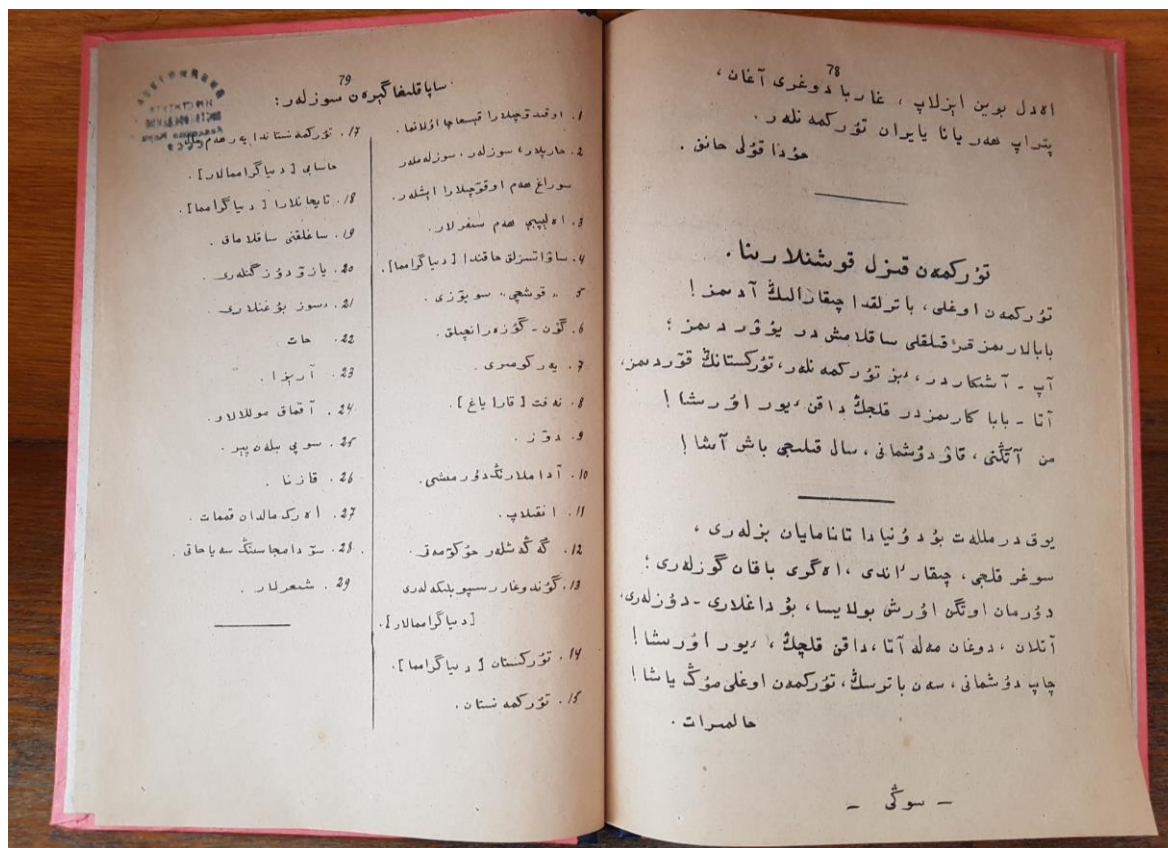
EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

EK-2. (devam) Orijinal Metnin Fotoğrafları

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : OĞUZ, Hatice
 Uyuğu : Türkiye Cumhuriyeti
 Doğum tarihi ve yeri : 07.06.1970, İzmit
 Medeni hali : Evli
 Telefon : 0 530 321 81 93
 e-mail : oguzhatice70@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü	2020
Lisans	Gazi Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları	2017
Lise	Açık Öğretim Lisesi	2013

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2020- devam ediyor	Yunus Emre Enstitüsü	Okutman

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Oğuz, H. (2019, 21-23 Haziran). Türkmen Türkçesinde Hâl Eklerinin Dünü ve Bugünü. II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Bilgi Şöleni'nde sunuldu, Erzurum.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

